

The image shows a piece of aged, stained, and torn paper. The paper is heavily discolored with brown, red, and green spots, suggesting water damage or mold. A small white label with a blue border and a scalloped edge is attached to the bottom left corner. The label contains the handwritten number "2774." in red ink.

2774.

MES
Ba
ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΝΙΗΛΟΥ ΜΕΣΓΕΡΟΥ

ΙΑ ΤΡΟ ΦΙ Λ Ο Σ Ο Φ Ι Κ Η

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

μεταφραθεῖσα ἐκ τῆ Γερμανικῆ, μετὰ
προοδηκῆς τινῶν ὑποσημειώσεων,

ὑ π ὀ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

Φιλιππεπολίτη, Γατρῷ, καὶ Χειρῆργῳ,
ἔ τῆς ἐν Γ' ἐνῆ Ε'ταιρείας τῶν Ο'ρυκτολόγων, ἐμὴν
ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Α' λη Ε'ταιρείας τῶν τῆς Φύ-
σεως Περιέργων Μέλους ἀντεπιστάλλοντος.

ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ ΤΗΣ ΑΟΥΣΤΡΙΑΣ
ΕΝ ΤΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΕΝΔΩΤΗ.

ΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑ

Τ ῶ

Ἐντιμοτάτῳ ἢ Χρησιμωτάτῳ ἐν Πραγ-
ματευταῖς

Κ Υ Ρ Ι Ω

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Ω Π Ω Π Ο Β Ι Κ Η Ι.

ὡς φιλίας σημεῖον ταύτην τὴν μετάφρα-
σιν ἀνατίθεισιν

ἡ Μεταφρασῆς.

Πρόλογος τοῦ Μεταφραστοῦ.

Δύο εἰσὶν αἱ πηγαί, ἐξ ὧν τὰ βιβλία βρῦνται τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων ἀρδεύουσι, τὸ Συγγράφειν δηλ. καὶ τὸ Μεταφράζειν. Ἡ γὰρ τὰ γεννήματα τοῦ νοῦς αὐτῶν οἱ σοφοὶ ἐκτιθέντες, καὶ εὐνοίας ἄλλων αὐτοῖς προσιδέντες, καὶ τὰ πάντα εἰς ἓν μορφοῦντες, πατέρες τῶν συγγραφομένων βιβλίων γίνονται· ἢ ἀρχαιοτέρων, ἢ συγχρόνων συγγραμματα ἐκ μιᾶς διαλέκτου εἰς τὴν πάτριον, ἢ εἰς ἄλλην μετοχετεύοντες, θετῶν πατέρων πρὸς ἐκεῖνα τόπον ἐπέχουσι. Τὸ πρῶτον εἶναι δύσκολον, καὶ οὐ τοῦ παντός, ὡς ἱκανὰς καὶ εὐκρινεῖς γνώσεις τῆς τέχνης, ἢ ἐπισήμης, περὶ ἧς ἡ συγγραφομένη βίβλος πραγματεύεται, ἀπαιτοῦν· τὸ δεύτερον εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἔυκολον, ὡς κυρίως, ἐκτὸς ἄλλων τινων, περὶ ὧν ἐξῆς ἔσται λόγος, ἐπὶ τῇ γνώσει δύο διαλέκτων ἐπερειδόμενον, ἐκείνης δηλ. ἐξ ἧς, καὶ ἐκείνης, εἰς ἣν ἡ μετάφρασις γίνεται. Τούτων λοιπὸν οὕτως ἐχόντων, οὐδεὶς, ἐπίζω, θέλει ὑπολάβῃ ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς μεταφράσεως καὶ ἐκδόσεως τοῦ παρόντος βιβλίου ἀπετείνεται, ἵνα δι' αὐτοῦ προσπορίσω ἑμαυτῷ παρὰ τοῖς ἡμετέροις φήμητινα καὶ ἔπαινον· ἀλλὰ καθ' ἓν μὲν, ἐπειδὴ

πρὸ ὀλίγων μινῶν ἰατρικόν τι συγγραμμάτιόν μου (1) ἐκδούς, ἐγίνωσκον ὅτι πολλὰ ἐν ἐκείνῳ οὐ πάνυ εὐληπτα εἰς ὅλους τοὺς ἐντυχόντας ἔσονται, κατ' ἄλλο δὲ, ὑπέλαβον τὴν παροῦσαν Ἀνθρωπολογίαν λίαν ὠφέλιμον εἰς τοὺς ἡμετέρους, ὡς καὶ σύντομον, καὶ πολλὰ γνώσεως ἀξία περιέχουσαν, μετέφερα αὐτὴν εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον, ὡς καὶ τὰ ἐν τῇ βίβλῳ μου δυσληπτότερα ὁπωσοῦν σαφηνίσουσαν. καὶ τοὺς ἀναγινώσκοντας πολλαῖς ἀμαῖσταις ἀξιολόγοις γνώσεσι πλουτίσουσαν. Ἡ ἐμὴ ἄκρα εἰς τὴν εἰς τὰς ἐπιστήμας ἐπίδοσιν τῶν ὁμογενῶν ἔφεσις ὡς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐνασχολήσεών μου ἄνεσιν ἀνέπειθέ με νὰ θεωρῶ τοὺς τῆς μεταφράσεως κόπους τὸ μόνον δὲ, ὅπερ κατ' ἀρχὰς τὴν προθυμίαν μου ὁπωσοῦν ἀνεχαίτιζεν, εἶναι τὸ ἐξῆς ἢ ἀμφιβολία δηλ. τῆς γνώμης, ἐποίου ὕψος τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς γλώσσης ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῶ. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων πεπαιδευμένων, ἐκ τοῦ ἀκανονίσου καὶ ἀπροσδιορίσου τῆς ἡμῶν γλώσσης ἔχοντες τὸ ἐλεύθερον, ἕκαστος ἰδίαν τινα ὁδὸν ἐβάδισαν· καὶ ἄλλοι μὲν μετεχειρίσθησαν ὕψος ὕψηλόν, καὶ μᾶλλον τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ πλησιάζον, ἄλλοι δὲ ἐξ ἐναντίας ταπεινὸν καὶ χυδαῖον· ἄλλοι καὶ τὰ δύο ἐνοῦντες, καὶ νῦν μὲν, ὡς ὁ Λουκιανὸς λέγει, ἐπ' ἐμβάτου ὕψηλοῦ ἐπιβεβηκότες, νῦν δὲ σάνδαλον ὑποδεδεμένοι, καὶ τὸ χεῖρισον λέξεις καὶ ιδιωτισμοὺς τοπικοὺς καὶ ἐγχωρίους ὡς γενικοὺς μεταχειριζόμενοι, ἀλλόκοτον τὸ πᾶν, ὡς ἐξ ὕψηλοῦ καὶ γενικοῦ, καὶ ταπεινοῦ καὶ μερικοῦ συγκείμενον, ἐποίησαν. Ποῖοι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀξιοί

(1) Ἀντιπανάχεια, ἢ τοι περὶ τῶν αἰτίων, ἃ τὰς νόσους δυσιάτους, ἢ ἀνιάτους, μὴ τοιαύτας καθ' ἑαυτοῦς ρῆσας, ὡς ἐπὶ τὰ πολὺ ἀπεργάζονται. Ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ.

ἐπαίνου, καὶ ποῖοι οὐχὶ, ἄλλοι κρινέτωσαν· ἐγὼ ὁμῶς, τὸ ἴδιον αὐτεξούσιον, καὶ ἐλεύθερον μεταχειριζόμενος, προέκρινα τὸ ὕψος τὸ ὑψηλότερον τοῦ τετριμμένου καὶ χαμερποῦς, καὶ οὐ μόνου τῶν ἀλλοτριῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πάντη διεφθαρμένων, καὶ ναυτίας μεσῶν, χυδαϊκῶν καὶ τοπικῶν λέξεων καὶ ἐκφράσεων καθαρεῦθαι. Ἐκ τούτου βέβαια ἢ μεταφρασις ἔγινεν ὁπωσούν δυσληπτοτέρα εἰς τοὺς μὴ ἱκανῶν γινῶσιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἔχοντας· εἰς αὐτοὺς ὁμῶς καὶ τὸ ἐναντίου ἤθελεν εἶναι ἐπίσης δύσληπτον· ἐπειδὴ, ὅτι καὶ ἂν ἐποίουν, τὰς τεχνικὰς ἑλληνικὰς λέξεις ἀφεύκτως ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῶ, τὰς ὁποίας ἐκεῖνοι δὲν καταλαμβάνουσι. Τὸ εὐληπτον, ἢ δύσληπτον τῶν βιβλίων συνίσταται, οὐχὶ τόσον ἐν ταῖς λέξεσιν, ὅσον ἐν τοῖς περιεχομένοις ἐν αὐτοῖς πράγμασι· καὶ ὅσον περισσοτέρας γνώσεις ἕκαστος ἔχει, τόσον ἐντελεσερώς καὶ τὰ βιβλία καταλαμβάνει, καὶ ἐναλλάξ. Καὶ οὔτε ὁ Δημοσθένης, μοὶ φαίνεται, ἤθελε δύνηται νὰ καταλάβῃ ἀκριβῶς τὸν Θουκυδίδην, μάχην τινα, ἢ πολυορκίαν, ἢ ναυμαχίαν περιγράφοντα, ἂν οὐδεμίαν γινῶσιν εἶχε τῆς Τακτικῆς· οὔτε εἰς τὸν Ἡρόδοτον ἤθελεν εἶναι εὐληπτος ἢ παρὰ τῷ Ἰπποκράτει ἀνατομικὴ μέρουςτινος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος περιγραφὴ, ἂν τῆς Ἀνατομίας τελείως ἦν ἀπειρος. Πάντοτε σχεδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμῖν καταληπτῶν λέξεων εἶναι ἴσος τοῖς πράγμασιν, ἃ γινώσκομεν, οὐ μόνου ἐν ταῖς παλαιαῖς καὶ νεκραῖς τῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς καιναῖς καὶ ὀμιλουμέναις. Ἐκαστος π. χ. τεχνίτης εἰς τὰ ἔργα λεῖα, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ αὐτοῦ τέχνῃ μεταχειρίζεται, δίδει καὶ ὀνόματα ἰδιαίτερα, πλὴν αὐτὰ μόνου γινώσκουσι καὶ καταλαμβάνουσιν οἱ ὁμότεχνοι αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ ἅπαντες οἱ ὁμόγλωσσοι. Καὶ ἐν πάσῃ δὲ τῇ

προσοχῇ, ἣν ἔσχον τοῦ νὰ ἀποφύγω τὰς ξένας λέξεις, ἠναγκάσθην ἐνίοτε νὰ μεταχειρισθῶ τὰς λατινικάς, ἔντισι δηλ. ζώοις καὶ φυτοῖς, κτ. τὰ ὅποια τοῖς παλαιοῖς Ἑλλησιν ἦτον ἄγνωστα. Καὶ αὐτὶς λέξεις τοιαύτη ἑλληνικὴ οὐσα ἐλάβασέμε, ἢ διὰ τὸ πολύμοχθον τῆς ζητήσεως ἐκὼν· παρημέλισα, ἢ ἐκ τούτου βλάβη δὲν εἶναι πολλὰ μεγάλη· ἐπειδὴ εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας τὰ πράγματα, οὐδὲ αἱ ἑλληνικαὶ λέξεις ἤθελαν ποιήσωσι ταῦτα καταλιπτά. Τινὰς λέξεις, κατὰ τὴν ιδέαν τῶν Νεωτέρων, ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἔπλασα, οὔτε δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ ὅτι καίτινες Γερμανισμοὶ τῆδε κακεῖο εἰν τῇ μεταφράσει συμπαρεμίγησαν· ἐπειδὴ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ μὴ παρασυρῆ ὑπὸ τῶν πρωτοτύπων ιδιωτισμῶν ἐνίοτε ὁ μεταφραστής, μάλιστα ὅταν ἐκ μιᾶς ἐντελοῦς, κανονικῆς καὶ τέχνας καὶ ἐπισημίας ἐχούσης γλώσσης, εἰς ἄλλην πάντων τούτων ἐξεριμένην ἢ μετάφρασις γίνηται, καὶ τὸ πλεον ἐν ἐννοίαις καὶ πράγμασι νεωτέρας φρενὸς γεννήμασι, καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων ἀγνοουμένοις. Καὶ ἡ μὲν μετάφρασις εἶναι τοιαύτη, καὶ διὰ τοὺς εἰρημένους λόγους ἔγινεν οὕτως: Ἐπειδὴ ὁμως τὸ ὕφος τοῦ Συγγραφέως ἡμῶν εἶναι ἀφοριστικόν, καὶ πολλὰ σύντομον, καὶ δύσληπτον ἐπομένως, ἀνάγκη ἦν νὰ προσθέσω τινὰς ὑποσημειώσεις καὶ σχόλια πρὸς εὐκολωτέραν τῶν σκοτεινῶν χωρίων κατάληψιν. Ἐντισι ζέλω τὸν ἀναγνάσιν εἰς τὸ εἰρημένου συγγραμμᾶτιόνμου, ἔνθα ἢ διεξοδικωτέρας, ἢ εὐκρινεσέρας μνεῖα τῶν αὐτῶν γίνεται· καὶ ἀλλαχοῦ. Πλὴν καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὔτε νομίζω, οὔτε ὑπόσχομαι, ὅτι ἡ βίβλος ἐντελῶς ἔσαι εἰς ὅλους, καὶ τῶν ἐκ τῆς λέξεως δυσκολιῶν ἔξαιρουμένων, καταλιπτή. Ἡ ἐντελής τῆς παρούσης Ἀνθρωπολογίας κατάλη-

Φις προαπαιτεῖ τὴν γνώσιν πολλῶν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ εἰς τὴν Ἰατρικὴν ἀναφερομένων Ἐπιστημῶν· καὶ ὅς τις δὲν εἶναι ὁπωσοῦν τούτοις πεπροικισμένος, οὗτος χρήζει τόσων σχολίων, ὥς αὐτὰ συγκρινόμενα πρὸς τὴν βίβλον, ὡς πρὸς μὺν ἑλέφας, ἢ ὡς πρὸς κώνωπα κάμηλος νὰ ἀναλογῶσι τὸ ὅποιον οὔτε τὸ βραχὺ τοῦ καιροῦ συνεχώρει, καὶ μᾶλλον εἶναι ἔργον τοῦ ὑπομνηματιστοῦ, ἢ τοῦ μεταφραστοῦ. Οἱ μηδεμίαν ὁμῶς δυσκολίαν δοκιμάζοντες ἐκ τῆς γλώσσης, καίτινας ιδέας πραγμάτων ἔχοντες, οὔτοι ἐν βραχεῖ καιρῷ καὶ ἀπόνως θέλουσιν ἀποκτήσῃ πολλὰς καὶ διαφόρους ἀξιολόγους γνώσεις, ἐν ἐνὶ τόσῳ συντόμῳ βιβλίῳ συσσωρευμένας. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

Ἐνταῦθα δὲ ἴσως δὲν ἠθέλεν εἶναι ἔξω πάντῃ τοῦ προκειμένου νὰ γένη καὶ περὶ τοῦ ἐξῆς λόγος. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων, καὶ πρότινων χρόνων καὶ ἑναγχοί, τὰς μικρὰς καὶ βραδείας προόδους, ἃς οἱ Ἕλληνων παῖδες εἰς τὰς Τέχνας καὶ Ἐπιστήμας ποιοῦσιν, ὁρῶντες, καὶ αἰτίου τούτου τὸ δυσχερὲς τῆς ἀρχαίας, καὶ ἀτελεῆς τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπολαμβάνοντες, πρὸς ἀπαλλαγὴν τούτων τὸν κανονισμὸν τῆς τελευταίας πρότετινον. Ἀφ' οὗ γὰρ ἅπαξ αὐτὴ ὑπὸ κανόνας σερευοῦς ὑπαχθεῖσα, γένη εἰς ὅλον τὸ ἔθνος κοινὴ, θέλει ἀναπετάσῃ ἡμῖν τὰς πύλας, καὶ συντέμῃ τὴν φέρουσαν εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ὁδόν. Ὅτι ἡ γλώσσα τοιαύτη οὖσα, εἶναι τὸ μόνον καὶ κυριώτερον τῆς σοφίας ὄργανον ἑνὸς ἔθνους, τοῦτο ὁμολογεῖ ἕκαστος· ἐνταῦθα ὁμῶς ἐν συντόμῳ ἐξετασέον ἂν ὁ κανονισμὸς τῆς ἡμετέρας γλώσσης εἶναι τόσον ἔυκολος, ὥς ἐνίοις δοκεῖ· καὶ β'. ἂν εἰς πρᾶξιν ἐλθῶν, ἠθέλε προξενήσῃ ἡμῖν τὴν ποδουμένην ἔυκολίαν τε καὶ ὠφέλειαν. Περὶ μὲν τοῦ πρώτου λέγω, ὅτι

ἂν τοῦτο δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀδύνατον, τουλάχιστον
 εἰς ἐμὲ φαίνεται δυσκολώτατον. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι
 ὀρθόν καὶ λογικὸν τὸ συμπέρασμα, ὃ ἔνιοι ποιοῦσιν,
 ὅτι δηλ. καὶ ἡ Ἰταλική, Γαλλικὴ καὶ Ἰσπανικὴ,
 αἱ τῆς Λατινικῆς θυγατέρες, πάλαι μὲν ἦτον ἀκα-
 νόμιστοι, ὕστερον δὲ κανονισθεῖσαι, καθ' ἅπαντα ἐ-
 τελειοποιήθησαν, καὶ τὴν εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας
 ἐπίδοσιν τῶν ταύτας χρωμένων ἔθνῶν ἐπετάχονα·
 τὸ ἴδιον λοιπὸν δύναται νὰ ποιήσῃ ἡμῖν καὶ ἡ ἡμε-
 τέρα γλῶσσα κανονισθεῖσα· διότι δὲν εἶναι ἡ αὐ-
 τὴ σχέσις ἐκείνων τῶν διαλέκτων πρὸς τὴν λατινι-
 κήν, οἷα ἡ τῆς ἡμετέρας πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν.
 Ἐκεῖναι ἄ. καὶ ἀκανόνιστοι ὄνσαι, ἦτον πλούτῃαι,
 καὶ ἐγγύς τοῦ τελείου, ὡς καὶ πρότερον, καὶ με-
 τὰ τὸν κανονισμόν, ὑπὸ ἔθνῶν ἐλευθέρων, σοφῶν,
 καὶ τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἐχόντων ὀμιλοῦμεναι. β'.
 τόσον ἡ κλίσις, καὶ ὁ σχηματισμὸς, κτ. ὅσον καὶ
 ἡ προφορὰ αὐτῶν λίαν τῶν τῆς λατινικῆς διέφερον,
 καὶ διαφέρουσιν ἔτι. Ἐν ἡμῖν ὅμως, καὶ ἐν τῇ ἡ-
 μῶν διαλέκτῳ τὰ ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενα ἀπαν-
 τῶνται. Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἡμετέρα κατάστασις εἶναι ἀ-
 κρως διάφορος τῆς ἐκείνων, καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν,
 ὡς ἐσεριμμένη τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, οὐδὲ λέξεις
 τεχνικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἔχει, καὶ χρείας ὄυσης,
 πρέπει νὰ δανεισθῇ αὐτὰς ἐκ τῆς μητρὸς τῆς ἑλ-
 ληνικῆς· προσέτι καὶ κατὰ τὴν γραμματικὴν, καὶ
 προφορὰν σχεδὸν ἡ αὐτὴ ἐκείνη ὑπάρχει· καὶ τό-
 σον αὐτὴ ξενῶς τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ εἶναι συμπε-
 πλεγμένη καὶ συμμεμιγμένη, ὥστε αὐτὴ ἡ μίξις
 δικαίως χωρικὴ δύναται νὰ ὀνομασθῇ· τὸ ὅποιον
 ποιεῖ τὸν χωρισμὸν τῆς μιᾶς ἐκ τῆς ἄλλης ἀδύ-
 νατον, ὡς ἡ τοῦ ἐνὸς μέρους, ἢ τοῦ ἄλλου ἀτε-
 λοῦς ἐσομένου. Ἐπειδὴ ποία εἶναι τὰ ὅρια μετα-
 ξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας ἑλληνικῆς; ἢ ποῖον ἔσαι

τὸ μεσότερον τοῦ φραγμοῦ, τὸ ὁποῖον τὴν μίαν θέλει διακρίνει τῆς ἄλλης; Ἄν ἐπιχειρισθῆτις δύο λεξικά νὰ συνθέσῃ, τὸ μὲν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, τὸ δὲ τῆς νεωτέρας, ποίας λέξεις πρέπει νὰ κατατάξῃ ἐν ἐκείνῳ, καὶ ποίας ἐν τούτῳ; ἐν ᾧ αἱ περισσότεραι ἀπλαῖ, ὡς καὶ ἑλληνικαὶ οὖσαι, πρέπει ἀφεύκτως καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ νὰ εὐρίσκωνται; Ἡ' πρέπει αὐταὶ καὶ τὰ δύο πρόσωπα ἀδιαφόρως νὰ ὑποκρίνωνται, ὡς κατὰ τὰς Κλεοβούλου θυγατέρας,

„ διάνδιχα εἶδος ἔχουσαι,
 „Νῦν μὲν λευκαῖ ἕασσιν ἰδέειν, νῦν δ' αὖτε μέλαιναί
 καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ θεωρῶνται κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ κατὰ τὰ σοιχεῖα τοῦ κόσμου, ὡς κοιναὶ δηλ. ἄλλοτε δὲ κατὰ Χριστὸν, ὡς ἑλληνικαί; Πλὴν πῶς ἂν ἡ αὐτὴ γένοιτο, κατὰ τοῦ κωμικόν, γραῦστε καὶ νέα γυνή; Τοὺς ἄλλους περὶ τούτου λόγους διὰ τὸ σύντομον ἀποσιωπῶν, ἔρχομαι εἰς τὸ δεύτερον ὅπερ ἦν, ἂν, δοθέντος ὅτι ὁ τῆς γλώσσης κανονισμὸς κατωρθώθῃ, ἤθελε προέλθῃ εἰς τὸ γένος ἡμῶν ἐκ τούτου μεγάλη ὠφέλεια. Εἰς τὸ νὰ ὀνομασθῆ μία γλῶσσα ἔθνικὴ, ἀπαιτεῖται νὰ καταλαμβάνηται, νὰ γράφηται, καὶ νὰ ὀμιλῆται ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν τοῦ ἔθνους ἀτόμων καὶ ἵνα δύνωνται καὶ τὰ τρία ταῦτα καλῶς καὶ εὐκόλως ἅπαντες νὰ μαθάνωσι, πρέπει ἡ γραμματικὴ τῆς κανονισθησομένης γλώσσης διδασκαλία νὰ μὴ εἶναι τοιαύτη, ὡς ἡ ἐντελής αὐτῆς μάθησις νὰ χρίξῃ πολλοῦ χρόνου καὶ κόπου, ἐπίσης δηλ. ἐκείνη, ἣν διὰ τὸ δυσκόλον παραιτεῖται τὸ ἔθνος. Περὶ τοῦ πρώτου λοιπὸν ἐρωτῶ· ποῖον εἶναι ἡ ἐν τῷ ὀμιλεῖν, ἢ ἐν τῷ γράφειν τὸ ἔθνικὸν ἡμῶν ὕφος; ἢ ποῖον πρὸ τῶν ἄλλων πρέπει νὰ κανονισθῆ; Οἱ τρόποι τοῦ ὀμιλεῖν καὶ προφέρειν, ἢ κλίσις τῶν ὀνο-

μάτων, ὁ σχηματισμὸς τῶν ῥημάτων, κτ. καὶ οἱ
κατὰ τόπους καὶ ἐπαρχίας, ὅπου νῦν ἡ γλῶσσα
ἡμῶν ὁμιλεῖται, ἰδιωτισμοὶ, εἶναι τόσον πολλοὶ, καὶ
ἀλλήλων διάφοροι, ὥς οἱ ἐνὸς τόπου ἐγκάτοικοι
σχεδὸν ἐντελῶς δὲν δύνανται τοὺς ἄλλους νὰ κα-
ταλάβωσι· καὶ ἂν ἤθελε διαιρέσῃ τις τὴν νῦν ἑλλι-
νικὴν κατὰ τὴν ἀρχαίαν εἰς διαλέκτους, ὁ ἀριθμὸς
τούτων ἤθελεν εἶναι βέβαια πολὺ περισσότερος.
Ἑλληνικὸν καὶ τοῦτο καὶ πάτριον. Λοιπὸν ἐνὸς οἴου-
δηποτοῦν ὕψους κανονισθέντος (ἂν τοιαῦτα ὄντα,
κανονισμοῦ ἐπιδεικτικὰ ὑπάρχωσι), θέλουσι κα-
ταλαμβάνωσι τοῦτο ὀλίγοι μόνον, οἱ αὐτὸ ἐκ γε-
νετῆς γινώσκοντες, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ἢ δύσλη-
πτου παντάπασι θέλει εἶναι, ἢ ἀτελῶς καταλαμ-
βανόμενον. Ὑποθέσθω ὅμως ὅτι τὸ κανονισθητόμε-
νον ὕψος εἶναι τὸ καθ' ἡμᾶς ἄττικόν, τὸ ὁποῖον
καὶ λέγοντες καὶ γράφοντες οἱ ἡμέτεροι πεπαιδευ-
μένοι μεταχειρίζονται· πλὴν τοῦτο εἶναι ὕψος τῶν
σπουδαίων καὶ μερικόν, καὶ οὐχὶ τοῦ ἔθνους καὶ
γενικόν, ὡς μῆτε ὁμιλούμενον, μῆτε γραφόμενον
καὶ ὑπὸ τῶν ἀμαθῶν, οἵτινες, ὡς πολλαπλασίως πε-
ρισσότεροι, μᾶλλον ἀπεκαθισῶσι τὸ ἔθνος, ἢ ὁ
ὀλίγις ἀριθμὸς τῶν σπουδαίων. Ἐκτός ἂν ἢ ἐκ
τοῦ κανονισμοῦ τῆς γλώσσης ἀφέλεια περιορισθῇ
μόνον εἰς τοὺς νέους, οἵτινες ἐν τοῖς σχολείοις
ταύτην ἐυκολωτέρως τῆς ἄλλης μαθαίνοντες, ἄνευ
πολλοῦ καιροῦ ἀπωλείας δυνήσονται εἰς τὰς τέχνας
καὶ ἐπισήμας νὰ προχωρήσωσι· πλὴν καὶ οὕτως ἡ κα-
νονισθεῖσα γλῶσσα δὲν θέλει εἶναι ὅλη τῷ ἔθνει
κοινὴ, ἀλλὰ μερικωτάτη, καὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν
ἑλληνικὴν ἐν τοῖς σχολείοις μόνον διδασκομένη.
Καὶ ἄντις τῶν ἐναντίων διίσχυρίζεται, ὅτι τὸ κανο-
νισθὲν ὕψος κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τοὺς ἔξω ἐκ τῶν
σχολείων θέλει μεταδοθῆ, τὸ ἴδιον δυνάμεθα καὶ

ἡμεῖς περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μετὰ καιρὸν νὰ ἐλπίσωμεν. τὸ πρῶτον λοιπὸν ἢ πρέπει σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ὀνομασθῆ, ἢ εἰς πρᾶξιν ἐρχόμενον, μερικόν· ἴδωμεν νῦν οἷον φανήσεται καὶ τὸ δεύτερον, ἢ γραμματικὴ δηλ. τῆς κανονισθείσης γλώσσης διδασκαλία, εὐχερῆς, ἢ τῶναντίον δύσκολος, καὶ μὴ πάνυ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς διαφέρουσα. Πρὸ πάντων λοιπὸν εἰρήσθω α'. ὅτι τὸ κανονισθησόμενον ὕφος, τὸ ὁποῖον οἱ νῦν πεπαιδευμένοι μεταχειρίζονται, καίτοι μετὰ τινων μικρῶν διαφορῶν ἕκαστος, δὲν διαφέρει πολὺ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ. Καὶ ἂν ἀφαιρεθῶσιν αἱ ἀναλύσεις τῶν ἀπαρεμφάτων, καὶ τῶν μετοχῶν, καὶ τῶν παρωχημένων καὶ μελλόντων χρόνων διὰ τοῦ θέλω, τὸ εἶναι, τὸ δὲν, καὶ ἄλλα τινά, καὶ μικρά τις μεταβολὴ ἐν τῇ συντάξει γένηται, αὐτὸ δὲν θέλει εἶναι ἄλλο, εἰ μὴ κυρίως ἑλληνικόν, τῇ ἀρχαίᾳ κοινῇ διαλέκτῳ οὐ πάνυ ἀνόμοιον· β'. ὅτι ἐν τῇ μαθήσει τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, δύο εἰσὶν, ὡς πάντες γινώσκουσιν, αἱ κυριώτεραι δυσκολίαι, τὸ τεχνολογικόν δηλ. καὶ ἡ ὀρθογραφία, ὡς πρὸς τὰ σοιχεῖα, πνεύματα, καὶ τόνους, ἣτις εἶναι πολὺ τῆς πρώτης μεγαλιτέρα· πλὴν ἄραγε δὲν θέλουσιν ἔχει τὰς αὐτὰς δυσκολίας καὶ οἱ τὴν κανονισθεῖσαν νέαν ἑλληνικὴν διδασκόμενοι; Ὑποκείσθωσαν δύο νέοι παντάπασι ἀναλφάβητοι, ὧν ὁ μὲν τὴν ἀρχαίαν, ὁ δὲ τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἀρχεται νὰ μάθῃ. Ὁ πρῶτος λοιπὸν ἐν τῇ ἐξῆς ρήσει· ὁ ἄνθρωπος ἐς ἰζῶον λογικόν, ἣτις κατὰ τὴν ἀπλὴν γλώσσαν ἔσαι, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον λογικόν, πρέπει νὰ μάθῃ πῶς ὅλα αὐτὰ τὰ ὀνόματα κλίνονται· πλὴν ἄραγε δὲν πρέπει νὰ μάθῃ αὐτὰ καὶ ὁ δεύτερος; ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὰς δύο γλώσσας ἡ κλίσις εἶναι ἡ αὐτή. Ὁ πρῶτος ἔτι πρέπει νὰ μάθῃ

ὅτι τὸ ~~ἄρθρον~~ γράφεται διὰ τοῦ ο, καὶ τὸν κανόνα, ~~δι' ὃν οὐ διασύνεται~~· πλὴν δὲν πρέπει νὰ μάθῃ τὰ ἴδια καὶ ὁ δευτέρος. Ἐν τῇ ἐξῆς λέξει ὁ πρῶτος πρέπει νὰ μάθῃ τὸν κανόνα, δι' ὃν τὸ ἄνθρωπος φιλοῦται, καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς προπαραληγουσῆς περισπωμένη οὐ τίθεται· πλὴν ἀράγε δὲν χρήζει αὐτῶν καὶ ὁ δευτέρος; Ὁ πρῶτος πρέπει νὰ μάθῃ διατί ἢ παραλήγουσα γράφεται διὰ τοῦ ω· τὸ ἴδιον πρέπει νὰ μάθῃ καὶ ὁ δευτέρος. Ὁ πρῶτος πρέπει νὰ μάθῃ διατί ἢ τελευταία συλλαβὴ λήγει εἰς ο, καὶ οὐχὶ εἰς ω· τὸ ἴδιον εἶναι ἀνάγκη νὰ διδαχθῆ καὶ ὁ δευτέρος· ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν κανονισθεῖσαν γλῶσσαν ἐπίσης ἄλλα μὲν γράφονται διὰ τοῦ ο, ἄλλα διὰ τοῦ ω. Πλὴν ἤδη ἔπεται ἡ εὐκολία· ἐπειδὴ ὁ πρῶτος ἀγνοεῖ ὅτι τὸ ἐς σημαίνει εἶναι, ὅπερ ὁ δευτέρος γινώσκει ὡς ὀμιλούμενον. Αὕτη ὁμως ἡ εὐκολία, ὡς πρὸς τὰς κοινὰς δυσκολίας, εἶναι πολλὰ μικρά· ἐπειδὴ ἐν τοῖς ἐξῆς τῆς ῥήσεως πάλιν πλοῖα καὶ δίκτυα, καὶ εὐχέρεια ἐκ τοῦ κανονισμοῦ οὐδαμοῦ. Αὗται αἱ δυσκολίαι τότε ἤθελαν ἀφαιρεθῶσιν ὅπως οὖν ἐκ τῆς νέας ἑλληνικῆς, καὶ ἤθελε διακριθῆ αὕτη ἀκριβῶς τῆς ἀρχαίας, ἂν καταργεῖτο πάντῃ ἐν αὐτῇ ἡ ὀρθογραφία· ἂν δηλ. παρεβλέποντο πάντῃ τὰ πνεύματα. καὶ οἱ τόνοι· ἂν ἀνηρεῖτο ὁ διπλασιασμός τῶν συμφώνων, ἂν τοῦ μὲν η, καὶ υ, καὶ ω ἐκ τοῦ ἀλφαβήτου, τῆς δὲ αι, ει, οι, η, υ, ω ἐκ τοῦ τῶν διφθόγγων ἀριθμοῦ ἐξοστρακιζομένων, αἱ μὲν διὰ τοῦ ι ἤχου, εἴτε μακροῦ, εἴτε βραχείος, γραφόμεναι συλλαβαί, ἀδιαφόρως ὄλαι ἰώτα γραφῶνται, αἱ δὲ διὰ τοῦ αι, διὰ τοῦ ε, καὶ αἱ διὰ τοῦ ω, ω, διὰ τοῦ ο. Τούτου γενομένου, ἡ νέα ἑλληνικὴ, ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μονογραφίαν, ἔσαι εὐκολωτάτη· μᾶλλον γλῶσσα δέλει γένῃ τότε αὕτη; αξια βεθεα να προ-

φερετε εκ του χιλεου εκινον, ιοπι ισος
 ιθελαν ονιροπολισοσιν οτι ουτος θελου-
 σι δινιθινα σικοσοσι τας τις σπουδεις
 δυσκολιας, κε να αποδιξοσι εν ολιγο
 κερο σοφους κε επισιμονας τους ιους
 του τις ελαδος ικιτορου. Εκτος τούτων η-
 δέως ηθελα να μάθω παρά τῶν τὸν κανονισμὸν τῆς
 γλώσσης ἡμῶν πρὸς βαλλόντων, τί μέλλει γενέσθαι
 περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς; πρέπει αὐτὴν ἐξ ὀλο-
 κλήρου να ἀμελήσωμεν; ἢ να μαθάνωμεν καὶ αὐ-
 τὴν; Ἄν ἀπαιτῶσι τὸ πρῶτον, ἢ πρότασις αὐτῶν
 εἶναι τόσον σκαιά, καὶ δύσνους τῷ ἡμῶν γένει,
 ὥσε φαίνεται ἀναιρέσεως ἀναξία. Πόσας ἀμάξας
 λοιδοριῶν καὶ ὕβρεων δὲν ἤθελαν ἐπιφέρωσι δικαίως
 καθ' ἡμῶν ὅλα τὰ πεπαιδευμένα ἔθνη τῆς Εὐρώ-
 πης, τὴν πατριὸν ἡμῶν γλώσσαν ἀμελησάντων,
 ἐν ᾧ ἐκεῖνοι, καὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι, θείαν γλώσ-
 σαν αὐτὴν ὀνομάζουσι, καὶ μεγάλως καυχῶνται
 ὅταν καὶ ὀλίγας μόνον λέξεις ταύτης καταλαμβά-
 νωσι; Ἄν ἐξ ἐναντίας γνωμοδοτήσωσιν, ὅτι πρέ-
 πει να μαθάνωμεν αὐτὴν τόσον, ὅσον ἀπαιτεῖται
 πρὸς τὴν τῶν βιβλίων κατάληψιν, να μὴ συγγρά-
 φωμεν δὲ ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἐν τῇ νεωτέρᾳ· καὶ τοῦ-
 το ἐπίσης δὲν εἶναι ἀποδεκτόν· ἐπειδὴ ἤδη ἀπε-
 δείχθη ὅτι αἱ εἰς τὴν τελείαν τῆς κανονισθείσης
 γλώσσης μάθωσι ἀπαιτούμεναι δυσκολίαι πολὺ
 τῶν τῆς ἀρχαίας δὲν διαφέρουσι· καὶ ὅστις δύνα-
 ται να γράφῃ καλῶς ἐν τῇ ἀπλῇ, οὗτος ὀλίγον ἔτι
 κοπιᾶσας, θέλει δυνηθῆ ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ
 να γράφῃ, οὐχὶ βέβαια κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ
 χρυτοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τρι-
 βὴν, ἣν αὐτὸς ἐν τῇ γλώσσῃ ἔχει, καὶ ὅσον εἶναι
 δυνατόν καθ' ἡμᾶς τοῦτο να γένη. Καὶ αὐτὸς ὅς τις
 καταλαμβάνει τὸ τῆς ἀπλῆς γλώσσης ὕψος, εἰς

τούτου καὶ τὸ δεύτερον δὲν θέλει ἀποβῆ λίαν δύ-
 σληπτον, ὅταν αὐτὸ δὲν εἶναι πολλὰ σφυρνόν,
 καὶ ὕφιλόν, καὶ θουκυδίδειον. Τοῦτο δὲ μᾶλλον
 ἐκ τῶν ἐξῆς ἀποδειχθήσεται. Ἡ ἔντελής γυνῶσις
 μιᾶς οἰασθητοῦν διαλέκτου εἰς τρία ταῦτα ἐν-
 γένει συνίσταται· α'. εἰς τὸ νὰ καταλαμβάνη τις
 τοὺς αὐτὴν ὀμιλοῦντας, ἢ τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμέ-
 να βιβλία· β'. εἰς τὸ νὰ γράφῃ· καὶ γ'. εἰς τὸ νὰ
 ὀμιλῇ αὐτήν. Τὸ πρῶτον εἶναι εὐκολώτερον, τὸ
 δεύτερον δυσκολώτερον, καὶ τὸ τρίτον τὶ πλέον
 δύσκολον. Προσέτι ἕκαστος ἄνθρωπος, εἴτε πεπαι-
 δευμένος, εἴτε καὶ μὴ, σχεδὸν κατὰ τρεῖς βαθμοὺς
 γινώσκει τόσον τὴν ἰδίαν, ὅσον καὶ ἄλληντινα
 ἀλλοτρίαν διάλεκτον· ἂν τυχὸν ὀμιλῇ αὐτήν κα-
 κῶς, γράφει ὅμως αὐτήν καλλίτερα, καὶ καταλαμ-
 βάνει αὐτήν ἔτι κάλλιον. Ἀποδείξεις τούτων εἶναι
 τὸ ἱερὸν Ἑβραγγέλιον, καὶ ἡ λοιπὴ τῆς ἀγίας ἡμῶν
 Ἐκκλησίας ἀκολουθία, τῶν ὁποίων τὴν ἔννοιαν ὁ-
 πωσοῦν καὶ αὐτοὶ οἱ χυδαῖοι ὡς πρὸς τὸ γράμμα
 καταλαμβάνουσιν, εἰκαὶ ὅτε νὰ γράψωσιν, οὔτε
 νὰ ὀμιλήσωσιν οὕτω δύνανται. Ἐπίσης εἶναι εἰς
 ἐκείνους μετρίως καταληπτὰ καὶ τὰ τῆς μεγάλης
 Ἐκκλησίας, καὶ τῶν κατὰ τόπους Ἀρχιερέων, καὶ
 Ἐπισκόπων γράμματα, καίτοι εἰς ἀπλοῦν μὲν καὶ
 μὴ σφυρνόν, ἑλληνικόν ὅμως ὕψος γραφόμενα. Οὕ-
 τω λοιπον καὶ τὰ ἢ ἐν ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ, καὶ μὴ
 σφυρνῷ, ἢ ἐν ἀπλῷ ὕφιλότερῳ ὕψει γραφόμενα
 βιβλία δὲν θέλουσιν εἶναι παντάπασιν εἰς τοὺς μὴ
 πάντη χυδαίους δύσληπτα, ἂν τὰ ἐν αὐτοῖς πε-
 ριεχόμενα δὲν εἶναι ὕψηλά καὶ ἄγνωστα εἰς ἐκείνους.
 Τούτων τοίνυν ὅπως ἐχόντων διατὶ πρέπει νὰ κα-
 νομισθῇ ἡ κοινὴ ἡμῶν γλῶσσα; διὰ νὰ κερδήσωμεν
 τυχόν, καὶ τούτου κατορθωθέντος, τὸ πολὺ ἔξ μῆ-
 νας; νῦν μάλιστα, ὅτε αὐτῇ ἡμῶν ἐπ' ἡμῶν προβαί-

ουσα, μάλλον πλησιάζει εἰς τὸ πρωτότυπον; Συγκριθεῖτω τὸ τρισχάρβαρον τῆς τουρκογραφικῆς λεγομένης ἐποχῆς ὕφος, πρὸς τὸ νῦν παρὰ τοῖς ἔλληγοίμοις ἐν χρήσει ὄν, καὶ θέλει γένῃ ἡ μεγάλη τῆς γλώσσης ἡμῶν πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολὴ πασιδηλος (1). Καὶ ἂν εἰς ὀλίγων ἐτῶν δάσημα τοσαύτη πρόοδος ἔγινε, πῶς δὲν ἔχομεν λόγον νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι ὅτω ποιῶντες, μετὰ τινος χρόνου θέλομεν φθάσει εἰς τὸ τῶν ἀρχαίων πρωτότυπον ὕφος; Βέβαια ποτὲ δὲν θέλομεν δυνηθῆ ὅυτε νὰ ὀμιλήσωμεν, ὅυτε νὰ γράψωμεν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ὡς Πλάτωνες, καὶ Θουκυδίδαι, καὶ Δημοσθένεις (τοῦτο εἶναι κοινὸν εἰς ὅλας τὰς νεκρὰς διαλέκτους, αἰτινες μόνον ἐκ τῶν βιβλίων μαθαίνονται)· πλὴν διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἴπωμεν ἢ τὰν, ἢ ἐπὶ τᾶς; Ἄν ἀδυνατῶμεν νὰ ἀναβῶμεν ἕως εἰς τὸν κολοφῶνα τοῦ Παρνασσοῦ, ἀρκεῖ νὰ φθάσωμεν εἰς τὰ μέσα αὐτοῦ· ἐπειδὴ κἀντεῦθεν ὅπως διποτοῦν τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ τυγχάνομεν· ἢ ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ προσπορίσωμεν ἑαυτοῖς τὴν χρυσοῦφαντον τῶν προπατόρων ἡμῶν εὐλὴν, πρέπει διὰ τοῦτο νὰ μὴ καλύψωμεν τὴν ἡμετέραν γυμνωστικὴν ἱματίω πενιχρότερῳ μὲν, ἐπίσης ὅμως ἐξ ἀττικοῦ ἐρίου ἐξειργασμένῳ, καὶ τὴν αὐτὴν χρεῖαν ἀποπληροῦντι;

„ὦ πόποι! ἡ μέγα πένθος ἀχαιῖδα γαῖαν ἰκάνει!
 ἂν ὅλοι οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους ὅυτως ἀναξίως τῶν ἰδίων προγόνων ἐφρόνησιν! Τὸ μόνον, ὅπερ ἐκ τῶν τούτων προγονικῶν ἀγαθῶν διεσῶσαμεν, καὶ ἐφ' ᾧ δυνάμεθα ὅπως οὖν πρὸς τὰ λοιπὰ πεπαι-

(1) Ἴδὲ τὴν τοῦ Νεοφύτου Δούκα β. ἀπολογίαν ἐν τῷ τέλει.

δευμένα ἔθνη νὰ καυχῶμεθα, εἶναι ἡ προπατορικὴ ἡμῶν γλῶσσα· ἐπειδὴ οὔτε ἄλλα κοσμικὰ ἀγαθὰ, ὡς τὸ πάλαι, ἔχομεν, καὶ ἡ νῦν ἡμῶν ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἐπισήμαις κατάσσεις εἶναι πολλὰ μικρὰ, ὡς νὰ δυνηθῆ πρὸς τὴν τῶν Εὐρωπαϊῶν νὰ συγκριθῆ. Ἄν λοιπὸν καὶ αὐτὸ τὸ μικρὸν, ὃ ἔχομεν, ἀπολέσωμεν, τί ἄλλο μένει ἡμῖν; ἢ ἐπὶ τί νι ἡμεῖς καυχισόμεθα; ἡμεῖς οἱ τοῦ σοφωτάτου καὶ γενναιοτάτου ἔθνους τοῦ κόσμου ἀπόγονοι, ἐξ οὗ ὅλαι αἱ ἐπισημαὶ καὶ τέχναι ἢ ἐπήγασαν, ἢ τὴν ἀρχὴν ἐν ἄλλοις λαβοῦσαι, παρ' αὐτῶ ἠύξησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν; Ἐπ' οὐδενί, ἐπ' οὐδενί. Ἐκτός ἂν πρέπη νὰ καυχῶταί τις, ὅτι ὁ οἶκος αὐτοῦ εἶναι ἐκ τερμαχίων ἀγαλιμάτων τοῦ Φειδίου, καὶ Πραξιτέλους, καὶ Μύρρωνος ᾠκοδομημένος, καί τοι οὔτε ἡ τέχνη, οὔτε ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι ἡ ἀρχαία τὴν ἰδίαν τιμὴν δέλει ποιῆσαι καὶ ἡμῖν, ἂν ἀπειροκάλως ἐναβρυνώμεθα ὅτι ἐσμὲν ἐκείνων τῶν Ἑλλήνων ἀπόγονοι, ἐν ᾧ οὐδὲ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν γινώσκουμεν. Τὸ μόνον δρασῆριον μέσον τοῦ νὰ φθάσῃ παρ' ἡμῖν εἰς παντελῆ σχεδὸν λήθην ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ, εἶναι ἡ τῆς ἡμετέρας γλώσσης (δοθέντος ὅτι τοῦτο εἶναι καὶ εὐκολὸν καὶ ὠφέλιμον) κανονισμός. Ἡ λατινικὴ γλῶσσα εἶναι μὲν καὶ νῦν παρὰ πᾶσι τοῖς Εὐρωπαϊκοῖς ἔθνεσιν ἡ κοινὴ τῶν πεπαιδευμένων διάλεκτος, ἔχασεν ὁμως πολὺ τῆς ἀξίας αὐτῆς, καὶ παρὰ τοῖς πλείοσιν εἰς λήθην κατήντησεν. Ἐπειδὴ πάλαι μὲν ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ ὅλα σχεδὸν τὰ ἐπισημονικὰ βιβλία ἐν αὐτῇ ἐγράφοντο, καὶ ὅλαι αἱ ἐπισημαὶ ἐν αὐτῇ ἐδιδάσκοντο· ἐξ ὅτου ὁμως οἱ Εὐρωπαῖοι, τὰς πατρίους γλώσσας κανονίσαντες ἕκαστοι, ἀρχισαν νὰ συγγράφωσι καὶ νὰ διδάσκωσιν ἐν αὐταῖς τὰς ἐπισημας, ἔκτοτε οὔτε ὅλοι οἱ πεπαιδευμένοι καταλαμβάνουσι κα-

λῶς τὴν λατινικὴν, καὶ εἰσὶ καίτινες παντάπασι
 ταύτης ἄπειραι. Τὸ αὐτὸ, καὶ πολὺ περισσότερον,
 θέλει ποιήσῃ εἰς ἡμᾶς ὁ τῆς ἡμετέρας γλώσσης
 κανονισμός. Καὶ ὅτι συνεισέφερε, καὶ συνεισφέρει
 ἔτι ἡ ἀγία ἡμῶν Ἐκκλησία πρὸς διατήρησιν τῆς
 ἑλληνικῆς, τὴν χρῆσιν ταύτης μέχρι τῶν ἐσχάτων
 αἰώνων ἐν ταῖς ἀκολουθίαις φυλάξασα, τοῦτο θέ-
 λει καταργήσῃ ὁ φιλογενὴς τῆς νεωτέρας κανου-
 σμός. Πλὴν ἴσως τις τῶν ἐναντίων ἠθέλεν ἀντιτεί-
 νη· πρέπει μόνον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ νὰ συγ-
 γράφωμεν; πρέπει μόνον περὶ τῶν πεπαιδευμένων
 καὶ σπουδαζόντων νὰ φροντίζωμεν; τοὺς δὲ ἄλλους
 τελείως νὰ ἀμελήσωμεν; Οὐχί· οὐδεὶς ἐν φρονῶν
 θέλει προβάλλῃ τοιοῦτόν τι. Γραφέτωσαν ἐν τοσοῦ-
 τῷ καὶ περὶ αὐτῶν οἱ βουλόμενοι, κατὰ τὸ μᾶλ-
 λον αὐτοῖς καταληπτὸν ὕψος· μὴ ὀνειροπολείτωσαν
 ὁμῶς νὰ κλώσῃσι τὰ ἀσύγκλωσα, καὶ νὰ κανουί-
 σωσι τὰ ἀκανόνιστα, καὶ ἄλλως μᾶλλον ἐπιβλαβῆ,
 ἢ ὠφέλιμα γενησόμενα. Τρεφέτωσαν καὶ τὸ ἐκεί-
 νων πνεῦμα τοιαύτῃ τροφῇ, οἷας αὐτοὶ εἶναι ἐπι-
 δεκτικοὶ· μὴ ἐλπίζετωσαν ὁμῶς ὅτι οὕτω θέλουσιν
 ἀποδείξῃ σοφοὺς καὶ ἐπισήμονας τοὺς ποιμένας καὶ
 γεωργοὺς τῆς Ἑλλάδος· ἀρκετὸν εἶναι ἂν ἐκεῖνοι
 διὰ τῶν βιβλίων τόσον φωτισθῶσιν, ὥστε νὰ φρον-
 τίσωσι περὶ τῆς τῶν τέκνων αὐτῶν προκοπῆς. Ἐκ τού-
 των ἡ βελτίωσις τοῦ ἔθνους ἐλπίζεται· ὁ δὲ ποιμὴν θέ-
 λει μὲν ἂν εἶναι ποιμὴν, καὶ ὁ γεωργὸς γεωργός. Τρεφέ-
 τωσαν, λέγω, καὶ τὸ τοῦ κοινοῦ λαοῦ πνεῦμα τροφῇ
 ταῖς ιδέαις αὐτοῦ καταλλήλῳ, καὶ ἥς τὸ εὐπεπτον,
 ἢ δύσπεπτον ἠθέλεν ὑπάρχει οὐχὶ ἐν ταῖς ἐννοίαις,
 ἀλλ' ἐν τῷ ὑψηλοτέρῳ, ἢ ταπεινοτέρῳ ὕψει. Μία
 ἐπισημονικὴ βίβλος, καὶ κατὰ τὸ πλεον χυδαϊκὸν
 ὕψος γραφεῖσα, πάλιν θέλει εἶναι εἰς τὸν ἀμαθῆ
 δύσληπτος. Καὶ αὐτοὶ εἰ ἴδιοι Ἑυρωπαῖοι δὲν κατα-

λαμβάνουσι καλῶς ὅλας τὰς βιβλῆς, καίτοι ἐν τῇ κε-
 κανονισμένη πατρίῳ αὐτῶν γλώσσῃ γεγραμμένας,
 ὅσοι τούτων ἐκτὸς τοῦ ἀναγινάσκειν οὐδὲν ἄλλο
 ἔμαθον. Περὶ μὲν οὖν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων οὕτω
 μοι δοκεῖ εἶναι ἄριζον· αἱ δὲ περὶ τῶν πεπαιδευ-
 μένων συγγραφόμεναι βίβλοι πρέπει νὰ γράφονται
 ὕφει καθαρῶς ἑλληνικῶ, ἢ κὰν ὅσον εἶναι δυνατόν
 εἰς τὸ πρωτότυπον πλισιάζοντι. Οὕτω κατὰ βρα-
 χυ τῶν χυδαϊκῶν λέξεων καὶ ἰδιωτισμῶν ἀποσκο-
 ρακιζομένων καὶ ἐλαττουμένων, εἶναι ἐλπίς ὅτι ἐν-
 τὸς ὀλίγου καιροῦ θέλομεν παλινδρομήσῃ εἰς τὸ
 ἀρχαῖον ἑλληνικόν. Εἰς τοῦτο θέλει συνεισφέρει πο-
 λυ, καὶ ἂν εἰσαχθῆ ἢ συνήθεια εἰς ὅλα τὰ ἑλληνι-
 κὰ ἡμῶν σχολεῖα, τοῦ νὰ ὀμιλῶσι τὴν ἀρχαίαν ἑλ-
 ληνικὴν οἱ μαθητεύομενοι. Ἀφ' οὗ προῶσι μετρίως
 εἰς τὴν τῆς γλώσσης κατάληψιν, πρέπει νὰ εἶναι
 ὑπόχρεοι νὰ ὀμιλῶσι μετὰ τοῦ διδασκάλου καὶ ἀλ-
 λήλων ἑλληνισί. Κατ' ἀρχαίς τοῦτο καὶ τοῖς μαθη-
 ταῖς θέλει φανῆ δύσκολον, καί τισι τῶν διδασκά-
 λων διὰ τὸ ἄηθες οὐχὶ πάνυ ἔυκολον· πλὴν μετὰ
 τινα καιρὸν ὅλοι θέλουσι λάβῃ ἔυκολίαν. Ὑλὴν ἀρ-
 κετὴν εἰς τὴν ὀμιλίαν ἔχομεν παρὰ τῷ Πλάτῳ,
 Ξενοφῶντι, καὶ ἄλλοις διαλογικῶς συγγράψασι·
 μάλιστα παρὰ τῷ ἄσειῳ Λουκιανῷ, ὅστις μᾶλλον
 τῶν ἄλλων δύναται ἡμῖν νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοῦτο.
 Τούτου γενομένου, μετὰ τινας χρόνους ἡ ἀρχαία ἑλ-
 ληνικὴ θέλει ὀμιλῆται ἐν τοῖς σχολείοις, κακῆθεν
 κατ' ὀλίγον θέλει ἀρχίσῃ διὰ τῶν σπουδαίων καὶ
 εἰς τοὺς ἔξω νὰ μεταδίδηται. Καὶ οὕτω παντὸς
 σχεδὸν τοῦ ἔθνους διὰ τῶν σπουδαζόντων νέων πε-
 παιδευμένου μετὰ καιρὸν γενομένου, καὶ ἡ ἀρ-
 χαία ἑλληνικὴ ἔθνικὴ γενήσεται. Βέβαια ποτὲ δὲν
 θέλομεν ὀμιλήσῃ ὡς οἱ πάλαι Ἀθηναῖοι· ἐπειδὴ
 εἶναι πολλαὶ ἐκφράσεις, αἱ ὁποῖαι, ὡς ὀμιλούμε-

ναι μόνου, καὶ μὴ γραφόμεναι, ἐν τοῖς νῦν σωζο-
 μένοις βιβλίοις δὲν εὐρίσκονται· ἀρκετὸν ὅμως εἶ-
 ναι ἂν ἐν τοῖς ἐλλείπουσι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς
 γραμματικῆς ἐκφραζώμεθα. Ἐντισιν ὅμως θέλομεν
 ὀμιλῆ καὶ τῶν παλαιῶν χυδαίων Ἑλλήνων καλῆτε-
 ρα, ὡς μεταχειριζόμενοι φράσεις ἐκ τῶν καλλίστων
 συγγραφῶν ἐρανισθείσας, τῶν ὁποίων ὁ τρόπος
 τοῦ γράφειν οὐ μόνου τῆς τῶν χυδαίων ὀμιλίας,
 ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν βέβαια ὑπῆρχε καλῆτε-
 ρος. Ἄν τινὶ φανῆ δύσκολον, ἢ ἀδύνατον, τὸ νὰ
 ὀμιληθῆ ἢ Ἑλληνικῆ, ἀναμνησθήτω οὗτος ὅτι καὶ
 ἢ Λατινικῆ εἶναι ὁμοίως ἐκείνη νεκρά, καὶ ὅμως κα-
 τὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὀμιλεῖται ὑπὸ πάντων τῶν
 αὐτὴν μαυθανόντων· μάλιστα ἐν τῇ Οὐγγαρίᾳ εἶ-
 ναι τόσον κοινῆ, ὡς καὶ χυδαῖοι καὶ χωρικοὶ ὀμι-
 λοῦσιν αὐτὴν, ὅσοι δηλ. ἐν τῇ παιδικῇ αὐτῶν ἡλι-
 κία ὀλίγους χρόνους τὰ σχολεῖα ἐθάμισαν. Καὶ ἂν
 οἱ Οὐγγροι, τῆς γλώσσης τῶν ὁποίων οἱ ἰδιωτι-
 σμοὶ ἀπέχουσι μᾶλλον τῶν τῆς Λατινικῆς, ἢ ἢ
 πατρίς αὐτῶν ἐκ τῆς Ρώμης, ὀμιλῶσι κοινῶς μίαν
 ἀλλοτρίαν, νεκρὰν καὶ δύσκολον γλῶσσαν, διατί
 ἡμεῖς δὲν θέλομεν δυνηθῆ νὰ ὀμιλήσωμεν τὴν ἀρ-
 χαίαν Ἑλληνικὴν, ἐν ᾗ τὴν διεφθαρμένην μὲν,
 ἀλλ' ἐν τοῖς πλείοσιν ἐκείνη ὁμοίαν, καὶ λεγον-
 τες καὶ γράφοντες μεταχειριζόμεθα; Ἐνταῦθα εἰ-
 ρήσθω ὡς ἐν παρόδῳ ὅτι ἢ τῆς Ἑλληνικῆς μάθησις
 δὲν εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν τόσον δύσκολος, καὶ
 τοσούτου καιροῦ χρῆζουσα, ὡς ἐνίοις δοκεῖ. Εἶναι
 μὲν καὶ διὰ τὸ ἐκτεταμένον αὐτῆς, καὶ διατί ἤδη
 νεκρὰ ὑπάρχει, πολὺ τῶν ἄλλων παλαιῶν καὶ νέων
 διαλέκτων δυσκολωτέρα, δὲν ἐκβαίνει ὅμως διὰ τῆτο
 ἐκτός τῶν ὄρων τῶν διαλέκτων. Ἄν ὅλοι οἰκαθ' ἡμᾶς
 διδάσκαλοι εἶχον καλιτέραν καὶ συντομωτέραν
 τοῦ διδάσκειν μέθοδον· ἂν οἱ μαθητευόμενοι εἶχον

ὅλα τὰ εἰς τὴν μάθησιν αὐτῆς ἀναγκαῖα βιβλία· πρὸ πάντων δὲ καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἂν εἶχομεν λεξικὸν ἐντελές· λεξικὸν λέγω ἐντελές, οὐχὶ βλάχους, καὶ Γεωργίους, κτ. τὸ πολὺ τρεῖς χρόνοι ἐξήκουν εἰς ἓνα ὁπωσοῦν ἐπιμελῆ, καὶ μὴ πάντα ἀφυῆ νέου, εἰς τὸ νὰ μάθῃ αὐτὴν ἐγγὺς τοῦ τελείου. Καὶ ἂν τῷ φιλοσοφῆσουσι εἶναι χρεῖα, ὡς πάλαι σοφός τις εἶπε, βιβλιαρίου καινοῦ, καὶ γραφείου καινοῦ, κτ. ἐν τῇ τῆς γλώσσης μαθήσει σχεδὸν δὲν χρῆζομεν ἄλλουτινος, εἰμὴ ὀλίγων βιβλίων, καὶ λεξικοῦ, μιᾶς καλῆς γραμματικῆς, (ἔχομεν θείῳ ἑλέει ἀρκετωτάτας, καὶ ἐκ τούτων γενέσθω τῆς καλλίονος ἐκλογῇ) καὶ λεξικοῦ, καὶ ἐπιμελείας, καὶ λεξικοῦ. Πολλοὶ τῇ βοήθειᾳ μιᾶς καλῆς γραμματικῆς, καὶ ἐνὸς λεξικοῦ ἄνευ διδασκάλου ἀλλοτρίας γλώσσης μανθάνουσι.

Πολλοὶ τῶν Εὐρωπαϊῶν πολλάκις, καὶ ἐν βιβλίοις, καὶ ἐν δημοσίαις ἐφημερίσι, περὶ τοῦ ἡμετέρου γένους μνεῖαν ἐποίησαν· οὐκ ὀλίγοι κατηγόρησαν τοῦτο· μάλιζα τινὲς διίσχυρίσθησαν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξισωθῇ αὐτὸ ποτὲ τοῖς παλαιοῖς Ἑλλησιν, ὡς πρὸς τὰς τέχνας, καὶ ἐπιστήμας, κτ. Ἡ ἔκθεσις ὅλων τῶν κατηγοριῶν, ἢ ἐξέτασις τούτων ἂν εἶναι δίκαιαι, ἢ οὐχὶ, καὶ ἡ ἀναίρεσις δὲν εἶναι νῦν ἡμέτερον ἔργον. Οἱ περισσότεροι ἐκείνων βέβαια ἐξήμεσαν τὰς ὑπὲρ τὸ δέου κατηγορίας, ἢ ἐπειδὴ δὲν ἠρεύνησαν καὶ τὰς σχέσεις, ἐν αἷς ἐυρισκόμεθα, ἢ ἐπειδὴ τελείως δὲν ἐγνώριζον τὴν παροῦσαν ἡμῶν κατάστασιν. Ἡμεῖς ὅμως εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἐκτινων χρόνων, τῆς προτέρας ἀνανήψαν ληθαργίας, ἤρξατο κατ' ὀλίγον νὰ προχωρῇ, τόσον κατὰ τὴν γλῶσσαν, ὅσον καὶ κατὰ τὰς ἐπιστήμας, ἐπὶ τὸ κρεῖττον, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ δόξαν παλινδρομῆσαι σπουδάζει. Ἄν γένῃ

σύγκρισις τῶν συγγραφεύτων, ἢ μεταφραστῆντων βιβλίων ἐκ τοῦ καιροῦ τῶν περικλεῶν Εὐγενίου καὶ Θεοδοίου μέχρι τοῦ νῦν, πρὸς ἐκεῖνα, ἅπερ πρὸ ταύτης τῆς ἐποχῆς κατὰ καιροὺς ἐξεδίδοντο, ἕκαστος θέλει δυνηθῆ ἔξ ἀναλογίας νὰ συμπεράνη τὴν ἐν ἡμῖσει αἰῶνι μεγάλην, ὡς πρὸς τοὺς προτέρους χρόνους, ἐν τῷ ἔθνει ἡμῶν γενομένην πρόοδον. Τοῦτο ἐν γένει θεωρούμενον οὕτως ἔχει, καὶ ἀπίτω βασκανία! ἐξετασέον ὅμως ἐνταῦθα εἰδικώτερον καὶ ἀκριφέστερον, οἷα καὶ ὅση εἶναι ἢ εἰς τὰς ἐπισήμας γενομένη πρόοδος, ἂν δὲν ἦτον δυνατόν νὰ προβῶμεν περαιτέρω, καὶ διατὶ τοῦτο δὲν ἔγινε. Πρὸ πάντων λέγομεν ὅτι σημεῖον τῆς εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπισήμας προόδου ἐνὸς ἔθνους εἶναι, ὅταν πολλὰ τοιαῦτα βιβλία ὑπὸ ὁμοίων ἢ ἐν τῇ πατρίῳ αὐτῶν γλώσσῃ συγγράφονται, ἢ ἔξ ἄλλων διαλέκτων εἰς αὐτὴν μεταφέρονται· ἐπειδὴ τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἐν τῷ ἔθνει εὐρίσκονται ἄνδρες ἄξιοι νὰ συγγράψωσιν, ἢ νὰ μεταφράζωσι, καὶ προϋποτίθῃσιν ὅτι εἶναι ἐν αὐτῷ καὶ πολλοὶ ἱκανοὶ νὰ καταλαμβάνωσι τὰ συγγραφόμενα, ἢ μεταφραζόμενα. Καὶ περὶ τῶν δύο τούτων δυνάμεθα ὁπισθοῦν νὰ καυχώμεθα· ἂν ὅμως τὸ πρᾶγμα καλῶς ἐξετάσωμεν, εὐρήσομεν ὅτι οὔτε ἢ ἐκ τῶν βιβλίων ὠφέλεια ἔγινε τῷ πλήθει αὐτῶν ἀνάλογος, καὶ ἢ θέλαμεν πλησιάσῃ μᾶλλον εἰς τὸν τῆς παιδείας ναόν, ἂν τὴν εἰς τοῦτον ἄγουσαν ὁδὸν ὅλοι οἱ νῦν ἡμᾶς ὀδηγοῦντες ἐγνώριζον καὶ ἐβάδιζον. Πρὶν δὲ νὰ ἀποδειχθῇ τοῦτο, ἐκθετέον α'. τὰ κυριώτερα τοῦ συγγράφειν, ἢ μεταφράζειν αἴτια, ἐπειδὴ ἔτις ἢ τῶν βιβλίων ἀξία μᾶλλον φανερωθήσεται, δοκιμαζομένων ἐπ' ἐκείνων, ὡς ἐπὶ λίθου τινοῦ λυθείας· β'. τὰς ιδιότητας, ἃς πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ συγγραφεύς, ἢ μεταφράζων, ἵνα ἢ τὰ ὑπ' αὐτῷ φιλοπονοῦμενα ἀποβῶσιν ὠφε-

λιμώτερα. Τὸ κυριώτερον αἴτιον, τὸ εἰς τὸ συγγράφειν, ἢ μεταφράζειν ἕκαστον διεγείρον, εἶναι, καὶ πρέπει νὰ εἶναι αἰεὶ, ἢ φιλανθρωπία ἐν γενεῖ, καὶ ἢ φιλογενεῖα ἐν εἴδει, ὑποτεθέντος ὅτι τὸ βιβλίου διαλαμβάνει περὶ πραγμάτων τοῖς ἐντυχούσι λυσιτελῶν. Ὁ τοιοῦτος συγγραφεὺς, ἢ μεταφραστὴς, ὡς μόνημ τὴν τοῦ πλησίον ὠφέλειαν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, καὶ μηδὲν ἄλλο τῆς ἱερᾶς προτιμῶν ἀληθείας, ἕνασ χολεῖται αἰεὶ ἐν τοῖς εἰς τὸ κοινὸν ἀγαθὸν συντείνουσι, καὶ ἐκτίθῃσι τὰ πράγματα, ὡς τῶ ἐντι εἶναι, χωρὶς νὰ παρεκτραπῇ ὀλίγον τῆς ἀληθείας, πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ οἰανδηποτοῦν ὠφέλειαν. Εἶναι ὁμῶς καὶ ἄλλα δύο συνενεργοῦντα αἴτια, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς περισσοτέρους κατὰ τὸ πλεόν ἢ ἔλαττον πάρισσι, καὶ ἀμφιβάλλω ἂν ἔκτινος παντάπασιν ἄπεισιν, ἢ φιλοδοξία δηλ. καὶ ἢ φιλοκέρδεια. Ἐκαστός, καὶ ὁ πλεόν ταπεινόφρων καὶ ἀδιάφορος Στωϊκός, ἀγαπᾷ ὀλίγον ἐνδομύχως καὶ τὸ δοξάριον· αὐτὴ τὸ ἑλλείπου τῆς φιλογενείας καὶ φιλανθρωπίας προσβῆῖσα, καταπείθει τοὺς πλείονας νὰ ἀφειδῶσι τῶν κόπων· ἐπειδὴ πρὸς τῇ ὠφελείᾳ, ἣν τὸ πόνημα αὐτῶν φέρει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ποιεῖ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν αἰμίμησον, τόσον καιρὸν τοῦλάχισον, ὅσον καιρὸν καὶ ἢ βίβλος ἤθελε διασώζῃται. Προσέτι ἂν οὐχὶ ὅλοι, τοῦλάχισον ἐνιοὶ τῶν συγγραφέων καὶ μεταφραστῶν, θέλουσι καὶ ὀλίγον κέρδος ἐκ τῶν ἰδίων πόνων νὰ ἀπολαύσωσι, τὸ ὁποῖον οὔτε εἶναι μεμπτόν, μετρίως γενόμενον, εἰς ἐκείνους μάλιχα, ὅσοι ἄλλουτινα πόρον ζωῆς μὴ ἔχοντες, ἀναγκάζονται εἰς ταῦτα νὰ καταφεύγωσιν. Ἐπειδὴ τίς παιμαίνει ποιμνῆν, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποιμνῆς οὐκ ἐσθίει; Ταῦτά εἰσιν ἐν γενεῖ τὰ τοῦ οἰκειοθελῶς συγγράφειν, ἢ μεταφράζειν αἴτια, ὧν τὸ πρῶτον εἶναι τὸ κράτισον καὶ ἐπαινετώτατον.

καὶ ὅταν μὲν εἶναι μόνον, τὰ κάλλιπα καὶ ὠφελι-
 μώτατα, σχετικῶς πρὸς τὸν ταῦτα ποιῶντα, πον-
 ηήματα ἀπεργάζεται· ὅταν δὲ συντροφεύηται μὲν
 καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων δύο, ἐν βραχυτέρῳ ὅμως βαθ-
 μῷ, ὥστε ἐκεῖνο πάντοτε νὰ ἔχη τὴν ὑπεροχὴν, καὶ
 τότε τὰ πονηθέντα εἶναι ἀξιώπαινα καὶ ὠφέλιμα,
 καί τοι μὴ καθ' ὅλου τοιαῦτα ὄντα, οἷα τὰ ὑπὸ μόνου
 ἐκείνου ὑπαγορευόμενα. Ὅταν ὅμως ἡ φιλοδο-
 ξία καὶ φιλοκέρδεια τῆς φιλανθρωπίας καὶ φιλογε-
 νεΐας παντάπασι κατισχύσωσι, τότε ὡς ἐπὶ τὸ
 πλεῖστον ἐκ τῶν τοιούτων πονημάτων μεγάλη ὠφέ-
 λεια οὐκ ἐλπίζεται. Ὁ γὰρ ὑπὸ τούτων τῶν πα-
 θῶν ἄκρως κυριευόμενος συγγραφεὺς, ἢ μεταφραστὴς,
 ἄς κύριον σκοπὸν τὸ ἴδιον κέρδος καὶ τὴν δόξαν
 ἔχων, ἀδιαφορεῖ ἂν τὸ ἐκδιδόμενον βιβλίον ὑπάρχη
 ὠφέλιμον, ἢ οὐχί, φθάνει μόνον ἂν αὐτὸς μὲν
 παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξης, τὸ δὲ βαλάντιον αὐτοῦ
 ἀργυρίου πληροῦται. Τοιαῦτα εἶναι κατὰ δυσυχίαν
 οὐκ ὀλίγα βιβλία, τὰ ὅποια καθ' ἡμᾶς ὑπὸ τῶν ἡμε-
 τέρων καθ' οἰοῦσιν τρόπον ἐξεδόθησαν· ἐν οἷς ἡ μὲν
 φιλανθρωπία καὶ φιλογενεΐα πολλὰ ὀλίγην μετο-
 χὴν εἶχον, ἡ δὲ φιλοδοξία καὶ φιλοκέρδεια ὑπὸ τῶν
 ἐκείνων σχήματι τὸ πᾶν ἀπειργάσαντο. Ἐπειδὴ
 ὅταν τις τὴν ἀρχὴν μὲν ἐγγράφως κοινολογῇ ὅτι με-
 τέφρασε, καί τοι μετεφράσατο, ἐν βιβλίῳ, (οἱ γραμ-
 ματικοὶ καταλαμβάνουσι τὴν τοῦ ἐπιμέσου ῥήμα-
 τος σημασίαν), ὕστερον δὲ ἐν τῇ κεφαλίδι τοῦ βι-
 βλίου γράφῃ ἀνυποσώλως ὅτι συνηράνισε τοῦτο,
 χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ οὐδένα τῶν συγγραφέων, ἐξ ὧν ἡ
 λογιζομένη συνεράνισις ἔγινεν, ὑπὸ φιλογενεΐας
 αὐτὸς ἀράγε ἐκινήθη εἰς τοῦτο; Ἄπορῶ πῶς αὐτὸς
 δὲν ἠσχύνθη τοσαύτην ἀνοιαν ὅλου τοῦ γένους ἡμῶν
 νὰ κατασκεδάσῃ· ἢ πῶς ἐτόλμησε νὰ ὑπολάβῃ ὅτι
 ὅλοι εἶναι ἢ τόσον ἐπιλήσιμονες, ὥστε δὲν θέλουσιν

ἐνθυμηθῆ τὰ πρότερον κοινολογηθέντα· ἢ τόσον ἀδαί-
 ἡμονες, ὥς δὲν θέλει εὐρεθῆ τις, ὁ ὁποῖος τὴν πρω-
 τότυπον γλῶσσαν γινώσκων, θέλει συγκρίνη τὸ
 ἐκδοθὲν βιβλίον πρὸς τὸ πρωτότυπον, ἐξ οὗ ἱεροκρυ-
 φίως, ἐμμίσθως, καὶ σχεδὸν κατὰ λέξιν, ἢ μετά-
 φρασις ἔγινε — Πάλιν ὅταν τις τὰ ἀλλότρια οἰκειο-
 ποιούμενος ἐκδίδῃ αὐτὰ ὑπὸ τὸ ἴδιον ὄνομα, ἄρά-
 γε ὁ κυριώτερος σκοπὸς τούτου ἀπετείνεται εἰς τὴν
 τοῦ γένους ὠφέλειαν, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἰδίαν δόξαν
 καὶ κέρδος; — Καὶ ὅταν τις ἀδρῶ ἀργυρίῳ κατα-
 πείθῃ ἄλλους νὰ συγγράψωσι, καὶ τῶν οὕτω φι-
 λοπονηθέντων ὠνίων συγγραφέα ἑαυτοῦ μεγαλοῦ-
 ρημονῶν ὀνομάζῃ, ἄράγε οὗτος ὑπὸ τῆς φιλάνθρω-
 πίας καὶ φιλογενείας, ἢ μόνον ὑπὸ φιλοδοξίας καὶ
 ματαιότητος διεγείρετο; — κτ. Ἐκ τῶν τοιούτων
 ὅμως μόνον οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι ἀπατῶνται, οἱ δὲ
 ἄλλοι ἀμέσως γνωρίζουσιν ὅτι ἢ μὲν φωνή, ἢ ἐμ-
 μίσθως ὁμιλήσασα, εἶναι φωνὴ Ἰακῶβ, αἱ δὲ χεῖ-
 ρες, αἱ τὸ ἀργύριον καταβαλοῦσαι, εἶναι χεῖρες Ἡ-
 σᾶν. Ἐγὼ δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι καίτινα πᾶν οὕτω κα-
 πηλευομένων βιβλίων εἶναι ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἡμε-
 τέρους· πλὴν τούτου ἢ συγκυρία, οὐχὶ ὁ σκοπὸς
 τῶν ἐκδιδόντων, μᾶλλον εἰς τὴν ἰδίαν δόξαν καὶ
 καὶ κέρδος, ἢ εἰς τὸ ὄφελος τοῦ γένους ἀποτεινόμε-
 νος, εἶναι αἴτιον. Ἡδὴ ἐξετασέον καὶ τὸ β'. τὰς
 ἀναγκαίας δηλ. τῶ συγγραφεῖ, ἢ μεταφραστῇ ιδιό-
 τητας. Περὶ μὲν τοῦ πρώτου πολλῶν λόγων οὐ χρεία·
 ἐπειδὴ οὐδεὶς σοχάζομαι εἶναι τόσον ἡλίθιος, ὥς
 νὰ ἐπιχειρηθῆ νὰ συγγράψῃ περί τινος τέχνης, ἢ
 ἐπιστήμης, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐντελῆ, ἢ ἰκανὴν γοῦν
 παύτης γνῶσιν· ὁ μεταφραστὴς ὅμως μοὶ φαίνεται
 ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ κατ' ἐξοχὴν τὰ ἐξῆς· α'. πρέπει
 νὰ γινώσκῃ καλῶς, καὶ ἐγγύς τοῦ τελείου, καὶ
 τὴν γλῶσσαν, ἐξ ἧς, καὶ τὴν γλῶσσαν, εἰς ἣν με-

ταφράζει· ἐπειδὴ ὅταν ἢ ἐν τῇ μιᾷ χωλαίνει, ἢ ἐν τῇ ἄλλῃ, τότε κατὰ τὴν παροιμίαν, ἄλλο μὲν γλαῦξ, ἄλλο δὲ κορώνη φθέγγεται· ἄλλα δηλ. ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς, καὶ ἄλλα καταλαμβάνει, ἢ γράφει ὁ μεταφραστὴς· β'. πρέπει νὰ γινώσκῃ τὴν διάλεκτον, ἐξ ἧς μεταφράζει, ἢδὴ πρὸ πολλοῦ, ἀλλ' οὐχί, ἐν τῷ ἔτι αὐτὴν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου διδάσκειναι, νὰ μεθερμηνεύῃ, ὡς τινὲς τῶν ἡμετέρων ἐποίησαν· ἐπειδὴ οὕτως, ὡς μὴ καὶ ἄλλα πολλὰ τοῦ τοιοῦτου εἴδους βιβλία ἀναγνοῦς, μάλιστα ἂν οὔτε αὐτὸς δύναται τὸ καλῆτερον νὰ ἐκλέξῃ, οὔτε ἄλλους ἐμπειροτέρους ἐαυτοῦ συμβουλεύεται, ποιεῖ ὁμοίως τῷ νεοπλούτῳ, ὅστις πολλάκις, ὡς ὁ Λουκιανὸς λέγει, ὀρυίθων, καὶ συείων, καὶ λαγωῶν προκειμένων, ὑπερεμπίπλαται ἔτρουσ τινός, ἢ ταρίχους· γ'. πρέπει νὰ ἔχῃ ἀκριβῆ, ἢ κἀν ἰκανὴν, γνῶσιν τῆς τέχνης, ἢ ἐπισήμης, περὶ ἧς ἢ μεταφραζομένη βίβλος πραγματεύεται· τούτου γὰρ μὴ ὄντος, οὐχὶ μόνον ἀδυνατεῖ τὸ καλῆτερον νὰ ἐκλέξῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν μετάφρασιν κακίαν ποιεῖ, ὡς κακῶς καὶ ἀτελεῶς τὸ πρωτότυπον καταλαμβάνων, χειρόνως δὲ καὶ ἀτελεσέρας μεθερμηνεύων· δ'. πρέπει νὰ ἔχῃ ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ὡς πρὸς τὰς τέχνας καὶ ἐπισήμας τοῦ ἔθνους αὐτοῦ καταστάσεως, νὰ γινώσκῃ καὶ τὴν δύναμιν ἐκείνου εἰς τὴν τῶν βιβλίων κατάληψιν, καὶ τὰς ἐλλείψεις, ἃς ἐν τοῖς τοιοῦτοις δοκιμάζει· οὕτω γὰρ προσάγει εἰς τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ ἐκεῖνα τὰ βιβλία, τὰ ὅποια δὲν εἶναι λίαν εἰς αὐτοὺς δυσκατάληπτα. Ἡ ταῖς ψυχαῖς ἐμποιομένη ἐκ τῶν βιβλίων τροφή εἶναι κατὰ πάντα ὁμοία τοῖς ἐκάστη ἡλικία ἀρμόδιοις βρώμασι· καὶ καθὼς εἰς τὰ γαλακτοτροφούμενα νήπια πρέπει μόνον γάλα νὰ δίδηται, ἐπειδὴ τὴν σερρωτέραν τροφήν οὔτε δύνανται νὰ μασήσωσι, καὶ αὐτὴν καταπίοντα ἀμάσσητον

δὲν δύνανται νὰ πεπάνωσιν· οὕτω καὶ εἰς τοὺς νηπίους ἔτι κατὰ τὰς ἰδέας ὄντας ἀνθρώπους ἢ μὲν τοῖς λογικοῖς αὐτῶν τῆς πέψεως ὄργανοις σύμφωνος οὕσα τροφή, εἶναι πρόσφορος καὶ ὠφέλιμος, ἢ δὲ ἐναντία, ἢ ἀνωφελῆς μόνου, ἢ καὶ ἐπιβλαβῆς. Ὅταν πάλιν ὁ μεταφρασῆς γνωρίζῃ καλῶς τὰς τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἑλλείψεις, τότε αὐτὰς πρῶτον νὰ θεραπεύσῃ ἀγωνίζεται, τὰ δὲ ἄλλα, καί τοι μὴ ἀνωφελῆ ὄντα, ὡς μὴ πάνυ ἀναγκαῖα, καὶ περιττά, κατὰ τὸ παρὸν παραβλέπει. Οὕτως ἐποίησεν ὁ κλεινὸς Εὐγένιος, καὶ ὁ ἀοίδιμος Θεοτόκης· καὶ ἄλλοι τινὲς ἢ Λογικῆ, αἱ Φυσικαί, τὰ Μαθηματικά, ἢ Γεωγραφία, καὶ τὰ περισσότερα αὐτῶν φιλοπονήματα, κτ. ἦτον ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα εἰς τὸ γένος. Αὐτοὶ καλῶς ἐγνωρίζον τοῦτο, διὸ καὶ ὡς τῶ ὄντι φιλογενεῖς συνέγραψαν, μετέφρασαν, ἐξέδωκαν τὰ ἀναγκαῖα, καὶ ὠφέλισαν. Αὐτοὺς τοὺς μεγάλους ἐν τῷ ἡμετέρῳ γένει ἄνδρας ἔπρεπε καὶ οἱ μετὰ ταῦτα νὰ μιμηθῶσι, πλὴν ὀλίγοι τοῦτο ἐποίησαν, τοὺς ὁποίους ὅλοι οἱ ὁμογενεῖς διὰ τοῦτο τιμῶσι καὶ σέβονται, οἱ δὲ περισσότεροι τὴν ἐναντίαν ἐτράποντο, τοὺς ὁποίους πρέπει οἱ φιλογενεῖς ὅλοι νὰ μέμφονται. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν μετεφράσαντο τοιαῦτα βιβλία, τὰ ὅποια οὔτε αὐτοὶ καλῶς κατελάμβανον, οὔτε οἱ ἐκείνοις ἐντυχόντες, διὰ τὸ δύσληπτον τῶν ἐμπεριεχομένων, μεγάλην ἀφέλειαν ἀπέλαυσαν. Ἄλλοι ἐξέδωκαν τοιαῦτα, τῶν ὁποίων τὸ γένος δὲν ἔχρηζεν, ὡς ἀρκετὰ τοῦ τοιούτου εἴδους ἔχων καὶ παλαιὰ καὶ νεώτερα· δὲν ἔφερον οὗτοι γλαῦκας εἰς Ἀθήνας; ἢ πύργον εἰς Κοτύωρον; δὲν ἐποίησαν ὁμοίως ἐκείνω, ὅς τις δαρεῖται περιβόλαιον εἰς τὸν καὶ ἄλλα πολλὰ ἔχοντα, παραβλέπει δὲ αὐτὸν ἀνοπόδητον ὄντα, καὶ ἐπὶ ἀκανθῶν, καὶ πηλοῦ γυ-

μνοῖς τοῖς ποσὶ βαδίζοντα; Δὲν ἦτον καλῆτερον πρῶ-
 του ἔλιν τὴν ἐκείνου γύμνωσιν νὰ σκεπάσῃ, καὶ ἔπειτα,
 ἂν θέλι καὶ δύναται, νὰ δώσῃ αὐτῷ καὶ τὰ περιττὰ καὶ
 τρυφῶντα; Ὡ πόσων πραγμάτων λίαν ἀναγκαίων
 δὲν σερεῖται ἔτι τοῖ ἔθνος ἡμῶν! πόσαι ἐπισημαί-
 εῖναι, τῶν ὁποίων οὐδὲν ἔχει βιβλίον, καὶ ἐπομέ-
 νως οὐδεμίαν ιδέαν, ἐν ᾧ τοιούτων τρόπῳ ἐυλιπτο-
 τέρῳ συγγραφέντων βιβλίων εὐπορίσαν, ἐδύνατο
 ὁπωσοῦν νὰ ὠφεληθῇ· μάλιθα περὶ ἐκείνων τῶν
 ἐπισημῶν πραγματευομένων, αἰτινες ἐκ μόνης τῆς
 ἀναγνώσεως δύνανται νὰ γένωσι καταληπταὶ εἰς
 τοὺς ἀναγινώσκοντας, καὶ δὲν χρήζουσιν ὡς ἐπὶ
 τὸ πολὺ οὔτε τῆς φωνῆς τοῦ διδασκάλου, οὔτε αὐ-
 τοψίας, οὔτε πειραμάτων πολυεξόδων, καὶ πολλῶν
 καὶ διαφόρων ὀργάνων, τῶν ὁποίων σερούμεθα. Ἐ-
 πειδὴ τὸ αὐτὸ εἶναι ἢ ἔχομεν τινα βιβλίον, ἢ οὐχί,
 ὅταν οὔτε οἱ ἀναγνώσαι αὐτὴν καταλαμβάνωσιν,
 οὔτε εἰναί τις ὁ ἐξηγήσων αὐτήν· καὶ ἂν εὐρεθῆτις,
 πάλιν οὐδὲν κατορθοῖ, ὡς μὴ ἔχων τὰ πρὸς τὴν ἐ-
 κείνης ἐξηγήσιν ἀναγκαῖα ὄργανα. Τὰ τοιαῦτα βι-
 βλία ἔπρεπε νὰ ὑποχωρήσωσι τὰ πρωτεῖα εἰς τὰ
 ἐυλιπτότερα καὶ ἀναγκαιότερα· καὶ ὅταν ἐκ παν-
 τὸς εἶδους τούτων ἢ ἀναγκαῖα ποσότης πορισθῇ, τό-
 τε οἱ βουλόμενοι ἐδύναντο νὰ συγγράψωσιν, ἢ νὰ
 μεταφράσωσι καὶ τὰ ἄλλα. Ἐκτὸς τούτου πόσαι
 τέχναι εἶναι ἀναγκαιόταται καὶ ὠφελιμώταται εἰς
 τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἂν τὰς πλείους οἱ ἡμέτεροι οὐ-
 δὲ ἐξ ὀνόματος γινώσκουσιν; ἢ τινὰς πολλὰ ἀτε-
 λῶς μετέρχονται; ἄραγε μόνον τῶν ἐπισημῶν χρή-
 ζει ἐν ἔθνος; δὲν ἔχει χρεῖαν καὶ τῶν τεχνῶν, αἰτι-
 νες συνεισφέρουσιν εἰς τὴν δαφιλεσέραν καὶ ἀπο-
 νωτέραν τῶν τοῦ ζῆν ἀναγκαίων προσπόρισιν καὶ
 εὐτρέπισιν; Ἐχομεν βιβλίοντι Τεχνολογικόν· οὐχί·
 Ἐχομεν βιβλίοντι περὶ Γεωργικῆς; οὐχί· Ἐχομεν

βιβλίοντι περὶ Ἀμπελουργικῆς, περὶ Καλλιεργείας δένδρων ἐν γένει, ἢ ἐν εἴδει. κτ. κτ. κτ.; Οὐχί· οὐχί· οὐχί. Δὲν ἔπρεπε πρὸς τοῖς ἀναγκαίους ἐπισημονικοῖς, τὰ ὁποῖα μόνον εἰς τοὺς πεπαιδευμένους ἀποτείνονται, καὶ τοιαῦτα βιβλία νὰ μεταφράζωνται πρὸς χρῆσιν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, οἵτινες καὶ ἐν τοῖς λίαν πεπολιτευμένοις ἔθνεσιν εἶναι πολὺ τῶν ἄλλων πλείονες, ἐν ὕφει ὅσον εἶναι δυνατόν ἀπλουσέρω, καὶ ταῖς ιδέαις ἐκείνων, περὶ ὧν αὐτὰ εἶναι προσδιωρισμένα, συμφώνω. Ἐπειδὴ ποῖον εἶναι ἀναγκαϊότερον καὶ ὠφελιμώτερον εἰς τὸν ἡμέτερον γεωργόν, τὸ νὰ γινώσκῃ ἐκ τῆς μυθολογίας ὅτι ἡ Δήμητρα ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ τοῦ σίτου σπάρσιμον, καὶ ὅτι ὁ Τριπτόλεμος ἐφεῦρε τὴν κατασκευὴν τῆς ἀμάξης· ἢ τὸ νὰ δύναται καὶ τὴν ἀμαξαν αὐτοῦ νὰ κατασκευάζῃ τεχνικώτερος, καὶ νὰ γινώσκῃ καὶ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν, καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ μᾶλλον πρέπει ὁ σῖτος νὰ σπείρηται, καὶ τὰ ὄργανα, δι' ὧν ταχύτερον, καὶ ἄνευ πολλῶν κόπων οἱ σάχεις θεριζονται; ἢ τί ὠφελεῖ τῶ ἀμπελουργῶ τὸ νὰ μάθῃ ὅτι ὁ Βάκχος πρῶτος ἐφύτευσεν ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν ἀμπελον, ἐν ᾧ δὲν γινώσκει καλῶς τὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ αἱ ἀμπελοι φυτευόμεναι τελεσφοροῦσι καλήτερα, καὶ ὁ οἶνος κατασκευαζόμενος, εὐγενέστερος ἀποβαίνει. Πλὴν διατί τὰ τοιαῦτα βιβλία παντελῶς δὲν φαίνονται; διὰ τὰ ἐξῆς, ὡς μοιδοκεῖ, αἷτια, ὧν αὐθις τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον ἡ φιλοδοξία ὑπάρχει. Ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι σοχάζονται ὅτι ἂν τοιοῦτόντι βιβλίον ἐκδώσωσι, δὲν θέλουσιν ἀποκτήσωσι μεγάλην ὑπόληψιν παρὰ τοῖς ἀπλουσέροις καὶ δόξαν. Τί βιβλίον εἶναι τοῦτο; Περὶ Γεωργικῆς· μικρὸν πρᾶγμα καὶ χωρικόν. Τί βιβλίον ἐξεδόθη; Περὶ ἀνατροφῆς καὶ ἐπιμελείας τῶν οἰκιακῶν ζώων· ποιμενικόν

καὶ αὐτὸ καὶ ἀγροικικόν. Πλὴν ὅταν τις τῶν πανσοφροελλογιμωτάτων καὶ φιλοσοφωτάτων ἐκδώσῃ ὑπὸ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐπισημονικὴν τινα βίβλον, τότε, ὡς ὀλύμπια νενικηκώς, ὑπὸ τοῦ πλείους μέρους τῶν κοινῶν ἀνθρώπων θαυμάζεται. Εἶναι ἐν ταύτῃ ἢ τρίγωνα, ῥόμβοι καὶ πυραμίδες, τὰ ὅποια εἰς θαμβος φέρουσι τοὺς ὀρῶντας· ἢ λέξεις βροντώδεις, ἀήθεις, καινοφανεῖς, κακῶς ἐξελληνισθεῖσαι καὶ δύσληπτοι, αἰτινες ἐκπλήττουσι τοὺς ἀκούοντας· τότε ὅλοι ὁμοφώνως κραυγάζουσι· μέγας ἄνθρωπος! σοφὸς ἄνθρωπος! καὶ ὁ διδάσκαλος ἡμῶν, ὡς τυχὼν τοῦ φιλομένου αὐτοῦ σκοποῦ, κατὰ Δάτιν, καὶ Ἀρισοφάνην εἶπεῖν, ἦδεσται, καὶ τέρπεται· καίτοι ὅτε αὐτός, ἂν δὲν ἐφρῶναι ὑπὲρ τὴν πῆραν, ἔπρεπε πολὺ νὰ ἐναβρύνηται ἐπὶ τούτῳ· ὅτε ἐκεῖνοι, ἂν ἐγνώριζον ὅτι τὸ ἐκδοθὲν βιβλίον, ὡς περιττόν, ἢ δύσληπτον, δὲν θέλει προξενήσῃ εἰς αὐτοὺς μεγάλην ἀφέλειαν, ὅτε πολλῶν κόπων καὶ σοφίας εἰς τοῦτο ὁ ἐκδότης ἔχρησεν, ἤβελαν θαυμάζωσιν αὐτὸν τόσον. Ἐπειδὴ εἰς τὴν μετάφρασιν π. χ. μιᾶς μαθηματικῆς βίβλου, ἀρκεῖ μόνον ἂν γινώσκῃ τις τὸ a , b , c , καὶ ὀλίγον τινα ἀριθμὸν λέξεων τῆς διαλέκτου, ἐξ ἧς μεταφράζει· ἐν τῇ μεταφράσει ὅμως ἄλλου τινὸς βιβλίου περὶ διαφόρων πραγμάτων διαλαμβάνοντος, ὅτε ἡ γραμμὴ, ὅτε ἡ γωνία, ὅτε τὸ τρίγωνον μυριάκις ἐπαναλαμβάνονται· ἐνταῦθα ἀπαιτεῖται ἐντελεστέρα τῆς πρωτοτύτου διαλέκτου γνῶσις, καὶ κόπος περισσότερος ἐπομένως. Γνωρίζει τοῦτο καὶ ὁ σοφὸς καὶ φιλέλλην ἀνὴρ· ὅθεν τὰ ἀναγκαϊότερα καὶ ὠφελιμώτερα ἢ ὡς ἀδοξα, ἢ ὡς ἐπίπονα, ἢ ὡς ὀμφακίζούσας ῥῆγας καταλιμπάνων, ἀριθμέειν ἡμᾶς διδάσκει τὸ εὐκολαίτερόν τε καὶ ἐνδοξότερον· καὶ τοῦτο ποιεῖ εὐλόγως. Ἐπειδὴ ἄλλως ἦτον ἡλίθιος, ἂν ἀπαξ ὡς

σκοπὸν αὐτοῦ τὴν δόξαν καὶ τὸ κέρδος προθέμενος, ἀφείς τὴν ὑπέραν, κατὰ τὴν παροιμίαν, τὸν πόδα διώκη· προκρίνη δηλ. τὰ πολλὰς γνώσεις, καὶ πολλοὺς κόπους ἀπαιτοῦντα, καὶ ἄδοξα, καὶ ἀγροικικὰ, τῶν προχείρων, καὶ ἀπόνων, καὶ μεγαλοπρεπῶν, καὶ ἐνδόξων. Πάλιν καθ' ἑκάστην ἐκδίδονται διάφοροι παλαιοὶ συγγραφεῖς. Ἀξιεπαινος εἶναι ὁ ζῆλος τῶν φιλογενῶν ἀνδρῶν, ὅσοι μάλιχα ἢ συγγραφεῖς δυσσευρέτους ἐκδόντες, ἢ ὅλα τὰ αὐτῶν συγγράμματα εἰς ἓν συναγαγόντες, καὶ τὰς ἐκδόσεις πολλοῖς σημειώμασι, καὶ σχολείοις, καὶ ἄλλοις τοιούτοις πλουτίσαντες, ἐντελεσεράς, εὐωνοτέρας καὶ εὐχρηστοτέρας αὐτὰς τοῖς ἡμετέροις ἐποίησαν. Καὶ ὅτι αὐταὶ αἱ ἐκδόσεις εἶναι τοῖς ἡμετέροις ὠφέλιμοι, οὐδεὶς τῶν φρονίμων αὐτὸ ἀρνεῖται. Πλὴν δὲν ἔπρεπεν ἄλλοι νὰ ἐκδώσωσι καὶ τινα ὠφελιμώτατα τῶν Ἑλλήνων συγγράμματα, μέχρι τοῦδε ἀνεκδοτά, ὧς Ζεῦ καὶ Θεοί! ὄντα, καὶ ἐν ταῖς δημοσίαις βιβλιοθήκαις ἄγνωστα καὶ αἰδηλα κείμενα; ἐκεῖνοι μάλιχα, οἵτινες ὅλα τὰ εἰς τοῦτο ἀπαιτούμενα μέσα ἔχουσιν; Ἐρρέτω ἢ εἰκοσὴ, καὶ καλλίση ὄντα, τινὸς συγγραφέως ἐκδοσις, ὅταν οὐδεμίαν ἄλλου τινὸς ἀνεκδότου ἔχωμεν. Εἴτε ἀγνοῦσιν αὐτὰ, εἴτε διὰ τὸ πολύμοχθον ἀμελοῦσιν, ἐπίσης πολλῶν ἐπαίνων δὲν μοι φαίνονται ἄξιοι.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν ἀποδείκνυται ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἀνθρακες ὁ λογιζόμενος Δημοαυρὸς ἔστιν, ὅτι ὅτε προέβημεν τόσον, ὅσον ἐνομίζομεν, καὶ ἠθέλαμεν πλησιάσῃ μᾶλλον εἰς τὴν ἐπαγγελθεῖσαν γῆν τῆς σοφίας, ἢ τῆς εὐθείας παρεκτρεπόμενος, δὲν ἠθέλαμεν περιπλανώμεθα τῆδε κἀκεῖσε ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἡὐξήσῃ μὲν ἐν ἡμῖν ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων, ἢ δὲ τῶν ἀναγκαίων ἔλλειψις δὲν ἤλατ-

τάθη πολὺ τὸ ὁποῖον εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον ἐπι-
 βλαβές, ὅτι μὴ καταλαμβάνοντες ὅτι ἐν μέσῳ πη-
 γῆς δίψη κολαζόμεθα, τὴν θεραπείαν τῶν ἡμετέ-
 ρων χρειῶν ἀμελοῦμεν. Τίς δὲ ὁ αἴτιος τούτου,
 ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐδηλοῦ γίνεται. Ἀξίεπαινος εἶναι
 ὁ ζῆλος ὅλου τοῦ ἔθνους, τὸν ὁποῖον ἀεὶ δεικνύει ἐν
 τοῖς εἰς τὴν ἰδίαν πρόοδον συντεινούσιν· ὅλοι καὶ
 πλούσιοι, καὶ μετρίως κατασάσεως, καὶ πεπαιδευ-
 μένοι, καὶ μὴ τοιοῦτοι, συνεισφέρουσι τὸ κατὰ δύ-
 ναμιν ἕκαστος καὶ εἰς ἄλλα, καὶ εἰς τὰς τῶν βιβλίων
 ἐκδόσεις, πλὴν τί τὸ ὄφελος, ὅταν ἐν τοῖς βιβλίοις
 πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι, παῦροι δὲ βάρχοι; Τότε ἢ
 εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας τοῦ γένους ἡμῶν πρόοδος
 θέλει γένη μεγαλιτέρα καὶ ταχυτέρα, ὅταν πρὸς τοῖς
 ἄλλοις ἀπαιτούμενοις καὶ ὅλοι οἱ ἡμέτεροι συγγρα-
 φεῖς καὶ μεταφρασαί, τὴν φιλανθρωπίαν καὶ φιλογέ-
 νειαν πρὸ παντός τιθέμενοι, καὶ ταῖς εἰρημέναις ἰδιότη-
 σιν οὔτε πεπροικισμένοι, συγγράφωσι τε καὶ μετα-
 φράζωσι. Πλὴν ἴσως ἐν ταῦθα ἠθέλεν ἀντιτείνει τις· Τί
 ἔργον ἀφέλιμον τῷ γένει ἐποίησας σὺ ὁ ταῦτα συμβου-
 λεύων, καὶ οὕτως ἐλευθεριάζων καὶ παρρησιαζόμενος;
 Πρὸς αὐτὸν ἀποκρινόμενος λέγω, ὅτι τὰ εἰρημένα δὲν
 εἶναι συμβουλή, ἀλλὰ τῆς γνώμης μου ἕκκλησις· καὶ ὅτι
 ἂν ὡς φιλογενῆς ἐπαινῶ τὰ ἐπαινῶν ἄξια, καὶ τῷ ἡμε-
 τέρῳ γένει λυσιτελεῖ, ὡς φιλαλήθης δὲν ὑπο-
 φέρω, τὸν Γναθωνίδην ὑποκρινόμενος, νὰ πλέκω
 σεφάνους εἰς τὰ ἐναντία τε καὶ μεμπτά· β'. ὡς ἰα-
 τρὸς ἢν ἔλαχον σπάρταν κοσμῶ καὶ κοσμήσω· καὶ
 οὔτε ἐπαγγέλλομαι τὸν συγγραφέα, ἢ μεταφρα-
 σὴν, οὔτε συναριθμῶ ἑμαυτὸν τοῖς εὐεργέταις τοῦ
 γένους, οὔτε ἔχω σκοπὸν νὰ διατρέψω ἐν τῇ Εὐ-
 ρώπῃ ἔτι πολὺν καιρὸν, ἔνθα ταῦτα δύνανται εὐ-
 κόλως εἰς πρᾶξιν νὰ ἔλθωσι· ἄλλως γὰρ βέβαια
 ἠθέλα ποιήσω, ὡς γράφω. Ταῦτα πρέπει νὰ ποιή-
)(

σωσιν, ἢ δι' ἄλλων νὰ ἐνεργήσωσιν, οἱ τὸν συγγραφέα καὶ εὐεργέτην τοῦ γένους διαπρυσίως ἐπαγγελλλόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο τιμὴν καὶ εὐγνωμοσύνην ἐκ πάντων τῶν ὁμογενῶν ἀπαιτοῦντες, καὶ μονοουῖ χρυσήλατοι ἐν Ὀλυμπία σῆναι ἀξιοῦντες· οἱ ἤδη τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, ὃν ἠρετίσαντο, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀφθονίᾳ τῶν ἀναγκαίων ζῶντες, καὶ ὡς ὁ Κωμικὸς λέγει, ἀναβάθην ἀναπαυόμενοι· οἱ πᾶσαι τὴν ζωὴν αὐτῶν ἐν πόλεσι διατρίβοντες, ἐν θαλίᾳ ἐνκόλως τὰ τοιαῦτα πράττονται· οἱ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἄλλων κτησάμενοι, καὶ τὸ ἀδρόν ἐκείνων βαλάντιον κατ' ἀρέσκειαν ἰδίαν διατιθέντες καὶ βούλησιν· κτ. Οὗτοι, ἂν εἶναι τῶ ὄντι φιλογενεῖς, ἢ πρέπει νὰ ποιήσωσι ταῦτα· εἰ δὲ καὶ δὲν θέλωσιν, ἢ διὰ τὸ ἐπίπονον αὐτὰ ἀποφύγωσι, λοιπὸν μὴ περιαυτολογεῖτωσαν διηνεκῶς, ὡς ὁ Ἀΰσυδάμας, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἄκομψόντε, καὶ ἄχαρι, καὶ πάταγος ὀδόντων κενός, καὶ ἴδιον διδάσκοντος μόνον, καὶ μὴ ποιοῦντος· μὴδὲ τοξευέτωσαν αἰεὶ καθ' ἀπάντων τὰ εἰρωνικὰ καὶ ὕβριστικὰ αὐτῶν βέλη, ἐξ ἧν ἔρεις τε μάχαιτε καὶ νεῖκεα λυγρὰ αἰεὶ φύονται· ἐπειδὴ ὧ μέρω μετροῦσιν, ἀντιμετρηθήσεται αὐτοῖς. Ἡ εἰπάτωσαν, ἐν τίνι ἐξουσία ταῦτα ποιοῦσι; καὶ τίς ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐξουσίαν ταύτην;

Ταῦτα ἐν τῶ παρόντι προλόγῳ παρεκβατικώτερον ἔδοξέ μοι εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ φιλογενεῖς νὰ ἐκθέσω. Ἡ φιλογενεῖα, καὶ ἡ φιλτάτη ἀλήθεια ἠνάγκασε καὶ παρεθάρρυνέ με νὰ εἶπω ἐλευθέρως καὶ μετὰ παρρησίας τὴν γνώμην μου. Καθυποβάλλω αὐτὰ εἰς τὴν νουνεχῆ καὶ ἀπαθῆ τῶν πεπαιδευμένων ὁμογενῶν κρίσιν. Καὶ ἂν ἐκεῖνοι αὐτὰ ἐγκρίνωσι, θέλω χαρῶ ὅτι τοῦ ὀρθοῦ ἔτυχον· ἐπίσης δὲν θέλω λυπηθῶ, ἂν τινὰ, ἢ τὰ πλείω αὐτῶν ὡς

ἐσφαλμένα ἀποδειχθῶσιν, ὅταν μετὰ λόγων γε-
ναίων καὶ καταπεισικῶν τοῦτο γένη· ἀλλὰ καὶ ἀναι-
ρούμενος χαρίσομαι, καὶ μεταμανθάνων οὐκ αἰσχυ-
θήσομαι. Πλὴν οἱ ταῦτα ὡς ἐσφαλμένα ἀποσκορα-
κίσουντες, πρέπει ἅμα καὶ τὸ ὀρθὸν καὶ ὠφέλιμον
να προβάλωσι. Τὸ γὰρ ἐπιτιμᾶν, κατὰ Δημοσθέ-
νην, βράδιον ὑπάρχει καὶ τοῦ παντός, τὸ δὲ ὑπὲρ
τῶν παρόντων ὅ,τι δεῖ πράττειν ἀποφαίνεσθαι, τοῦ-
τό ἐσι συμβούλου. Τὸ ἔντισι δικτικὸν καὶ ἐλεγ-
κτικὸν φαινόμενον ὕψους μου ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλει
πειράζει τοὺς νουνεχεῖς, ὧν τυχὸν ἢ γνώμη, ἐν τοῖς
τοιούτοις, παντάπασι τῆς ἐμῆς διαφέρει· οὔτε θέ-
λουσι προσεφαρμόσῃ ἑαυτοῖς ταῦτα, γενικὰ ὄντα,
καὶ μηδένα ἐξ ὀνόματος ἀναφέροντα. Καὶ ἂν τινα
αὐτῶν κατὰ συγκυρίαν τῶδε, ἢ ἐκείνῳ προσεφαρ-
μάζωνται, ἀλλὰ κατὰ τὸ λεγόμενον,

„Οὐδὲν πέπουθας δεινὸν, ἂν μὴ προσποιῇ.

Τὸ ἴδιον θέλω ποιήσω καὶ ἐγώ, ἂν τις τῶν μῆτοι-
ούτων παροξυνθεῖς, καὶ μνησθεῖς θούριδος ὀργῆς,
ἐπιχειρισθῇ οὐχὶ μετὰ λόγου να ἀναιρέσῃ τὴν γνώ-
μην μου, ἀλλὰ να κατασκευάσῃ κατ' ἐμοῦ (κατὰ
τὸ νῦν ἐν ἡμῖν ἐπικρατοῦν ἀξιεπαινον ἔθος) τὰς ὑ-
πὲρ μέλι καὶ κηρίον γλυκυτέρας εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ
εἰρωνείας καὶ λαιδορίας· ἀλλ' ἐπειπὼν τὸ τῆς παροι-
μίας· κώνωπος, μισαλήθους δηλ. καὶ ὑπὸ φιλαυ-
τίας, καὶ ἄλλων παθῶν κεκρατημένου ἀνθρώπου,
ἐλέφας ἰνδός, ὁ φιλαλήθης δηλονότι, οὐκ ἀλεγίζει,
θέλω ἀδιαφορήσω καὶ σιωπήσω. Ἐκτός ἂν ποι-
ήσωσι κατάχρησιν καὶ τῆς ἐμῆς ὑπομονῆς καὶ ἀ-
διαφορίας, τὴν ὁποίαν ὡς ἤτταν καὶ ἀδυναμίαν μου
ἤθελαν θεωρῶσι· καὶ τῆς ἑαυτῶν γλωσσαλγίας,
τὴν ὁποίαν ὡς ὄπλον ἀήττητον καὶ ἀκαταμάχητον
νομίζουσι· καὶ πυκνότετον συνασπισμὸν λαιδῶρων
ποιήσαντες, ὡς συγγραφεὺς συγγραφῆϊ ἰαρήγη,

ματαφρασίς δὲ μатаφρασίῃ, ὄρμη κατ' ἐμοῦ ἀκα-
τασχέτω χωρήσωσιν.

„Ἔνεσι κἄν μύρμηκι κἄν σέρφῳ χολή·

Τότε καὶ ἐγὼ, μήτε τὸν συνασπισμὸν αὐτῶν τρέ-
σας, μήτε τὸν πάταγον τῶν ὕβρεων αὐτῶν φοβι-
θεὶς, ὡς Τεῦκρος τὸ αἰάντειον τῆς ἀληθείας καὶ
παρρησίας σάκκος προθέμενος, θέλω τείνω τὸ τό-
ξου μου καὶ κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἄλλους Ἐκτορας
ἐαυτοὺς διὰ φιλαυτίαν νομίζουσι· καὶ τότε βέβαια
οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω. Καὶ εἰμὶ βέβαιός
ὅτι καὶ διὰ μέσου τοῦ φαινομένου αὐτῶν πυκνο-
τάτου συνασπισμοῦ θέλουσι διαπεράσει εἰς γυ-
μνὰ καὶ ἄοπλα μέλη τὰ βέλη μου. Τάχα που καὶ
λεοντῆ ἀποσπασθεῖσα ἀποδείξει, ὅτι δὲν εἶναι ὅλοι
Ἡρακλεῖς οἱ τῷ λεοντείῳ δέρματι καλυπτόμενοι.

Ἐν Βιέννῃ. τῇ 18. Ἰουνίου. αἰσί.

Ο' Μεταφρασίης.

Π Ι Ν Α Ξ .

Εἰσαγωγή Σελ. 1

ΤΜΗΜΑ Α΄.

Φυσικὴ Ἱστορία τοῦ Ἀνθρώπου 3

ΤΜΗΜΑ Β΄.

Γατρικὴ Ψυχολογία 31

Ζωάδεις Δυνάμεις 32

Ψυχικαὶ Δυνάμεις 37

Ἀρχὴ τῶν Ἰδεῶν 41

Αἰσθήσεις 43

Σκέψεις 49

Ἐγρήγορσις, ὕπνος, Οὐεῖρατα 52

Κράσεις 54

Πάθη Ψυχῆς 56

Τρέλλα, Ἡλιθιότης, Ἀὐτοχειρία 57

ΤΜΗΜΑ Γ΄.

Φυσιολογία 60

Ζωτικαὶ Ἐνέργειαι 62

Φυσικαὶ Ἐνέργειαι 66

Ζωάδεις Ἐνέργειαι 69

Ἐνέργειαι τῶν Γενῶν 75

ΤΜΗΜΑ Δ΄.

Ἀρχαὶ τῆς Διαιτητικῆς 80

Α΄. Ὁ Ἀὐτὸς, καὶ αἱ Ἰδιότητες αὐτοῦ 81

Π Ι Ν Α Ξ.

Β'. Βρώσις καὶ Πόσις	86
Γ'. Σωματικαὶ κινήσεις	94
Δ'. Χρήσις τῶν Δυνάμεων καὶ τῶν Παθῶν τῆς Ψυχῆς	96
Ε'. Ὑπνος καὶ Ἐγρήγορσις	98
ς'. Ἀναλογία τῶν ἐκκρινόμενων καὶ ἐμμενόντων χυμῶν	99
Ζ'. Προσθήκαι τινῶν Διαιτητικῶν Κανόνων	105
Ο' Θάνατος	107

ΤΜΗΜΑ Ε'.

Παθολογία	112

ΤΜΗΜΑ ς'.

Γ'στορία καὶ Ἀξία τῆς Ἰατρικῆς	122

Ἄρεταίμεν γάρ εἰσιν ἐξηγητῶν δύο αὐται· τότε τὴν γνώμην φυλάττειν τοῦ συγγράμματος, καὶ τὸ τὰ χρήσιμα διδάσκειν τοὺς ἀναγινωσκομένους αὐτοῦ τὰ ὑπομνήματα. Γαλιη. ἐν Προοιμ. τοῦ περὶ Ἐπίδημ. τοῦ Ἰπποκρ. Βιβλ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

α. Ο ἄνθρωπος ἐστὶ τὸ εὐγενέστατον πάντων τῶν ἐπὶ γῆς πλασμάτων. Ὅλη ἡ Οἰκουμένη, ἐκ τοῦ ἐνὸς πόλου μέχρι τοῦ ἄλλου, ἄνευ ἐξαιρέσεως τινὸς κλίματος, ἢ προσδιορισμένη αὐτοῦ ἐστὶ κατοικία· ἡ μορφή αὐτοῦ εἶναι ἢ πλεον ὠραία τῶν ἄλλων πλασμάτων, ἢ γενναιότης αὐτοῦ κυριεύει ὅλα, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ βαδύνει εἰς ἅπαντα.

β. Τόσον κατὰ φυσικὴν, καὶ ψυχολογικὴν, ὄσον καὶ κατ' ἠθικὴν σημασίαν εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἀπάσης ἀκρότητος ἐπιδεκτικός· ὑποφέρει τὸ ψῦχος τῶν ἐσχάτων πόλων, καὶ τὴν θερμότητα τῆς διακεκαυμένης ζώνης (1)· εἶναι κατ' ὑπερβολὴν καὶ ἐπιμελής, καὶ ἀμελής· ἔχει θάυμασίαν κατάληψιν, ἢ εἶναι πάντη μαρμαρίου· εἶναι Θεὸς κατὰ τὰς ἀρετάς, καὶ κατὰ τὴν κακίαν Διάβολος.

γ. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει προσεχῆ, ἢ πόρρω σχέσιν πρὸς ἅπασαν τὴν κτίσιν, πρὸς ἅπασαν τὴν Φύσιν, πρὸς σύμπαντα τὸν ὑλικὸν καὶ αὐλοῦ Κόσμον. Ὁ ἴδιος εἶναι μικρὸς τις κόσμος, καὶ τῶν οὐσιωδεσάτων ἐφευρέσεων πηγὴ ἀνεξάντλητος.

δ. Ἡ ὑπαρξίς, ὁ προσδιορισμὸς, καὶ αἱ ἐνασχολήσεις τοῦ ἀνθρώπου ὁ γενικός ἐστιν ἄξων, περὶ ὃν πᾶσαι αἱ τῶν ἀνθρώπων ἐπιστῆμαι σρέφονται. Ὅσον

(1) Ἰδὲ Ἀντιπανάκ, §. λδ'.

αὐταὶ πλησιαίσερον εἰς τὰ εἰρημένα ἐνασχολοῦνται, τόσον εἶναι ὡσαύτως ἐπιθυμητότεραι καὶ ἀναγκαϊότεραι.

ε'. Τί ἄλλο εἶναι λοιπὸν τῷ ἀνθρώπῳ ἀναγκαϊότερον, παρὰ ἢ ἀκριβῆς καὶ ἐντελής γνῶσις ἑαυτοῦ; Ἡ ἀκριβῆς γνῶσις τῶν δυνάμεων τοῦ σώματος, καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐκ τῆς ἐνώσεως ἀμφοτέρων προκυπτούσης συνεπειᾶς, ὅσον ἐνταῦθα ἢ τῷ ἀνθρώπῳ ἐρευνα ἐδυνήθη νὰ προβῆ μακρύτερον, καὶ τῆς θέσεως, ἐν ἣ ὁ Πλάσης τὸν ἀνθρώπου ἐν τῷ κόσμῳ κατέταξεν, εἶναι τῆς ἰατροφιλοσοφικῆς Ἀνθρωπολογίας ὑποκείμενον.

ς'. Μάταιος κόπος ἤθελεν εἶναι νὰ ἀποδείξωμεν τὴν ἀφέλειαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ ἄφευκτον τῶν γνῶσεων, αἵτινες ἐκ ταύτης τῆς ἐπισήμης ἐμποιοῦνται εἰς τοὺς πεπαιδευμένους, καὶ τὴν ἠδύτητα αὐτῶν εἰς ἕκαστον τὸ γινώσκειν ἑαυτὸν ἀγαπῶντα. Ὅς τις θεωρεῖ ταύτην τὴν ἐπισήμην ὄμματι ἀδιαφόρῳ, ὁ τοιοῦτος λογιζέσθω ὡς βέβηλος, καὶ ἀπομακρυνέσθω.

ζ'. Αὕτη ἡ ἐπισήμη δύναται νὰ διαιρεθῆ εἰς ἕξ Τμήματα· α'. εἰς τὴν Φυσικὴν Ἴσορίαν τοῦ ἀνθρώπου· β'. εἰς τὴν Ἰατρικὴν Ψυχολογίαν. γ'. εἰς τὴν Φυσιολογίαν· δ'. εἰς τὰς Ἀρχὰς τῆς Διαιτητικῆς· ε'. εἰς τὴν Παθολογίαν· καὶ ς'. εἰς τὴν Ἴσορίαν, καὶ Ἀξίαν τῆς ἰατρικῆς ἐπισήμης.

Τ Μ Η Μ Α Α΄.

Φυσική Γεωγραφία τοῦ Ἀνθρώπου.]

α. **Υ**πὸ τὴν λέξιν Φυσική Γεωγραφία τοῦ Ἀνθρώπου ἐννοοῦμεν τὴν περίληψιν ὅλων τῶν ὁρατῶν ιδιοτήτων, δι' ὧν τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὰ ἄλλα πλάσματα, κατ' ἐξοχὴν ὅμως πρὸς πᾶν τὸ βασιλείου (1) τῶν ζώων συγκρίνοντες, δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν τὰ προτερήματα καὶ τὴν ὑπεροχὴν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὑπὲρ τὰ ἄλλα ἔχει.

β. Ἰνα μάθωμεν αὐτὰ καλῶς, εἶναι τῷ ἡμετέρῳ σκοπῷ ἀπαιτούμενον, νὰ ἀναφέρωμεν πρότερον τὰς ἀρχὰς τῆς Ζωολογίας, καθ' ὅσον αὐτὴ ἐν μέρος τῆς Φυσικῆς Γεωγραφίας ὑπάρχει.

γ. Τόσον τὰ ζῶα, ὅσον καὶ τὰ φυτὰ διακρίνονται ἐν γένει ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν ζώων διὰ τινος

(1) Οἱ Φυσικοὶ καὶ χημικοὶ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς εἰς τρία, εἰς ζῶα, φυτὰ, καὶ ὄρυκτὰ διακρίνουσιν, ἑκάστον τούτων βασιλείου ὀνομάζουσι, βασιλείου τῶν ζώων, καὶ φυτῶν, καὶ ὄρυκτῶν λέγουσιν. Τινὲς τῶν ἡμετέρων ἐξέφρασαν τοῦτο διὰ τῆς λέξεως Γένος· ἐγὼ ὅμως μετέφρασα αὐτὸ κατὰ λέξιν, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐν ταῖς διαιρέσεσι τῆς φυσικῆς Γεωγραφίας συγχύσεως.

προσδιωρισμένης, ὀργανικῆς, καὶ πρόστινα τέλη ἀπορώσεως μορφώσεως, διὰ τῆς τοῦ πληθύνεσθαι ὀρμῆς, καὶ διὰ τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἔχουσιν εἰς τὴν αὐξήσιν, καὶ εἰς τὴν διατήρησιν ἑαυτοῦ.

δ'. Ἡμεῖς δὲν δίσχυρίζομεθα ὅτι τὰ ὄρυκτὰ εἶναι πάντα ὀργανικῆς τινος κατασκευῆς ἀμέτοχα, πλὴν εἰς τὰ ζῶα καὶ φυτὰ εἶναι αὐτὴ προφανεστέρα καὶ ἀκριβεστέρα.

ε'. Κατὰ τοῦτο τὰ πλάσματα τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, ὡς πρὸς τὴν ἔσωτερικὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ μόρφωσιν, μᾶλλον τῶν ὄρυκτῶν εἰς τὰ πλάσματα τοῦ βασιλείου τῶν ζῴων πλησιάζουσιν.

ς'. Ἀμφοτέρων ὁμοῦ τῶν βασιλείων, τοῦ τῶν φυτῶν δηλ. καὶ τοῦ τῶν ὄρυκτῶν, τὰ προϊόντα ὀνομάζονται ἄψυχα· εἰ καὶ ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς αἱ δυνάμεις, τὰς ὁποίας οἱ φυσικοὶ εὖρον, μέρος μὲν εἰς τὴν ὕλην ἐν γένει, μέρος δὲ εἰς τινὰ ὀργανικὰ σώματα· δηλ. ἢ ἐλασικότης, ἢ κίνησις, τὸ βᾶρος, ἢ ἔλξις, κ. τ.

ζ'. Αἰκυρίως ζωῶδεις δυνάμεις, δι' ἃς τὰ ζῶα ἰδιαιτέρως ὀργανίσθησαν, εἶναι ἢ ἐρεθιστικότης, καὶ ἢ νευρικὴ δύναμις. Καὶ αἱ δύο αὗται ἐδόθησαν εἰς τὰς διαφόρους τῶν ζῴων κλάσεις καὶ γένη ἐν διαφόρῳ ποσότητι. Καὶ εἰς τὰ ἀτελέσερα δὲ ζῶα εἶναι διαφόρως συνεζευγμένα. Αὐτὰ ποιοῦσι τὸ συνειδὸς, καὶ τὴν εἰς ἐκουσίας κινήσεις δεξιότητα.

η'. Τὰ ζῶα λοιπὸν εἶναι πλάσματα, τῶν ὁποίων ἢ ἀπλῆ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὀργανικὴ κατασκευὴ πρόστι τέλος, καὶ πρόστινας ἐνεργείας προσδιωρίσθη, αἵτινες δι' ὑψηλοτέρων ζωῶδων δυνάμεων, διὰ τῆς ἐρεθιστικότητος δηλ. καὶ νευρικῆς δυνάμεως, ἐνεργαί γίνονται.

θ'. Τὰ ζῶα εἶναι οἱ γενικοὶ ἐγκάτοικοι τῆς γῆς, τοῦ ἀέρος, καὶ τῶν ὑδάτων, κατὰ μυρίας μορφάς,

καὶ ἀναρίθμητον πλῆθος· ἐκ τοῦ ἐνὸς πόλου μέχρι τοῦ ἄλλου, οὐδὲν κλίμα, οὐδεὶς λόφος καὶ λάκκος ὑπάρχει ζώων ἐγκατοίκων ἐς ἐρημμένος. Ἡ χρεῖα προσδιορίζει τὸν τόπον τῆς αὐτῶν κατοικίας. Καὶ ἔνδον τῶν ζώων κατοικοῦσιν ἕτερα ζῶα.

ι'. Πολλὰ ζῶα εἶναι περιωρισμένα εἰς μικρὸν τινα τῆς κατοικουμένης γῆς κύκλον, καὶ δὲν τολμῶσι περαιτέρω νὰ ἐκτανθῶσιν· ἄλλα κατὰ τινος καιροῦ μεταβαίνουσιν ἐξ ἐνὸς τόπου εἰς ἄλλον· (1) ἄλλα διὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελείας μεταφέρονται ἐξ ἐνὸς κλίματος εἰς ἕτερον. (2) ἄλλα ζώων γένη διασπείρουσι τὰ ἑαυτῶν εἶδη, μετὰ μικρᾶς τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν ιδιοτήτων ἀποκλίσεως, εἰς μέγα τι τῆς γῆς μέρος (3).

ια'. Μόνον τὸ γένος τοῦ Ἀνθρώπου εἶναι διεσπαρμένον εἰς ὅλην τὴν τῆς γῆς σφαῖραν. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς δυνάμενος νὰ ὑποφέρει καὶ τὴν ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν θερμότητα, καὶ τὸ ὑπὸ τοὺς πόλους ψυχὸς, κατοικεῖ καὶ δεσπόζει τριγύρω εἰς ὅλην τὴν γῆν (4). Τὰ κλίματα ὅμως ἔχουσιν εἰς τὴν περιστατικὴν φυσικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν (5).

ιβ'. Δὲν ἀπεφασίσθη μὲν ἔτι, ἂν ἐν γένει ὅλος ὁ κόσμος, καὶ τὸ βασιλεῖον τῶν ζώων ἐν εἴδει, κατ' ἐν σύστημα εἶναι τεταγμένα· πρὸς βοήθειαν ὅμως τοῦ ἀνθρώπινου νοῦς, δύνανται καὶ τὰ ζῶα, ὡς καὶ τὰ φυτὰ, κατὰ τινος, μᾶλλον ἢ ἕττον ἀπομεμακρυσμένας, ὁμοιότητας, νὰ κατατα-

(1) Ὡς οἱ πελαργοὶ, αἱ χελιδόνες, κ. τ. (2) Ὡς οἱ ψιττακοὶ, τὰ κανάρια, οἱ λεόντες, οἱ ἐλέφαντες, κ. τ. (3) Ὡς ὁ κύων, ὁ ἵππος, ὁ βῆς, τὸ πρόβατον, κ. τ.

(4) Ἴδε Ἀντιπανάκ. §. λθ'. (5) αὐτ. §. ρη'.

χθῶσιν εἰς κλάσεις, τάξεις, γένη, καὶ εἶδη, τὰ ὅποια πάλιν, διὰ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων.

ιγ'. Τὰ ἔσχατα τοῦ βασιλείου τῶν ζώων ἔρια κατοικοῦσιν οἱ σκώλικες, πλάσματα ἀπλούστατα κατὰ τὴν κατασκευὴν, καὶ σχεδὸν ἐκ σιέλου μόνον καὶ γῆς συγκείμενα. Οἱ σκώλικες ἄλλοτε μὲν εἰσὶ γυμνοὶ, ἄλλοτε δὲ κατοικοῦσι κελυφώδη οἰκήματα, ἢ σκληρὰ κοράλλια. Τινὰ εἶδη αὐτῶν εἶναι προσδιορισμένα νὰ κατοικῶσιν εἰς τὰ ἐντόσθια ἄλλων μεγαλιτέρων ζώων, π. χ. εἰς τὸν τῶν ἐντέρων τοῦ ἀνθρώπου σωλῆνα· ἄλλα ὡς φυτὰ ἐξ ἐνός σείλεοῦ ἀρχόμενα, εἰς διαφόρους κλάδους διαιροῦνται. Ἄν εἶναι τις σειρά ἀλλήλοις τὰ ὄντα συνδέουσα, λοιπὸν αὐτὰ τὰ ζωόφυτα ποιοῦσι τὴν μετάβασιν ἐκ τοῦ τῶν φυτῶν εἰς τὸ τῶν ζώων βασιλεῖον.

ιδ'. Ὁ χαρακτήρ αὐτῶν τῶν ζώων εἶναι ἐν γενεῖ, μεγάλη ἐρεθισικότης, καὶ ἀναγεννητικὴ δύναμις (1)· ἐγκέφαλος οὐδεὶς, καὶ ὀλίγη νευρικὴ δύναμις· ὀλίγη τεχνικὴ ὄρμη (2)· χυμοὶ ἀχρωμάτιστοι (3)· ταῦτό τις εἰς τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπαλὰ ὄντα σφερὰ αὐτῶν μέρη· μονομερὴς γεννητικὴ δύναμις· ὄρμη συντηρητικὴ διατῶν βρωμάτων. πρὸς τὸ ὅποιον τέλος καὶ ἐντερικὸν σωλῆνα δύο ὀπας (4) ἔχοντα ἔχουσι· ζῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-

(1) Οἷα π. χ. ἢ τῆς σαύρας, τῆς ὁποίας ἡ ἐρὰ κοπεῖται, πάλιν ἀυξάνει, κτ. (2) Ὡς ἡ τῶν ὀρνέων τῶν τὰς φωνὰς αὐτῶν κατασκευαζόντων, κτ. (3) Μία τῶν γενικῶν διαιρέσεων τῶν ζώων εἶναι, καὶ ἡ, εἰς ζῶα ἐρυθρῶν, καὶ εἰς ζῶα ἀχρωμάτιστον αἷμα ἔχοντα. (4) Στόμα δηλ. καὶ πρᾶκτόν.

ζου σαθερά, καὶ ταῖς μεγίσταις προσβολαῖς ἀντικειμένη.

ιέ. Πλησίον συγγενεῖς τούτων εἶναι τὰ ἔντομα, ἀλίγου συνθεωτέραν κατασκευὴν ἔχοντα, τὰ ὅποια εἶναι πτερωτά, ἢ ἄπτερα, μετὰ κερατωδῶν, ἢ ἀπαλῶν τοῦ σώματος καλυμμάτων· ἐν μέρει αὐτὰ ὑπόκεινται, κατὰ τὴν τῆς ζωῆς αὐτῶν περίοδον, εἰς πολλὰς μεταμορφώσεις (1), ὧν ἡ τελευταία εἶναι ὁ θάνατος. Ἡ κλάσις αὐτῶν τῶν πλασμάτων εἶναι λίαν πολυάριθμος, καὶ εἰς ὅλα τὰ σοιχεῖα πιεσπαρμένη.

ις. Ὁ χαρακτήρ ταύτης τῆς κλάσεως τῶν ζώων εἶναι ὁ αὐτὸς τοῖς σκώληξι· δηλ. περισσοτέρα ἐρεθιστικότητα, παρὰ νευρική δύναμις· ὀλίγα νεῦρα· ἴσας οὐδεὶς ἐγκέφαλος· ὀλίγη ἀφὴ καὶ ὄρασις· πολυάριθμοι μῦες· αἷμα ἀχρωμάτιστον· ἀξιοσημείωτος τεχνικὴ ὁρμή· π. χ. εἰς τοὺς μύρμηκας· συνουσία καὶ γέννησις δι' ὠῶν· καὶ ζωὴ ἐν μέρει μὲν σαθερά, ἐν μέρει δὲ εὐπαθής.

ιζ. Οἱ ἰχθύες, ζῶα μετὰ ἐρυθροῦ μὲν, ἀλλὰ ψυχροῦ αἵματος, ἐν τῷ ὕδατι διὰ πτερυγίων κινούμενα, καὶ διὰ βραγχίων ἀναπνεύοντα, ἔχουσι πολυτοικιωτέραν κατασκευὴν. Διακρίνονται τῶν ἄλλων ζώων διὰ τῶν χονδρωδῶν ὀστέων αὐτῶν, διὰ τοῦ μακροῦ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πεπιεσμένου σχήματος, καὶ διὰ τοῦ λεπίδατοῦ καλύμματος τοῦ ἑαυτῶν σώματος. Κατοικία αὐτῶν εἶναι ἡ θάλασσα, αἱ λίμναι καὶ οἱ ποταμοί.

ιη. Οἱ ἰχθύες ἔχουσι πολλὴν ἐρεθιστικότητα, καὶ κινήτικὴν δύναμιν· ὁμοίως καὶ νευρικήν δύναμιν, καὶ ἐγκέφαλον πεντάλοβον. Ἡ φύσις ἔδωκεν αὐ-

(1) Ὡς καὶ ὁ σερικός σκώληξ. κτ.

τοῖς ὄσφρησιν, γεῦσιν, ἀκοῇ, καὶ ὄρασιν, μετὰ-
 τινος ἀπομεμακρυσμένου ἀναλόγου (1) ψυχικῶν
 δυνάμεων. Τὸ ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν κυκλοφοροῦν
 ἐρυθρὸν καὶ ψυχρὸν αἷμα εἶναι πολλὰ ὀλίγον. Πλη-
 θύνονται εἰς τῶν καρποφοροῦμένων ὠν. Ἡ ζωὴ
 αὐτῶν εἶναι πολλὰ σαθερά, καὶ διεξοδική ὡσαύ-
 τως (2).

ιβ'. Πλησίον πρὸς τοὺς ἰχθύς συγγένειαν ἔχου-
 σι τὰ ἀμφίβια, ζῶα δηλ. ἐκ διαλειμμάτων ἄλλο-
 τε μὲν ἐν τῷ ἀέρι, ἄλλοτε δὲ ἐν τῷ ὕδατι ζῶντα. Ἀ-
 νάλογόντι πνεύμονος καὶ ἀναπνοῆς, καὶ ἀλιθῆ ὄσα
 διακρίνουσιν αὐτὰ ἐκ τῆς προηγηθείσης κλάσεως.
 Αὐτὰ εἶναι ἢ γυμνά, ἢ μετὰ κελύφων, λεπίδων,
 ἢ κερατωδῶν σφάνων κεκαλυμμένα· εἶναι ἄπο-
 दा, ἢ ἔχουσι πόδας, καὶ ποιοῦσι, μάλισα εἰς τὴν
 θερμότερους τόπους, μίαν πολυάριθμον ζῶων
 κλάσιν.

κ'. Τὰ ἀμφίβια ἔχουσι ὀλίγον καὶ ψυχρὸν αἷμα·
 ἐγκέφαλον ὅμοιον τῷ τῶν ἰχθύων, περισσοτέραν
 ὅμως ζωτικὴν καὶ νευρικὴν δύναμιν· ζῶν ἄερως
 σαθεράν, καὶ ἀναγεννητικὴν δύναμιν· αἰσθήσεις
 ἀσθενεῖς· οὐδεμίαν τεχνικὴν ὀρμὴν· ἄκραν ἰρμὴν
 πρὸς συνουσίαν, καὶ πληθυσμὸν δι' ὠν. Αὐτὰ εἶ-
 ναι κατ' ἐξοχὴν τὰ τῆς κλάσεως τῶν ἀμφιβίων
 γνωρίσματα.

(1) Ἀνάλογον ὀνομάζεται, δυνάμεις τις ψυχικῆ, ἢ
 μέρος τι τῆ σώματος, τὰ ὅποια εἶναι μὲν ἀτελέστερα
 ἔντισι ζῴοις, ἢ ἐν ἄλλοις, τὴν αὐτὴν ὅμως χρεῖται κα-
 τὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀναπληρεῖσι. „Τῆτο ἐν μὲν τοῖς
 μεγίστοις τῶν ζῴων καλεῖται σῆθος, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις
 τὸ ἀνάλογον. Ἀριστ. περὶ Νεότ. καὶ Γῆρ. κτ. κεφ. β.
 (2) Ἰδὲ Ἀντιπ. β. πβ'.

κά. Τὰ ὄρνεα, ζῶα δηλ. ἔχοντα δύο πόδας, δύο πτερά, κερατῶτες ῥύγχος, καὶ πτερωτὸν σῶμα, κατοικοῦσιν ἐν τῷ ἀέρι, καὶ συνισῶσι μίαν μεγάλην, καὶ λίαν ἐκτεταμένην ζῶων κλάσιν. Σκληρὰ, καὶ ἐν μέρει κοίλα ὡς ἂν μύες, ἀγγεῖα, νεῦρα, ἐγκέφαλος ὀλίγον ἐντέλεσερος· ἀληθῆς πνεύμων· διπλῆ καρδία (1) κυρίως ἀναπνοῆ, καὶ ἐκ πολλῶν μερῶν συνιστάμενον χωνευτικὸν σύστημα· ὅλα αὐτὰ τὰ ποικιλοειδῆ μέρη ἐνούμενα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος τῶν ὀρνέων ἀνήκουσι.

κβ'. Τὰ ὄρνεα ἔχουσι θερμόναῖμα ἐν μεγάλῃ ποσότητι σχεδὸν περισσοτέραν νευρικὴν παρά ζωτικὴν δύναμιν· ὀλίγην ἀναγεννητικὴν δύναμιν· μετρίως ἐντελῆ αἰσθητικὰ ὄργανα, ὄρασιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ὄσφρησιν· μεγάλην τεχνικὴν ὀρμὴν· ἀληθῆ φωνήν, δεξιότητα εἰς παιδεύσιν (2), καὶ μικρόν τινα βαθμὸν ψυχικῶν δυνάμεων. ὁ Πληθυσμὸς αὐτῶν γίνεται κατ' ἐξοχὴν δι' ὡᾶν.

κγ'. Ἦδη μεταβαίνομεν εἰς τὴν κλάσιν τῶν θηλαζόντων ζῶων, τὰ ὁποῖα γεννῶσι τέκνα ζωντανὰ, καὶ ἐκ τοῦ σῆθους αὐτὰ βυζάνουσι. Παρατηρεῖται ἐν αὐτοῖς σῶμα λίαν τεχνικῶς ἐξ ὀσέων, μυῶν, νεύρων, ἀγγείων, ἐντελοῦς ἐγκεφάλου, ἀληθοῦς πνεύμονος, διπλῆς καρδίας, σιαγόνων ὀδόντας ἔχουσῶν, καὶ ποικίλων χωνευτικῶν ἐντοσθίων συγκείμενον. Ἐκ τῆς ἀπλῆς λοιπὸν τῶν σκωλήκων καὶ πολυπόδων (3) κατασκευῆς βαθμιδὸν ἀνέβη ἢ φύσις εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ σύνθετον τῶν θηλαζόντων ζῶων.

(1) Δύο κοίλα δηλ. ἔχουσα. (2) Ὡς οἱ ψιττακοὶ π. χ. οἵτινες νὰ ὁμιλῶσι μαθάνουσι. (3) Οὕτως ὀνομάζεται εἶδος τι ἀπλουστάτων ζωφίων.

κδ'. Αὕτη ἡ κλάσις εὐγένει χαρακτηρίζεται δια-
 τοῦ θερμοῦ αἵματος, καὶ διὰ τῆς ζωώδους θερμό-
 τιτος, ἣτις καὶ εἰς τὰ ψυχρότατα κλίματα, καὶ
 εἰς τὴν δεακεκαυμένην ζώνην ἢ αὐτὴ πάντοτε δια-
 μένει, μετὰ τῆς ὁποίας καὶ βαθμὸς τις ἐρεθιστικό-
 τιτος εἶναι ἀκροτάτως συμπεπλεγμένος· μεγά-
 λη νευρική δύναμις, μετὰ τῆς ἐρεθιστικότητος εἰς
 κοινὰς ἐνεργείας συντείνουσα· αἰσθητικὰ ὄργανα,
 ψυχικαὶ δυνάμεις, καὶ πλαστικὴ δεξιότης· μικρὰ
 ἀναγεννητικὴ δύναμις, καὶ ἐν μέρει θαυμασιὰ
 τεχνικὴ ὁρμὴ· φωνὴ καὶ ἀναπνοὴ ἀληθῆς.

κέ'. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἰς ταύτην τὴν κλά-
 σιν ἀνήκει, ἀπαιτεῖται νὰ θεωρήσωμεν τὰς αὐτῆς
 τάξεις ἰδιαιτέρως. Ἐπειδὴ οὕτω φθάνομεν πλησι-
 αίσερον εἰς τὰ ὑπερέχοντα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους
 προτερήματα.

κε. Τὰ κῆτι φαίνονται ὅτι ποιοῦσι τὴν σειρὰν
 τῶν ὄντων μεταξύ τῶν θηλαζόντων ζώων καὶ τῶν
 ἰχθύων, ἀνήκουσι ὁμοῦς μᾶλλον εἰς τὰ πρῶτα, ἢ εἰς
 τὰ δεύτερα. Ἡ μορφή καὶ τὸ μέγεθος αὐτῶν εἶναι
 ὑπέρμετρα καὶ τερατώδη, καὶ λίαν τῶν ἀνθρωπί-
 νων ἀπέχοντα. Κατοικία αὐτῶν εἶναι αἱ ἀρκτικαὶ
 θάλασσαι.

κζ'. Ἡ ἐπομένη τάξις παρίσχησιν ἡμῖν ζῶα, τὰ
 ὁποῖα μεταξύ τῶν θηλαζόντων ζώων εἶναι ἀμφί-
 βια. Ἡ φύσις ἔδωκεν εἰς αὐτὰ κοντούς πλευστικούς
 πόδας. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ Κάσωρ εἶναι ἀξιοσημείω-
 τος διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ τεχνικὴν ὁρμὴν· ὁ-
 μοῖως καὶ ἡ θαλασσία ἄρκτος, ἃν εἶναι ἀληθῆς ὅτι
 ἡ θηλυκὴ αὐτῆς δάκρυα λύπης χύνει.

κή. Μίαν ἄλλην τάξιν ποιοῦσι τὰ μεγάλα τε-
 τράποδα, ὀλίγου δυσκίνητα, καὶ μὴ πάνυ διεσκορ-
 πισμένα ζῶα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι πόδας παχεῖς, καὶ
 δέρμα παχὺ καὶ τετριχωμένον. Μεταξὺ αὐτῶν εἶ-

ναι ἀξιοσημείωτος ὁ ἑλέφας διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ εὐμάθειαν, καὶ εἰς παιδείουσιν δεξιότητα, πρᾶγμα ἀνέλπιστον διὰ τὸ μέγεθος καὶ δεσκινησίαν τοῦ σώματος αὐτοῦ· πρὸς τούτοις καὶ διὰ μικρόν τι ἀνάλογον λογικοῦ, καὶ διὰ τὴν λίαν εὐκαμπῆ καὶ ὀργανικὴν προδοσκίδα αὐτοῦ.

κ.ζ'. Τὰ διηρημένας χηλὰς ἔχοντα ζῶα, εἰς ἃ ἀνήκει ἡ κάμηλος, τὸ πρόβατον, ὀβοῦς, ὁ χοῖρος, καὶ ἄλλα πολλὰ, συνισῶσι μίαν κλάσιν ζώων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ περισσώτερον μέρος συνείδισαν εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων συναναστροφὴν, καὶ ζῶα οἰκοδίατα ἔγιναν. Χωρὶς νὰ ἔχωσιν αὐτὰ ἰδιαιτέραν εὐμάθειαν, πολυποικίλως ὠφέλιμα εἰς τὸν ἄνθρωπον γίνονται, καὶ εἰς τροφὴν αὐτῶ χρησιμεύουσι. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν, π. χ. τὸ πρόβατον, διακρίνεται διὰ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ νωθρότητος καὶ μωρίας. Ὅλα αὐτὰ σχεδὸν εἶναι βοτανοφάγα καὶ ἀναμηρυκώμενα.

λ. Ἡ τάξις τῶν μίαν ὄπλιν ἔχόντων ζώων περιλαμβάνει μόνον ἓν γένος, καὶ δύο εἶδη, τὸν ὠραῖον θηλ. ἵππον, καὶ τὸν εὐκαταφρόνητον ὄνον. Ἡ δεξιότης καὶ ἡ ὠφέλεια, τὴν ὁποῖαν καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶδη ποιούσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι πασίδηλα. Τὸ μόνον ἀποδεδειγμένον παράδειγμα ἐν τῇ φύσει εἶναι ὅτι τὰ δύο εἶδη αὐτοῦ τοῦ γένους μετ' ἀλλήλων γεννῶσι τὸν ἡμίονον, ὅστις ὅμως δὲν εἶναι ἰκανὸς νὰ γεννήσῃ ὁμοιογενὲς, καὶ νὰ πληθύνῃ τὸ νόθον ἑαυτοῦ γένος. Ἡ δὲ ὑπαρξιστῶν γουμαρίων, ἐκ τοῦ ὄνου καὶ ἵππου γεννωμένων, εἶναι τῶν παρεληλυθότων αἰώνων μυθολογία (1).

(1) Τινὲς ὅμως διίχουρίζονται ὅτι καὶ ἄλλων ζώων εἶδη τινὰ δύναται νὰ γεννήσωσιν, ἀλλήλοις συμπλακέντα.

λα. Τὰ σπαρακτικὰ, κατὰ τὸ πλείζον μέρος σαρκοφάγα, καὶ ὄνυχας ἔχοντα ζῶα ἀποκαδισῶσιν ἄλλην μίαν τάξιν. Ἐνταῦθα διακρίνεται τὸ πολυάριθμον γένος τῶν κυνῶν, διὰ τῆς πολυποικιλίας τῶν κατὰ συμβεβηκὸς εἰδῶν αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς εὐμαθείας, καὶ εἰς παιδευσιν δεξιότητος· διὰ τῆς πίσεως, καὶ προσηλώσεως αὐτοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ διὰ τῆς ὀξύτητος μέρους τινὸς τῶν αὐτοῦ αἰσθήσεων (1). Καὶ ὁ λέων ὡσαύτως εἶναι ἀξιολογώτατος διὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἰσχὺν τῶν μυῶν, καὶ διὰ τὴν ἀναλόγως σμικρότητα τῶν νεύρων αὐτοῦ.

λβ. Ἐκ τῶν τάξεων τῶν μυῶν (2), τῶν πτερωτῶν θηλαζόντων (3), τῶν ἀκανθωτῶν, ἢ λεπιδωτῶν, καὶ τῶν δυσκινήτων, ἀναβρίχωμένων καὶ τετριχωμένων ζώων, παρρησιάζονται ἡμῖν τινὰ ζῶα διὰ τὴν τεχνικὴν ὀρμὴν καὶ ἐπιτηδείτητα αὐτῶν ἀξιολογώτα. Ἄν τὰ εἶδη αὐτῶν τῶν τάξεων δύνανται ὀλίγον πλησιάζερον νὰ συγκαταταγῶσιν ἀλλήλοις, εἶναι ἐρώτησις, τῆς ὁποίας ἡ ἀποκρίσις εἰς ἡμᾶς δὲν ἀνήκει.

λγ. Οὕτω λοιπὸν ἡμεῖς φθάνομεν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν τάξιν τῶν τετραχείρων (4) ζώων, ἢ τοῦ τῶν πιθήκων, οἵτινες ἔχουσι μὲν προτομήν (5) τῶ ἀνθρωπίνῳ προσώπῳ κατὰ τὴν ὁμοίαν, προκύπτει

(1) δηλ. τῆς ὀσφρήσεως. (2) Ποντικῶν. (3) Νυκτερίδων. (4) Χεῖρ ἐν τῇ Ζωολογίᾳ ὀνομάζεται τὸ ἄνω, ἢ κάτω ἄκρον τοῦ ζώου, εἰς ᾧ ὁ ἀντίχειρ εἶναι ὀπωσοῦν μακρὺς, καὶ λίαν τῶν ἄλλων δακτύλων ἀπέχων· πῆς δὲ τὸ ἐναντίον. Κατὰ τοῦτο λοιπὸν ἄλλα μὲν ζῶα ὀνομάζονται τετραχειρα, ἄλλα δὲ τετραπόδα. (5) Πρόσωπον λέγεται μόνον ἐπὶ τῷ ἀνθρώπῳ, προτομή δὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζώων.

ὁμοῦς ἔμπροσθεν εἰς θηριῶδες τι ῥάμπος. Καίτοι αὐτὰ τὰ ζῶα κατὰ τὴν μορφὴν πλησιάζουσι τῷ ἀνθρώτῳ, ἀπομακρύνονται ὁμοῦς τῆς ἀνθρωπίνης κατὰ πᾶσαν τὴν αὐτῶν διαμόρφωσιν, διὰ τῶν σευῶν ἰσχυῶν, διὰ τῆς ἐπιπέδου ὀσφύος, διὰ τῆς μορφῆς τῆς κεφαλῆς, καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς γραμμῆς, ἣτις λίαν τῆς ἀνθρωπίνης ἀφίσταται.

λδ'. Καὶ τὰ δύο γένη ὁμοῦς τῶν ἀνευ οὐρᾶς πιδήκων, δηλ. ὁ Πόγγος καὶ ὁ Σάτυρος, ἐξ ὧν τὸν πρῶτον ὁ Διννέος νυκτάνθρωπον ὠνόμασε, καὶ τὸν δεύτερον ὁ Ρουσσὼ ὡς πρωτότυπον ἀνθρωπον ἐξέλαβεν, εἶναι ἰδιαιτέρως ταύτης τῆς ἀξίας λίαν ἀπομακρυσμένα. Καὶ τὰ δύο μὲν ἔχουσι μίαν ὀπασδιποτοῦν ἀνθρωπόμορφον ὄψιν, ἢ κεφαλὴ ὁμοῦς αὐτῶν εἶναι πιδηκώδης, καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ αὐτῶν μέρη θηριῶδη.

λε'. Καίτοι ὁ Πυγμαῖος, ἢ ἄνθρωπος τοῦ δάσους, δύναται νὰ ἴσεται τρόπον τινὰ ὀρθός, ἢ πτέρνα αὐτοῦ ὁμοῦς εἶναι πολλὰ σευῆ καὶ κοντῆ, ὁ ποῦς αὐτοῦ λίαν ὡς χεῖρ μεμορφωμένος, τὰ ἰσχία πολλά σευὰ καὶ ἀσθενῆ, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ λίαν ἔμπροσθεν προκύπτουσα, ὡς νὰ δύναται νὰ περιπατῆ ὀρθός ὡς ὁ ἀνθρωπος. Αὐτὸς εἶναι μᾶλλον προσδιωρισμένος νὰ αναβρίχῃται μετὰ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ χειρῶν εἰς τὰ δένδρα.

λς'. Ὁ ἀνθρωπόμορφος πιδήκος δὲν εἶναι ὡσαύτως οἰκεῖος εἰς τὴν ὀμιλίαν, ἣτις εἶναι τὸ κυριώτερον καὶ χαρακτηριστικώτερον σημεῖον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἰσως δὲν ἤθελεν εἶναι εἰς τοῦτο οἰκεῖος, καὶ ἀνὰ φήρουν ἐξ αὐτοῦ τοὺς τοῖς φωνητικαῖς ὀργάνοις προσκεκολλημένους, καὶ τὸν ἦχον καταπίνοντας σακκίσκους. Τόνοὺς τυχόν ἤθελε δύναται μιμητικῶς νὰ σχηματίζει, ποτὲ ὁμοῦς δὲν ἤθελε μάθῃ νὰ ὀμιλῇ.

λζ'. Ο ἄοπλος μὲν, ἀλλὰ γενναιότητος ἔμπλεως, καὶ τῷ λογικῷ πεπροικισμένος ἄνθρωπος τέλος πάντων διακρίνεται τῶν ἄλλων πλασμάτων διὰ τοσούτων ἀξιολόγων ιδιοτήτων τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος, ὥς οὐχὶ μόνον εἰς ἓν ἰδιαιτέρον γένος, ἀλλὰ καὶ εἰς μίαν ἰδιαιτέραν τάξιν πρέπει ἐξ ἐκείνων νὰ χωρισθῇ.

λη'. Ο χαρακτήρ τῆς ἀνθρωπότητος δεικνύται ἐν γένει διαίτον συνάρμογῆς τῶν πλεον ἀξιολόγων ιδιοτήτων τῆς ζωότητος, μετὰ μιᾶς λογικῆς, σκεπτικῆς καὶ βουλευτικῆς οὐσίας. Εἶναι λοιπὸν καὶ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ προτερήματα, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος ἐκ πάντων τῶν ζώντων πλασμάτων διακρινόμενος, ὑπεράνω αὐτῶν ἴσεται.

λθ'. Περί τῶν πνευματικῶν προτερημάτων, περὶ τοῦ λίαν ἐκείναις συνεζευγμένου, τοῦ λογικοῦ δηλονότι, ἀντὶ τῆς ἐν ζωῆς φυσικῆς ὁρμῆς (1) περὶ τῆς εἰς τὸ ὀμιλεῖν δεξιότητος, καὶ περὶ τῆς ἀξιολογήτητος τῶν αἰσθητικῶν τοῦ ἀνθρώπου ὀργάνων, κ. τ. θέλει εἰδάξῃ ἡμᾶς ἡ ἰατρικὴ Ψυχολογία. Ἐνταῦθα μόνον εἰς τὰ σωματικὰ ἀσχολούμεθα.

μ'. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ πολλάκις ἤδη ἀναφερθεῖσα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διάσπορά, τόσον εἰς τὰ ψυχρὰ, ὅσον καὶ εἰς τὰ θερμὰ κλίματα. Σχεδὸν οὐδεμία ἐσχάτια τῆς γῆς εἶναι, ἧτις ὑπὸ ἀνθρώπων δὲν κατοικεῖται· ἐν αὐτῇ ὁ κατὰ τὸν Ρ' οὐσσῶ πρωτότυπος ἄνθρωπος Ὀραγγουτάνος μόνον εἰς τὰ θερμὰ τῆς Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας κλίματα κατοικεῖ, καὶ τὰ κατοικήση δύνα-

(1) Φυσικὴ ὁρμή, ἢ ἐνορμῶν (λατινιστὶ *instinctum*) εἶναι ἐν τοῖς λοιποῖς ζῴοις τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τῆ λογικῆ ἀνάλογον.

ται. Οὐδὲν ἄλλο ζῶον, ἀλλ' οὐδὲ ὁ κύων αὐτός, ὅστις ἀπανταχοῦ συντροφύει τὸν ἄνθρωπον, δύναται κατὰ τοῦτο τῷ ἀνθρώπῳ νὰ συγκριθῇ.

μά. Ἐν πολλὰ οὐσιῶδες προτέρημα, καὶ διακριτικὸν τοῦ ἀνθρώπου σημεῖον ἐκ τῶν ἄλλων ζῴων εἶναι τὸ ὀρθοπεριπατητικὸν αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἢ ἐπ' αὐτῷ τῷ σκοπῷ τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματος αὐτοῦ διάταξις. Αὐτὸς μόνος εἶναι δίχειρ· ἐν ᾧ ὁ ἔμπροσθεν ποὺς τῶν ἀνθρωπομόρφων πιθήκων τῷ ἀνθρώπινῳ συγκρινόμενος, τόσον κατὰ ἀναφορὰν τοῦ πλάτους, ὅσον καὶ τῆς βραχύτητος τῆς πτέρνης, καὶ τοῦ λίαν ἀφεσικέτος καὶ βραχέος ἀντίχειρος, μᾶλλον χειρὶ, ἢ ποδὶ ἐστὶν ὅμοιος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ὀραγγουτάνος ὀρθὸς δυσκόλως περιπατεῖ, πολλὰ ταχέως ὅμως εἰς τὰ δένδρα ἀναβρίχεται.

μβ. Ἄνδρες κατ' ἄλλα ἀξιοσέβαστοι κατεχρήσαντο τὴν τοῦ ἰδίου νοῦς ὀξύτητα, πάσχοντες διὰ σοφισμάτων νὰ ἀναιρέσωσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος προσδιωρίσθῃ ὀρθὸς νὰ περιπατῇ. Εἴτε σπουδῇ, εἴτε ἀπρεπῆς τοῦ νοῦς ὀξύτης τοῦτο ἦτον, ὁ σκοπὸς ἡμῶν ἀπαιτεῖ ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς φαινομένους λόγους τοῦ Μοσκατίου, καὶ νὰ ἀναιρέσωμεν αὐτούς.

μγ. Ἡ ζάσις, ἐν ἣ τὸ ζῶον ἴσαται ζερεώτερον, καὶ ἀπολαμβάνει μεγάλην ἀνάπαυσιν καὶ ὑγίαν, εἶναι ἡ φυσικὴ αὐτοῦ ζάσις. Ἄρα ἡ ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν ζάσις εἶναι κυρίως φυσικὴ τῷ ἀνθρώπῳ, ἐπειδὴ εἶναι ζερεώτερα τῆς ἐπὶ δύο ποδῶν.

μδ. Ἡ πρότασις εἶναι πάντῃ ψευδής, καὶ ἐπομένως καὶ τὸ συμπέρασμα. Ἐπειδὴ ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ ἀνθρώπινου σώματος ὁ κύριος σκοπὸς τῆς φύσεως δὲν ἦτον ἡ ἀνάπαυσις καὶ ἡ ζερεότης, ἀλλ' ἡ ἔυκολωτέρα κίνησις πρὸς καλιτέραν χρῆσιν ὄλων τῶν ὀρ-

γάνων τοῦ σώματος, καὶ τῶν αὐτοῦ δυνάμεων. Μόνον ἢ ἡρεμία ἀπαιτεῖ σερεότητα, εἰς δὲ τὴν ἐνεργειαν γίνεται αὕτη ἐμπόδιον. Λοιπὸν ἢ σερεωτάτη θέσις δὲν εἶναι ἢ φυσικωτάτη. Ἐκτὸς τούτου ἡ ὀρθὴ θέσις εἶναι εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν τοῦ ἀνθρώπου ὀστέων, καὶ εἰς τὴν κλίσιν τῶν μυῶν αὐτοῦ ἀναπαυτικωτέρα τῆς ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν.

μέ. „Ἡ ἐπὶ τεσσάρων θέσις εἶναι ἀναπαυτικωτέρα, ἐπειδὴ ὑποσπινθίζει τὸ σῶμα καλῆτερα, καὶ ἐν τῷ ἴσασθαι ἀπαιτεῖται ὀλιγωτέρα τῶν μυῶν βία. Διὸ καὶ τὸ ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν ἰσάμενον ζῶον δύναται νὰ ἀναπαύηται, ἐν ᾧ ὁ ἐπὶ δύο ποδῶν ἰσάμενος ἀνθρώπος εἰς τοῦτο ἀδυνατεῖ.“

μς. Ἡ τῶν ὀστέων καὶ μυῶν κατασκευὴ εἶναι ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις οὕτω διατεταγμένη, ὥστε αὐτὰ ἰσάμενα δύναται νὰ ἀναπαύωνται· ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ συμβαίνει τὸ ἐναντίον. Ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν προσδιωρίσθη νὰ ἡρεμῇ, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἐνεργός. Βιασθεῖς νὰ ζητήσῃ ἀνάπαυσιν, πάυει τὴν ἐνεργειαν ὅλου τοῦ τῶν μυῶν συστήματος, χαμαὶ κείμενος. Εἰς δὲ τὴν δοθεῖσαν τοῖς μυσὶ κλίσιν, πρὸς εὐκολωτέραν τῶν μελῶν κίνησιν, ὁ σκοπὸς τῆς φύσεως δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ φεισθῇ τῶν δυνάμεων (ἐπειδὴ πόσαι δυνάμεις ἐν τῇ κινήσει τῶν μυῶν καταναλίσκονται!), ἀλλὰ μένον εἰς τὴν συντείνουσαν κλίσιν καὶ ἀναλογίαν.

μς. Πρὸς τούτοις, τῶν ἄνω ἄκρων (1) τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ κάτω συγκρινομένων, πόσι διαφορά παρατηρεῖται! Εἰς τὰ ἄνω εἶναι τὸ τῆς κλει-

(1) Ἄνω ἄκρα ἐν τῇ Ἀνατομικῇ αἱ χεῖρες ὀνομάζονται, κάτω δὲ οἱ πόδες.

δὲς ὁσοῦν μακρότερον, διὰ τὰ ἀπομακρύνει ἀπ' ἀλλήλων τὰς ὠμοπλάτας. Ὁ βραχύς ἄνω καὶ ἔμπροσθεν βραχίων εἶναι διηρθρωμένος πρὸς ἔκτασιν καὶ κλίσιν, πρὸς ὑπόκλισιν καὶ πρότασιν, καὶ μετὰ μυῶν πεπλουτισμένος. Πρὸς τί ἐχρησίμευον αἱ τοιαῦται διατάξεις εἰς τὴν τετραποδικὴν σάσιν; Ἐπρεπεὶ αἱ ὀργανικῶς κατασκευασθεῖσαι καὶ ἐπιτηδαιοὶ τοῦ ἀνθρώπου χεῖρες νὰ κεῖνται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ νὰ μεταβληθῶσιν εἰς ἀνεπιτηδεῖους ἔμπροσθεν πόδας; Τέλος πάντων πῶς ἡ εὐπαθῆς τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων αἴσθησις ἐδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἐν τοιαύτῃ χαμερπεῖ χρήσει;

μῆ. Πόσοι τὰ κάτω ἄκρα ὡς πρὸς τὰς ἄνω εἶναι μακρά! Εἰς μάτην διίσχυρίζονται ὅτι τοῦτο εἶναι συνέπεια τῆς ὀρθῆς βαδίσεως· ἐπειδὴ ἂν αὐτὴ συνεισέφερον εἰς τὸ τῶν ἄκρων μακρὸς, ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἐναντίον. Πρὸς τούτοις ἡ διάταξις τῶν μυῶν τῶν γλουτῶν, τὸ σχῆμα τῆς λεκάνης, ἡ διάρθρωσις τῶν ὀστέων, καὶ μάλιστα τοῦ γόνατος μετὰ τῆς ἐπιγονατίδος, ἡ μακρὰ καὶ ὀπισθεν κλίνουσα πτέρνα, ὁ ἐπίπεδος ποῦς, ὁ μέγας καὶ προκύπτων τῶν ποδῶν δάκτυλος, ὅλα αὐτὰ ἤθελαν ποιήσωσι τὸ τετράπουον βᾶδισμα δυσκολώτατον, ἐν ᾧ ἐξ ἐναντίας τὸ ὀρθοπεριπατητικὸν ὀφθαλμοφανῶς εὐκολύνουσι.

μδ'. Τέλος πάντων ἂν θεωρήσωμεν τὴν σρογγύλην κεφαλὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν διάρθρωσιν ταύτης μετὰ τῆς ράχews, τὴν ιδιότητα τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων αὐτοῦ, τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου (1), τὴν

(1) Ὁ ἄνθρωπος ἀναλόγως τῷ μεγέθει τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἔχει τὸν μεγαλύτερον καὶ βαρύτερον ἐγκέφαλον, παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα.

τὴν ἀπουσίαν τοῦ δεσμοῦ τοῦ τραχήλου, ἢ δι-
σχύρισις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος προσδιωρίσθη εἰς τὸ τε-
τράπουν βᾶδισμα, πάντῃ ἄτοπος ἀποδείκνυται.

ν'. „Ἡ ὀρθὴ ζῴσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πολλῶν
ἀσθενειῶν αἰτία, τὰς ὁποίας ἐδύνατο διὰ τῆς ὀρι-
ζοντείας νὰ ἀποφύγῃ. Ἀποπληξίαι, ἱλιγγες, κε-
φαλαλγίαι, ἢ ἀσθένεια τῶν μελῶν τοῦ νεογεννήτου
παιδίου, τὰ δεινὰ τῆς κυσοφορίας, καὶ αἱ δύσκο-
λοι γένναι, ἢ πλαγία θέσις τῆς καρδίας, τὰ ἀ-
νευρίσματα τῆς ἀορτῆς, τὸ ἄσθμα, ὁ ὑδροθώραξ,
αἱ ἐμφράξεις τῆς κοιλίας, καὶ αἱ τούτων συνέ-
πειαι, νόσοι τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων, προπτώ-
σεις καὶ κῆλαι, ὅλα αὐτὰ εἶναι συνέπειαι τῆς ὀρ-
θῆς βαδίσεως καὶ ζῴσεως.”

να. Αὕτῃ ἢ ὑπόθεσις εἶναι ψευδής, καὶ μᾶλλον
διαβολή, ἢ ἀνίεσις εὐλογος· ἐπειδὴ αὐτὰς τὰς
νόσους οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι διὰ τῆς προσηκού-
σης διαγωγῆς ἀποφεύγουσιν. Ἰδέτε τὸν κατάλογον
τῶν ἀσθενειῶν, εἰς ἃς τὰ τετράποδα ζῶα ὑπόκειν-
ται· δὲν εἶναι αὐταὶ ἐν γένει αἱ ἴδιαι; Τέλος πάν-
των, ὑποτεθέντος ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν ὀρθὴν
ζῴσιν μᾶλλον τῶν ἄλλων ζῴων εἰς τινὰς νόσους
ὑπόκειται· δὲν εἶναι λοιπὸν διὰ τοῦτο ἡ ὀρθὴ ζῴ-
σις φυσικὴ εἰς αὐτόν; καὶ θέλετε διὰ τοῦτο νὰ
ὑπάρχῃ μᾶλλον τετράπουν ζῶον, ἢ ἄνθρωπος;

νβ'. „Ἐἶδόν τινὰς ἀγρίους ἀνθρώπους εἰς τὰ δά-
ση ἀνατραφέντας, οἱ ὅποιοι πολλὰ εὐκόλως ἐπὶ
τῶν τεσσάρων ἐβάδιζον. Ὁμοίως διηγοῦνται οἱ πε-
ριηγηταὶ ὅτι εἶναι καὶ ὀλόκληρα ἔθνη αὐτοῦ τοῦ
εἴδους.”

νγ'. Αὐτοὶ οἱ περιηγηταὶ ἔκαμαν κατάχρησιν
τῆς εὐκολοπιστίας τῶν ἀναγνωσῶν. Ἐπειδὴ κατ' ἄλ-
λας βεβαίας μαρτυρίας, οὐδὲν ἔθνος ὑπάρχει τετρά-
πουν, ὅσων ἀγρίου καὶ ἀπολίτευτον καὶ ἂν εἶναι.

Ἄλλ' οὕτε οἱ Πεσχεραῖοι εἰς τὴν Φαυερλανδίαν εἶναι τοιοῦτοι. Μερικοὶ ἄνθρωποι μεταξὺ τῶν ἀγρίων ζώων μόνον ἀνατραφέντες, οἵτινες διὰ τὴν δεξιότητα, ἣν ἔχουσι τὰ ἀνθρώπινα μέλη εἰς πᾶσαν γάσιν νὰ ἐφαρμόζονται, ἔγιναν τετράποδες, δὲν δύνανται ἐνταῦθα νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποδείξεις· μάλιца καὶ εἰς τὰ περισσότερα τοῦ τοιούτου εἶδους παραδείγματα, οἱ ἀγρίως ἀνατραφέντες διεφύλαξαν τὴν ὀρθὴν γάσιν (1).

νδ'. Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων διαφορῶν ἔχει τὸ τῶν γυναικῶν γένος ἔτι ἰδιαιτέρους τινὰς χαρακτῆρας· οἵτινες εἰς τοὺς ἄνδρας, καὶ εἰς τὰ ἄλλα ζῶα λείπουσι, δηλ. τὴν περιοδικὴν ῥύσιν τῶν καταμήνιων ἐντὶνι προσδιωρισμένη χρόνων σειρᾷ (2), καὶ ἐν ἄλλο σωματικὸν σημεῖον τῆς μὴ διαφθαρείσης παρθενικῆς ἀβωότητος (3).

νε'. Αὐτὸ τὸ πολλοῖς προτερήμασι πεπρωκισμένου, καὶ λίαν διεσπαρμένου τοῦ ἀνθρώπου γένος δὲν ἀφίσταται μὲν εἰς κανένα μέρος τῆς ὀρθῆς ἀνθρώπινης μορφῆς, παρίσχησιν ὅμως εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παρατηροῦντος, ὡς πρὸς τοὺς τόπους, οὓς

(1) Τὸ μέλλον ζῶον ὀρθὸν βαδιεῖσθαι, ὅτι δίπουν τε ἀναγκαῖόν ἐστι εἶναι, καὶ τὰ μὲν ἄνω τοῦ σώματος μέρη κουφότερα ἔχειν, τὰ δ' ὑφεστῶτα τούτοις βαρύτερα, δηλ. μόνως γὰρ οὕτως ἔχον, οἷόν τ' εἶη φέρειν ἑαυτὸ βαδίως. Διόπερ ἄνθρωπος ὀρθὸς μόνον τῶν ζώων ὢν, τὰ σκέλη κατὰ λόγον ἔχει πρὸς τὰ ἄνω τοῦ σώματος μείζισα τῶν ὑποπόδων καὶ ἰσχυρότερα. Ἄρισ. περὶ Ζῶων Πορείας, κεφ. ιά.

(2) Λέγουσι ὅτι καί τινα εἶδη πιθήκων εἰς ταύτην τὴν καταμήνιον τοῦ ἁίματος ῥύσιν ὑπέκεινται.

(3) Ἰδὲ Ἀντιπανέκ. σημ. ιδ'.

κατοικεῖ, πολλὰς καὶ μεγάλας διαφορὰς κατὰ τὸ μέγεθος, χρῶμα, κόμην, πώγωνα, ἀναλογίαν τῶν μελῶν, καὶ κατὰ τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς· ἀλογουμένων τῶν ἐκτρομάτων, καὶ τῆς ἐπ' ἄπειρον ἐκτεινομένης διαφορᾶς τῶν τοῦ προσώπου μορφάσεων.

νζ'. Τὸ κατὰ τὸ ἀνάστημα τοῦ σώματος μέγιστον γνωστὸν ἔθνος τῆς οἰκουμένης εἶναι οἱ Παταγόνες, τοὺς ὁποίους πάλαι ὡς Γίγαντας ὑπέλαβον, τὸ κατώτερον μέρος τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς κατοικοῦτες. Τὸ ἰδιαίτερον αὐτῶν μέγεθος, κατὰ τὴν ἀξιόπιστων ἀνδρῶν μαρτυρίαν, εἶναι ἕξ πόδες τοῦ Παρισίου, τὸ ὁποῖον μέγεθος ἀξιόπιστοι συγγραφεῖς καὶ τοῖς παλαιοῖς Γερμανοῖς ἀποδίδουσιν. Οἱ Παταγόνες ἔχουσιν ὤμους εὐρεῖς, ὄσέα σερεὰ, κεφαλὴν μεγάλην, πρόσωπον σρογγύλον, ὄμματα ζωηρὰ, ὀδόντας λευκοὺς, καὶ μακρὰν μέλαιναν κόμην, καὶ εἶναι πολλὰ εὐρωσοί. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς αὐτῶν εἶναι πλανητικὸς, ἢ τροφὴ ἰχθύες, καὶ τὸ δέριμα χαλκόχρουν.

νζ'. Μόνον περίπου τέσσαρας πόδας κατὰ τὸ ἀνάστημα εἶναι οἱ ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἀρκτικοῖς τόποις κατοικοῦντες Ἐσκιμόσοι, Γρονλάνδιοι, Λάπωνες, Σαμοϊῶδοι, καὶ Ὀσιακοί. Εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους καὶ τὰ φυτὰ, καὶ τὰ ζῶα ὑπὸ τοῦ μεγαλωτάτου ψύχους εἰς ἀσχήμους μορφὰς συσφίγγονται, ἐν ᾧ τούναντίον τὸ μέτριον ψῦχος συνεισφέρει λίαν εἰς τὴν τοῦ σώματος αὔξησιν. Αἴτιον τούτου εἶναι πρὸς τούτοις καὶ οἱ παρὰ τοῖς ἀρκτικοῖς ἔθνεσι μεγάλης τῶν πνευματωδῶν ποτῶν χρῆσις, δι' ὧν αἱ ἴνες τοῦ ἀνθρώπινου σώματος πρῶϊμως ἀποσκληρύνονται καὶ συσέλλονται. Ὁμοίως καὶ οἱ Πεςχεραῖοι εἰς τὴν Φαυερλανδίαν εἶναι μικροὶ καὶ δυσειδεῖς. Οἱ Κουϊμόσοι εἰς τὸ ἐνδότερον μέρος τῆς Μαδαγασκαρίας ἔγιναν ἄφαντοι, ἕξ ὅτου οἱ περιηγηταὶ εἰλικρινέστεροι, καὶ οἱ ἀναγνώσαι ὀλιγώτερον εὐκολόπιστοι ἔγιναν.

νή. Τὸ τοῦ ἀνθρώπου μέσον, καὶ μᾶλλον φυσικὸν περὶ ποῦ πέντε πόδας καί τι πρὸς ἀνάστημα παρατηρεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ εὐκραέστερα κλίματα, ὅπου εὐρίσκεται καὶ ἡ ὠραιότερα ἀνθρωπίνη μορφή. Οἱ Γεωργιανοὶ, Σιρκάσσιοι, Πέρσαι καὶ Ἑλληγες εἶναι οὐχὶ μόνον ἰκανῶς μεγάλοι, ἀλλὰ καὶ εὐκαμπεῖς, καὶ μετὰ μεγάλης ἀναλογίας ὀργανισμένοι. Λοιπὸν ἡ κανονικωτάτη τῶν μελῶν συμμετρία εἰς αὐτὸ τὸ μέγεθος, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κλίματα κατ' ἐξοχὴν ἀπαντᾶται.

νθ'. Κατὰ τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος οἱ ἐγκαίτοιχοι τῶν διαφόρων κλιμάτων πολὺ περισσότερον ἀλλήλων διαφέρουσιν. Ἡ ἐσχάτη μελανία βαθμηδὸν ἐλαττουμένη κατανατᾶ εἰς τὴν ὠραίαν σαρκώδη λευκότητα.

ξ'. Πάντη μέλανες εἶναι οἱ Νιγρίται, τὴν μέσην Ἀφρικὴν, τὸ θερμότατον δηλ. κλίμα, κατοικοῦντες, ὀλιγώτερον μέλανες εἶναι οἱ Ἀβυσσηνοί, καὶ οἱ Μαῦροι· μελανοφατοὶ εἶναι οἱ μεσημβρινοὶ Ἀσιανοί, οἱ ἀρκτικοὶ Ἀμερικάνοι, καὶ οἱ μεσημβρινοὶ Εὐρωπαῖοι· χαλκοερυθροί, ἢ χαλκόχροες εἶναι οἱ αὐτόχθονες Ἀμερικάνοι, μάλισα οἱ τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους. Ἐλαιόχροες ἢ κυτρινόφατοι εἶναι οἱ Ἀσιανοί, οἱ ἀρκτικοὶ Ἀμερικάνοι, οἱ Γρουλάνδιοι, καὶ οἱ Ἐσκιμῶσοι· λευκοὶ τέλος πάντων εἶναι οἱ περισσότεροι Εὐρωπαῖοι εἰς τὰ εὐκραέστερα, καὶ μετρίως ψυχρὰ κλίματα. Πλὴν μεταξὺ αὐτῶν τῶν χρωμάτων γίνονται πολλὰ καὶ δυσδιάκριτοι μίξεις πρὸς ἀλλήλας.

ξά. Ἡ αὐτὴ διαφορὰ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος. Μακραὶ, ἀχρεῖται, καὶ δυνατὰί τῆς κεφαλῆς τρίχες, ξανθαὶ μὲν εἰς τὸ ἀρκτικὸν μέρος, φαιαὶ δὲ, ἢ μέλαιναι εἰς τὸ δυτικόν, κοσμοῦσι

τοὺς Εὐρωπαϊοὺς, καὶ τὰ αὐτοῖς ὅμοια τῶν ἄλλων μερῶν τῆς γῆς ἔθνη. Εἰς τὸ γένειον τοῦ ἀνθρώπου αὐξηθέντος φέεται ὁ πώγων. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἔχουσι πολλὰ λεπτὰς τρίχας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀπώγωνα. Καὶ οἱ μέλανες Νιγρῖται ὡσαύτως εἶναι ἀπώγωνα, καὶ διακρίνονται τῶν ἄλλων διὰ τῆς κεκαμμένης (1), ποκώδους, καὶ βραχείας κόμης τῆς κεφαλῆς.

Ξβ'. Κατὰ τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς φαίνονται ὡσαύτως πολλαὶ διαφοραὶ, τόσον ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸ ἰνίον (2). Ἰνα δυνηθῶμεν συγκριτικῶς τῷ τρόπῳ περὶ τούτων νὰ κρίνωμεν, πρέπει νὰ λάβωμεν ὡς βάσιν τὴν προσωπικὴν γραμμὴν τοῦ Καμπέρου, ὡς γνώμονα οὕσαν τῆς κατ' ἐπίνοιαν ὠραιότητις ἀνθρωπίνης κεφαλῆς. Ἀχθῆτω μία γραμμὴ διὰ τοῦ κοίλου τῶν ὠτίων ἕως εἰς τὴν βάσιν τῆς ρινός (3) καὶ μία ἄλλη ἐκθεῖα γραμμὴ ὡσαύτως ἐγγίζουσα τὸ ἐπὶ τῆς ρινός προκύπτον μέρος τοῦ βρέγματος (4), καὶ ἕως εἰς τὸ λίαν προκύπτον μέρος τῶν ὀστέων τῶν σιαγόνων ἐκτεινομένη (ἢ ἑξέσις τοῦ προσώπου ἐννοεῖσθω πλαγίᾳ) (5). Ἐν τῇ γωνίᾳ λοιπὸν, τὴν ὁποῖαν αἱ δύο αὗται γραμμαὶ ποιοῦσι, συνίσταται οὐ μόνον ἡ διαφορὰ τῶν ζώων, ἀλλὰ καὶ τῶν διαφορῶν ἔθνων. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀφρικάνου Αἰθίοπος σχηματίζει γωνίαν 70 βαθμῶν, τοῦ δὲ Εὐρωπαϊοῦ 80.

Ξγ'. Δι' αὐτῆς λοιπὸν τῆς προσωπικῆς γραμμῆς τὰ ὠραῖον τῆς ἐλληνικῆς μορφῆς προσώπου, ἰνίου

(1) Κατάρης. (2) Ὁπισθοκράνιον, τὸ ὀπισθεν ὀστέον τοῦ κρανίου. (3) Ἐννοεῖσθω ἡ ρὶς ἄνευ τῶν χόνδρων καὶ μυῶν, οἷα ἐν κρανίῳ ἐστί. (4) Τὸ ἔμπροσθεν ὀστέον τοῦ κρανίου. (5) Γαλλισί en profil.

καὶ βρέγμα καλῶς κεκυρτωμένα, καὶ τὰς σιαγόν-
 νας ἐνδοτέρω ἰσαμένας ἔχον, διακρίνεται τῆς κε-
 φαλῆς τοῦ Νιγρίτου, Ἀμερικάνου, καὶ Ἰνδοῦ, τῶν
 ὁποίων τὸ ἐπίπεδον βρέγμα εἰς τὸ ἐπίσης ἐπίπεδον
 ἰνίου ἀντίκειται. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν κείνται ἐνδό-
 τερον, αἱ σιαγόνες προκύπτουσιν ἔμπροσθεν, ἢ ρίς
 εἶναι σιμῆ, τὰ χεῖλη ἕξιζάμενα, καὶ ἡ μετάβασις
 ἐκ τοῦ ἰνίου εἰς τὴν ράχιν ἀκύρτωτος καὶ ἐπίπεδος
 ἀποσιωπούμενων τῶν ἄλλων διαφορῶν, τὰς ὁποίας
 μόνον οἱ Ἀνατόμοι δύνανται νὰ παρατηρήσωσι.

ξδ'. Πλὴν αὐταὶ αἱ διαφοραὶ, ὅσον πολυποικίλοι
 καὶ ἂν εἶναι, ἐπικυροῦσιν ἄραγε τὴν γνώμην τι-
 νῶν, ὅτι δηλ. τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκ πολλῶν εἰ-
 δῶν, διάφορον παραγωγὴν ἔχοντων, συνίσταται;
 καὶ ὅτι εἰς ἐκάστην γενεὰν τὸ μέγεθος, τὸ χρῶμα,
 καὶ ἡ οὐσιώδης καὶ ἄφρευκτος τοῦ προσώπου καὶ τῆς
 κεφαλῆς μορφή εἶναι κληρονομικὰ καὶ συγγενῆ;
 Ἄνδρες μεγάλης παιδείας μέτοχοι διίσχυρίσθησαν
 περὶ τούτου διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους.

ξε'. Ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀποδώσωμεν τὰς ιδιό-
 τητας, δι' ὧν τὰ ἔθνη ἀπ' ἀλλήλων διακρίνονται,
 εἰς τὸ κλίμα, καὶ εἰς ἄλλας περιστατικὰς αἰτίας.
 Ἐπειδὴ ἂν ἐν ἀνδρόγυνον Νιγριτῶν εἰς τὴν Εὐρώ-
 πην μεταφερθῆ, γεννᾷ πάλιν Νιγρίτας. Καὶ ἂν ἐν
 ἀνδρόγυρον Εὐρωπαϊῶν εἰς τὴν Γουίνεαν ὑπάγῃ,
 γεννᾷ μόνον λευκοῦς. Πάλιν ἂν Νιγρίτης συζευ-
 χθῆ Εὐρωπαϊα, ἢ τοῦναντίον, γεννᾷται ὁ Μουλάτ-
 τος (1), ὁ ὁποῖος ὡς ὁ ἡμίονος, ἔχει ἐν ἑαυτῷ
 τοὺς χαρακτῆρας τῶν γονέων αὐτοῦ μεμιγμένους.
 Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ ιδιότητες ἐκάστου γένους ἀπαραί-

(1) Οὕτως ὀνομάζονται οἱ ἐκ λευκοῦ πατρὸς καὶ
 μελαίνης μητρὸς γεννηθέντες, καὶ ἐναλλάξ.

τήτως ἐν τῷ εἶδει αὐτῶν διαμένουσιν, εἶναι φανερόν ἢ ὅτι ἐκ διαφόρων γενεῶν παράγονται, ἢ ὅτι ἐν τῷ σπέρματι μιᾶς καὶ μόνης γενεᾶς ἐμπεριείχοντο αἱ διαθέσεις τῶν ἤδη ἐκ καλυφθέντων εἰδῶν.

ξς'. Ἡμεῖς ἐκ μᾶλλον πειθόντων λόγων δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν αὐτὴν τὴν γνώμην. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἀρχικὸς νόμος, καθ' ὃν ὁ Νιγρίτης μετὰ τῆς λευκῆς γυναικὸς γεννᾷ παιδιά δυνάμενα ὁμοιογενῆ νὰ γεννήσωσι, τὰ ὁποῖα μᾶλλον καὶ μᾶλλον συμμιγνύμενα, εἰς τὴν τετάρτην γενεάν πάντη τοῦ ἑαυτῶν εἶδους ἐκπίπτουσιν, ἀποδεικνύει ἀναντιβῆτάς τὴν τοῦ ἀνθρώπου γένους ἐνότητα, καὶ τὴν ἀνοίκειον τῶν Μουλάττων πρὸς τὸν ἡμίονον σύγκρισιν.

ξζ'. Πρὸς τούτοις ὅλαι ἐκεῖναι αἱ διαφοραὶ, διῶν τὰ λογιζόμενα ἀνθρώπινα εἶδη διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων, φυσιολογικῶς θεωρούμεναι, εἶναι τόσον ἀσήμαντοι, καὶ περιστατικά, ὥστε ἀφεύκτως δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρίσωσι γένος τι διάφορον, ἀλλὰ μόνον κατὰ συμβεβηκὸς εἶδη. Εἰς πόσα πολλά οὐσιώδη πράγματα δὲν παίζει ἡ φύσις, αὐτὴ μεταφέρει τὰ ἐντόσθια, γεννᾷ ἀκάνθας εἰς τὴν ἐπιδερμίδα, πλάττει χεῖρας ἐξ δακτύλους ἐχούσας, γεννᾷ γίγαντας, καὶ νάνους (1). Τοῦναντίον δὲ εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος, αἱ τρίχες, ὁ πάγων καὶ τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς ἐξαρτῶνται καὶ μεταβάλλονται ἐκ τοῦ κλίματος, τρόπου ζωῆς, καὶ τῶν χρήσεων.

ξη'. Τὸ μέλαν χρῶμα τοῦ Νιγρίτου ἔχει τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ βάσιν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιδερμίδι οὖσαν σιελώδη διπλῆν ὑφήν, τῆς ὁποίας τὸ ἐνδότερον πρὸς τὸ

(1) Ἀντιπανάκ. §. σβ'.

δέρμα μέρος είναι πολλά μέλαν. Ἄραγε ἢ τῆς παρουσίας τοῦ φλογισοῦ (1) δαψίλεια βιάπτει αὐτὸν τὸν ὑμένα, καὶ γίνεται αἰτία τῆς μεγάλης ὀσμῆς τῆς διαφορήσεως τοῦ Νιγρίτου; ἄραγε τοῦτο ποιεῖ ἢ χολή, διὰ τοῦ μελανωτέρου χρώματος, δυνάμει τῆς μετὰ τοῦ δέρματος τοῦ χολώδους συσήματος συναισθήσεως; ἄραγε τὸ αἷμα τοῦ Νιγρίτου εἶναι μελανοερυθρὸν; ἄραγε ὁ ἐγκέφαλος ἔχει τινα μετουσίαν αὐτοῦ τοῦ χρώματος; Εἰς αὐτὰ οἱ πεπαιδευμένοι δὲν συμφωνοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ ἡμεῖς δὲν θέλομεν νὰ ἀποφασίσωμέν τι· τὰς δὲ ἀλόγους δόξας ἀποσιωποῦμεν.

ξδ'. Τὸ ποιητικὸν ὅμως τῆς μελανίας αἴτιον εἶναι ἀναντιρρήτως ἢ τοῦ ἡλίου θερμότης· ἐπειδὴ μόνον τὸ μέσον μέρος τῆς Ἀφρικῆς εἶναι ἢ πατρίς τῶν μελανωτάτων Νιγριτῶν. Περὶ τοὺς τροπικοὺς ἢ μελανία χάνεται. Πρὸς τούτοις καὶ ἢ ἐν ὑπαίθρῳ τόπῳ διατριβή, καὶ αἱ τροφαὶ ἴσως (2) δύνανται ἐνταῦθα νὰ συναριθμηθῶσιν ὡς συνενεργούντα αἰτία. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὸ χαλκῶδες χρῶμα τῶν Ἀμερικάνων, καὶ εἰς τὸ ἐλαιῶδες τῶν Ἰνδοσάμων.

ο. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, καὶ μετὰ πολλὰς γενεὰς ὅμως συνεξομοῦται καὶ ὁ Νιγρίτης τῷ εὐκρασέρῳ, ἢ ψυχροτέρῳ κλίματι· καὶ οἱ λευκοὶ ὡσαύτως εἰς τὴν Γουινέα δὲν γεννῶσιν ἀμέσως μέλανα τέκνα. Ἡ δύναμις ὅμως τοῦ κλίματος δὲν ἐνεργεῖ τόσον ταχέως· πλην ἀφ' οὗ ἀπαξ οἱ ἐγκάτοικοι αὐτῷ συνεξομοιωθῶσι, δὲν δύνανται πλέον εὐκόλως νὰ ἀπομακρυνθῶσι τοῦ ἑαυτῶν εἶδους. Αὐτὸ τὸ

(1) Οὕτως ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ χυμικοὶ ἀρχήν τινα σοιχειώδη τῶν σαμίων, ἀλλ' οἱ κατ' ἡμᾶς τὴν δόξαν αὐτὴν δὲν ἀποδέχονται. (2) Ἴδὲ Ἀντιπ. §. ρμά.

φαινόμενον ὁμως δὲν συνίσησι διαφοράν τινα εἰς τὰ γένη.

οά. Πολλὰ ἔθνη τῆς Ἀμερικῆς εἶναι ἀγένεια, οὐχὶ διότι ἐκ φύσεως δὲν ἔχουσι πώγωνα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀκαπύτως αὐτὸν ἀποσπῶσι. Καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὁμως ὅτι οἱ σπανοπώγωνες, καὶ ἀπώγωνες μεσημβρινοὶ Ἀμερικάνοι ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτοι εἶναι, πῶς ἠδέλαμεν ἔχωμεν τὸ δικαίωμα ἐκ τούτων μίαν ἰδιότητα γενεὰν νὰ ποιήσωμεν, ἐν ᾗ ἡ διαφορὰ ἀποβλέπει ἐν μέρος πολλὰ ἐπουσιῶδες εἰς τὴν τοῦ ζώου οἰκονομίαν;

οβ'. Καὶ τὸ ἐπίπεδον βρέγμα καὶ ἰνίον, ἢ ἐκ φύσεως καὶ μὴ τεχνητῆ ἐπιπέδης καὶ ἐμπειπισμένη ρίς, τὰ ἐκίπτοντα χεῖλη τῶν Νιγηριτῶν, αἱ μικραὶ ἐκκλίσεις τῶν λοιπῶν ἔθνων ἐκ τῆς ὠραίας ἑλληνικῆς τῶν μελῶν ἀναλογας ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀποκλίσεις ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου γένους εἰς κατὰ συμβεβηκὸς εἶδη, ὑπὸ τοῦ κλίματος, τρόπου τῆς ζωῆς, καὶ τῶν χρήσεων ἐμποιοῦμεναι.

ογ'. Ἡ ἱκανῶς πιθανὴ κατιγωγὴ δύο διαφόρων ἔθνων, δηλ. τῶν Λαππῶνων ἐκ τῶν Οὐγγρων, ἢ ὡς ἄλλοι νομίζουσιν ἐκ τῶν Γατάρων, ἀποδεικνύει ἐπίσης ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀλίγον κατ' ὀλίγου σενεξομοιοῦται τῷ κλίματι, εἰς τὸ ὅποιον πολὺν καιρὸν κατοικεῖ, καὶ ὅτι αἱ διαφοροὶ γενεαὶ δὲν ἀνῆκουσιν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ τῆ πατρίδος ἑαυτῶν ἕδαφος.

οδ'. Δύναται ὁμως ἀράγε καὶ ἀνάξη τις τὰ κατὰ συμβεβηκὸς εἶδη, ἢ ποικιλτικῆς τοῦ ἀνθρωπίου γένους εἶς τινα ἀριθμὸν, ὅσπερ ἕκαστον διὰ τῶν σημείων αὐτοῦ νὰ γνωρίζηται Δυσκόλως. Τῷ ὄντι πολλοὶ ὀξύνοες ἄνδρες ἐδοκίμισαν τοῦτο· πλὴν τὰ μίγματα τῶν κατὰ συμβεβηκὸς εἰδῶν τόσον πολλὰ ἀλλήλοις συμπλέκονται, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ

διορισθῶσι τῶν ποικιλοτήτων σαθεροὶ χαρακτῆρες. οέ. Ἡ τοῦ Λιννέου διαίρεσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς Εὐρωπαϊον, Ἀσιανόν, Ἀφρικάνον, καὶ Ἀμερικάνον δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ· καὶ ἡ τοῦ Εἰζλεβενίου ταύτης διόρθωσις, ὅστις διέκρινεν ἐξ ἐκείνων τὸν Λάππωνα καὶ Τάταρον, δὲν δύναται νὰ ποιήσῃ αὐτὴν εὐχρησον. Αἱ ἑπτὰ τοῦ Οὐντέρου ποικιλότητες, διὰ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου τῆς διακρίσεως αὐτῶν σημείου, διὰ τῆς χροιάς δηλ. τοῦ δέρματος, δὲν εἶναι ἰκανῶς ἐυκρινεῖς. Αἱ τέσσαρες γενεαὶ τοῦ περιφίμου Καντίου, δι' ὧν αὐτὸς διακρίνει ἀπ' ἀλλήλων τὸν λευκὸν Εὐρωπαϊον, τὸν χαλκόχρουν Ἀμερικάνον, τὸν μέλανα Ἀφρικάνον, καὶ τὸν ἐλαιόχρουν Ἰνδιάνον, ὑπὸ πολλῶν ὡσαύτως κριτικῶν ἀποδοκιμάζονται.

ος'. Ἀκριβέστερον, καὶ διὰ βεβαιωτέρων σημείων διέκρινεν ὁ Βλουμεμβάχιος πέντε ποικιλότητας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· α'. τοὺς Εὐρωπαίους, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Λαππῶνων, καὶ ἐνὸς μέρους τῶν Ἀσιανῶν, καὶ τῶν ἀρκτικῶν Ἀφρικάνων. Αὐτοὶ εἶναι λευκοὶ κατὰ τὸ χρῶμα, καὶ κατὰ τὴν ιδεάν ἡμῶν οἱ πλέον καλῶς μεμορφωμένοι ἄνθρωποι· β'. τοὺς κυτρινοφαιοὺς, καὶ λεπτὰς καὶ ἀλίγας τρίχας ἔχοντας Ἀσιανούς, Κινέζους, καὶ Ἀμερικάνους μετὰ ἐπιπέδου προσώπου καὶ μικρῶν ὀφθαλμῶν· γ'. τοὺς μέλανας Ἀφρικάνους; ποκῶδεις τρίχας ἔχοντα σιμὴν, καὶ ἐκπίπτοντα χεῖλη ἔχοντας, δ'. τοὺς λοιποὺς Ἀμερικάνους μετὰ χαλκοερυθροῦ χρώματος, ἐνμήκους καὶ εὐκαμπούς ἀνασῆματος, καὶ προκυπτουσῶν σιαγόνων· ε'. τοὺς μελανοφαιοὺς δυτικούς Νησιώτας, πρόσωπον πλατύ, σῶμα μέγα, καὶ τρίχας παχείας ἔχοντας.

οζ'. Ἡμεῖς ὁμως, χωρὶς νὰ μεμφθῶμεν αὐτὴν τὴν διαίρεσιν, βιαζόμεθα νὰ ἀπομακρυνθῶμεν αὐ-

τῆς, καὶ νὰ ποιήσωμεν αὐτὴν τόσον ἀπλῆν, ὥστε νὰ κρατήσωμεν μόνον δυο γενικὰς ποικιλότητας. Αὐταὶ εἰσὶν· α. ὁ λευκὸς ἄνθρωπος, τὸ πρωτότυπον τῆς ἀνθρωπίνης ὡραιότητος, εὐμήκης καὶ εὐκαμπῆς κατὰ τὸ ἀνάστημα, ἔχων πρόσωπον ὠσειδῆς, καὶ προσωπικὴν γραμμὴν 80 βαθμῶν, καὶ ἐρέγμα καὶ ἰνίον κεκυρτωμένα. β. ὁ μέλας ἄνθρωπος, ἢ ὁ Νιγρίτης, ἔχων ἀνάστημα ὀλιγώτερον σύμμετρον, γραμμὴν προσωπικὴν 70 βαθμῶν, ῥίνα ἐμπεπιεσμένην, σιαγόνας προκυπτούσας, ἰνίον ἐπίπεδον, τρίχας τῶν πόκων τῶν προβάτων ὁμοίας, καὶ βαρέως ὄζοντα ἰδρώτα. Αἱ κατοικίαι ἀμφοτέρων ἐκ τῶν προειρημένων ἐγνώσθησαν.

οἱ. Αἱ ἀναφερθεῖσαι λοιπαὶ ποικιλότητες (S. ος΄.) ἴστανται μεταξύ τῶν δύο τούτων, τῇ μιᾷ, ἢ τῇ ἄλλῃ μᾶλλον πλησιάζουσι, καὶ διὰ μιγμάτων ἀνεπισθήτων ἢ μία χάνεται εἰς τὴν ἄλλην· καὶ ἄλλοτε μὲν εἰς ἓν μέρος τῆς γῆς, ἄλλοτε δὲ εἰς ἄλλα εἶναι διεσπαρμένα.

οδ΄. Μιθεὶς ὅμως ἀπατάσθω, βλέπων τὸν Νιγρίτην, καὶ ἄλλα ἔθνη, διὰ τῆς προσωπικῆς γραμμῆς, καὶ τοῦ ἐπιπέδου ἰνίου μᾶλλον τοῖς πιθήκοις πλησιάζοντα, ὥστε νὰ πισεύσῃ ὅτι εἶναι συγγενεῖς αὐτῶ τῶν γένει τῶν ζώων. Οὐχί. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Νιγρίτης ἐπίσης εἶναι ἄνθρωπος, τῶν πιθήκων λίαν ἀφισάμενος, ἐκ τῆς ἰδίας ἡμῖν ἀρχῆς, ὡς εἶναι πιθανόν, καταγόμενος, ἐπιδεκτικὸς παιδείσεως καὶ ὁμιλητικὸς, καὶ ἐντελής εἰς τὸ εἶδος αὐτοῦ. Αὐτὸς ὑπερβαίνει τὸν Εὐρωπαῖον κατὰ τὴν εὐπάθειαν καὶ ὀξύτητα τῶν ὀργάνων τῆς ἀκοῆς καὶ ὀσφρίσεως.

πε΄. Εἰς ταύτην τὴν ποικιλότητα ἀνήκει ὁ ἐσφαλμένως ὡς ἰδιαιτέρον γένος ἀναφερθεὶς Κακερλάκος, ὁ Βλαφάρδος, ὁ Αἰθίοψ, ἢ λευκὸς Αἰθίοψ, ὁ

ὁποῖος οὔτε ἰδιαίτερατις ποικιλότητις εἶναι, ἀλλὰ μόνον διὰ νόσων ἐκπίπτει τοῦ εἶδους αὐτοῦ.

πά. Ἐξνη οὐράς ἔχοντα, αἱ ἐκ φύσεως περίζωμα ἔχουσαι Ὀττεντότιναι (1), αἱ Σειρήνες, καὶ οἱ Κένταυροι δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ τῆς φαντασίας πλάσματα, δι' ἀπάτην ἐπινοηθέντα, καὶ δι' εὐκολοπιστίας πιθανὰ γενόμενα. Ἡ βᾶσιμος φυσικὴ Ἴστορία ἀπέδειξεν εὐκρινῶς τὸ αὐτῶν ἀνυπαρκτον.

πβ'. Ἄν λοιπὸν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὡς εἶναι πιθανόν, μίαν καὶ μόνην ἔχη παραγωγὴν, ἐκ ποίου μέρους τῆς κατοικουμένης γῆς πρῶτον διεσπάρη; φαίνεται ὅτι ἐκ τῆς μέσης Ἀσίας, ἣτις εἶναι ἡ πλέον μεγάλη καὶ κατοικημένη τῆς γῆς ἡμῶν ἡπειρος, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ αἱ τῶν μεγίστων ὄρων σειραὶ τὴν ἀρχὴν λαμβάνουσι. Καὶ ἂν τὸ ἀνθρώπινον γένος δὲν παράγεται ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου προτάτορος, δὲν ἔχει ὅμως ἡ φυσικὴ Ἴστορία τι, δι' οὗ δύναται νὰ ἀποδείξῃ τὸ τῆς παραγωγῆς ταύτης ἀδύνατον.

πγ'. Καθὼς ὅλα τὰ θηλυκὰ ζῶα δι' ἐξωτερικῶν σημείων διαφέρουσι τῶν ἀρσενικῶν, οὕτω καὶ τὸ θῆλυ γένος τοῦ ἀνθρώπου διακρίνεται τοῦ ἀρσενος διὰ πολλῶν ιδιοτήτων, αἱ ὁποῖαι παντελῶς δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν τοῦ γένους διαφορὰν. Κά-

(1) Ὀττεντόται εἶναι ἔξνη ἐν τῇ Καφρία τῆς Ἀφρικῆς πλησίον τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς καλῆς ἐλπίδος κατοικοῦντα. Λέγουσι τινὲς ὅτι αἱ νύμφαι, τὰ ἔσω δηλχοίλη τῆς αἰδῆς τῶν γυναικῶν αὐτῶν, εἶναι τόσον μακρὰ ὥστε ἕως εἰς τὰ γόνατα φθάνουσι. φαίνεται ὅμως ὅτι τοῦτο, καὶ ἀληθὲς ἂν, δὲν εἶναι φυσικόν, ἀλλὰ μάλλον ἐκ τῆς συνεχοῦς ἐπαφῆς καὶ ἔλξεως προέρχεται. Αὐτὸ σημαίνει ἐνταῦθα ἡ λέξις περίζωμα.

ρισ εἰς τὴν τοῦ προσώπου φύσιν, σφοδρῶς γυλότις τῶν μελῶν, εὐπαθέστερα αἰσθητικὰ ὄργανα, καὶ ἐν γένει γυναικῶδες τι εἰς ὅλην τὴν συναρμογὴν τῶν μελῶν εἶναι ἐνταῦθα ἀξιοσημεῖωτα. Ἡ Φυσιολογία θέλει διδάξῃ ἡμᾶς ἀκριβέστερον περὶ τούτου.

πδ'. Οἱ πρὸ ἐμοῦ ἐν τῇ φυσικῇ Ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρώπου ἐνασχοληθέντες εἶναι ὁ Καμπέρος, ὁ Βουφφῶν, ὁ Λιννέος, ὁ Ε. Ζιμμερμάνος, ὁ Βλουμεμβάχιος, ὁ Γωσήφ, ὁ Σαιμμερίγκιος, ὁ Μαυῆρος, ὁ Σχρεβέρος, ὁ Ράννος, ὁ Ἐρδέρος, καὶ ὁ Στρέβιος.

πέ'. Τὰ πνευματικὰ τοῦ ἀνθρώπου προτερήματα θέλει διδάξῃ ἡμᾶς ἡ Ψυχολογία, εἰς τὴν ὁποίαν ἤδη μεταβαίνομεν.

ΤΜΗΜΑ Β΄.

Γ'ατρικὴ Ψυχολογία.

α. **Η** ιατρικὴ Ψυχολογία διαφέρει τῆς φιλοσοφικῆς κατὰ τοῦτο, ὅτι αὐτὴ μὲν θεωρεῖ τὴν ψυχὴν μεμονωμένην, ὡς ὄν διλ. κεχωρισμένον τοῦ σώματος, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰς ιδιότη-
τας αὐτῆς ἐρευνᾷ, ἐκείνη δὲ τὸναντίον ἔχει ὡς ὑποκείμενον τῶν ἰδίων θεωριῶν τὴν μετὰ τοῦ σώματος συνεξεγμένην ψυχὴν, καὶ τὰ ἐκ ταύτης τῆς ἐνώσεως προκύπτοντα φαινόμενα.

β. Πρεπόντως λοιπὸν ἡ ιατρικὴ Ψυχολογία δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ μόνον τῆς φιλοσοφικῆς θεμέλιον, χωρὶς τῆς ὁποίας αὐτὴ εἶναι ἀσθενές τι καὶ σαθρὸν οἰκοδόμημα.

γ. Ὑλιν εἰς τοῦτο εὔρισκομεν, τῶν παλαιῶν ἀποσιωπηθέντων, παρὰ τῷ Λωκίῳ, Ἑλβετίῳ, Εῤῥδέρῳ, Πλατινέρω, Σελλέω, Ζιμμερμάννω, Τιεδεμάννω, Σαιμμεριγγίῳ, Στρεβίῳ, καὶ ἄλλοις τισίν.

δ. Ἡ ιατρικὴ Ψυχολογία εἶναι ἀναγκαία τις καὶ ἀφευκτος ἐπισημὴ τῷ Φυσιολόγῳ, τῷ πρακτικῷ Ἰατρῷ, τῷ Φιλοσόφῳ, καὶ τῷ Θεολόγῳ. Μόνη γὰρ αὐτὴ ἀληθῆ τοῦ ἀνθρώπου γνῶσιν ἡμῖν προσπορίζεται.

ε. Ἰνα δυνηθῶμεν ὁμῶς νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἄν-

θρώπου ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ (α.), πρέπει νὰ θεωρησωμεν, ἐν τῇ αὐτῶν συνεχείᾳ καὶ συμπλοκῇ ἐκείνας τὰς ζωώδεις δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐν τῷ βασιλείῳ μὲν τῶν ζώων ἐν γένει παρατηροῦνται (Τμημ. Α'. ζ'), κατ' ἐξοχὴν ὁμως τῷ ἀνθρώπῳ ἐν μείζονι μέτρῳ καὶ βαθμῷ ἐδόθησαν.

Ζωώδεις Δυνάμεις.

ς'. Ἡ ἐρεθισικότης εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ζωῶσα δύναμις εἰς πάντα ἐρεθισμόν ἀντενεργοῦσα ἢ διὰ τῆς συνελκύσεως, ἢ δι' ἄλλου τίνος προσδιωρισμένου τρόπου.

ζ'. Ἡ νευρικὴ δύναμις ἐν μικροτέρῳ βαθμῷ γίνεται πρόξενος τοῦ αἰσθήματος, καὶ τοῦ συνειδότος, ἐν δὲ μείζονι βαθμῷ γίνεται αἰσθητικὸν ὄργανον, σκεπτικὴ δηλ. δύναμις.

η'. Περισσότεραν μὲν ἐρεθισικότητα, ὀλιγωτέραν δὲ νευρικὴν δύναμιν ἔχουσι τὰ ζωόφυτα, οἱ σκώληκες, καὶ τὰ ἔντομα, ἐν οἷς διὰ θαυμασίων ἐνεργειῶν τῆς ἀναγεννητικῆς δυνάμεως παρατηρεῖται ἡ ἐρεθισικότης πολλὰ δραστήριος.

θ'. Τὰ ἀμφίβια καὶ οἱ ἰχθύες ἔχουσι μὲν ἀναλόγως περισσότεραν νευρικὴν δύναμιν, ἢ ἐκεῖνα, πλὴν ἡ ἐρεθισικότης αὐτῶν εἶναι ἔτι μεγαλιτέρα, καὶ φανεροὶ τὸ δραστήριον αὐτῆς εἰς τὴν ἀξιοθαύμασον αὐτῶν τῶν ζώων εἰς τὸ ζῆν δεξιότητα.

ι'. Πολλὴ περισσότερα νευρικὴ δύναμις, πλὴν καὶ ὑψηλότερός τις ὡσαύτως βαθμὸς ἐρεθισικότητος χαρακτηρίζει τὰ ὄρνεα, καὶ δηλάζοντα ζῶα. Εἰς αὐτὰ τὰ γένη τῶν ζώων παρατηροῦνται καὶ αἱ δύο αὐταὶ δυνάμεις συμπεπλεγμέναι τρόπον ἱτινὰ καὶ συνυφασμέναι ἀλλήλαις.

ια'. Τὸ πρῶτον ταύτης τῆς συζεύξεως παρεπόμενον, εἶναι ἡ τῶν χρεῶν αἰσθισις, ἡ ὁρμὴ εἰς τὸ νὰ πληρῶσιν αὐτάς, ἡ τεχνικὴ ὁρμὴ, καὶ ἡ τεχνικὴ αἰσθισις.

ιβ'. Ἀμφότεραι ὁμοῦ αἱ δυνάμεις εἶναι ἐν ἀναλογία πρὸς τὸν μᾶλλον, ἢ ἥττον συμπεπλεγμένον τοῦ ζώου ὄργανισμὸν, συμφώνως τῷ αὐτοῦ προσδιορισμῷ.

ιγ'. Ἡ ἐρεθιστικότης ἔχει τὴν βάσιν αὐτῆς κυρίως εἰς τοὺς μύας, ἢ δὲ νευρική δύναμις εἰς τὰ νεῦρα. Αὐτὰ εἶναι τὰ ὄργανα καὶ ἡ ἕδρα τοῦ αἰσθήματος (1).

ιδ'. Ἡ ἐρεθιστικότης, καὶ ἡ νευρική δύναμις, αὐτὰι καθ' ἑαυτὰς θεωρούμεναι, ἀνέκουσιν εἰς τὰς πρώτας τῶν πραγμάτων αἰτίας, τὰς ὁποίας ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ποτὲ δὲν θέλει δυνηθῆ ἔντελῶς νὰ καταλάβῃ. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἀμφότεραι ἐνεργοῦσι διά τινος λεπτοτάτης, καὶ ἰδιαιτέροις αὐτῇ νόμοις ὑποκειμένης ὕλης.

ιε'. Μετὰ τῶν νεύρων εἶναι συνδεδεμένη, ἐν ἄλλοις μὲν περισσοτέρα, ἐν ἄλλοις δὲ ὀλιγωτέρα, ἐγκεφαλῶδης ὕλης. Ὁ ἴδιος ἐγκέφαλος εἶναι εἰς πλείονας, ἢ ὀλιγωτέρους λοβοὺς διηρημένος, καὶ ἔχει ποικίλην ἀναφορὰν πρὸς τὴν παχύτητα καὶ ἰσχὺν τῶν ἐντεῦθεν προκυπτόντων νεύρων.

ις'. Ἐνταῦθα εἶναι τὸ μεταίχιμιον μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ δι' αὐτῆς διοικεῖ ἡ ψυχὴ τὰς σωματικὰς ἐνεργείας. Βέβαια πᾶν νεῦρον αἰσθάνεται εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐγγίσκεται, καὶ οὕτως ὅμως ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι εἰς ὅλον τὸ σῶμα διεσπαρμένη.

ιζ'. Τὰ ζώοφυτα, οἱ σκώληκες, καὶ τὰ ἔντομα εἶναι σχεδὸν ἐγκεφάλου ἐσερημένα. Οἱ ἰχθύες καὶ τὰ ἀμφίβια ἔχουσι μικρὰν ἐγκεφάλου ποσότητα ὃ δὲ τῶν θηλαζόντων ζώων ἐγκέφαλος εἶναι με-

(1) Ἰδὲ Ἀντικ. §. ρπθ'.

γαλῆτερος, καὶ εἰς πολλὰ μέρη καὶ πτερυγία διηρημένος (Τμήμ. Α΄. κγ΄.)

ιή. Ὅσον μεγαλιτέρα καὶ βαρυτέρα, ἀναλόγως πρὸς τὰ λοιπὰ μέρη, εἶναι ἢ τοῦ ἐγκεφάλου ποσότης, μάλιστα πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἐντεῦθεν προκυπτόντων νέρων συγκρινομένη, τόσον καὶ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις εἶναι μεγαλιτέραι.

ιδ΄. Ὁ μέγιστος ἐγκεφαλος, καὶ τὸ μικρότατα νεῦρα γίνονται τῆς σκεπτικῆς δυνάμεως πρόξενα.

Ὁ Ἄνθρωπος

κ΄. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐνωμένα ἐν ἑαυτῷ πολλὰ προτερίματα, δι' ὧν τὰ ἄλλα ζῶα ὑπερτερεῖ, καίτοι ἐν ἰδιαιτέροις τισὶ πολλὰ ζῶα αὐτὸν ὑπερβαίνουσι.

κά. Τούναντίον ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἔχει τινὰ ἴδια προτερίματα. τῶν ὁποίων τὰ ἀνθρωπόμορφα ζῶα, οἱ πυγμαῖοι, καὶ οἱ πίθηκοι εἶναι πάντα ἐςεριμμένοι.

κβ΄. α. Μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ παρατηρεῖται ἢ εἰς τὴν ὀξυτέραν σκεπτικὴν δυνάμιν ἀναγκαῖα μεταξὺ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν νέρων ἀναλογία (ιή. καὶ ιδ΄). Τὰ νεῦρα φαίνονται περισσότερον τῷ ἐγκεφάλῳ προσκεκολλημένα, παρὰ ὅτι ἐκεῖθεν πηγάζουσιν (1).

κγ΄. Ἐν τούτῳ ὁ Εὐρωπαϊὸς, ἦτοι ὁ λευκὸς ἄνθρωπος, ὑπερέχει τὸν Αἰθίοπα, ἦτοι μέλανα ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ ὁ αἰθίοψ κατὰ τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς, καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὰ νεῦρα, τῷ γένει τῶν πιθήκων μᾶλλον πλησιάζει.

κδ΄. β. Μόνον ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν εἰς τὸ ὀμιλεῖν

(1) Ὁ καθ' ἡμᾶς νεωτεριστὴς Κρανολόγος Γάλλιος δι' ὀξυτέρου εἶναι ὅτι τὰ νεῦρα δὲν λαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλ' ἐκ τοῦ αἵματος, ἦτοι νωτιαίου μυελοῦ. Αὕτη ὅμως ἡ δόξα ὑπὸ πολλῶν Φυσιολόγων, καὶ Ἀνατόμων διὰ βασίμων λόγων ἀνῆρέθη.

δεξιότητα, εἰς τὴν τέχνην διλ. ὡς ἐ δια ποικίλως σχηματιζομένων τόνων νὰ δύναται νὰ ἐκφράζη τὰς ιδέας αὐτοῦ. Ἡ ὁμιλία ἀνήκει ἐξαιρέτως τῇ ἀνθρωπότητι. Διὸ οἱ πυγμαῖοι δὲν δύνανται νὰ ὁμιλήσωσι, καίτοι τοῖς ἀνθρωπίνοις ὅμοια φωνητικὰ ὄργανα ἔχοντες.

κέ. Ἡ εἰς τὸ ὁμιλεῖν λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου δεξιότης ἔχει τὴν βάσιν αὐτῆς μᾶλλον εἰς τὴν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δεξιότητα, παρά εἰς τὰ ἰδιαίτερα αὐτοῦ ὄργανα.

κς. Ἡ ἔρευνα τῆς ἀρχῆς καὶ μορφώσεως τῶν διαλέκτων, τῶν ἐλαττωμάτων, προτερημάτων, συνθετικῶν μερῶν, κτλ. αὐτῶν, ἀνήκει εἰς τὴν φιλοσοφικὴν Ψυχολογίαν.

κζ. γ'. Εἶναι ἀληθές ὅτι καὶ τὰ ζῶα δύνανται νὰ ἐκφράζωσι τὴν χαρὰν αὐτῶν διὰ κινήματων, καὶ τὴν λύπην δι' ὀλολυγμῶν. Πλὴν τοῦ γέλωτος περὶ γελοίων πραγμάτων, καὶ τοῦ θρήνου, καὶ τῆς χύσεως τῶν δακρύων, ἐπὶ ἀλγεῖνων αἰσθημάτων, τῶν ὁποίων αἱ αἰτίαι εἶναι ψυχικαί, μόνον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐπιδεκτικὸς.

κή. δ'. Περὶ τῆς ὀρθῆς βαδίσεως καὶ στάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἐν τῷ προτέρῳ τμήματι ἡ φυσικὴ Γ' σορία. Ἡμεῖς μόνον τοῦτο ἐνταῦθα λέγομεν, ὅτι αὕτη ἡ στάσις ἐν ἀναγκαίᾳ συζεύξει μετὰ τῶν ὑψηλοτέρων ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου ἴσεται.

κθ. Καὶ ὁ τρόπος μάλις, καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος μεταχειρίζεται τὰ αἰσθητικὰ αὐτοῦ ὄργανα, καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ἐν τοῖς ἄκροις τῶν δακτύλων τῆς ἀφῆς λεπτότητα, ἐκ ταύτης τῆς ὀρθῆς στάσεως ἐξαρτᾶται.

λ. ε'. Τὴν τῶν τεχνικῶν ὁρμῶν ἔλλειψιν, δι' ὧν ἄλλα πολλὰ ζῶα διακρινόμενα ὑπερτεροῦσι κατὰ ταῦτα τὸν ἄνθρωπον, ἀναπληροῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ἐρευρητικὴ δύναμις.

λα΄. Ἄν αἱ τεχνικαὶ ὄρμαι ἰδιαίτερα αἰσθητικὰ ὄργανα προϋποτιθέασιν, ἢ μηχανικὴν τινα ἀνάγκην ἀντὶ βάσεως ἔχουσι, δὲν εἶναι ἀρμόδιος τόπος ἐν ταῦθα τοῦτο νὰ ἐξετάσωμεν· χωρὶς αὐτῶν ὅμως ἤθελαν εἶναι τὰ ζῶα πάσης βοηθείας ἔρημα, καὶ τῷ προσδιορισμῷ αὐτῶν ἀνοίκεια.

λβ΄. Πρὸς τούτοις αἱ τεχνικαὶ τῶν ζῴων ὄρμαι ἐν τοῖς σενωτάτοις ὄροις τῆς ἀμεταβλησίας περιορίζονται (1)· ὁ δὲ ἄνθρωπος τὸναντίον ἐφευρίσκει, διορθώνει, καλλιεργεῖ καὶ τελειοποιεῖ τὰς τέχνας, καὶ ἡ εὐμάθεια αὐτοῦ εἶναι ἀπεριόριστος.

λγ΄. Αὕτη ἡ εὐμάθεια θεμελιούται ἐπὶ τῆς μεγάλης τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν καίδευσιν δεξιότητος, ἐπὶ τῆς ἐντελείας τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, καὶ τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων.

λδ΄. Μάλιστα καὶ ἡ πολλὴ τῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου διάρκεια δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προτέρημα καὶ ἀπόδειξις τῆς ἀξιολογότητος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τὸ ἀξιολογώτατον ἐν παντὶ πράγματι αὐξάνει ἀργότερον, παρὰ τὸ χεῖρον.

λε΄. ς. Τέλος πάντων ἀνίκει εἰς τὰ προτερήματα τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἀνθρώπινος, καὶ ὑπὲρ πᾶν ζῶον ὕψωμένη ψυχὴ, ἣτις εἶναι ὄν σκέψιν καὶ βούλησιν ἔχου, πνοὴ τῆς θείας παντοδυναμίας, αὔλος, ὡς φαίνεται, καὶ ἀθάνατος, καὶ τὸ μεταξὺ τοῦ πλάσματος καὶ τοῦ πλάσου μεθόριον.

λς΄. Ἐν ταύτῃ κεῖται ἡ βᾶσις τῶν ὑψηλοτέρων ψυχικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων· ἡ λεπτοτέρα τῶν

(1) Ἐξ ἀρχῆς αἰῶνος μέχρι τοῦδε π. χ. ἡ χελιδὼν τὴν φώλεάν αὐτῆς κατὰ τῶν ἰδίων τρόπον κατασκευάζει· ὁ ἄνθρωπος ὅμως, ἀντὶ καλύψεως πενιχῶς, ἢ κατ' ἀρχὰς συνέπηξεν, οἰκοδομεῖ νῦν οἶκους λαμπροτάτους.

ἀνθρώπων αἰσθητικῶν ὀργάνων ὀργάνωσις, καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ψυχικοῦ ὀργάνου, εἶναι αὐτῆς ὄργανα.

λζ'. Ἡ ἀντετραμμένη θέσις, ὅτι ἡ λεπτοτέρα τῶν ἀνθρώπων ὀργάνων ὀργάνωσις, εἶναι βάσις τῶν ὑψηλοτέρων ψυχικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων εἶναι ἐσφαλμένη, ὡς δι' ἀπειρῶν παραδειγμάτων αὐτὸ ἀποδείκνυται.

λη'. Δικαίως λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ὀνομασθῆ πνεῦμα λογικόν, διὰ ζωάδους σώματος τὸν κόσμον παριστῶν.

λθ'. Τὸ μεταίχμιον μεταξὺ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ ἐγκέφαλος (§. ις'), τῶν ὁποίων ἡ σύζευξις εἶναι ἀκατάληπτος. Ἀναλόγως δύναται νὰ ὀνομασθῆ τις αὐτὴν ψυχικὸν ὄργανον.

μ'. Ἄραγε δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν μέσουτι πρᾶγμα μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος; Ἄραγε τὸ πνεῦμα διαφέρει τόσον τῆς ψυχῆς, ὥστε αὐτὴ μὲν νὰ δυναθῆ νὰ ὀνομασθῆ ὄν σκεπτόμενον, ἐκεῖνο δὲ ὄν ζωοποιοῦν;

μά'. Αὕτη ἢ καὶ τοῖς παλαιοῖς ἀγαπητὴ ὑπόθεσις, δὲν εἶναι πάντῃ ἀπίθανος· καὶ ἐπ' αὐτῇ θεμελιούται ἡ τῶν ψυχῶν ἐχόντων, καὶ μὴ ἐχόντων ζῆτων διαφορὰ.

μβ'. Ἡ ψυχὴ ὅμως καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τόσον ἀκριβῶς ἀλλήλοις συνυφασμένα, ὥστε ζωὴ ἄνευ ψυχῆς μόλις καὶ πολλὰ ὀλίγον καιρὸν δύναται νὰ ὑπάρξῃ.

Ψυχικαὶ Δυνάμεις.

μγ'. Ἡ ψυχὴ φανεροῖ τὸ δραστήριον αὐτῆς διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἰδίων δυνάμεων· αὗται εἶναι ἡ μνήμη, ἡ δεξιότης διλ. τοῦ νὰ διαφυλάττῃ τὰς ἅπαξ προσληφθείσας ιδέας, νὰ διατάττῃ, νὰ ἀνανεοῖ, καὶ νὰ θεωρῇ αὐτὰς ὡς παρούσας.

μδ'. β'. Ἡ φαντασία. Αὕτη πλάττει ἐξ ιδεῶν

προυπαρχουσῶν, ἢ μὴ, ἄλλας νέας, καὶ ἡ ἐξουσία αὐτῆς εἰς ὅλην τὴν σφαῖραν τῶν δυνατῶν πραγμάτων ἐκτείνεται, καίτοι αὐτὰ οὐκ ἔχουσι ὑπαρξιν.

μέ.γ. Τὸ λογικόν, ἢ ἡ κριτικὴ δύναμις, εἶναι ἡ δύναμις ἢ τὰς σχέσεις τῶν πραγμάτων ὀρθῶς θεωροῦσα, καὶ τὴν ἀλήθειαν διακρίνουσα τῆς ἀπάτης. Αὐτὴ εἶναι τὸ πολυτιμότερον δῶρον τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον.

μς. Ἡ μνήμη (ἐπειδὴ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα αὐτὴν, τοῦλάχιστον ἀνάλογόν τι αὐτῆς ἔχουσι) φαίνεται ὅτι εἶναι ἢ μᾶλλον ἐκτεταμένη, καὶ κατὰ τὸν βαθμὸν ἢ ἐντελεσάτη τῆς ψυχῆς δύναμις.

μς. Εἶναι ὅμως αὐτὴ ὀστωδεδασάτη ἐκ τούτου, ἐπειδὴ τίθησι τὸ θεμέλιον εἰς ὅλας τὰς ἄλλας, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι μεγάλης ἐπιμελείας ἀξία.

μδ. Καὶ ἡ μνήμη ὡσαύτως τοῦ ἀνθρώπου ὑπερτερεῖ λίαν τὴν μνήμην τῶν ἄλλων ζῶων. Ἐπειδὴ μόνος ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν δεξιότητα τὰς ἀντιληφθείσας ἰδέας κατὰ τὸ διάστημα καὶ κατὰ τὸν χρόνον νὰ διατάτῃ· τοῦ ὁποίου φαίνεται ὅτι τὰ ζῶα εἶναι ἐστειρημένα.

με. Κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἴσως πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν τὴν ἐν τῇ τοῦ Καντίου φιλοσοφίᾳ θέσιν, ὅτι τὸ διάστημα καὶ ὁ χρόνος εἶναι τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, καὶ τῶν τούτου μορφῶν καθαραὶ ἀντιλήψεις. Ὁ μόνον ἐπὶ τῇ ἐμπειρίᾳ θεμελιούμενος ψυχολόγος κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον δύναται νὰ ἐκλάβῃ αὐτὴν τὴν θέσιν.

νε. Ἡ φαντασία εἶναι ὑψηλοτέρα τις, καὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἰδιαιτέρα ψυχικὴ δύναμις· ὠφελεῖ, ὅταν μὲν ἐνδον τῶν ὀρίων αὐτῆς· πλὴν γίνεται ἐπικίνδυνος ὁδηγὸς τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, ὅταν εἰς αὐτὴν πάντα ἐγκαταλείπηται (1).

(1) Ἰδὲ ἐν τῇ Ἀντιπ. τὸ περὶ Φαντασ. κεφ.

να. Ἡ τῆς φαντασίας ἐπεξεργασία φαίνεται ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ βλάβης τοῦ λογικοῦ γίνεται. Ἐκ τούτου προέρχεται πᾶν εἶδος ἀλλοκώτων τοῦ νοῦς πλασμάτων, καὶ ἡ πίσις εἰς τὰ μὴ πίσεως ἄξια.

νβ. Ἐνταῦθα θεμελιούται καὶ ἡ ὕπαρξις τῶν φαντασμάτων καὶ βρυολάκκων, καὶ αἱ τῆς τῶν πνευμάτων ἐμφανίσεως ἰσορίαι.

νγ. Οἱ τῆς θρησκείας τῆ πολιτεία τόσο ἐπιπλαβεῖς φανατισμοὶ, καὶ αἱ ἐπίσης ἐπιπλαβεῖς μεταφυσικαὶ ὄνειροπολήσεις εἶναι ὡσαύτως ἀκολάστου φαντασίας συνέπειαι.

νδ. Καὶ αἱ νεώταται τῶν ἰατρῶν ἀλλοκοταί, ὁ μαγνητισμὸς, ἡ ὑπνοπλάνησις, καὶ ἡ προφητικὴ δύναμις, τί ἄλλο εἶναι, ἢ μιᾶς πολλὰ ἐκκαυθείσης φαντασίας γεννήματα;

νε. Τὸ λογικόν, ὑπὸ καλῆς μνήμης ὑποσηριζόμενον, καὶ ὑπὸ περιορισμένης φαντασίας συντροφεύμενον, εἶναι ἡ πλεον ἄξιόλογος καὶ πολύτιμος τῶν ψυχικῶν δυνάμεων.

νς. Τὸ λογικόν διευθύνει τὴν βούλησιν, καὶ τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου προσδιορίζει. Ὅταν ὁμως ἡ φαντασία τοῦ λογικοῦ κατισχύσῃ, τότε αὐτὴ δεσπόζει ὑπὸ τῷ ἐκείνου σχήματι.

νζ. Διὸ τὸ λογικόν εἶναι ἄξιον τῆς ἐπιμελεστάτης ἐπεξεργασίας, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ὁ ἀσφαλέστατος ὁδηγὸς εἰς ὅλας τὰς τῆς ἀνθρωπίνου ζωῆς χρείας.

νη. Ἄραγε διαφέρει ὁ νοῦς τοῦ λογικοῦ; Κατὰ μὲν τὴν κοινὴν τῶν λέξεων χρῆσιν οὐδαμῶς· κυρίως ὁμως νοῦς εἶναι ἡ δεξιότης τοῦ να μεταχειριζώμεθα οὕτω τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, ὥστε να μὴ γίνηται ἡ μία τῆ ἄλλῃ ἐμπόδιον, καὶ ἰδιαίτερος ἡ μνήμη καὶ ἡ φαντασία τῷ λογικῷ να ὑπόκηνται.

υθ'. Τὸ πνεῦμα (1) δὲν εἶναι ψυχική τις δύναμις τῶν εἰρημένων διάφορος, ἀλλὰ βαθμῶς τις ὑψηλότερος τούτων. Τὸ πνεῦμα ἀπαιτεῖ κατ' ἐξοχὴν ἢ ἰσχυρὰν καὶ καλῶς διιθυνομένην φαντασίαν, ἢ αἴθη τινὰ ὀξεῖαν αἰσθήσιν εἰς τὴν κριτικὴν δύναμιν, ἢ καὶ τὰ δύο ὁμοῦ. Ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ πνεῦμα εἶναι τὸ ἔσχατον πέρασ τοῦ ἀνθρωπίνου νοός.

ξ'. Πνευματώδεις εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες τὸ σκότος τοῦ αἰῶνος αὐτῶν διαπεράσαντες ἐμόρφωσαν, ἢ μετέπλασαν τὰς ἐπισημας, καὶ τὰ αὐτῶν ὄρια ἐξέτειναν. Ὁ Ἰπποκράτης, ὁ Βάκων, ὁ Νεύτων καὶ ὁ Βοεράσιος εἶναι τούτου παραδείγματα.

ξά'. Πνευματώδεις εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐξ ἑσωτερικῆς ὀρμῆς δεχειρόμενοι, πᾶν ἐμπόδιον καταφρουῦτες, ἔφθασαν δι' ἀβάτων ὁδῶν ἕως εἰς τὰ ἄδυτα τῶν ἐπισημῶν, καίτοι αὐτὰς ἐφερρέσει δὲν ἐπλούτισαν.

ξβ'. Εἶναι ἄρα γε τὸ τῶν ψυχικῶν δεξιότητων μέτρον εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐπίσης ἰσχυρὸν, καὶ μόνον κατὰ συγκυρίαν ἐξωτερικαὶ περιστάσεις διεγείρουσι καὶ μορφοῦσιν αὐτάς; Οὐχὶ βέβαια, οὐχί. Ὅπου δὲν εἶναι διαθέσις, ἐκεῖ δὲν ὠφελεῖ ποσῶς ἢ διεγείρουσα αἰτία. Ἐπειδὴ πόσοι πνευματώδεις πολυλάκις ἀναγκάζονται διὰ τῶν ἐναντιωτάτων περιστάσεων μετὰ πολλῶν ἀγῶνων νὰ διαβῶσι;

ξγ'. Εἰς τὴν ἀγχίνοϊαν (2), καὶ ἔυθυμον διαθέσιν (3) αἱ κράσεις ἔχουσιν εἰσροὴν, ἂν ἢ εἰς αὐτὰς κλίσις ὑπάρχη. Ἡ πρώτη ἀπαιτεῖ μίαν πολλὰ

(1) Γαλλισὶ Genie. (2) Γερμανισὶ Witz. (3) Γερμ. Laune, καὶ γαλλισὶ humeur. Αἱ δύο αὗται λέξεις δυσκόλως δύνανται δι' ἑλληνικῶν λέξεων νὰ ἐκφρασθῶσιν· ἢ δευτέρω ἐρμηνεύεται ὅπως οὖν διὰ τῆς τουρκικῆς λέξεως κέφι.

πλασικὴν φαντασίαν, ἢ δευτέρα ἔυκολίαν τινὰ εἰς προσηρμοσμένας ἐκφράσεις.

Ἀρχὴ τῶν ἰδεῶν.

ξδ'. Ἡ χρῆσις τῶν ψυχικῶν δεξιότητων προϋποτιθήσιν ἐννοίας, ἢ ἰδέας, περὶ τῆς πηγῆς καὶ ἀρχῆς τῶν ὁποίων, ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῇ εἶναι, ἀνεβάλομεν ἐνταῦθα νὰ ὀμιλήσωμεν.

ξε'. Διττὴ εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἡμετέρων γνώσεων, αἱ αἰσθήσεις, καὶ ὁ νοῦς. Αἱ αἰσθήσεις προξενουῦσιν αἰσθήματα καὶ παρασάσεις, ὁ νοῦς σχηματίζει τὰς ἰδέας καὶ κρίσεις.

ξς'. Πλὴν ὁ νοῦς προϋποτιθήσι τὰς αἰσθήσεις. Ἐπειδὴ ἀνευ τῶν αἰσθημάτων καὶ παρασάσεων τῶν ἐκ τούτων ἐμποιοιμένων, οὔτε ἰδέας, οὔτε κρίσεις ὁ νοῦς δύναται νὰ σχηματίσῃ (1). Ἡ ἐμπειρία λοιπὸν εἶναι ἡ μόνη πηγὴ τῶν ἡμετέρων γνώσεων.

ξζ'. Γεννᾶται ἄραγε ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον μετὰ ἐμφύτων ἰδεῶν, αἰτινες ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ κεκρυμμεναι λανθάνουσι, καὶ ἔπειτα διὰ τῶν αἰσθητικῶν ἰδεῶν διεγείρονται;

ξη'. Ἀνῆκει ἄραγε ἐνταῦθα ἡ θέσις τῆς ἀντιφάσεως, καὶ τοῦ ἀποχρῶντος λόγου περὶ τῆς Θεότητος, κτλ. ὡς βάσεις τοῦ λογικοῦ, αἰτινες τὰς αἰωνίους καὶ ἀναγκαίας ἀληθείας ἐμπεριέχουσιν;

ξθ'. Ἡ φιλοσοφικὴ ψυχολογία δύναται πρὸς χρῆσιν αὐτῆς νὰ ἀποδεχθῇ ὡς ἀληθῆ τὴν τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν ὑπόθεσιν· ἡ ἰατρικὴ ὁμοίως ψυχολογία δὲν συμφωνεῖ αὐτῇ κατὰ τοῦτο διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους.

ο. α. Οὔτε ἰδέα, οὔτε ἀρχὴ τοῦ λογικοῦ ὑφίσταται, ὡς νὰ μὴ δύναται νὰ ἀποδειχθῇ διά τινας ὀρθῆς ψυχολογικῆς παραγωγῆς, ὅτι ἐξ αἰσθητικῶν γνώσεων τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔλαβεν.

(1) Οὐδὲν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον τῇ αἰσθήσει. Ἀριστοτ.

οά. β'. Η ἔλλειψις μιᾶς αἰσθήσεως ἔχει παρεπομένην τὴν ἔλλειψιν ὄλων τῶν ἐκ ταύτης ἐξηρημένων ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν (1).

οβ'. γ'. Ἄν ὄλαι αἱ αἰσθήσεις λείψωσιν, ἡ ψυχὴ δὲν θέλει ἔχει οὔτε ἰδέαν τινα, οὔτε ἀρχήν.

ογ'. δ'. Ἄν ἦτον ἐν τῇ ψυχῇ ἰδέαι καὶ ἀρχαὶ ἐκ τῆς γνώσεως τῶν αἰσθήσεων ἀνεξάρτητοι, ἔπρεπεν ἡ ψυχὴ νὰ γινώσκη αὐτάς. ἐπειδὴ ἰδέαι, ἡ ἀρχαὶ ἀνευ συνειδότος δὲν δύνανται νὰ ἐννοηθῶσιν.

οδ'. ε'. Ὅλαι λοιπὸν αἱ ἰδέαι λαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν διὰ τῶν αἰσθήσεων. Ὁμοίως καὶ ὄλαι αἱ ἀρχαὶ τοῦ λογικοῦ, μῆτε τῆς θέσεως τῆς ἀντιφάσεως, καὶ τοῦ ἀποχρῶντος λόγου, μῆτε ἄλλου τινὸς ἐξαιρουμένου.

οε'. ς'. Η οὐσία τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς δὲν συνίσταται ἐν τῷ σκέπτεσθαι, ἀλλ' ἐν τῇ δυνάμει τοῦ σκέπτεσθαι· οὐχὶ ἐν τῇ προαισθητικῇ κτήσει καθαρῶν ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν τοῦ λογικοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ δυνάμει τοῦ νὰ σχηματίζῃ ἐκ τῶν αἰσθητικῶν γνώσεων ἄλλας ὁμοίας.

ος'. ζ'. Η ἀκριθὴς καὶ ἀφιλοπρόσωπος παρατήρησις τῆς ἐκκαλύψεως τῶν ψυχικῶν δεξιότητων εἰς τὰ παιδία, ἐκ τῆς γεννήσεως αὐτῶν ἕως εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ λογικοῦ, δὲν δεικνύει ἀσαύτως οὔτε τὸ παραμικρότατον ἴχνος ἰδέας τινὸς προαισθητικῆς.

οζ'. Ἐναντίον αὐτῶν τῶν λόγων, ὅτι καὶ ἂν εἴπωσι περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταπίσεως, περὶ τῆς ἀναποδεικτότητος, καὶ περὶ τῆς ἀκαταληπτότητος τῶν εἰρημένων γενικῶν ἰδεῶν ἐκ τῶν αἰσθήσεων, ὄλα αὐτὰ εἰς ἡμᾶς ὡς σοφίσματα λογίζονται.

οή. Χωρὶς νὰ θελήσωμεν νὰ ἀποφασίσωμεν ταύ-

(1) Ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς π. χ. δὲν ἔχει τινα ἰδέαν τῶν χρωμάτων, καὶ ὁ κωφὸς τῶν ἤχων.

την τὴν ἐριστικὴν περὶ τῆς ιδιότητος τῶν ἐννοιῶν τοῦ κενοῦ καὶ τοῦ χρόνου ἐρώτησιν, δυνάμεθα νὰ μὴ ἀποδεχθῶμεν αὐτὰς ὡς καθαρὰς καὶ προὔπαρχούσας, ἀλλὰ μόνον ὡς ἐμπειρικάς.

ο.δ'. Τὸ διάστημα ὑπάρχει αἰσθητικῆς ἰδέας, ἣτις ἄμα μετὰ τῶν ἔξω ὑποκειμένων ἐν τῇ ψυχῇ διεγείρεται, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἶναι πάντη σκοτεινὴ καὶ ἀπροσδιόριστος, εἰς τὸ ἐξῆς ὁμῶς διὰ τῆς ἀσκήσεως μᾶλλον προσδιορισμένη καὶ εὐκρινὴς γίνεται.

π'. Ὁ χρόνος εἶναι ἐμπειρικῆς ἰδέας τοῦ νοός, τὴν ὁποίαν ὡσαύτως ἢ μακρὰ ἐμπειρία δύναται νὰ σχηματίσῃ καὶ νὰ τελειοποιήσῃ.

πά. Ὡσαύτως ἡ ψυχὴ οὐ συνοιδεν ἑαυτῇ παντάπασιν ὅτι κέκτιται τὰς μορφάς, καθ' ἃς αὐτὴ ἐντίθησι καὶ κατατάττει τὰς αἰσθητικὰς ἰδέας.

πβ'. Τὸ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀπρόσβλητον καὶ ἀναντιρρήτον τῆς Καντικῆς φιλοσοφίας συμπέρασμα, ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν τοῦ ἡμετέρου νοός μόνον ἐν τοῖς ὁρίοις τῶν αἰσθήσεων, καὶ ἐν τῇ κανονικῇ συναφεῖᾳ τῆς φύσεως δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς χρῆσιν, συμφωνεῖ, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, μᾶλλον τῇ ἀνυπαρξίᾳ, παρὰ τῇ ὑπάρξει τῶν ἐμφύτων ἐννοιῶν, ἢ τῶν καθαρῶν ἀντιλήψεων.

πγ'. Ἐπειδὴ περὶ τῆς μιᾶς πηγῆς τῶν ἡμετέρων ἐννοιῶν, δηλ. περὶ τοῦ νοός ὠμιλήσαμεν, μένει νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς ἄλλης, ἣτις εἶναι αἱ αἰσθήσεις.

Αἰσθήσεις.

πδ'. Καὶ οἱ Φυσιολόγοι, καὶ οἱ Ψυχολόγοι διαιροῦσι τὰς αἰσθήσεις εἰς ἔξω καὶ ἔσω.

πέ. Πᾶσα αἰσθησις ἔχει τὸ ἴδιον αὐτῆς ὄργανον, τὸ ὁποῖον εἶναι οἰκεῖον εἰς ὑποδοχὴν μόνον τινῶν παραστάσεων. Κατὰ ἀναλογίαν δυνάμεθα ὡσαύτως νὰ ἀποδώσωμεν καὶ εἰς τὰς ἔσω αἰσθήσεις ὄργανα,

τὰ ὅποια ἡμεῖς περιλαμβάνομεν ὑπὸ τὸ ὄνομα ψυχικὸν ὄργανον.

πς'. Πέντε εἶναι αἱ τοῦ ἀνθρώπου αἰσθήσεις. Ἀφή, Γεῦσις, Ὄσφρισις, Ἀκοή, καὶ Ὅρασις.

πζ. Ἡ ἀφή ἔχει τὴν ἔδραν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν δακτύλων (1), ἡ γεῦσις ἐπὶ τῆς γλώσσης, ἡ ὄσφρισις ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ κοίλου τῆς ῥινός, ἡ ἀκοή ἐπὶ τοῦ ἔσω μέρους τῶν ὠτίων, καὶ ἡ ὄρασις ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν.

πη. Αἱ αἰσθήσεις διὰ τῶν εὐτυπώσεων, ἅς ἀντιλαμβάνονται, διδάσκουσιν ἡμᾶς τὰ περιέχοντα ἡμᾶς πράγματα, τὴν σχέσιν, ἣν ταῦτα πρὸς ἄλληλα ἔχουσι, καὶ τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς.

πθ'. Δὲν ἐδύνατο ἀράγε ὁ πλάσης τῆς φύσεως νὰ δώσει ἡμῖν περισσοτέρας αἰσθήσεις, καὶ τὰ εἰς τοῦτο ἀνάγκατα ὄργανα, ἵνα δυνάμεθα νὰ συλλέγωμεν καὶ νὰ ἀντιλαμβανώμεθα ἔτι περισσοτέρας τῶν ἐκτὸς πραγμάτων ἰδέας;

ἡ. Πρὸς τί αὕτη ἡ ἐρώτησις; Αἱ ἡμῖν δοθεῖσαι αἰσθήσεις ἐξαρκοῦσιν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν δυνάμεων, καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς τῶν πραγμάτων ἀναλογίας. Διατὶ λοιπὸν νὰ ἀγωνιζώμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς τὰ ἄγνωστα καὶ περιττά;

υά. Ἡ τῶν αἰσθήσεων ἐργασία ἄλλοτε μὲν εἶναι ἐν ἀντικειμένῳ (2) ἢτοι διδάσκουσα, ἄλλοτε ἐν ὑποκειμένῳ (3), ἢτοι ἀπολαμβάνουσα. Ἡ ἀφή, ἡ

(1) Εἶναι μὲν ἡ ἀφή εἰς ὅλον τὸ σῶμα παρεσπαρμένη, ἀλλ' ἐνταῦθα εἶναι παραπολὺ ὀξυτέρα. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων ὡς ἰδιαιτέρα αὐτῆς βᾶσις λογίζονται. (2) Μᾶλλον αἰσθητικὴ καὶ ψυχικὴ. (3) Μᾶλλον ὑλικὴ καὶ σωματικὴ. Ἴδε περὶ τούτων Εὐγέν. Λογ. Βιβ. Β΄ κεφ. γ'. θ. σξγ'. κτ.

ὄρασις, καὶ ἡ ἀκοή εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλείζον ἐκ τοῦ πρώτου εἴδους, ἡ δὲ ὄσφρησις καὶ ἡ γεῦσις ἐκ τοῦ δευτέρου.

ιβ'. Ὁρθῶς διακρίνουσιν ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τὴν λεπτότητα ἐκ τῆς ὀξύτητος, καὶ τῆς εὐπαθείας. Λεπτὰς ὀνομάζομεν τὰς αἰσθήσεις, ὅταν αὐταὶ τὴν διαφορὰν τῶν εὐτυπώσεων εὐκόλως παρατηροῦσιν ὀξεῖς, ὅταν ἐν μακροτέρᾳ τινὶ ἀποσάσει ἐνεργῶσι καὶ εὐπαθεῖς, ὅταν καὶ τὰς πλέον ἀδυνάτους εὐτυπώσεις ἀντιλαμβάνονται.

ιγ'. Τούτων δὲ τῶν τριῶν ἰδιοτήτων τῶν αἰσθήσεων ἅμα ληφθεῖσῶν, εὐκόλως δύναται νὰ διαλυθῇ ἡ ἐρώτησις περὶ τῶν προτεριμάτων, τὰ ὁποῖα αἱ τῶν ἀνθρώπων αἰσθήσεις ὑπὲρ τὰς τῶν ζώων ἔχουσι. Πολλὰ ζῶα ὑπερβαίνουσι τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν ὀξύτητα τινῶν αἰσθήσεων, εἶναι ὅμως πολὺ κατώτερα αὐτοῦ κατὰ τὴν λεπτότητα αὐτῶν καὶ εὐπάθειαν.

ιδ'. Ἡ εἰς τὰ αἰσθητικὰ ὄργανα τῶν ἔξω ὑποκειμένων ἐνέργεια γίνεται εἰς τὰ ἐκεῖ εὐρισκόμενα νεῦρα. Ἀπίθανον ἡμῖν φαίνεται ὅτι αὕτη ἡ ἐνέργεια, ὡς εἰς τὸ ὄμμα, οὕτω καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τῶν αἰσθήσεων ὄργανα, ἐν σμικρυνομένῃ τινὶ παρασάσει τοῦ ὑλικοῦ ὑποκειμένου συνίσταται. Ὅσον ὁ ὀφθαλμὸς κατὰ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ἀφίσταται ἐκ τῶν ἄλλων αἰσθητικῶν ὀργάνων, τόσον διάφορος εἶναι ὡσαύτως καὶ ἡ ἐν ἐκείνοις γινομένη τῶν ἔξω ὑποκειμένων ἐνέργεια.

ιε'. Ὁρθῶς αὕτη ἡ ἐνέργεια ἐξωτερικὴ ἐντύπωσις ὀνομάζεται, ἐπειδὴ διαφέρει τῆς ἐσωτερικῆς ἐντυπώσεως.

ις'. Ἰνα γένη δὲ τοῦτο, ἀπαιτεῖται μίᾳ ἀδιάκοπος συγκαινωνία μεταξὺ τῶν νεύρων τοῦ τῆς αἰσθήσεως, καὶ τῆς ψυχῆς ὀργάνου, ἢτοι τῆς ἑδρας τῆς ψυχῆς.

45. Ἐπειδὴ τότε μόνον ἡ ψυχὴ δέχεται τὴν παράστασιν ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐξωτερικοῦ ὑποκειμένου εἰς τὸ αἰσθητικὸν ὄργανον. Δὲν δύναται ἄραγε ἡ μὲν ἐξωτερικὴ ἐντύπωσις νὰ ὀνομασθῇ ἐνέργεια, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ ἀντενέργεια;

46. Ὡσαύτως, καὶ ὅταν ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν νεύρων καὶ τῆς ἑδρας τῶν αἰσθήσεων διαμενῇ ἀδιακόπως, δύναται ἡ ἐσωτερικὴ ἐντύπωσις, ἢ τοῦ ἢ ἀντενέργεια, διὰ τὴν ἄκραν εἰς ἄλλοτι πρᾶγμα προσοχὴν, τόσον νὰ ἀπονήσῃ, ἢ καὶ πάντα νὰ καταπισθῇ, ὥσε μετα τὴν ἐξωτερικὴν ἐντύπωσιν οὐδεμία παράστασις ἔπεται (1).

47. Μόνον τότε ἐδυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας καὶ ἀντενεργείας ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν αἰσθητικῶν ἰδεῶν, ἂν ἦτον γνωστὴ εἰς ἡμᾶς ἡ νευρικὴ δύναμις, καὶ ἡ ταύτης ἐνέργεια. Ἄραγε πνεῦμα αὐτὴ εἶναι; Ἄραγε εἶναι εἰς σωλῆνας περικλεισμένη; Ἄραγε εἶναι τάσις καὶ δόνημα τῆς τῶν νεύρων οὐσίας; Ἄραγε ἡ τῶν νεύρων ὕλη ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῆς μπόλύτως εἰς τοὺς γνωστοὺς φυσικοὺς νόμους ὑπέκειται;

48. Ὅσον μᾶλλον ἐξησκημένα εἶναι τὰ ὄργανα τῶν αἰσθήσεων, τόσον ὀρθότεραι καὶ εὐκρινέστεραι εἶναι καὶ αἱ παραστάσεις.

49. Φαίνεται ὅτι μόνον ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸ πρότερον, ὥσε τὴν ἀπώλειαν ἑνὸς αἰσθητικοῦ ὀργάνου νὰ ἀναπληρῶι τρόπον τινὰ διὰ τῆς τελειοποιήσεως ἑνὸς ἄλλου. Οὕτως ἡ λεπτογάτη ἀφὴ ἀναπληρῶι τὴν ἔλλειψιν τῆς ὁράσεως (2).

(1) Ἐπειδὴ, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὁ νοῦς ὁρᾷ καὶ ἀκούει. (2) Οὕτω πολλοὶ τυφλοὶ (μὴ ἐκ γενετῆς διηλ. ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τῆς ὁράσεως σερηθέντες) διὰ τῆς ἀφῆς διακρίνουσι τὰ χρώματα. κτλ.

ρβ'. Ἄραγε ἀπατάσῃ καὶ αἱ αἰσθήσεις δι' ἐσφαλμένων παραστάσεων; Μόνον τότε συμβαίνει τοῦτο, ὅτε ἡ ἀρμονία μεταξὺ τῆς ἐνεργείας, καὶ ἀντενεργείας ταράττεται (§. 45.).

ργ'. Ἡ ἀφή εἶναι ἡ γενικωτάτη καὶ ἀναγκαιοτάτη τῶν αἰσθήσεων· αὐτὴ εἶναι ἡ βᾶσις ὅλων τῶν ἄλλων (1), καὶ τὸ μέγιστον τοῦ ἀνθρώπου προτέρημα.

ρδ'. Ἡ φύσις ἐν τῇ τῶν περισσοτέρων ζώων διοργανώσει, ἐξέρισεν αὐτὰ τῆς κτήσεως αὐτοῦ τοῦ αἰσθητικοῦ ὄργανου· καὶ ἔτι ἀμφιβάλλεται ἂν οἱ Πυγμαῖοι καὶ οἱ πίθηκοι, καὶ τοὶ αἱ χεῖρες αὐτῶν εἶναι ὅμοιαι ταῖς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων ἀπαλὰ, ἔχωσι τὴν λεπτὴν ἀφήν τῶν ἀνθρωπίνων δακτύλων.

ρε'. Ἡ ἀφή λοιπὸν εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀναγκαία καὶ διδάσκουσα αἰσθῆσις, ἵνα δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν τὴν θερμότητα, τὸ ψῦχος, τὴν ξηρότητα, τὴν ὑγρότητα, τὸ μέγεθος, τὴν κίνησιν, τὴν ἡρεμίαν, τὸ βάρος, τὴν ὀξύτητα, καὶ τὴν ἀπόστασιν.

ρς'. Εἰς τὸν τυφλὸν ἀναπληροῖ ἡ ἀφή ἐν μέρει τὴν τῆς ὀράσεως ἔλλειψιν. Εἰς αὐτὴν εἴμεθα χρεῶσαι ὅλων τῶν ἀναπαύσεων, ἐφευρέσεων καὶ τεχνῶν.

ρζ'. Ἡ τῆς γεύσεως αἰσθῆσις εἶναι μᾶλλον ζωώδης, καὶ πρὸς αἰσθητικὴν ἡδονὴν προσδιωρισμένη, παρὰ διδακτικὴ. Αὐτὴ εἰς πολλὰ ζῶα εἶναι ὀξύτερα, ἴσως ὅμως δὲν εἶναι ἐν οὐδενὶ τόσον λεπτὴ, ὅσον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

ρη'. Τὸ αἰσθημα τοῦ ἀηδοῦς καὶ ἡδέος, τὸ ὁποῖον εἰς ὅλα τὰ νεῦρα τοῦ σώματος πάρεσιν, δὲν ἔχει οὔτε πρὸς τὴν αἰσθῆσιν τῆς ἀφῆς, οὔτε πρὸς τὴν γεῦσιν τόσῃ ἀναλογίαν, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. ρτθ'.

ὀνομάσωμεν αὐτὸ αἰσθησιν ἰδιαιτέραν, ἀλλ' ἐξηγεῖται μόνον ἐκ τῆς γενικῆς τῶν νεύρων αἰσθήσεως,

ρθ'. Ἡ ὄσφρησις εἶναι ἐν πολλοῖς ζώοις, μάλιστα ἐν τοῖς ἀρπακτικοῖς, πολλὰ ὀξεῖα, καὶ διὰ τοῦτο ἐν γένει μᾶλλον ἀπολαυσικὴ, παρὰ διδακτικὴ.

ρί. Πλὴν καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ὄσφρησις οὐχὶ μόνον εἶναι ὀξεῖα, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ λίαν λεπτή, καὶ ἔχει σχέσιν τινα πρὸς τὰς ψυχικὰς δυνάμεις. Μέγας τις φιλόσοφος ὠνόμασε τὴν ὄσφρησιν ὄργανον τῆς φαντασίας.

ριά. Τὰ ὄργανα τῆς ἀκοῆς καὶ ὄρασεως εἶναι διπλᾶ, καὶ προξενοῦσι μὲν ἀμφοτέρω αἰσθητικὴν ἡδονὴν, εἶναι ὅμως καὶ ἀναγκασιότατα ὡσαύτως εἰς τὴν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἐκκάλυψιν.

ριβ'. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ εἰς τὰ δύο αἰσθητικὰ ὄργανα διπλῆ εἶναι πάντοτε ἡ ἐξωτερικὴ ἐντύπωσις, ἡ ἐσωτερικὴ ὅμως, ἢτοι ἡ ἀντένεργεια, εἶναι ἀπλή. Διὸ τοῖς δυσὶν ὠτίοις μόνον ἓνα τόνον ἀκούομεν, καὶ τοῖς δυσὶν ὀφθαλμοῖς μόνον μίαν εἰκόνα βλέπομεν.

ριγ'. Πόσον ἀκριβῆς καὶ στενὴ εἶναι ἡ συγκοινωνία τοῦ ἀκουσικοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ ὄργάνου, τοῦτο διδάσκει ἡ γοητευτικὴ τῆς μουσικῆς δύναμις, ἣτις διεγείρει καὶ κατευνάζει τὰ τῆς ψυχῆς παθήματα (1).

ριδ'. Καὶ ἡ ὄρασις ὁμοίως ἔχει πλησιαστέραν σχέσιν πρὸς τὸ ψυχικὸν ὄργανον. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι τὸ τῆς ψυχῆς ἔσοπτρον.

ριε'. Μόνον δι' αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὰ χρώματα. Αὕτη, διὰ τῆς βοηθείας τῆς ἀφῆς, καὶ τρόπον τινα καὶ τῆς ἀκοῆς, σχηματίζει

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. σξδ'.

ἡμῶν τὴν ἰδέαν τοῦ διασήματος, καὶ τὸ αὐτοῦ μέτρον προσδιορίζει.

ριζ'. Ἡ μικρὰ τῶν ὀμμάτων ἀπ' ἀλλήλων διάσασις γίνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ εἰς τὰ αὐτῶ ὅμοια ζῶα, αἰτίου τοῦ νὰ βλέπωσιν ἐν πορρώτερά ἀποστάσει.

ριζ'. Ἐνία τῶν ζώων ὑπερβαίνουσι τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν ὀξύτητα τῆς ὀράσεως, ἢ τῆς ἀκοῆς· πλὴν κατὰ τὴν λεπτότητα δὲν δύνανται ποσῶς αὐτῶ νὰ ἐξισωθῶσι. Μάλισα καὶ κατὰ τὴν ὀξύτητα εἶναι αὐταὶ αἱ αἰσθήσεις ἐντισιν ἀνθρώποις πολλάκις ὅμοιαι ταῖς τῶν ζώων.

Ἡ Σκέψις.

ριή'. Τὸ ψυχικὸν ὄργανον, ἢτοι ὁ τόπος τῶν αἰσθήσεων, ἔχει τὴν βάσιν αὐτοῦ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ (§. ις'). Ἐνταῦθα μετέρχεται ἡ ψυχὴ τὰς ἐαυτῆς δυνάμεις (§. μγ', κτ.). Καὶ ὅσον κατὰ τοῦτο ἡ γνώμη τοῦ Ἐλβετίου δὲν εἶναι πολλὰ ἐσφαλμένη, ὅτι σκέπτεσθαι ἐστὶν ὁ λίαν ἀπολεπτυνθεὶς βαθμὸς τοῦ αἰσθήματος.

ριθ'. Ποῖον μέρος τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι πρὸ τῶν ἄλλων ἡ ἔδρα τοῦ ψυχικοῦ ὄργάνου, τοῦτο μέχρι τῆς σήμερον οὔτε εἰς τοὺς Ἀνατόμους, οὔτε εἰς τοὺς Φυσιολόγους ἐγνώσθη. Μικρὸς τις ὅμως βαθμὸς σοφισμοῦ ἐξαρκεῖ εἰς τὸ νὰ καταπέισῃ ἡμᾶς, ὅτι ἐκάστη τῶν ψυχικῶν δυνάμεων εἰς ἐν ἰδιαίτερον μέρος τοῦ ἐγκεφάλου δὲν κατοικεῖ.

ρκ'. Κατὰ τινα πιθανὰ συμπεράσματα, ἡ τοῦ Βαρολίου γέφυρα (1), ἢ ὁ μακρὸς μυελὸς, εἶναι ὁ τόπος τῆς πηλυσιαισάτης ἐνώσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἐγκεφάλου.

(1) Ὅπως ὀνομάζεται μέρος τι τοῦ ἐγκεφάλου, κατὰ τὸ ἔννομα τοῦ πρώτου αὐτὸ χαρακτηρήσαντος Βαρολίου.

ρκά. Εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ Φυσιολόγοι νὰ ἐξηγήσωσι τὸ σκέπτεσθαι, τὴν ἀντίληψιν δηλ. τῶν αἰσθητικῶν ἰδεῶν, καὶ τὴν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἐξάσκησιν, κατὰ τοὺς γνωστοὺς τῆς φύσεως νόμους. Οὐδεμίαν τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν εἶναι ἀποχρῶσα.

ρκβ'. Ἡ προῖδρυβεῖσα ἄρμονία εἶναι φυσιολογικὸς μῦθος, ὅς τις ἐφάνη πάλαι διὰ τὸ καινοφανὲς αὐτοῦ ἀρεσῶς, γενομένης δὲ ἐξετάσεως, ἔχασε τὴν ἀξίαν αὐτοῦ.

ρκγ'. Αἱ ὑποθέσεις τῆς φυσικῆς εἰσροῆς, τῶν ὑλικῶν εἰκόνων τῶν ἰδεῶν, τῶν δονούντων νηματίων τοῦ ἐγκεφάλου, τῶν κινουμένων σφαιριδίων τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι τοιαῦται, ὥςτε μονομερῶς μόνον καὶ ἀτελῶς ἢ τὴν ἀντίληψιν τῶν τῆς ὁράσεως εἰκόνων παρισῶσιν, ἢ μόνον εἰς τὴν χρῆσιν τῆς μνήμης ἀρμόζουσι.

ρκδ'. Τὸ σκέπτεσθαι λοιπὸν εἶναι ἀνεξήγητον· τοῦτο εἶναι ἐτοιμότης τῆς ἀπλῆς ψυχῆς δι' ἀσκήσεως ἀποκτηθεῖσα, καὶ φανεροῦται διάτινος ἐξωτερικοῦ ὑποκειμένου, τοῦ ψυχικοῦ δηλ. ὄργανου.

ρκε'. Τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸ σκέπτεσθαι ἀπαιτούμενα εἶναι τὸ συνειδὸς καὶ ἡ προσοχή.

ρκς'. Τὸ ἡμᾶς αὐτοὺς συνειδέναί διακρίπτεται πρόστινα καιρὸν ἐν τῇ λειποθυμίᾳ, ἀσφυξίᾳ (1), καὶ ἀποπληξίᾳ, καὶ ἐν τῷ φυσικῷ ὕπνῳ ὡσαύτως.

ρκζ'. Εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν εἶναι ὡσαύτως καὶ ἡ ψυχὴ τῆς σκεπτικῆς αὐτῆς δυνάμεως ἐςερημένη. Ἡ φαντασία μόνον ἐνεργεῖ ἔσθ' ὅτε δι' εἰκόνων τεταραγμένων, καὶ ἄνευ τάξεως καὶ συνεχείας.

ρκη'. Ἡ προσοχὴ εἶναι δραστήριός τις διεύθυνσις τῆς ψυχῆς εἰς τινα αἰσθητικὴν παράστασιν, ἢ ἐνέρ-

(1) Ἀσφυξία λέγεται ὁ ἔσχατος βαθμὸς τῆς λειποθυμίας, καθ' ὃν ὁ σφυγμὸς τῶν ἀρτηριῶν πάυει.

γεια τοῦ νοῦς. Ἡ ἀπροσεξία εἶναι ἡ ἀντκκειμένη τῆς ψυχῆς διάθεσις.

ρκθ'. Τὰ ἀνήλικα παιδιά εἶναι ἐσηρημένα τῆς προσοχῆς, προιεύσης ὁμως τῆς ἡλικίας ἐνδυναμοῦται. Ἐκ τούτου προέρχεται ἡ κατ' ἀρχάς αὐτῶν ἀδυναμία, καὶ ἡ μετέπειτα αὐξουσα δεξιότης εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων.

ρλ'. Ὅσον μᾶλλον δραστήριος εἶναι ἡ προσοχὴ τῆς ψυχῆς εἰς τι ἰδιαιτέρον ὑποκείμενον, τόσον ἀδυνατωτέρα εἶναι ἡ ἀντενέργεια, ἤτοι ἡ ἐσωτερικὴ τῶν λοιπῶν αἰσθητικῶν παρασάσεων, ἢ τῶν σοχασμῶν ἐντύπωσις. Ἐν μεγαλωτάτῃ βαθμῇ προσοχῆς παντάπασιν αὐτὴ ἐξαλείφεται.

ρλα'. Ἡ προσοχὴ τῆς ψυχῆς ἐρεθίζεται ἐκ τῆς μετοχῆς, ἢν λαμβάνει ἡ ψυχὴ εἰς τὸ αὐτῇ παρισάμενον ὑποκείμενον.

ρλβ'. Ἡ τῶν ιδεῶν σύζευξις γίνεται κατὰ τινὰς νόμους, τῶν ὁποίων ἡ παρατήρησις μόνῃ ἐξαρκεῖ εἰς τὴν τῶν μηχανικῶν ἐξηγήσεων τῆς σκέψεως ἀναίρεσιν.

ρλγ'. Ὁ πρῶτος καὶ κυριώτερος νόμος τῆς τῶν ιδεῶν συμπλοκῆς εἶναι ἡ ταυτότης τοῦ χρόνου. Ἰδέαι, αἰτινες εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν δι' αἰσθήσεων διαφόρων τῇ ψυχῇ προσέβαλον, ἀκολουθοῦσιν ἀλλήλας εἰς τὴν τῶν προτέρων ἀνάμνησιν, ὡς οἱ κρικοὶ μιᾶς ἀλύσεως (1).

ρλδ'. β'. Ἡ ὁμοιότης. Αὕτη διεγείρει, τόσον εἰς τὴν φαντασίαν, ὅσον καὶ εἰς τὸ λογικόν, τὰς ἡρε-

(1) Ἐπίτις τοῦ ἵππου ἀποσεισθεὶς κόρακος ἅμα κρώξαντος κατὰ τὸ αὐτὸ ἔπακούσειεν, οὐ ῥάδιον ἔπειτα τοῦ μὲν κρωγμοῦ ἄλλοτε ἀκοῦσαι τοῦ κόρακος, τῆς δὲ πτώσεως μὴ ἔννοιαν λαβεῖν, ἥς τότε πέπενθεν. Ἐὐγίν. Λογ. βιβ. Α'. κεφ. β'. §. μέ.

μούσας ἀναλόγους ιδέας. Ἡ ἀσειότις καὶ ἡ ἔυθυμος διαθέσις συνίζανται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ ἐτοιμότητι τοῦ ἐφευρίσκειν ἀπροσδοκίτους ὁμοιότητας (§. ζγ').

ρλέ. γ'. Ὁ νόμος φυσικῆς τινος, ἢ αἰρετῆς τάξεως. Τοῦτο ὅμως δύναται τινὲς ἵνα συμπεριλάβῃ τῶν πρώτων (§. ρλγ').

Ἐγρηγόρσις, Ὑπνος, Ὀνειράτα.

ρλς'. Ἡ ψυχὴ, ὡς συνδεδεμένη οὔσα τῷ σώματι, διευθύνει εἰδύσθι σωματικῶν ἐνεργειῶν, ἐν ᾗ ἐξ ἐναντίας ἐν ἄλλο εἶδος αὐτῶν χωρὶς τῆς ἐμμέσου εἰσροῆς ἐκείνης γίνονται. Αἱ μὲν πρώται εἶναι αἱ ἐκούσιαι πράξεις, αἱ δὲ δεύτεραι αἱ ἀκούσιαι.

ρλζ'. Αἱ ἐκούσιαι πράξεις, δηλ. τὰ αἰσθητικὰ ὄργανα, καὶ ἡ τῶν μυῶν κίνησις, ὑπέκεινται τῷ νόμῳ μιᾶς ἀλλεπαλλήλως διαλειπούσης ἐνεργείας, καὶ ἀργίας, τῆς ἐγρηγόρσεως δηλ. καὶ τοῦ ὕπνου.

ρλῆ'. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἀκούσιαι πράξεις, δηλ. ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος καὶ ἡ ὁμοίωσις (1), ἀδιακόπως γίνονται.

ρλθ'. Ὁ ὕπνος εἶναι ἡ φυσικὸς, καὶ ὑγιής, ἀνμετὰ τὴν βίαν τῶν δυνάμεων τῶν μυῶν ἔπιται, ἢ παρὰ φύσιν καὶ νοσερὸς, ὅταν ὁ ἐγκέφαλος ὑπὸ ἀλλοτρίας αἰτίας ἐπιβαρύνηται.

ρμ'. Πᾶν πρᾶγμα, τὸ ὅποσον λίαν ἐρεθίζει τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὰ νεῦρα, γίνεται τοῦ ὕπνου ἐμπόδιον.

ρμά'. Ἐν τῷ φυσικῷ ὕπνῳ τὸ ἀναγκάτως εἰς τὸ σκέπτεσθαι ἀπαιτούμενον σενειδὸς (§. ρκέ.) ἐκ-

(1) Οὕτως ὀνομάζεται ἡ μεταβολὴ τῶν τροφῶν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἢ δὲ τῶν φυτικῶν τροφῶν μεταβολὴ ὀνομάζεται καὶ ζῶσις ὑπὸ τῶν νεωτέρων.

λείπει· διὰ τοῦτο ὡσαύτως καὶ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις, καὶ αἱ ἐκούσιαι πράξεις ἡρεμοῦσι.

ρμβ'. Μόνον ὁ παρά φύσιν, καὶ μὴ πάντῃ ὑγιῆς ὕπνος ὑπὸ ἐνυπνίων διακόπτεται, τὰ ὁποῖα εἶναι μιᾶς τεταραγμένης φαντασίας γεννήματα.

ρμγ'. Μερικοὶ διίσχυρίζονται ὅτι τὰ ἐνύπνια εἶναι ἀχώριστοι ὁπαδοὶ καὶ τοῦ ἡσυχίου ὕπνου, καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν δύναται ποσῶς νὰ μένη ἄνευ παρασάσεων· καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐξυπνήσας δὲν γινώσκη τὰ ὄνειρατα αὐτοῦ, ἐνθυμεῖται ὅμως ὅτι ὀλίγον πρὸ τῆς ἐγρηγόρσεως ἔβλεπεν ὄνειρον.

ρμδ'. Αὐτὴ ὅμως ἡ διίσχυρισις ἀντιφάσκει τῇ ἐμπειρίᾳ. Ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς συνίσταται οὐχὶ ἐν τῷ σκέπτεσθαι, ἀλλ' ἐν τῇ δυνάμει ἣν ἔχει εἰς τὸ σκέπτεσθαι (§. ο.ε.). Ὁθεν παρασάσεις ἄνευ συνειδότος εἶναι ἀνύπαρκτοι.

ρμε'. Ὅτι ἕκαστος ἐξυπνῶν ἐνθυμεῖται ὅτι ὀλίγον πρὸ τῆς ἐγρηγόρσεως ἔβλεπεν ὄνειρον, προέρχεται κατὰ φυσικὸν λόγον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ κυρία καὶ προσεχὴς αἰτία τοῦ ἐνυπνίου εἶναι ὁ ἐρεθισμὸς εἰς ἐξύπνισιν, ὅστις ὅμως δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρὸς τοῦτο νὰ ἐνεργήσῃ, μόνον ἐν τῷ ἀναμεταξὺ ταραττει τὴν φαντασίαν.

ρμς'. Διὰ τοῦτο πᾶς ὕλικὸς παρά φύσιν ἐρεθισμὸς γίνεται ἐνυπνίων αἴτιον (1)· καθὼς ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ ἐγρηγόρσει ἢ πολλὰ ζωηρὰ φαντασία.

ρμζ'. Τὰ ὄνειρατα λοιπὸν δὲν εἶναι τοῦ νοῦς ἐργασίαι, ὅστις πολὺ περισσότερην ἀπορεῖ διὰ τὰς τερατώδεις συνθέσεις τῶν εἰκόνων καὶ παρασάσεων

(1) Εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι ὅταν ἐν τῷ ὕπνῳ τίση τὸ ἐφάπλωμα, ὁ κοιμώμενος κρυόνων βλέπει ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ὄνειρατα.

τῆς φαντασίας, ὅταν αὐταὶ ζωηραὶ οὖσαι ἐν τῇ μνήμῃ διαμένωσι.

ρη. Πρὸς τούτοις εἶναι παραδείγματα ἀνθρώπων μετὰ μεγάλων πνευματικῶν δεξιοτήτων πεπλουτισμένων, οἵτινες ποτὲ δὲν ἐνθυμῶντο ὅτι εἶδον ὄνειρον.

ρμδ. Εἶναι κατάσασίς τις μεταξὺ τοῦ καθέυδειν καὶ ἐγρηγορεῖν, ἢ ὅποια ἢ νοσερά εἶναι (τότε ὀνομάζεται κῶμα γρήγορον), ἢ προσβάλλει ἀνθρώπους πολλὰ ἐνθερμον φαντασίαν ἔχοντα, ὅταν αὐτὴ ἀπὸ πασῶν τῶν αἰσθητικῶν παραστάσεων ἀποσπᾶται.

ρν. Ἡ ὑπνοπλάνησις (ι) δὲν εἶναι ἄλλοτι, εἰ μὴ ζωηρότατον ἐνύπνιον, καδ' ὃ πᾶσαι μὲν αἰλοπαὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἡρεμοῦσιν, ἢ δὲ φαντασία ἐξ ἐναντίας τὸν τόπου τοῦ λογικοῦ ἐπέχουσα, τὰς ἐκουσίας πράξεις φέρει εἰς ἐργασίαν.

ρνά. Ἡ μαγνητικὴ καλουμένη ὑπνοπλάνησις, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ἡ προφητικὴ δύναμις (δ. νδ'), εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ὑπὸ ἀδιακόπων ἐρεθισμῶν ἄκρας θερμανθείσης φαντασίας.

ρνβ. Ἄν ἔσθ' ὅτε εἰς τὰ ὄνειρατα ἐμπεριέχονται καὶ ἀληθεῖς προαισθήσεις, καὶ μελλόντων πραγμάτων προφητεῖαι, ὁ ἱατροψυχολόγος ἀφίνει τῷ φιλοσοφοψυχολόγῳ τοῦτο νὰ ἀποφασίσῃ.

Κράσεις.

ργ. Μᾶλλον οὐσιώδης εἶναι ἐν τῇ ψυχολογίᾳ ἢ περὶ τῶν κράσεων διδασκαλία, τῶν ὁποίων ἢ εἰσροὴ εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων εἶναι πολλὰ γνωσῆ.

(ι) Ἡ ὑπνοεατία. Οὕτως ὀνομάζεται ἡ νοσώδης κατάσασίς ἐκείνων, οἵτινες κοιμώμενοι περιπατοῦσι, καὶ πολλὰ ἔργα αὐτῶν ἐκτελοῦσι, χωρὶς νὰ ἐνθυμῶνται τι, ὅταν ἐξυπνήσωσι.

ρνδ'. Η κρᾶσις ἐνὸς ἀνθρώπου δηλοποιεῖται ὑπὸ τοῦ χαρακτῆρος τῶν πράξεων αὐτοῦ, αἱ ὅποια εἶναι παρεπόμενα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αὐτὸς νοεῖ καὶ αἰσθάνεται.

ρνε'. Οἱ παλαιοὶ ἀπεδέχοντο τέσσαρα γένη κρᾶσεων, δηλ. τὴν χολερικὴν, τὴν αἱματώδη, τὴν μελαγχολικὴν καὶ τὴν φλεγματικὴν. Μία ἐσφαλμένη θεωρία ἐστάθη ἢ πηγὴ ταύτης τῆς διαιρέσεως ἢ θεωρία ἔγινεν ἄφαντος, ἢ διαιρέσεις ὅμως ἔμεινε.

ρνς'. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἀπέδωκαν ταῖς τῶν παλαιῶν κρᾶσεσι νέας προσδιορίζουσας αἰτίας, ἢ ἐπὶ νέων αἰτιῶν νέας διαιρέσεις ἐπινοήσαντες ὅμως καὶ οἱ πλεονόητοι παρατηρηταὶ δὲν προεχώρησαν περαιτέρω, ἐπειδὴ δὲν εἶχον προσδιορισμένα σημεῖα, δι' ὧν ἐδύναντο τὴν πολυποικιλίαν αὐτὴν νὰ σημάνωσιν.

ρνζ'. Ἡ ἀληθὴς αἰτία τῆς ὡς πρὸς τὰς κρᾶσεις διαφορᾶς τῶν ἀνθρώπων φαίνεται ὅτι κεῖται ἐν τῇ διαφορῷ μίξει τῆς ἐρεθιστικότητος μετὰ τῆς νευρικῆς δυνάμεως, ἣτις δὲν εἶναι εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὁμοία.

ρνή'. Ὡς αὐτῶς φαίνεται ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ μίξει καὶ τὸ ψυχικὸν ὄργανον, καὶ δι' αὐτοῦ ἢ ἰδίᾳ ψυχὴ μετοχὴν τινα λαμβάνουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ψυχὴ ἐνὸς, εἶναι τῆς ψυχῆς τοῦ ἄλλου ἐρεθιστικωτέρα καὶ αἰσθητικωτέρα.

ρνθ'. Λοιπὸν ὅτε ἢ μίξις τοῦ αἵματος, ὅτε ἢ ἐλασικότης τῶν σερρών μερῶν τοῦ σώματος εἶναι ἢ ἀρχικὴ αἰτία τῶν κρᾶσεων.

ρξ'. Ὅσον τοῦτο εἶναι φανερὸν, τόσον δυσκόλως δύνανται αἱ κρᾶσεις νὰ διαιρεθῶσιν εἰς γένη ἔπειδὴ οἱ διάφοροι βαθμοὶ ἐκείνων τῶν δυνάμεων δι' ἀνεπαισθήτων μιγμάτων ποικίλλεται ἐπ' ἀπειραν.

ρξά. Διὰ τοῦτο ἂν δύο, τέσσαρας, ὀκτώ, ἢ δώδεκα γένη ἐκλάβητις, πάντοτε εἶναι βεβιασμένος νὰ ἀποδεχθῇ ἀναριθμήτους ὑποδιαιρέσεις. Φαίνεται ὁμως ὅτι ἡ ἀπλουσατή διαίρεσις εἶναι πασῶν τῶν ἄλλων προτιμοτέρα.

ρξβ. Ὡς ὄντες λοιπὸν ἡμεῖς πεπληροφορημένοι εἰς τοῦτο, ἐγκρίνομεν τὴν διαίρεσιν τῶν κράσεων εἰς δύο γένη, α΄. εἰς τὸ ἐρεθισικόν, καὶ β΄. εἰς τὸ νοσθρόν. Ὅστις γνωρίζει τὴν ἀνθρωπότητα, εὐρίσκει ἐν τούτοις πολλὰς ὑποδιαιρέσεις.

ρξγ. Ὅσον ἐρεθισικωτέρα εἶναι ἡ κράσις, τόσον ἰσχυροτέρα εἶναι ἐν τῇ νεαρᾷ ψυχῇ ἡ μιμητικὴ ὁρμή, καὶ ἡ βᾶσις τῆς εἰς παιδευσιν δεξιότητος, τῆς ὁποίας ἡ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων εἰσροὴ εἶναι πασιδηλὸς (1).

Πάθη ψυχῆς.

ρξδ. Ὅν λόγον ἔχουσιν ἐν τῇ φύσει οἱ χειμῶνες καὶ αἱ λαίλαπες, τὸν ἴδιον λόγον ἔχουσι καὶ τὰ πάθη ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Ἄυτὰ εἶναι ὀρμητικαὶ τινες καὶ ἄτακτοι τῆς ψυχῆς ταραχαί, ὑπότινος ἀναλόγου ἐρεθισμοῦ ἐμποιοῦμεναι, δι' ὧν ἑσυχὴ μόνον ἢ ἡσυχος τῶν ψυχικῶν δυνάμεων χρῆσις, ἀλλὰ καὶ αἱ σωματικαὶ ἐργασίαι ταραττονται, καὶ τὰ ὄρια μεταξὺ τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων ἐνεργημάτων μεταβάλλονται.

ρξε. Αἱ κράσεις ἔχουσι μεγάλην εἰσροὴν εἰς τὴν γένεσιν καὶ κλίσιν εἰς τὰ πάθη.

ρξς. Τὰ πάθη εἶναι ἡ ἡδέϊα, ἡ ἀηδεῖς ταραχαὶ τῆς ψυχῆς. π. χ. Ἡ χαρὰ, καὶ ἡ ἐλπίς εἶναι ἐκ τῶν πρώτων, ὁ δὲ θυμὸς καὶ ἡ ἀνία εἶναι ἐκ τῶν δευτέρων.

(1) Ἴδὲ ἐν τῇ Ἀντικ. τὰ περὶ Κράσεων καὶ Ἰδιοσυγγρασίας κεφάλαια.

ρξζ'. Καὶ τὰ δύο γένη εἶναι μᾶλλον, ἢ ἦττον ὀξεία, ἢ διαρκοῦντα. Ὁξεία εἶναι ἡ χαρὰ, καὶ ὁ θυμὸς διαρκοῦντα δὲ εἶναι ἡ ἐλπίς, καὶ ἡ ἀνία.

ρξη'. Τὰ ἐν ἐσχάτῳ βαθμῷ ὀξεία πάθη καὶ τῶν δύο εἰδῶν (δ. ρξς'.) πολλάκις τὸ ὄργανον τῆς ψυχῆς ταραττόντα, αἰφνιῆδιον προξενούσι θάνατον.

ρξθ'. Τὰ ἐν βραχυτέρῳ βαθμῷ βίαια, καὶ μᾶλλον διαρκοῦντα, πρεπόντως δύναται τις νὰ διαιρέσῃ εἰς διεγείροντα, καὶ εἰς πιέζοντα. Τὰ μὲν πρῶτα ἐνδυναμοῦσι καὶ ἐπιταχύνουσι τινὰς ἐνεργείας, τὰ δὲ δεύτερα κωλύουσι καὶ καταπιέζουσιν αὐτὰς ὀλίγον κατ' ὀλίγον.

ρο. Οὕτως ἡ χαρὰ π. χ. καὶ ἡ ἐλπίς ἐνδυναμοῦσι τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος· ὁ ἔρως διεγείρει τὴν νευρικὴν δύναμιν· ἡ αἰδῶς προξενεῖ ἐρύθημα· ὁ θυμὸς γίνεται αἴτιον σπασμῶν, καὶ τῆς ἀτάκτου τῆς χολῆς κινήσεως· ἡ λύπη, ἡ ἀνία καὶ ὁ φθόνος ἀτονίζουσι τὰς δυνάμεις τῆς ὁμοιώσεως· καὶ ἡ ἀγωνία ἐμποδίζει τὴν ἀναπνοήν.

ροά. Ἀξιοσημείωτος τῷ ψυχολόγῳ εἶναι κατ' ἐξοχήν ἡ φανερά ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἕκαστον πάθος ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ προσώπου ποιεῖ. Αὕτη ἡ ἐντύπωσις ἀφίνει σχεδὸν ἀνεξάλειπτα ἴχνη, ἂν συχνάκις ἐπαναλαμβάνηται.

ροβ'. Ἐνταῦθα θεμελιούται, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, ἡ λογιζομένη ἐπισήμη τῆς φυσιογνωμίας· ἥτις εἶναι ἔτι πολλὰ ἐσεριμμένη ὀρθῶν καὶ προσδιορισμένων ἀρχῶν.

Τρέλλα, Ἡλιθιότης, Ἀυτοχειρία.

ρογ'. Ἡ τρέλλα προῦποτίθησι σύγχυσιν τῶν ἰδεῶν, τεταραγμένην φαντασίαν, καὶ ἐσφαλμένην κριτικὴν δύναμιν· ἐξ ὧν πηγάζουσι πράξεις καὶ εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὸ κοινὸν καλὸν ἐναντίαι.

ροδ'. Αὕτη ἡ ἀσθένεια τοῦ ψυχικοῦ ὀργάνου,

ἤτις προέρχεται ἢ ἐξ ἰδιοπαθητικῶν, ἢ ἐκ συναισθητικῶν αἰτίων, δύναται νὰ διαιρεθῆ εἰς ἀναριθμητα γένη, τῶν ὁποίων τὰ διακριτικὰ σημεῖα δυσκόλως δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν.

ροέ. Πολλάκις κεῖται ἡ αἰτία τούτων εἰς ἐσφαλμένας, καὶ τῇ ιδιότητι τῶν ἔξω ὑποκειμένων μὴ συμφωνούσας παραστάσεις. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ περιστάσει ἡ ἐξωτερικὴ ἐντύπωσις (β. 4δ.) δὲν συμφωνεῖ τῇ ἐσωτερικῇ, ἢ τὸ ἐναντίον.

ρος'. Εἰς τὴν κατάστασιν τῶν τρελλῶν πλησιάζει ἡ νοσερὰ φανταστικὴ δύναμις τοῦ ὑποχονδριακοῦ ἀνδρός, καὶ τῆς ὑσερικῆς γυναικός. Τὸ παρεληλυθός, τὸ παρὸν, καὶ τὸ μέλλον γεμίζουσι τὴν αὐτῶν ψυχὴν λυπηρῶν εἰκόνων καὶ προαισθήσεων. Αὕτη εἶναι μικρόστις βαθμὸς τῆς μελαγχολίας.

ροζ'. Ἡ μνήμη τῶν τρελλῶν εἶναι μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρθή, πλὴν πολλάκις αἱ ἐντεῦθεν προερχόμεναι ἰδέαι εἶναι ἐσφαλμέναι, καὶ ἔχουσιν ὡς ἀναγκαῖον ἐπόμενον κρίσεις ἐσφαλμένας.

ροή. Ἡ ἐν ταῖς τρελλοῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πάσχουσα ψυχικὴ δύναμις εἶναι ἡ φαντασία. Αὕτη παρῖσησιν εἰς τὴν ψυχὴν, καθὼς εἰς τοὺς ὄνειροπολοῦντας, ἐσφαλμένας ἰδέας, ἢ εἰκόνας, τῶν ὁποίων ἡ πιθανότης πλαυᾷ τὴν κριτικὴν δύναμιν.

ροδ'. Εὐνίστε κρίνει μὲν ὁ τρελλός, κατὰ τὰ προὔποτεθέντα ἐσφαλμένα τῶν ἰδεῶν, ἢ τῆς φαντασίας ἰνδάλματα, μεθ' ἱκανῆς συνεπειάς, πάσχει ὅμως κατὰ πάντα τρόπον ἐν ταύτῃ τῇ νόσῳ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ λογικόν, ἂν ὄχι ἅμα εἰς τὴν ἀρχὴν, τοῦλάχιστον ἐπομένως.

ροπ'. Διὸ ἀμφιβάλλομεν ἂν ἡ τῆς τρέλλας διαίρεσις νεωτέρου τινὸς εἰς τὴν τῶν ἰδεῶν καὶ ἐθνικὴν, εἶναι ὀρθή, καὶ ταῖς πράγμασι σύμφωνος.

ροπᾶ. Ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ δὲν ἔυρον ἔτι οἱ ἀνατόμοι

τινὰ μεταβολὴν, τὴν ὁποίαν μετὰ βάσεως δύναται νὰ ἐκλάβῃ τις ὡς ἀποχρῶσαν τῆς τρέλλας αἰτίας (1).

ρπβ'. Ἡ ἡλιθιότης εἶναι σημεῖον ὑπερβολικῆς ἀσθενείας τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, ἥτις δὲν συμφωνεῖ τῇ ἡλικίᾳ, καὶ τῇ ὁπωσδηποτοῦν ἀγωγῇ ἐνὸς ἀνθρώπου.

ρπγ'. Εἰς αὐτοχειρίαν κατανατᾶ ἢ α'. ὁ ἐν ἐσχάτῳ βαθμῷ μελαγχολικὸς, τοῦ ὁποίου αἱ ἄκρας βεβιασμέναι ιδέαι διεγείρουσιν ἀνυπόφορόν τι καὶ ἀνιαρὸν αἶσθημα, ἢ β'. ὁ τῷ ὄντι ἀηλιτισμένος δυσυχὴς, ὅστις ἐλπίζει ὅτι τὴν βάσανον τῆς ἀπελπισίας διὰ τῆς ἐξουδενώσεως ἑαυτοῦ θέλει ἀποφύγη.

(1) Εἰς τὴν παρεγκεφαλίδα, ἥτοι μικρὸν ἐγκέφαλον, ἐνὸς ἡλιθίου παρετήρησεν ὁ Μαλακάρμιος μεγάλην διαφορὰν πρὸς τὸν τῶν ὑγιᾶν.

ΤΜΗΜΑ Γ΄.

Φυσιολογία.

α. Φυσιολογία ονομάζεται ἡ διδασκαλία τῶν δυνάμεων τοῦ ζῶντος ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Διακρίνεται αὕτη τῆς Φυσικῆς διὰ τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου. Ἐπειδὴ ἡ φυσικὴ ἐνασχολεῖται εἰς τὰς δυνάμεις τῶν ζωῆς ἐξερημένων σωμάτων, ἡ δὲ Φυσιολογία εἰς τὰς δυνάμεις τῶν ζῶντων, καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ονομάζεται ὡσαύτως καὶ διδασκαλία περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. περὶ τῆς συνόψεως τῶν νόμων, καθ' οὓς ὅλα τὰ φαινόμενα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος γίνονται.

β. Καθ' ὅσον τὸ ζῶν σῶμα, ἦτοι τὸ ζῶν, ἔχει τινὰς δυνάμεις κοινὰς πρὸς τὰ ζωῆς ἐξερημένα σώματα, εἶναι αὐτὸ ὡσαύτως καὶ τῆς φυσικῆς ὑποκειμένου· ἢ ἡ φυσικὴ τίθησι τὸ θεμέλιον εἰς τὴν φυσιολογίαν, ἣτις ἐνταῦθα ἄρχεται, ὅπου ἡ φυσικὴ πάυει.

γ. Κοινῶς πρὸς τὰ ζωῆς ἐξερημένα σώματα ἔχει καὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα φυσικὰς, μηχανικὰς, χυμικὰς καὶ ὀργανικὰς δυνάμεις, πολυποικίλως ὅμως μετὰ τῶν ζωσῶν δυνάμεων συνεζευγμένας καὶ συμπλεγμένας. Ἐνταῦθα ἐν μέρει ἀνήκουσιν ἡ ἐλα-

ζικότης, αίμοχλικαὶ δυνάμεις, αἱ δυνάμεις τῆς μεταμορφώσεως, καὶ ἡ εἰς τὸ αὔξειν καὶ διατηρεῖσθαι δεξιότης τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

δ. Ζῶσαι δυνάμεις εἶναι α'. ἡ ἐρεθιστικότης, ἡ ζωτικὴ δύναμις, β'. ἡ νευρικὴ δύναμις. Ἐκ ταύτης ἐξαρτᾶται τόσον ἡ εἰς τὴν κίνησιν, ὅσον καὶ ἡ εἰς τὸ αἰσθάνεσθαι δεξιότης (Τμήμ. Α'. §. ξ', καὶ Β'. §. ζ'. κτ.). Τὸ ἔργον αὐτῶν τῶν διαφόρων συνεζευγμένων δυνάμεων εἶναι αἱ ἐνέργειαι τοῦ ζῶντος ἀνθρωπίνου σώματος.

ε. Ἡ τούτων διαφορὰ, ἣτις πρὸς διάφορα μὲν τέλη, ἀλλὰ πρὸς ἓν ἀρμονικὸν ὅλον ἐνεργεῖ, δύναται εὐκόλως κατάτινας σκοποὺς νὰ συμπεριληφθῇ, οἱ ὅποιοι χρησιμεύουσιν οὐχὶ μόνον εἰς τὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ εἰς βοήθειαν τῆς μνήμης.

ς. Ἄλλαι αὐτῶν τῶν δυνάμεων εἶναι ἐκούσiai, ἄλλαι δὲ ἀκούσiai. Αἱ πρῶται ὑπόκεινται τῇ ἀμέσῳ εἰσροῇ τῆς ψυχῆς, αἱ δευτέραι εἶναι ἐκ ταύτης ἄσχετοι. Ἐκεῖναι ἀπαιτοῦσι περισσοτέραν νευρικὴν δύναμιν, ἣτις δύναται νὰ εἶναι ἀδιακόπως ἐνεργὸς· ταύτας ἀπεργάζεται μᾶλλον ἡ ἀνεξάντλητος ζωτικὴ δύναμις. Ἡ τῶν μυῶν κινήσις, καὶ ἡ χρῆσις τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρῶτον γένος, ἡ δὲ κυκλοφορία καὶ ἡ ὁμοίωσις εἰς τὸ δεύτερον.

ζ. Τὰ ὄρια μεταξύ τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων ἐνεργειῶν, ἐν τῇ ἡσυχῳ τοῦ σώματος καταστάσει εἶναι ἀκριβῶς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα· καὶ ὀλίγα τινὰ παραδείγματα, τῆς ἐκουσίας π. χ. τῆς καρδίας κινήσεως, δὲν δύνανται νὰ ποιήσωσιν ἐναντίον ταύτης τῆς θέσεως οὐσιώδη τινα ἐξαιρέσιν. Τὰ τῆς ψυχῆς ὅμως πάθη μετακινουῦσι ταῦτα τὰ ὄρια, καὶ προξενουῦσι καὶ εἰς τὰ δύο γένη τῶν ἐνεργειῶν ἀτάξian.

η. Αἱ ἐκούσiai ἐνέργειαι ὀνομαζονται ἔτι καὶ

ζωώδεις, αἱ δὲ ἀκούσῃαι διαιροῦνται εἰς ζωτικὰς καὶ φυσικὰς. Ἐκεῖναι περιλαμβανούσι τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν ἀναπνοὴν, αὗται δὲ τὴν ὁμοίωσιν. Ὅλαι αὗται αἰ ὀνομασαι δὲν εἶναι πάντῃ ἄμεμπτοι, πρέπει ὅμως νὰ διαμείνωσι πρὸς βοήθειαν τῆς μνήμης, καὶ τῆς εἰς διδασκαλίαν τάξεως.

δ. Ὁ λόγος ὅμως, δι' ὃν αἱ ζωώδεις ἐνέργειαι οὕτως ὠνομάσθησαν, εἶναι, ὅτι αὗται ἰδιαιτέρως τὸ βασιλεῖον τῶν ζῴων διακρίνουσι, καὶ τοὺς χαρακτῆρας τούτου προσδιορίζουσι. Ἐνταῦθα προσκίθενται καὶ αἱ τῶν γενῶν ἐνέργειαι, ὡς τετάρτη κλάσις τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἀνθρώπινου σώματος.

ι. Εἰς ὅλας ταύτας τὰς ἐργασίας παρατηρεῖται ἀμετάβλητός τις ἐνέργεια καὶ ἀντενέργεια, δυνάμεις δηλ. ἀλλήλαις ἀντικείμεναι, αἱ ὁποῖαι συνεχουσιν ἀλλήλας ἀμοιβαίως ἐν δρασικότητι. Ἡ τῶν ἐνεργειῶν ἀτάραχος διάρκεια συνίσταται ἐν τῇ τῶν δυνάμεων τούτων ἰσοσαφείᾳ. Παντελῆς τούτου τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἡρεμία εἶναι ὁ θάνατος.

Ζωτικαὶ Ἐνέργειαι.

ια. Αἱ ὕλαι, ἐξ ὧν τὸ ζωῶδες καὶ ἀνθρώπινον σῶμα σύγκειται, εἶναι ἐν μέρει μὲν σερραῖ, ἐν μέρει δὲ ὑγράι. Αἱ ὑγράι ἢ μένουσιν ἀκίνητοι ἐν δοχεῖσι, ἢ διὰ τῆς δυνάμεως τῶν σερρεῶν ἐξ ἐνὸς μέρους εἰς ἄλλο, πρὸς ὄφελος τοῦ σώματος, καὶ τῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν, μεταφέρονται.

ιβ. Ἐν γένει δὲν εἶναι ὑγρόν τι ὁμογενὲς ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ σώματι, ἀλλὰ ὅλα ἕτερογενῆ. Ἐν συνθετικῶν μέρος ποιεῖ αὐτὰ ὑγρά, μία γαιώδης καυσικὴ ὕλη διατίθησιν αὐτὰ εἰς τὸ νὰ δύνανται νὰ ἀπολάυσωσι σερρεότητα. Ὅμοίως καὶ ἐξ ὑγρῶν γίνονται εὐκόλως σερραῖ μέρη.

ιγ. Μεταξὺ τῶν ὑγρῶν οὐσιῶν τὸ αἷμα εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀξιοσημείωτον. Οὕτως ὀνομάζεται τὸ

έρυθρὸν καὶ θερμὸν ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον βέει ἐκ πάσης πλιγῆς, καὶ ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς σχασθείσης φλεβῆς, καὶ εἶναι μὴ διαφανές, κολλῶδες, ἄνευ ὀσμῆς καὶ γέυσεως (1), καὶ κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον πάντῃ ὁμογενές, κυρίως ὁμως, ὡς καὶ τὰ ἄλλα ὑγρά, ἐκ μερῶν ἑτερογενῶν σύγκειται.

ιδ'. Τὸ αἷμα, ἐν ἀγγείῳ ἐντιθέμενον, διαίρεται ταχέως εἰς τρία διάφορα μέρη. α'. εἰς τὸν ὀρρόν, ὃς τις ἐξ ἡμισείας μὲν εἶναι ὕδατώδης, ἐξ ἡμισείας δὲ τῷ παρεγχύματι τῶν ὠῶν ὁμοίος· β'. εἰς μίαν ἐρυθρόχρουν γῆν· καὶ γ'. εἰς μίαν ἰνώδη, καὶ εἰς ὀργανικὴν μόρφωσιν ἀποκλίνουσαν οὐσίαν. Ἡ τέχνη ἔτι δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐφεύρῃ τὸν μουσικὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις εἰς τὴν τοῦ αἵματος τῶν ζῴων ἐξεργασίαν μεταχειρίζεται.

ιε'. Τὸ αἷμα εἶναι πάντοτε ἐν διηνεκεῖ κινήσει. Ἐκ τῆς καρδίας πολλὰ ταχέως προωθείται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος· δι' ἰδίων πάντοτε εἰς μικροτέρους διασχιζομένων ὀχετῶν, καὶ πάλιν δι' ἰδίων εἰς τοῦτο προσδιωρισμένων ὀχετῶν ἐπιστρέφει εἰς τὴν καρδίαν. Αὕτη εἶναι ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος πρὸ 150. χρόνων ἀποκαλυφθεῖσα.

ις'. Οἱ ἐκ τῆς καρδίας τὸ αἷμα ἀπάγοντες ὀχετοὶ ὀνομάζονται ἀρτηρίαί. Αὗται ἐκτείνονται ὑπὲρ τῆς καρδίας, καὶ πάλιν ἐξ ἰδίας δυνάμεως συστέλλονται. Τοῦτο εἶναι ὁ σφυγμὸς, τὸν ὁποῖον εὐκόλως εἰς τὰς ἀμέσως ὑπὸ τὸ δέρμα οὐσας ἀρτηρίας δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν. Αἱ φλέβες φέρουσιν ὀπίσω τὸ αἷμα εἰς τὴν καρδίαν, μετὰ ὀλιγοτέρας μὲν δυνάμεως, ἀρκετῆς ὁμως ταχύτητος. Ὑπολογίζονται ὅτι μία ποσότης αἵματος 30. λιτρῶν

(1) Οἱ χυμικοὶ ἀποδίδουσι τῷ αἵματι γέυσιν τινα ἀλικήν.

εικοσάκις περίπου εἰς μίαν ὥραν κυκλοφορεῖ ἐν τῷ σώματι (1).

ιζ'. Τὸ εἰς τὴν καρδίαν ἐπιστρέφου αἷμα, πρὶν καὶ ἀρχήσῃ ἐκ νέου τὴν δι' ὅλου τοῦ σώματος κυκλοφορίαν αὐτοῦ, πρέπει πρῶτον νὰ κυκλοφορήσῃ ἅπαξ διὰ τοῦ πνεύμονος. Τοῦτο γίνεται ὡσαύτως δι' ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν. Ὅσον εἶναι πολλά πιθανὸν ὅτι πάντοτε ἐν τῷ πνεύμονι τὸ ἡμισυ τῆς παρύσεως τοῦ αἵματος ποσότητος περιέχεται.

ιη'. Μόνον κλάσεις τινὲς ζῶων, δηλ. τῶν θερμῶν καὶ πολὺ αἷμα ἔχοντων, (Τμήμ. Α' §. 21. κτ.) ἔχουσι πνεύμονα. Διὸ εἶναι φανερὸν ὅτι ὅλαι αἱ τοῦ αἵματος ιδιότητες, ὡς θερμότης, ἐρυθρότης, μίξις καὶ σύμπηξις τοῦ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι αἵματος, ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύμονος ἐξαρτῶνται.

ιθ'. Ἡ θερμότης τοῦ αἵματος εἶναι περίπου 90 — 100 Βαθμῶν τοῦ Θερμομέτρου τοῦ Φαρενεϊτίου, καὶ εἶναι, χωρὶς ἀναφορᾶς εἰς τὴν ἐξω κρᾶσιν τῆς ἀτμοσφαιράς, ἐν γένει πάντοτε ὁμοία ἐν πάσῃ ὥρᾳ τοῦ ἔτους, καὶ ἐν παντὶ κλίματι. Ὁμοίως ἀπεδείχθη ἐσφαλμένον ὅτι ὁ ἀνθρώπος δηλ. δὲν δύναται νὰ ζήσῃ εἰς ἀέρα θερμότερον τοῦ αἵματος αὐτοῦ (2).

κ'. Τὸ ἀπεργαζόμενον λοιπὸν τὴν θερμότητα τοῦ αἵματος δὲν εἶναι μόνον ἡ εἰσέλευσις μιᾶς πυρῶδους ὕλης ἐκ τοῦ ἀέρος, οὔτε συναλλαγή τοῦ φλογιστοῦ πρὸς αὐτήν, οὔτε ἄλλητις ἀπλᾶς φυσικῆ αἰτία· ἐπειδὴ καὶ αἱ ζωῶδεις δυνάμεις συνερ-

(1) Ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν ἐν τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου συγγράμματι αὐτοῦ λέγει ὅτι τὸ αἷμα περίπου τρίς καὶ εικοσάκις τῆς ὥρας κυκλοφορεῖ. Τὰ τοιαῦτα εἶναι ἀδύνατον ἀκριβῶς νὰ προσδιορισθῶσι.

(2) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. 95'.

γοῦσιν εἰς τοῦτο. Ἄυτι ἡ θερμότης δικαίως θερμότης ζωώδης ὀνομάζεται (1).

κα. Ὁμοίως καὶ ἡ ἐρυθρότης καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ αἵματος ιδιότητες εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἐν τῷ πνεύμονι ἐνεργουσῶν ζωτικῶν δυνάμεων (2).

κβ'. Ἡ διὰ τοῦ πνεύμονος κυκλοφορία τοῦ αἵματος ὑπὸ τῆς ἀναπνοῆς ἐπιταχύνεται. Ἄυτι εἶναι ἡ δευτέρα ζωώδης ἐνέργεια, ἡ ὅποια τρόπον τινα τῇ εἰσροῇ τῆς ψυχῆς ὑπόκειται, καὶ εἶναι ἐκρῦσιος. Τὸ σῆθος ἐν τῇ ἀναπνοῇ ἀραιβαίως πλατύνεται καὶ σενοῦται, ἔλκει τὸν ἀέρα εἰσω, καὶ πάλιν ἐκβάλλει αὐτὸν ἔξω.

κγ'. Ἡ ἐν τῇ ἀναπνοῇ ἀραιβαία τοῦ πνεύμονος ἐκτάυσις καὶ συμπέσις εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν διάβασιν τοῦ αἵματος δι' ἐκείνου. Διὰ τοῦτο συμβαίνει ὁ θάνατος, ὅταν ἡ ἀναπνοὴ ἐμποδίζεται. Τὰς εἰς ἀναπνοὴν ἀναγκαίας τοῦ ἀέρος ιδιότητας θέλει διδάξῃ ἡμᾶς ἡ Διαιτητικὴ.

κδ'. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ καρδιά εἶναι ἐν τοῖς ἀναπνεύουσι ζώοις διπλῆ, καὶ ἐκάτερον μέρος ἐκ δύο κοίλων συνίσταται. Τὰ ὠτία τῆς καρδίας δέχονται τὸ ἐρχόμενον αἷμα, καὶ οἱ θάλαμοι πάλιν προωθοῦσιν αὐτό. Πολυσύνθετος λοιπὸν εἶναι ἡ τῆς καρδίας κατασκευὴ, καὶ ὁμως ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἀπλουσιάτη.

κε'. Ἡ σκοπιμώτατη ὠφέλεια τῆς διπλῆς ταύτης κυκλοφορίας εἶναι α'. ἡ ἰδία τοῦ αἵματος ἐξεργασία· β'. ἡ διατήρησις ἰκανῆς ποσότητος αἵματος πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἀπολλυμένων σερειῶν μερῶν· γ'. ἡ διασκέδασις τῆς ζωώδους θερμότητος εἰς ὅλον τὸ σῶμα· δ'. ἡ ἐξεργασία ὅλων τῶν ἄλλων ὑγρῶν τοῦ ἀνθρώπινου σώματος.

κς'. Ἐκ τοῦ αἵματος γὰρ, ὡς ἐκ τινος κοινῆς

(1) Ἄντιπ β. ρλς. β. (2) Ἄντ. Ἄντ. 3.

πιγῆς λαμβάνουσι τὴν ἀρχὴν ὅλα τὰ ὑγρά, τὰ ὁποῖα συντείνουσιν εἰς τὴν ὁμοίωσιν, γέννησιν, ἐξαγωγὴν, καὶ συνέχειαν τῆς εὐκαμψίας ὅλων τῶν ἀπαλῶν μερῶν, καὶ εἰς ἄλλους σκοπούς. Αἰταιεῖται ὅμως μία νέα αἵματος ἐξεργασία, ἵνα δίδῃ εἰς αὐτὸ τὴν ἰδιότητα, ἣτις εἶναι τοῖς σκοποῖς τῆς φύσεως σύμφωνος.

Φυσικὰ Ἐνέργεια.

κζ'. Πᾶσα ἡ τῆς ἀνθρωπίνου ζωῆς διάρκεια, ἐκ τῆς γεννήσεως ἄχρι τοῦ θανάτου, εἶναι ἀκατάπαυστος μεταβολὴ ἀπωλείας καὶ ἀποκαταστάσεως (1). Ἡ ἀποκατάστασις γίνεται διὰ τῶν βρωμάτων, τα ὁποῖα εἶναι οὐσίαι ἀρμόδιαι ὑπὸ τῶν δυνάμεων τοῦ ἡμετέρου σώματος νὰ ὁμοιωῦνται, νὰ μεταβάλλωνται δηλ. εἰς τὴν αὐτοῦ οὐσίαν.

κη'. Σώματα τοῦ τοιούτου εἴδους χορηγοῦσιν ἡμῖν ἐν μεγάλῃ ποσότητι καὶ τὸ τῶν ζώων, καὶ τὸ τῶν φυτῶν βασιλείου. Τὸ κρέας τῶν ἐσφαγμένων ζώων, τὸ γάλα, τὰ ὠὰ, αἱ ρίζαι, τὰ φύλλα, οἱ καρποὶ, κτ. ἐνταῦθα ἀνήκουσι. Τὸ κυρίως θρεπτικὸν μέρος τῶν ζώων εἶναι γελατινώδες, τὸ δὲ τῶν φυτῶν σιελῶδες (2), τὰ ὁποῖα ὑπὸ τῶν δυνάμεων τοῦ σώματος ἡμῶν εὐκόλως εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ μεταβάλλονται.

κβ'. Αὕτη ἡ μεταβολὴ γίνεται βαθμιδῶν, τῆς ὁποίας τὴν ἀρχὴν ποιεῖ τὸ μᾶσσημα τῶν φαγιτῶν ἐν τῷ σώματι. Μεταξὺ τῶν δύο σειρῶν τῶν ὀδόντων, οἱ ὁποῖοι πρὸς τοῦτο τὸ τέλος εἶναι διαφόρως ἐσχηματισμένοι, καὶ ἀλλήλοις προσεφαρμόζονται, πᾶν ξερεῖν σώμα, ὃ ἡμεῖς τρώγομεν, διὰ τῆς συνεχῶς ἐπαναληφθείσης τῆς κάτω σιαγόνης κινήσεως συντρίβεται, καὶ εἰς χώνευσιν εὐτρεπίζεται.

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. μβ'. 3. (2) Ἀντ. σημ. κβ'.

λ'. Εἰς τοῦτο βοηθεῖ λίαν ὁ σίελος, ὅς τις εἶναι ὑγρόντι ἐκ τοῦ αἵματος ἡμῶν εὐτρεπισθέν, καὶ ἐκ διαφόρων πλησίον ἀδένων ἐν τῷ μασσᾶσθαι δαφιλῶς εἰς τὸ σῶμα χεόμενον. Ἡ πρόσθεσις αὐτοῦ ἐπιταχύνει τὸ μασσημα, καὶ τὴν μίξιν τοῦ μασσηθέντος, ἐυκόλυνει τὴν κατάποσιν, καὶ ποιεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμοιώσεως.

λα'. Ἀφ' οὗ ἡ ἐνθεσις (1) καλῶς μασσηθῆ, φέρεται διὰ τῆς συνεργείας διαφόρων μυῶν εἰς τὸν τῶν βρωμάτων σωλῆνα, δηλ. καταπίνεται. Ἡ ἐπιγλωττις ἐμποδίζει ἵνα μὴ πέσῃ τι εἰς τὴν ἀρτηρίαν. Διὰ τοῦ τῶν βρωμάτων σωλῆνος φθάνει τὸ καταποθὲν εἰς τὸν σῶμαχον.

λβ'. Ἐνταῦθα, καὶ εἰς τὸν ἀμέσως συνεχόμενον τῶν ἐντέρων σωλῆνα γίνεται ἡ χώνευσις, ἡ εὐτρέπισις τοῦ χυλοῦ, ἡ εἰσρόφισις τούτου εἰς τὰ γαλακτώδη ἀγγεῖα τοῦ μεσεντέρου, καὶ ἡ ἐκκρίσις τοῦ περιττοῦ πρὸς ταχεῖαν ἐξαγωγήν ἐκ τοῦ σώματος.

λγ'. Πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος μένουσι τὰ βρώματα ὀλίγου καιρὸν ἐν τῷ σωμαχῷ, ὅς τις εἶναι πλατύτι δοχεῖον ἐν τῇ ἄνω κοιλίᾳ πλαγίως κείμενον, καὶ ἔχει μίαν μὲν ὀπὴν διὰ τὴν εἰσοδον, ἄλλην δὲ διὰ τὴν ἔξοδον τῶν βρωμάτων, αἱ ὁποῖαι, τοῦ σωμαχοῦ ἐμπλησθέντος, μένουσι πρὸς τινα καιρὸν κεκλεισμέναι. Καὶ ἐν τοσοῦτῳ τὰ ἐμπεριεχόμενα διὰ τῆς συνεχοῦς κινήσεως ἀκαταπάυσως ἀλλήλοισ ἀνακατώνονται καὶ συμμίγνυνται.

λδ'. Ἐν ᾧ ἡ τῶν βρωμάτων ποσότης ἐν τῷ σωμαχῷ ὑπάρχουσα τῆδε κάκεισε κινεῖται, γίνεται ἡ χώνευσις αὐτῶν διὰ τῆς εἰσροῆς ἐνὸς ὑγροῦ ἐκ τῶν λεπτοτάτων ἀγγείων τοῦ σωμαχοῦ δαφιλῶς

(1) Βούκα, χεψιά.

χρημένου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀντισηπτικὸν καὶ διαπερα-
σικόν, καὶ ὀνομάζεται χυλὸς σομαχικός. Οὗτος ὁ
χυλὸς μεταβάλλει πᾶσαν τὴν ἐμπεριεχομένην πο-
σότητα εἰς ἓνα ὑπομέλανα χυμὸν, ὅστις εἶναι ἓνα
βαθμὸν πλισιαίσερος εἰς τὴν ζωώδη ιδιότητα, καὶ
ὅλα τὰ ἑτερογενῆ μέρη εἶναι ἐν αὐτῷ ἀκριβῶς με-
μιγμένα.

Λέ. Ἄυτη λοιπὸν ἡ ποσότης, διὰ τῆς κάτω ὀπῆς
τοῦ σομάχου προωθουμένη, φθάνει εἰς ἓν βαθέως
κείμενον ἔντερον, δωδεκαδάκτυλον ὀνομαζόμενον.
Ἐνταῦθα χύνεται δαφυλῶς καὶ ἡ κύτρινη καὶ πικρὰ
χολή, διὰ τινος ὀπῆς εἰς αὐτὸ τὸ ἔντερον ἀγούσης, ὁ-
μοῦ καὶ ἄλλουτι διάφορον ὑγρὸν ἐκ τοῦ πλισίον ἀδέ-
νος τοῦ σομάχου χεόμενον. Διὰ ταύτης τῆς μίξεως
μεταβάλλεται ἡ ὑπομέλαινα τῶν βρωμάτων ποσότης
εἰς λευκὸν χυλὸν, καὶ λαμβάνει τὴν ζωώδη ιδιότη-
τα ἔτι μᾶλλον.

Λς. Ἡ χολή, εἰς ἣν ἐξαιρέτως αὐτὴ ἡ μεταβρ-
λὴ ἀποδίδεται, εὐτρεπίζεται ἐν τῷ ἥπατι, ἐν τῇ
κύσει τῆς χολῆς διαφυλάττεται, καὶ ἔρχεται εἰς
χρήσιν ἐν τῷ καιρῷ τῆς χωνεύσεως. Ὁ σπλὴν συνερ-
γεῖ ὀλίγον εἰς τὴν τῆς χολῆς εὐτρέπισιν.

Λζ. Ἄυτὸς ὁ χυλὸς διὰ τινος προωθιστικῆς δυνά-
μεως προβαίνει ἔμπροσθεν εἰς τὸν πολλὰ μακρὸν,
καὶ ἐν τῷ μεσευτέρῳ περιειλημμένον σωλῆνα τῶν
λεπτῶν ευτέρων, ὅπου τὰ πολυάριθμα, καὶ εἰσρο-
φικτῆ δυνάμει πεπρωκισμένα γαλακτώδη ἀγγεῖα
εἶναι ἀνοικτά· αὐτὰ δέχονται τὸν χυλὸν, καὶ φέ-
ρουσιν αὐτὸν εἰς τινὰ σωλῆνα κυρίως εἰς τοῦτο προσ-
διορισμένον, καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἐκ τῆς κάτω κοιλίας
ἀναβαίνοντα· δι' οὗ ὁ χυλὸς τέλος πάντων εἰς τὰς
ἀδούς τῆς κυκλοφορίας φέρεται, καὶ ἐνταῦθα εἰς
αἷμα μεταβάλλεται.

Λη. Ἡ λοιπὴ γαιώδης τῶν βρωμάτων ποσότης

μετὰ τῆς προσχυθείσης χολῆς συμμιγείσα, μεταβαίνει τέλος πάντων εἰς τὰ παχέα ἔντερα, τῶν ὁποίων τελευταῖον εἶναι τὸ ἐυθύ, ξηραίνεται, καὶ σήπεται· καὶ ἐυθὺς ὅπου ἀρχίσῃ ἐκεῖνο τὸ αἶσθημα, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται μάγνισμα, προωθείται διὰ τοῦ ἀφροδῶνος καὶ ἐκκενοῦται.

λθ'. Οὕτω καὶ τὰ νεφρὰ ἐκκρίνουσιν ἐκ τοῦ αἵματος τὸ περιττὸν ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εἶναι μετὰ ἐλαιωδῶν καὶ ἀλατωδῶν μερῶν μεμιγμένον, καὶ φέρουσι τὸ ὕρον δι' ἰδιαιτέρων ὀχετῶν εἰς τὴν κύστιν. Ἐνταῦθα συναβροίζεται ἀρκετήτις ποσότης αὐτοῦ, ἕως νὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς ἐξαγωγῆς, καὶ τότε δι' ἀνυπερβλήτων δυνάμεων ἐξωθείται διὰ τοῦ οὐρητικοῦ σωλῆνος καὶ ἐκκενοῦται.

μ'. Ὁμοίως καὶ τὰ καλύμματα τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, τὸ δέρμα δηλ. καὶ ἡ ἐπίδερμις, ἐξατμίζουσι δι' ἀναριθμήτων ἀνεπαισθήτων μικρῶν ὀπῶν ἀνεπαισθήτους ἀτμοὺς μετὰ καυσικῆς ὕλης συμμιγμένους. Ἴσως ἡ τοῦ φλογισοῦ αὐτοῦ ὑπέρμετρος ποσότης ποιεῖ μέλαν τὸ δέρμα τῶν Ἀφρικάνων. Ἡ ἄδηλος διαφύρισις ἀυξηθηῖσα εἰς ἰδρώτα μεταβάλλεται.

μά. Αὗται εἶναι αἱ τρεῖς φυσικαὶ ὁδοὶ, δι' ὧν τὸ σὸν ὁ τῶν ἐντέρων σωλῆν ἐκ τῆς κόπρου, καὶ σεσηπίας χολῆς, ὅσον καὶ τὸ αἷμα ἐκ τῶν λεπτῶν, ἐλαιωδῶν καὶ ἀλατωδῶν μερῶν, εἰς ἰκανὴν ποσότητα ὕδατος ἀναλυομένων, ἐλευθεροῦται.

Ζωώδεις Ἐνέργειαι.

μβ'. Ἡ εἰς ἐκούσιον κίνησιν δύναμις, καὶ ἡ εἰς τὸ αἰσθάνεσθαι δεξιότης εἶναι ἐν γένει τὰ προτερόματα, καθ' ἃ τὰ ζῶα ὑπερτεροῦσι τὰ ἄλλα πλάσματα, πρὸς τὸ ὁποῖον τέλος ἐδόθησαν αὐτοῖς αἱ προβήθεισαι δυνάμεις (Τμ. Α'. §. ζ'), ἐν διαφόρῳ ὅμως μέτρῳ καὶ συζεύξει· καθὼς ὁμοίως

ἐκείνη ἢ διπλῆ δύναμις δὲν ἐχορηγήθη εἰς ὅλα τὰ γένη τῶν ζώων ἐν τῷ ἰδίῳ βαθμῷ.

μγ'. Οἱ μύες, οἱ ὁποῖοι εἶναι δέσμαι τινὲς ἐρυθρῶν καὶ ὑπερύθρων σαρκωδῶν ἰνῶν, ἐν διαφόρῳ μεγέθει καὶ διευθύνσει διὰ χορδῶν εἰς τὰ ὅσα προσεπτόμεναι, εἶναι τὰ ὄργανα πάσης ἐκουσίου κινήσεως. Ἰδιαιτέρα αὐτῶν δύναμις εἶναι ἡ ἐρεθιστικότης, δι' ἧς πάντοτε ἐγγιζόμενοι συστέλλονται, καὶ σκληρότεροι καὶ παχύτεροι γινόμενοι, τὸ μέλος οὕτως ἢ ἄλλως κινουσι. Τὰ νεῦρα εἶναι τὸ μέσον, δι' οὗ ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ εἰς τοὺς μύας, καὶ διὰ τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων φέρει εἰς αὐτὰ τὴν τροφήν.

μδ'. Καθ' ὑπερβολὴν μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις, δι' ἧς οἱ μύες ἐνεργοῦσι, καὶ ἀνεξήγητοι οἱ ἐκ τοῦ συνειθισμένου ἐκκλίνοντες νόμοι, καθ' οὓς οἱ μύες τὴν ἑαυτῶν δύναμιν δεικνύουσι. Ὡς μοχλὸς θεωρούμενοι, ὑφ' οὗ βάρος τι σηκώνεται, χάνουσι μεγάλην ποσότητα τῆς δυνάμεως αὐτῶν, διὰ τὴν ὀξείαν γωνίαν τῆς ἐμφύσεως αὐτῶν εἰς τὰ ὅσα, καὶ διὰ τὴν ἀπόσασιν αὐτῶν ἐκ τοῦ ἀκινήτου κέντρου (1) ποιοῦσιν ὅμως ἐνεργείας, αἰτίνας πολλαπλασίως τὸ βάρος αὐτῶν ὑπερβαίνουσιν. Ὁ ἄνθρωπος βιάσας ὅλας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, δύναται νὰ βαζάσῃ 2000. λίτρας.

μέ. Ἦνα δύναται ὁ ἄνθρωπος πρεπόντως καὶ εὐκόλως νὰ περιπατῇ, νὰ ἴσταται, νὰ ἀναβαίῃ, ἐν συντόμῳ νὰ ποιῇ ὅλας τὰς τοῦ σώματος, καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ κινήσεις, εἶναι τὰ ὅσα ὡς θεμέλια τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματος, ἄλλοτε χαλαρωτέρως, ἄλλοτε σερευτέρως μετ' ἀλλήλων συνηρθωμένα. Ἡ ἀσκήσις ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον τάχιζον εἰς τὸν δρόμον, καὶ ἰσχυρότατον εἰς τὴν πάλιν. Ἡ

(1) Ἰδὲ σοιχ. Φυσ. Θεοτ. Τομ. Α'. §. 232.

βία καὶ ἡ πανουργία ἀποκαθισῶσιν αὐτὸν τῶν ζώων κύριον.

μζ'. Ἡ εἰς τὸ αἰσθάνεσθαι δεξιότης, ἡ δευτέρα δηλ. διακριτικὴ τοῦ βασιλείου τῶν ζώων ιδιότης, ἔχει τὴν ἐδραν αὐτῆς καὶ ἀρχὴν ἐν τῷ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν νεύρων συστήματι (ιδεὲ Τμ. β'). Ὅσον περισσότερα νεῦρα ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατασκευὴν ἐνὸς μέρους τοῦ σώματος, τόσον αὐτὸ εἶναι αἰσθητικώτερον. Τὰ αἰσθητικὰ ὄργανα διὰ τὸ πλῆθος τῶν νεύρων, ἃ ἔχουσιν, εἶναι πάντων τῶν μελῶν αἰσθητικώτατα.

μζ'. Τὸ αἰσθημα εἶναι διάφορον, τόσον κατὰ τὴν ἰσχὺν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἀναφορὰν τῶν μερῶν, ὅπου αὐτὸ γίνεται. Ὁ ὀφθαλμὸς, ἐκτὸς τῆς γενικῆς αἰσθήσεως, εἶναι μόνος εἰς τὸ ὄραν δεξιὸς, τὸ ὠτίον εἰς τὸ ἀκούειν, κτ. Οὐχὶ ἐπειδὴ τὰ νεῦρα αὐτῶν διάφορόν τινα ιδιότητα ἔχουσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τρόπος τοῦ αἰσθήματος διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὀργάνου προσδορίζεται.

μθ'. Τὸ αἰσθημα αὐξανόμενον εἰς ἄλγος μεταβάλλεται, τὸ ὅποιον συμβαίνει, ἢ ὅταν ἡ ἐξώθεν ἐνέργεια εἶναι μᾶλλον βαθεῖα καὶ διαρκοῦσα, ἢ ὅταν ἡ εἰς τὸ αἰσθάνεσθαι δεξιότης τῶν νεύρων αὐξάνη. Τὸ γαργάλισμα ἔχει τὸν μέσον τόπον μεταξύ τοῦ ἄλγους καὶ τῆς ἡδονῆς.

μθ'. Αἰφυσικαὶ ὄρμαι, π. χ. πείνα, δίψα, ὄρμη εἰς συνουσίαν, μάγνισμα εἰς τὸ ἀποπατῆσαι, κτ. εἶναι ὡσαύτως μυῶν τινῶν ιδιαίτερα αἰσθήματα, τὰ ὅποια πολὺν καιρὸν διαρκέσαντα καὶ αὐξηθέντα, δύνανται νὰ μεταβάλλωνται εἰς ἄλγος καὶ βάσανον ἀνυπόφορον.

ν'. Εἰς μὲν τὸν φυσιολόγον ἀνεξήγητα, εἰς δὲ τὸν φιλόσοφον πολὺ ἀξιοσημεῖωτα εἶναι τὰ αἰσθήματα εἰς ἀπολωλόστι τοῦ σώματος μέρος, π.

χ. εἰς τὴν χεῖρα ὅταν κοπῇ. εἶναι ἀράγε ἢ ἀνάμνησις τῶν πάλαι εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ὑποφερθέντων πόνων, ἤτις καὶ ἀκουσίως τόσον ἰσχυρῶς ἐνεργεῖ;

να. Ὁ πλάσις τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἔδωκεν εἰς τὴν ἐπιφανείαν ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μίαν ἄγρυπνον ἀφῆν, διὰ νὰ μὴ γίνηται καὶ ἡ παραμικρὰ ἐγγιξίς ἀλλοτρίου τινὸς σώματος χωρὶς τῆς ἡμετέρας γώσεως. εἰς τοῦτο συντελεῖ τὸ λίαν αἰσθητικὸν, πλήρες πολλῶν ἀγγείων, καὶ τῇ ξηρᾷ ἐπιδερμίδι κεκαλυμμένον δέρμα, δι' ἣν ἢ αἰσθητικότης αὐτοῦ ἐλαττοῦται καὶ μετριάζεται.

νβ'. Ἐκτὸς τῆς γενικῆς αἰσθήσεως, καὶ τῶν ἰδιαιτέρων αἰσθημάτων τῶν φυσικῶν ὁρμῶν, εἶναι πέντε ἰδιαίτερα αἰσθητικὰ ὄργανα (Τμ. Β'. §. πς'. κτ.), δι' ὧν τὰ ἐκτὸς φαινόμενα καὶ αἱ ἰδιότητες τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ψυχὴν ἐνεργοῦντα ἐννοίας διεγείρουσι. Θαυμασία εἶναι ἡ ἰσχύς τῆς κατασκευῆς ἐκάστου αὐτῶν τῶν ὀργάνων, καὶ πρὸς τὸ ἴδιον τέλος προσηρμοσμένη.

νγ'. Αἱ λεπτότεραι τῶν νεύρων θηλαὶ εἰς τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων, τὰ ὅποια εἶναι ἡ ἔδρα τῆς ἀφῆς, εἶναι κυκλοειδῶς τεταγμένα, ἔχουσι κλίσιν εἰς τὸ νὰ πρίσκωνται, ὅταν εἰς τι πρᾶγμα ἐγγιζώσι, καὶ ὑπερείδονται ὑπὸ τῶν ἔξωθεν κειμένων ὀνύχων. Οὕτω λοιπὸν τὰ μέρη ταῦτα εἶναι δι' ἄλλην εὐγενικωτέραν χρῆσιν προσδιωρισμένα, ἢ εἰς τὰ ζῶα, καὶ ἡ πάντῃ ἀπλή κατασκευὴ αὐτῶν ἐξαρκεῖ εἰς ὑποδοχὴν τῶν διαφόρων ἐντυπώσεων.

νδ'. Ἡ γλῶσσα, ἣτις εἶναι ἡ ἔδρα τῆς γέυσεως, ἔχει ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἐπιφανείας αὐτῆς μεγαλητέρας αἰσθητικῆς θηλας, δεξιάς εἰς τὸ νὰ αἰσθάνωνται καὶ νὰ γέυωνται, νὰ δέχωνται δηλ. τινὰς ἐντυπώσεις ἐκ τῶν γεῦσιν τινα ἔχόντων χυλῶν, καὶ ἀλατωδῶν ἀναλύσεων, αἱ ὅποια ἀνέκαθεν ἔπρεπε νὰ διακρίνωσι τὰ ἀμέλιμα ἐκ τῶν ἐπιβλαβῶν, καὶ

να μεταβάλλωσιν εἰς ἡδονὴν τὴν ἀναγκαίαν τῶν βρωμάτων καὶ ποτῶν ἀπόλαυσιν. Καθαρὴν ἔχουσι τὴν γεῦσιν οἱ ἀπλῶς καὶ λιτῶς ζῶντες, διεφθαρμένην δὲ τοῦναντίον οἱ ἀδδιδράγηι καὶ τρυφίλοι.

νε'. Ἡ ἔδρα τῆς ὀσφρήσεως εἶναι ὑμὴν τις ἐν τῇ λαβυρινθώδει τῆς ρινὸς κοιλότητι ποικιλοτρόπως περιειλούμενος, πλήρης ἀγγείων, καὶ πολλὰ αἰσθητικός (1). Αὕτη ἡ κοιλότης ἔχει πρὸς τὰ ἔμπροσθεν δύο ὄπας, καὶ διαιρεῖται ὑπότινος διαφράγματος εἰς δύο κοιλότητας, εἰς δεξιὰν καὶ ἀριστεράν. Καὶ αἱ δύο ἐνοῦνται ὀπισθεν εἰς τὸν φάρυγγα. Ἡ εἰσπνοὴ φέρει εἰς αὐτὸν τὸν ὑμένα ὅλα τὰ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρα διεσπαρμένα μυρισικὰ μόρια, καὶ αὐτὰ προξενοῦσι τὸ γαστρὸν καὶ τῇ γένει ὁμοιον αἰσθημα. Οὐδὲν ἄλλο ταχυτέρας καὶ ἰσχυροτέρας τῶν ὀσμῶν εἰς τὰς ἔσω αἰσθήσεις ἐνεργεῖ.

νε'. Τὸ ὠτίον, ὡς ἔδρα τῆς ἀκοῆς ὑπάρχον, δι' οὗ τῶν ἤχων ἀντιλαμβάνομεθα, ἔπρεπε νὰ σύγκριται ἐκ σκληρῶν καὶ ἐλασικῶν μερῶν, διὰ νὰ δέχεται, νὰ μεταδίδη καὶ νὰ αὐξάνη τὸν τόνον. Οὕτω λοιπὸν τὸ μὲν ἔξω ὠτίον σύγκριται ἐκ χόνδρων, τὸ δὲ ἔσω εἶναι εἰς τὰ σκληρότατα ὅσα τοῦ σώματος τεχνικωτάτως ἐγκεκολαμμένον, ἔχον ἓνα σωλῆνα πρὸς τὸ σῶμα, διὰ νὰ συκοινωνῇ δι' αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος (2). Καλῶς συνηρθρωμένα μικρὰ (3) ὅσα δέχονται τοὺς τόνους ἔξωθεν,

(1) Οἰονμάζεται ὑπὸ τῶν ἀνατόμων ὑμὴν σχνεΐδε-
ρικός, κατὰ τὸν πρῶτος αὐτὸν παρατηρήσαντα Σχνεΐδερν.

(2) Διὰ τοῦτο ἂν τις ἔχη εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ σωλῆ-
να π. χ. νικοτιανῆς, καὶ ἄλλος τὴν ἑτέραν ἄκραν τοῦ
σωλῆνος εἰς τὸ σῶμα ἔχων ὁμίλη, δύναται ὁ πρῶτος
νὰ ἀκούσῃ καλῶς τὰ λεγόμενα. (3) Αὐτὰ εἶναι τέσ-
σαρα, καὶ εἶναι τὰ μικρότερα πάντων τῶν ἄλλων τοῦ

καὶ μεταφέρουσιν αὐτοὺς εἰς τὸ ἐνδότερον μέρος τοῦ ὄργανου, ὅπου γυμνὰ νεῦρα εἶναι περισπαρμένα (1).

νζ'. Ἀπιξεύτω τινὶ καὶ ἀποκρῦφω γοητευτικῇ δυνάμει ἐνεργεῖ ἢ μουσικῇ δι' αὐτοῦ τοῦ ὄργανου εἰς τὴν ψυχὴν. Ἡ μουσικὴ χαλινώνει τὰ πάθη, κατευνάζει τὰ πάσχοντα νεῦρα, καὶ συνεισφέρει εἰς τὴν πολίτευσιν τῆς ἀνθρωπότητος.

νη'. Ἡ ἔδρα τῆς ὀράσεως, ὁ ὀφθαλμὸς δηλ. ἔπρεπε, διὰ νὰ εἶναι ἐπιδεκτικὸς τοῦ φωτὸς καὶ τῶν χρωμάτων, νὰ σύγκειται μόνον ἐκ διαφανῶν, καὶ πρὸς ποικίλην μεταβολὴν τοῦ φωτὸς ἀρμοδίων ὑλῶν, μετὰ τίνος αἰσθητικοῦ νευρώδους δέρματος ὧν συνδεδεμένος, καὶ ὑπὸ ἄλλων μὴ διαφανῶν χιτῶνων περικεκυκλωμένος. Αὐτὸ τὸ ὄργανον εἶναι μετὰ μεγάλης φροντίδος ἐντὶνι ὀρεῖνω, καὶ πιμελῆς πλήρει δοχεῖα ἐγκεκλεισμένον, κινεῖται ὑπὸ ἰδιαιτέρων μυῶν πρὸς πᾶν μέρος, διὰ νὰ δύναται νὰ σρέφηται ὁ ἄξων τοῦ σρογγύλου βολβοῦ τοῦ ὀμματος. Κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἔχει τὰ κινητὰ βλέφαρα, τὰ ὅποια ὑπὸ τῶν δακρῦων ἀρδεύονται, καὶ ὑπὸ δύο σειρῶν τρίχων συσκιάζονται. (2).

νθ'. Ἡ τοῦ φωτὸς ὕλη ἢ εἰς διασχιζομένας ἀκτῖνας διασκεδάζεται, ἢ εἶναι αὐτὴ αἰθέρτις δυνάσεως δεκτικὸς, καὶ κατὰ τοὺς δύο τρόπους εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς ἀρμόδιος νὰ συνθράυη τὰς ἀκτῖνας, καὶ νὰ σχηματίζη τὴν ἐξίαν, ἢ νὰ δέχηται τὴν δόνησιν, καὶ νὰ μεταδίδη αὐτήν. Ἐν ὅλαις ταῖς περιστάσεσιν ὁ μυελώδης, ἢτοι ὁ νευρώδης χιτῶν εἶναι

ἀνδρώπου ὀρέων· τὸ α'. ὀνομάζεται σφύρα, τὸ β'. ἄκμων, τὸ γ'. ἀναβολεύς, καὶ τὸ δ'. ὀσοῦν κυκλοειδές.

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. σξδ'. (2) Ἰδὲ τὴν περιγραφὴν τοῦ ὀμματος ἐν τῇ τοῦ Θεοτ. Φυσ. Τόμ. Β'. §. 25. κτ.

ὁ δεχόμενος καὶ μεταδίδων τὰς τοῦ φωτός ἐντυπώσεις. Ἀξιοσημειώτως εἶναι ἡ δύναμις ἣν ἔχει ἡ κόρη εἰς τὸ νὰ σενουῖται καὶ νὰ πλατύνηται, ὡς κατὰ τὴν χρεῖαν νὰ ἀφίη τὴν διάβασιν περισσοτέρου ἢ ὀλιγωτέρου φωτός.

ξ'. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν μυώπων (1) ἔχουσι παρὰ πολλὰς θραυσάσας, ἢ δονούσας δυνάμεις, οἱ δὲ τῶν πρεσβυόπων (2) πολλὰ ὀλίγας. Εἰς τοὺς σραβοὺς (3) ὁ ἄξων τοῦ ἐνὸς ὕμματος δὲν εἶναι ποσῶς τῷ ἄξωνι τοῦ ἑτέρου σύμφωνος (4).

ξά. Αἱ ζωάδεις ἐνέργειαι, δηλ. αἱ ἐκούσιοι κινήσεις, καὶ ἡ δρασικότης τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων, ἡρεμοῦσιν ἐν τῷ ὕπνῳ (Τμ. Β'. ρλζ'. κτ.). Αἱ δὲ φυσικαὶ ἐνέργειαι διαρκοῦσιν ἀδιακόπως· μόνου ἢ κυκλοφορία τοῦ αἵματος ὀλίγον ἀργότερον ἐν τῷ ὕπνῳ γίνεται.

Ενέργειαι τῶν Γενῶν.

ξβ'. Ἀκατονόμαζόν τι θέλγητρον κεῖται ἐν τῇ διαφορᾷ τοῦ ἄρσενος καὶ θήλεος γένους, δι' οὗ ἀμοιβαίως τὸ ἐν ἐλκύει τὸ ἕτερον, καὶ ἐσωτερικὴν ἡδονὴν ἐν τῇ αὐτῶν ἐνώσει αἰσθάνονται. Ἄνευ ταύτης τῆς ὀρμῆς ἀδύνατος ἦθελεν εἶναι ἡ τῶν ζώων πολλαπλασίασις, καὶ μόνον δι' αὐτῆς συνίσταται ἡ διατήρησις καὶ ἡ αὐξησις τόσον τῶν ἄλλων ζώων, ὅσον καὶ τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἰδιαιτέρως.

ξγ'. Καὶ αὐτὴ ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματος δεῖκευει τὴν διαφορὰν τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικός. Ἐπειδὴ ἐκτὸς τοῦ ἀπάγωγος γενείου, τῆς μεγαλητέρας τῆς σαρκὸς ἀπαλότητος, τῆς περισσοτέρας ὀμαλότητος τοῦ δέρματος, τῆς εὐπαθεστέρας αἰσθη-

(1) Κοντοφθάλμων. (2) Τῶν πόρρωθεν βλεπόντων. (3) Ἀλληθώρους. (4) Ἰδὲ περὶ τούτων εἰς πλάτος Φυσ. Θεοτ. Τόμ. Β'. κεφ. γ'.

σεως τῶν ἐρεθιστικωτέρων ἰνῶν, τῆς λεπτοτέρας φωνῆς, κτ. ἔχουσιν ὡσαύτως τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος, εἰς τὸ θεμέλιον ἔτι καὶ κατασκευῆν τῶν ὀστέων, μίαν ἄλλην ἀναλογίαν ἐν τῇ γυναικί, ἢ ἐν τῷ ἀνδρί. Εἰς τὸ σῆθος καὶ εἰς τὴν λεκάνην κατ' ἐξοχὴν παρατηρεῖται μία ἀντεστραμμένη ἀναλογία πρὸς ἄλληλα. Πλατὺ σῆθος, καὶ σενὰ ἰσχία χαρακτηρίζουσι τὸν ἄνδρα, τὴν δὲ γυναῖκα ἐξ ἐναντίας σῆθος στενότερον, καὶ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἰσάμενα ἰσχία.

ξδ'. Τὰ γεννητικὰ ὅμως μόρια εἶναι τὸ γνωριστικώτατον σημεῖον τῆς τῶν γενεῶν διαφορᾶς. Τὰ τοῦ ἀνδρὸς εἶναι οὕτω συνηρμοσμένα. ὥστε νὰ εὐτρέπισζωσι τὸ σπέρμα, νὰ φυλάττωσιν αὐτὸ, καὶ ἐν τῇ συνουσίᾳ, εἰς ἣν ἢ τοῦ καυλοῦ τάσις ἀπαιτεῖται, νὰ ἀκοντίζωσιν αὐτὸ μετὰ τινος ὑδαροῦ ὑγροῦ μεμιγμένον. Μόνον εἰς τὰς ἐρεθιστικὰς κρᾶσεις χύνεται τὸ σπέρμα ἐνίοτε ἐν τῷ ὕπνῳ δι' ἐνυπνιασμῶν ἀνευ βλάβης. Ὁ ἀκοντισμὸς τοῦ σπέρματος εἶναι μεθ' ὑπερβολικοῦ τοῦ νευρικοῦ συστήματος κλόνου συνεζευγμένους, καὶ ἂν πολλὰ συνεχῶς ἐπαναλαμβάνηται, προξενεῖ μεγάλην βλάβην εἰς τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς δυνάμεις.

ξε'. Μετὰ τὴν τελείαν τοῦ σώματος ἀύξησιν ἀρχεται ἡ εὐτρέπισις τοῦ σπέρματος, δηλ. ἡ ἦβη, ἢ τοι ἢ εἰς τὸ γενεῶν ὅμοιον δεξιότης. Εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν φύεται ἐν τῷ γενεῖῳ ὁ πῶγων, κατὰ ἀναλογίαν τῶν σωματικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ κλίματος, ἰσχυροτέρως ἢ ἀσθενεσέρως. Καὶ ἡ φωνὴ ὁμοίως γίνεται ἀνδρική. Ἡ προβεβηκῦια ἡλικία χάνει πάλιν τὴν τοῦ γενεῶν δύναμιν, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι εἰς καρποφόρον σπέρμα βαλσαμώδεις χυμοὶ ἀνήκουσιν. Ἡ ἀνδρική ἡλικία φθάνει εἰς τὴν τοῦ γενεῶν δύναμιν δύο χρόνους ὑστερώτερον, καὶ ἔχει αὐτὴν

δέκα χρόνους περισσότερον τῶν γυναικῶν. (1).

ξς'. Τὰ ὀσσιωδέερα τῶν γυναικῶν γεννητικὰ μέρια εἶναι ἔνδον κεκρυμμένα. Τὰ δύο ᾠδία εἶναι τὸ ἀνάλογον τῶν τοῦ ἀνδρὸς ὄρχεων (2). Μεταξὺ τούτων κεῖται ἡ μήτρα, ὅπου πιθανὸν εἶναι ὅτι διὰ τῶν ὀδῶν τῶν τῆς μήτρας σαλπίνγων φθάνει τὸ μέρος, ὅπερ ἡ γυνὴ εἰς τὴν γέννησιν συνεισφέρει· ὅπου τούλάχισον τὸ ἔμβρυον μορφοῦται, τρέφεται, καὶ ἡ πλήρης αὐτοῦ αὔξησις τελειοῦται. Ἡ θερμότης τοῦ ἔρωτος ποιεῖ αὐτὰ τὰ μέρη νὰ πρίσκωνται, καὶ ἡ συνέπεια μιᾶς καρποφόρου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ ἀνατριχιάσεως συντροφευομένης τυνουσίας, εἶναι τὸ θερμέλιον ἑνὸς νέου ἀνθρώπου, τοῦ ἐμβρύου.

ξζ'. Ἐκτὸς τοῦ τῆς κυσφορίας καιροῦ, ἐξ ἀρχῆς τῆς ἡβης μέχρι τῶν 50 χρόνων, καθ' ὃν ἡ καρποφορία συνηθίζει νὰ πάυη, χάνει πᾶσα γυνὴ κατὰ μῆνα διὰ τῶν γεννητικῶν μερίων ποσότητα τινα αἵματος, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ κυσφορίᾳ πάυει (3). Ἐπειδὴ λοιπὸν μόνον τὸ ἀνθρώπινον γένος ταύτῃ τῇ περιουδικῇ τοῦ αἵματος ῥύσει ὑπόκειται, εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ ὀρθὴ γάσις γίνεται τούτου αἴτιον. Ἡ δεισιδαιμονία εὐρίσκει εἰς αὐτὸ τὸ φυσικώτατον συμβεβηκὸς αἴτια παρὰ φύσιν καὶ σημασίας.

(1) Γ' δὲ Ἀντιπ. §. ρξδ'. (2) Ἀὐτὰ τῶν γυναικῶν ᾠδία κατὰ τινα τρόπον βλαβῶσιν, αἱ γυναῖκες δὲν δύνανται πλέον νὰ συλλέξωσιν, ὡς καὶ οἱ ἄνδρες, ὧν οἱ ὄρχεις ἀπεκόπησαν, δὲν δύνανται νὰ γένωσι πατέρες. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὰ τῶν λοιπῶν ζώων θηλυκά. (3) Οὔτε πάντοτε, οὔτε ἐν πάσαις ταῖς γυναιξὶ πάυει ἡ ῥύσις τῶν καταμηνίω μετὰ τὴν σύλληψιν. Ἐνίοτε μὲν γὰρ διαρκεῖ καὶ τινὰς μῆνας ὑπερον, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς ὅλον τὸ τῆς κυσφορίας διάστημα.

ξή. Εἶναι πιθανὸν ὅτι αὐτὸ τὸ φαινόμενον ἐπίσης δὲν ἀποβλέπει εἰς τι ἡθικὸν τέλος, καθὼς καὶ τὸ τῆς παρθενίας γινώρισμα ὁ ὕμνῳ, ὁ ὁποῖος εἶναι σαρκώδης τις κρῖκος ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν γυναικείων αἰδοίων. Μῦθος ἀλλόκοτος εἶναι οἱ ἔρμαφρόδιτοι, ὑποκείμενα δηλ. λογιζόμενα ἀρμόδια καὶ εἰς τὰς τῶν δύο γενῶν ἐνεργείας. Αἴτιον τούτου ἦτον κακῶς ὀργανισμένα ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν γεννητικὰ μόρια (1).

ξζ'. Οὐδεμία ἐνεργεία τῆς φύσεως εἶναι εἰς τὰ ὄμματα τῶν ὀξυπόων ἐρευνητῶν περισσότερον τῆς γεννήσεως κεκρυμμένη· ἐπίσης ὁμως καὶ παραπολλὰ ὑποθέσεις τολμηρῶς περὶ ταύτης προεβλήθησαν Ὅλας ταύτας νὰ ἀπαριθμήσωμεν εἶναι ἀδύνατον καὶ περιττόν. Οἱ παλαιοὶ ἐπίστευον οὐχὶ ἀπιθάνως εἰς τὴν μίξιν τοῦ ἀνδρείου καὶ γυναικείου σπέρματος. Ἐδέχοντο ἐπίσης καὶ μίαν ἀμφίβολου γεννήσιν ἐκ τῆς σήψεως προερχομένην.

ο. Οἱ νεώτεροι, ὑπὸ τοῦ νεωτερισμοῦ τῶν μικροσκοπικῶν παρατηρήσεων πλανηθέντες, ἔπεσον ἐνθέρμως εἰς τὴν θεωρίαν τῶν σπερματικῶν ζῳδίων, ὑπολαμβάνοντες ταῦτα ὡς τοῦ μέλλοντος ζῶου ἀρχήν. Ἄλλοι εὔρον τοιαύτας σπερματικὰς ἀρχὰς, ἢ ὀργανικὰ σωρίδια, εἰς ὅλην τὴν φύσιν διεσκεδασμένα, τὰ ὅπαια μόνον μιᾶς σχηματιζούσης μορφῆς χρῆζουσιν ἵνα γένωσι ζῶντα πλάσματα.

οά. Μετὰ μεγάλων δοκιμῶν καὶ ὑπονοσιῶν εὔρον ἄλλοι τὰς σπερματικὰς ἀρχὰς ὅλου τοῦ ἀνθρώπινου γένους πρὸς ἀλλήλας μεμιγμένας, ἐν τοῖς αἰδίοις τῆς πρώτης μητρὸς προενοπαρχούσας. Νομίζουσιν ὅτι αὗται αἱ σπερματικαὶ ἀρχαὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκτεινόμεναι διὰ τοῦ ἀνδρείου σπέρματος ἐκκαλύπτονται. Ἡ τοῦ σπέρματος ιδιότης μορφοῦ τὴν

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. Σημ. ιγ'.

ἐκκάλυψιν, καὶ ὁ τοῦ ὤου ἔπωασμὸς συντείνει εἰς ταύτην τὴν θεωρίαν ὡς διασαφοῦσα ἀπόδειξις.

οβ'. Πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ φύσις ἔχει οὐχὶ μόνον ἐκκαλυπτικὴν, ἀλλὰ μᾶλλον μορφωτικὴν δύναμιν. Αὕτη πλάττει, συνέχει, καὶ ἀποκαθίσει τὰ ἀπολωλὸς διὰ τῆς ἰδίας δρασικότητος, καὶ τῶν ζωτικῶν δυνάμεων, αἵτινες τὴν μορφωτικὴν ὄρμην ἐνταῦθα προσδιορίζουσι. Ποτὲ δὲν συνέβη γέννησις διὰ τῆς συμπλοκῆς δύο ζώων ἐκ διαφόρων γενῶν, σπανιώτατα μεταξὺ διαφόρων εἰδῶν· καὶ μόνον ὁ ἵππος μετὰ τοῦ ὄνου δύναται νὰ γεννήσῃ.

ογ'. Αἱ μιτρικαὶ κηλίδες (1), καὶ τὰ ἐκτρώματα εἶναι ἀποτελέσματα περιστατικῶν, καὶ ἔτι ἡμῖν ἀγνώστων αἰτίων. Ἡ ἀνατομὴ ὅμως αὐτῶν δεικνύει φανερώς ὅτι μᾶλλον ἐκ τῆς μορφωτικῆς ὄρμης γίνονται. Αἱ πολυχρόνιοι κυοφορίαι ἦτον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνέπειαι συλλήψεων ἐκτὸς τῆς μήτρας, τὰ ὁποῖα ἀλλότρια σώματα, διὰ τῆς συντηρικῆς αὐτῆς ὄρμης λιθώδει ἐσχάρα ἢ φύσις ἐσκέπασεν (2).

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. ρθ'. 5. (2) Γυνή τις ἐσάθη 33. χρόνους ἔγκυος. Μετὰ τὸν θάνατον, ἀνατεμόντες αὐτήν, εὗρον ἐν τῇ μήτρᾳ εἰς ἓν ἐξωσωμένον κοῖλον, ὅλον τὸ ἔμβρυον ἐξωσωμένον. Τοιαῦται τῆς πολυχρονίου κυοφορίας περιπτώσεις εἶναι σπανιώταται, καὶ μόνον τότε συμβαίνουσιν, ὅταν ἡ σύλληψις γένη, κατὰ παραδρομὴν φύσει, ἐν τῇ σάλπιγγι, ἢ ἠϊδίῳ τῆς μήτρας, ἢ ἐν τῇ κάτω κοιλίᾳ, ἐκτὸς δηλ. τῆς μήτρας.

ΤΜΗΜΑ Δ΄.

Ἀρχαὶ τῆς Διαιτητικῆς.

α. **Η.** Διαιτητικὴ, ὡς ἐπισήμη θεωρουμένη, εἶναι ἡ σύνοψις ὅλων τῶν παραγγελιῶν, αἵτινες ἀφορῶσιν εἰς τὴν πρέπουσαν χρῆσιν, καὶ εἰς τὴν ὡς δυνατὸν νουνεχῆ ἐκλογὴν ὅλων ἐκείνων τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια δὲν εἶναι μὲν συνθετικὰ τοῦ σώματος ἡμῶν μέρη, ἀναγκαίως ὅμως εἰς τὴν τούτου διατήρησιν ἀπαιτοῦνται. Ταῦτά εἰσι τὰ ἔξ μὴ φυσικὰ ὀνομαζόμενα πράγματα.

β. Ὑπὸ ταύτην τὴν ὀνομασίαν περιλαμβάνουσι α. τὴν πολυποικίλως εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐνεργοῦσαν ἀτμοσφαιραν. β. τὴν βρωσιν καὶ πόσιν. γ. τὴν ἐγρήγορσιν καὶ τὸν ὕπνον. δ. τὴν ποσότητα τῶν ἐκκρινομένων. ε. τὴν χρῆσιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ τῶν παθῶν. καὶ ς. τὴν τοῦ σώματος κίνησιν ἅτινα σευῶς μετὰ τῆς οἰκονομίας τοῦ σώματος εἶναι συμπεπλεγμένα, καὶ ἐκ τῆς χρήσεως καὶ εἰσροῆς αὐτῶν ἡ ὑγεία, καὶ τὸ εὖ καὶ κακῶς ἔχειν τοῦ ἀνθρώπου προέρχονται.

γ. Ἀδύνατόν ἐστι νὰ δοθῶσι σερεαὶ καὶ ἀμετάβλητοι παραγγελίαι περὶ τῆς χρήσεως καὶ ἐκλογῆς τῶν ἔξ μὴ φυσικῶν πραγμάτων. Τὸ ἔθος, ἡ

κρᾶσις, τὸ κλίμα, ἡ ἡλικία, ὁ τῆς ζωῆς τρόπος, καὶ ἄλλαι περιστάσεις διατιθέασι τὸν ἄνθρωπον ὅπως, ὡς τὸ περισσότερον, ἢ ὀλιγώτερον, καὶ τὸ κρεῖττον, ἢ χεῖρον νὰ δύναται ἄνευ βλάβης νὰ ὑποφέρει.

δ. Ἡ ἀνθρώπινος φύσις ἔχει ὡσαύτως ἰδίας τινας δυνάμεις ἐν ἑαυτῇ, ὡς τὸ ἐπιβλαβὲς γενόμενον νὰ ἐκβάλῃ ἐκ τοῦ σώματος, ἢ νὰ ἀποκαθίσῃ αὐτὸ ἀνενεργές· καὶ μόνον ἐκεῖνο θετικῶς ἐπιβλαβὲς δύναται νὰ ὀνομασθῇ, τὸ ὁποῖον τῷ ὄντι ἔγινε τῇ ὑγείᾳ ὀλέθριον.

ε. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ ἰατρός δὲν δύναται νὰ δείξῃ εἰς τινα, μετὰ τοῦ ὁποίου δὲν ἔχει πλησιαζάτην συναναστροφὴν, ἐν πάσῃ εἰδικῇ περιστάσει τί εἶναι αὐτῷ χρήσιμον, καὶ τί ἐπιβλαβές. Δυνάμει τῆς ἐν τῇ φύσει ἐκάστου ἀνθρώπου ἐνυπαρχούσης ἀνατομικῆς διαφορᾶς τῶν ἰδιοσυγκρασιῶν, τοῦ βαθμοῦ τῶν τῆς ὁμοιωσεως δυνάμεων, τοῦ ἔθους, τῆς διαφοροῦ ἐρεθιστικότητος ἐκάστου ἀνθρώπου, τὸ ὠφέλιμον καὶ ἐπιβλαβὲς ἐν τῇ ἀπολάσει καὶ καταχρήσει τῶν ἔξ μὴ φυσικῶν πραγμάτων εἶναι ἀναφορικόν. Ὁ νουνεχὴς ἄνθρωπος εἰς ὅλας τὰς τὰς περιστάσεις πρέπει αὐτὸς ἑαυτῷ ἰατρός νὰ γίνηται.

ς. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐμποδίζει ὡς νὰ μὴ ὑπάρχωσιν ἀρχαί, καθ' ἃς αἱ ἐνέργειαι ὅλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, καὶ ἢ εἰς ἐκεῖνα τοῦτο ἀντενέργεια νὰ μὴ δύνανται ἐν γένει νὰ κρίνωνται, καὶ νὰ παραχθῶσιν ἐκ τούτων δι' ἕκαστον ἄνθρωπον ἰδιαιτέρας διαιτητικαὶ παραγγελίαι. Εἰς τὰς τὰς μόνον ἐνταῦθα θέλομεν περιορισθῶμεν.

Α'. Ὁ Αἴρ καὶ αἱ ἰδιότητες αὐτοῦ.

ζ. Τὸ πᾶσαν τὴν τῆς γῆς σφαῖραν περικυκλοῦν, ῥοῶδες, ἀόρατον, ἐντισι περιστάσει ψιλαφίτων, καὶ ἐλασικὸν σῶμα ὀνομάζεται αἴρ. Αὐτὸς εὐρίσκεται πανταχοῦ, ἀνθίσταται εἰς ὅλα τὰ σώματα,

καὶ ἔχει ἐν γένει πάσας τὰς τῆς ὕλης ιδιότητας.
 ἡ. Ὅλη ἢ περὶ τὴν γῆν αἰτμῶν, ἀναθυμιάσεων,
 καὶ ἄλλων φυγαδευτικῶν μερῶν ἐμπεπλησμένη
 τοῦ ἀέρος ποσότης ὀνομάζεται αἰτμοσφαῖρα αὐτῆς,
 ἐξ ἧς πρέπει νὰ διακρίνηται ὁ καθαρὸς, καὶ παντὸς
 ἀλλοτρίου σώματος ἀπηλλαγμένος ἀήρ.

θ'. Ὁ ἀήρ ἐνεργεῖ διαφόρως εἰς τὸ ἀνθρώπινον
 σῶμα, καθ' ἐν μὲν διὰ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ιδιοτή-
 των, κατ' ἄλλο δὲ διὰ τῆς μίξεως αὐτοῦ μετὰ πραγ-
 μάτων ἑτερογενῶν, ἐξ ὧν οὐδέποτε εἶναι ἀπηλ-
 λαγμένος. Ἐν τῷ αἰερί ἐυρίσκομεν τροφὴν τῆς ζωῆς
 καὶ τῆς ὑγείας, καὶ ὕλην ὅμως, ἣτις γίνεται ἀσθε-
 νειῶν καὶ θανάτου αἰτία.

ι. Ὁ ἀήρ ἐμπεριέχεται ἐν τοῖς ὑγροῖς καὶ στερε-
 οῖς ὑμῶν μέρεσιν ὡς συνθετικὸν μέρος, ἐν λαν-
 θανούσῃ ὅμως καταστάσει (1), εἰς τὰ ἐλάχιστα αὐ-
 τῶν μόρια διεσπαρμένος. Ἡ κλίσις, ἣν αὐτὸς εἰς
 τὸ νὰ λυθῆ ἔχει, φανεροῦται, ἐυθύς ὅπου τὸ ζωῶ-
 δες σῶμα εἰς τὰ προκαταρκτικὰ αὐτοῦ συνθετικά
 μέρη ἀναλυθῆ.

ια. Ἡμεῖς καταπίνομεν αἶρα μετὰ τῶν βρωμά-
 των, ὅστις μέρος μὲν ἤδη ἐν τούτοις ἐυρίσκεται,
 μέρος δὲ ἐν τῷ μασσᾶσθαι συμμίγνυται. Εἰς τὸν
 στόμαχον, καὶ εἰς τὸν τῶν ἐντέρων σωλῆνα οὗτος
 ὁ ἀήρ ἤθελεν ἐκκαλύπτηται, ἀν δὲν ἐδεσμεῖτο ὑπὸ

(1) Ἡ κατὰ τὴν τῆς πρωτοτύπου λέξεως σημα-
 σίαν, ἐν δεδεμένη καταστάσει. Τί σημαίνουσι διὰ τού-
 του οἱ νεώτεροι, ἐκ τῶν ἐξῆς τοῦ παραγράφου γίνε-
 ται δῆλον. Ὅταν γὰρ τὸ νεκρὸν σῶμα, σήψως συμβᾶ-
 σης, πρίσκηται, αἰτίου τούτου πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶναι καὶ
 ὁ ἀήρ, ὅστις πρότερον λανθάνων, καὶ δεδεμένος ὢν,
 ἤδη λυεταί καὶ φανεροῦται.

τῆς χολῆς, καὶ ἐν μέρει μὲν μετὰ τοῦ χυλοῦ, ἐν μέρει δὲ μετὰ τῆς ἐκφορᾶς ἀκριβέστερον δὲν ἠνάετο.

ιβ'. Οἱ ἀτμοσφαιρικοὶ ἀήρ πιέζει διὰ τοῦ ἰδίου βάρους τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἄχθει 30,000 λιτρῶν, τὸ ὅποιον, τοῦ βάρους τῆς ἀτμοσφαιρας ἐλαττωθέντος, δύναται ὁμοίως νὰ ἐλαττωῖται. Τὸ ἀνεπαίσθητον ταύτης τῆς πίεσεως προέρχεται ἐκ τῆς ὁμοιότητος αὐτῆς· καὶ ἂν αὐτὴ γένη ἀνομοία, ἐνεργεῖ ἐπιβλαβῶς εἰς τὸ μέρος ὅπου προσβάλλει (1).

ιγ'. Εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅμως, καὶ εἰς ὅλα τὰ ἀληθῆ πνεύμονα ἔχοντα ζωὰ εἶναι ἰδιαιτέρας ὁ ἀήρ πρὸς τὴν ἀναπνοὴν ἀναγκαῖος. Ἡ εἰσπνοὴ εἶναι ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ νεωσὶ γεννηθέντος ἀνθρώπου, καὶ ἡ ἐκπνοὴ ἡ τελευταία τοῦ ἀποθνήσκοντος.

ιδ'. Οἱ ἀήρ ἀναλύεται διὰ τῆς ἀναπνοῆς ἐν τῷ πνεύμονι, καὶ χάνει ἐκείνην τὴν καθαρότητα, ἣν οἱ παλαιοὶ βοσκὴν τῆς ζωῆς ἀνόμαζον, ἐξ ἐναντίας δὲ λαμβάνει περίσσειαν ἀκαθάρτου καὶ καυσικῆς ὕλης, δι' ἧς φλογιστικὸς, καὶ τῇ ἀναπνοῇ ἀνοίκειος ἀποβαίνει (2).

ιε'. Τὸ ἴδιον ποιοῦσι καὶ ὅλαι ἐκεῖναι αἱ οὐσαί, αἵτινες πολὺ φλογιστικὸν ἐξατμίζουσιν, ἢ ζωὰ, ἢ φυτὰ, ἢ ὄρυκτὰ εἶναι, μάλιστα ὅταν ὁ ἀήρ εἶναι κεκλεισμένος, καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀχανοῦς πελάγους τῆς ἀτμοσφαιρας γινομένης αὐτῷ ἀναγκαίας κινήσεως ἐξερημένος. Διὰ τοῦτο ἐν ταῖς εἰρκταῖς συμβαίνουσιν οἱ εἰρκτικοὶ λεγόμενοι πυρετοὶ, ἐν δὲ λαβυρινθώδεσιν οἴκοις, καὶ ἐν ταῖς ναυσὶ τὸ σκορβουῦτον (3).

ισ'. Εἰς τὰ μὴ ἀναπνευστὰ τοῦ ἀέρος εἶδη ἀνήκει καὶ τὸ ἐξ ἀναβραζουσῶν οὐσιῶν γεννώμενον πνεῦ-

(1) Καθὼς ὅταν ὁ ἀήρ διάτνιος μικρᾶς ὀπῆς διερχόμενος εἰς τὸ σῶμα προσβάλλῃ. (2) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. 103. (3) Ἀντ. §. 143.

μα, αйнаρκωτικά ἀτμίδες τῶν καιομένων ἀνθράκων, ὁμοίως καίτινων φυτῶν καὶ ἀνθέων. Ἴσως καὶ ὁ κερραυνὸς φρουεῖ τοὺς προσβληθέντας διάτινος πνιγηρᾶς ἀτμίδος.

ιζ'. Πρὸς τούτοις ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀήρ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄχημα πολλῶν κολλητικῶν μiasμάτων, σεσηπυῶν ἀτμίδων, καὶ ἄλλων αἰτίων τῶν ἐπιδημίων καὶ ἐνδημίων νόσων (1) ἰδιαίτερος πλησίον ἀκινήτων ὑδάτων καὶ λιμνῶν, ἢ καὶ μετὰ μεγάλας πλημμύρας· ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀνεξάντλητα δοχεῖα φλογιστικῶν καὶ φαρμακερῶν ἀτμίδων.

ιη. Ὡσαύτως ὅτε πολλὰ θερμὸς, ἢ ψυχρὸς, οὔτε πολλὰ βαρὺς, ἢ κοῦφος, ὅτε πολλὰ ξηρὸς, ἢ ὑγρὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀήρ, ἂν ἀπαιτῆται νὰ εἶναι οἰκεῖος τῇ ἀναπνοῇ, ἢ νὰ ἐργάζεται πρεπόντως τὰς λοιπὰς αὐτοῦ εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐνεργείας.

ιθ'. Ὁ πολλὰ θερμὸς ἀήρ θερμαίνει καὶ ἐκτείνει τοὺς χυμοὺς, καὶ διὰ τοῦ ὑπερμέτρου ἰδρώτος ζερεῖ τὸ αἷμα τῶν ὑδατωδῶν αὐτοῦ μερῶν, ἀπονοῖ τὰ νεῦρα καὶ τοὺς μύας, ἀπεργάζεται νωθρότητα τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος, διατίθησι τὸ σῶμα εἰς σηπεδονώδεις πυρετοὺς, διάρροιας, δυσεντερίας, καὶ ἄλλας νόσους.

κ'. Ὁ μετρίως ψυχρὸς ἀήρ ἐνδυναμοῖ τὰ ζερεα μέρη, καὶ διαφυλάττει τὰ ὑγρά ἐν τῇ οἰκείᾳ αὐτοῖς μίξει, μάλιστα ὅταν γίνηται ἡ ἀναγκαία τοῦ σώματος κίνησις. Τὸ ὑπερβολικὸν ὅμως ψῦχος εἶναι ἐπιβλαβὲς εἰς τὸ σιελωδες δέρμα τῆς ρινός, καὶ εἰς τὸν πνεύμονα, προξενεῖ πῆξις εἰς τὸ αἷμα, γάρκην εἰς τὰ ζερεα μέρη, ἀφευκτον ὕπνον καὶ θάνατον· τότε μάλιστα, ὅταν ἐξ ἀπροσεξίας προηγηθῇ ἡ τῶν πνευματωδῶν ποτῶν χρῆσις.

(1) Ἴδε Ἀ'ντ. §. ρκζ'. κτ.

κά. Ἡ ἀτμοσφαῖρα δὲν δύναται νὰ γένη εὐκόλως πολλὰ ξηρὰ διὰ τὰς ἡμῶν χρείας, γίνεται ὅμως πολλὰ ὑγρὰ, καὶ ἐν ταύτῳ ψυχρὰ, ἢ θερμὴ. Ὁ ὑγρὸς αἰρ ἀτμοῦ, καταπονεῖ καὶ ἀδυνατοῖ τὰ σερεὰ μέρη, κωλύει τὰς ἐκκρίσεις, μάλιστα τὴν ἀδελον διαφόρησιν, ὃ δὲ ὑγροψυχρὸς ποιεῖ αὐτὰ ἔτι περισσότερον, καὶ προξενεῖ πολλὰς ἀσθενείας τοῦ στήθους· ὁ θερμὸς καὶ ὑγρὸς αἰρ γεννᾷ σιηπεδονώδεις πυρετοὺς καὶ δυσεντερίας.

κβ'. Ὅτι ὁ αἰρ ἄλλοτε μὲν εἶναι βαρύτερος, ἄλλοτε δὲ κουφότερος, διδάσκει ἡμᾶς τὸ βαρόμετρον. Σπανίως δύναται νὰ γένη πολλὰ βαρὺς δι' ἡμᾶς· ἐπειδὴ ὅσον εἶναι βαρύτερος, τόσοον εἶναι καθαρώτερος. Πολλὰ κουφὸς γίνεται διὰ τῆς θερμότητος καὶ ὑγρότητος, ἢ ἐν ὑψηλοῖς τόποις. Ἐνταῦθα πάσχουσιν ἰδιαιτέρως οἱ ἀδυνατοὶ πνεύμονες, οἱ δὲ ὑγιεῖς ἀβλαβῶς τὸν τοιοῦτον αἶρα ὑποφέρουσι.

κγ'. Πολλὰ ἐπιβλαβῆς ὅμως εἶναι ἰδιαιτέρως ἡ ἕξαφνος καὶ ταχεῖα μετάβασις ἐκ θερμότερας ἀτμοσφαιρας εἰς ψυχρότεραν, ἐκ ξηρᾶς εἰς ὑγρὰν, κτ. ἢ ἐνθάλλᾳ. Ὁ ἐνμετάβλητος καιρὸς γίνεται αἰτία πολλῶν τοῦ στήθους καὶ φλεγμονωδῶν νόσων (1).

κδ'. Οἱ ἄνεμοι εἶναι ἐν γένει τὰ μέσα, τὰ ὅποια ἡ φύσις πρὸς καθαρισμὸν τοῦ αἵρος μεταχειρίζεται. Αὐτοὶ διασκορπίζουσι πολλὰς ἀτμίδας, φέρουσιν ὅμως εἰς ἡμᾶς καὶ πολλὰς αὐτῶν τούναντίον, κατὰ τοὺς τόπους δι' ὧν διαβαίνουσι. Πλὴν ἐν γένει ὁ μεσημβρινὸς ἄνεμος, ἐπειδὴ τῶν ἄλλων πνέει προσγειοτέρως, εἶναι ἐπιβλαβέστατος διὰ τὰς ἀτμίδας, ἃς φέρει. Τοιοῦτος, φαίνεται, εἶναι καὶ ὁ τῆς Σικελίας σιρόκος, ἐν ᾧ ἐξ ἐναντίας ὁ τῆς Ἀφρικῆς ἄνεμος ἀρωματτάρως εἶναι εἰς τοὺς ἐγκατόικους ἐπιθυμητὸς καὶ ὠφέλιμος.

(1) Ἰδὲ Ἀγνιπ. §. οδ'.

κε. Ἐν ἄλλο δραστήριον μέσον πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ἀέρος εἶναι ἡ ἀκατάπαυτος κίνησις τῶν ἰσαμένων ὑδάτων, οἱ ποταμοὶ καὶ ἡ θάλασσα· ὁμοίως καὶ τὰ φυτὰ, καὶ ἰδιαίτέρως τὰ φύλλα αὐτῶν εἰς τὸ φῶς καὶ εἰς τὴν τοῦ ἡλίου λάμψιν· αὐτὰ εἰσροφῶσι τὸν φλογιστικὸν ἀέρα, καὶ πάλιν ἐκφέρουσιν αὐτὸν καθαρὸν.

κς. Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται φανερόν, τί ἀνήκει εἰς τὴν ἐκλογὴν ἐνὸς ὑγιεινοῦ τόπου πρὸς κατοικίαν. Πρέπει αὐτὸς νὰ κεῖται εἰς ἕν ὕψωμα, νὰ μὴ εἶναι εἰς τοὺς ἐπιπλαθεῖς ἀνέμους ἐκθεμένος, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ἀνοικτὸς, εἰς τὴν ἀκρὰν ἐνὸς κελαρύζοντος ποταμοῦ, καὶ πλησίον ἐνὸς ἀραιῦ δάσους. Αἱ ἀγῆαι πρέπει νὰ εἶναι πλατεῖαι, πλὴν οὐχὶ πολλὰ κανονικαί· αἱ οἰκίαι ἐκ τῆς γῆς ὑψωμέναι, οὐχὶ ὁμῶς τῶν δύο ὀροφῶν ὑψηλότεραι, καὶ τὰ οἰκήματα ὑψηλά. Σφαγεῖς, βυρσοδέψαι, κηροποιὶ, χαλκεῖς, καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι πρέπει νὰ εἶναι ἔξω τῆς πόλεως· οὔτε πρέπει νὰ ἐνταφιάζωσιν ἐν τῇ πόλει, ἀλλ' ἐντὶνι ἐξ αὐτῆς ἀποσάσει (1).

Β. Βρώσεις καὶ Πόσις.

κζ. Ὅλαι ἐκείναι αἱ οὐσίαι, τῶν ὁποίων ἡ μίξις τῇ μίξει τῶν ἡμετέρων χυμῶν ἤδη τόσον ὅμοια εἶναι, ὥστε ὑπὸ τῶν χωνευτικῶν καὶ ὁμοιωτικῶν ἐπιπέμων ἡμῶν ἐυκόλως μεταβάλλονται, καὶ πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἀπολωλότων μερῶν χρησιμεύουσιν, εἶναι τροφαὶ τοῦ ἀνθρώπου. Στερεὰ τροφή ἐνομαζόνται τὰ βρώματα, καὶ ὑγρά τὰ ποτά.

κη. Μόνον τὸ τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν βασιλείου δίδει ἡμῖν βρώματα. Τὸ εἰς τὸ τῶν ὀρυκτῶν βασιλείου ἀνήκον ὑδωρ δὲν τρέφει, ἀλλὰ μόνον λε-

(1) Πόσις διαφορὰ εἰς τὸ χεῖρον μεταξὺ ταύτης τῆς περιγραφῆς, καὶ τῶν ἡμετέρων πόλεων!

πτύνει (1). Ἄκυρος καὶ ἐσφαλμένη εἶναι ἡ ἀμφιβολία, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἔχη δίκαιον νὰ τρώγῃ τὸ κρέας τῶν φρονευθέντων ζώων, καὶ ἂν ταύτην τὴν τροφήν ἡ φύσις αὐτῷ προσδιώρισεν. Ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ ιδιότης τῶν τοῦ ἀνθρώπου ὀδόντων, τὰ χωνευτικὰ αὐτοῦ ὄργανα, καὶ ἡ διασπορὰ αὐτοῦ εἰς πᾶσαν τὴν τῆς γῆς σφαῖραν δίδουσιν αὐτῷ τὸ δικαίωμα νὰ τρώγῃ πᾶν θρεπτικόν. Ἐν τοῖς θερμοῖς ὁμοῦς κλίμασιν εἶναι ὠφελιμώτερα τὰ περισσότερα φυτικά φαγητά, ἐξ ἐναντίας δὲ ἐν τοῖς ψυχροῖς τὰ ζωώδη ἢ ἀμφοτέρων ὁμοῦς τούτων τῶν γενῶν τῆς τροφῆς μίξις εἶναι σχεδὸν κοινὴ πανταχοῦ (2).

κζ'. Αἱ συνειθισμέναι κατασκευαὶ τῶν βρωμάτων, δηλ. τὸ ψήσιμον ἐν κλιβάνῳ, τὸ ψισσιμον ἐν ὀβελῷ, καὶ ἐπὶ τῆς ἐσχάρας, κτ. ἀποτείνονται μέρος μὲν πρὸς εὐκολωτέραν χώνευσιν, μέρος δὲ πρὸς καλὴν γεῦσιν. Ἡ τρυφή ὁμοῦς τῆς ὀψοποιίας τέχνη ἐξέτεινε τὸν δεῦτερον σκοπὸν μετὰ βλάβης τοῦ πρώτου. Πλὴν ἡ μετρία τῶν ἀλατῶν καὶ ἀρωμάτων, χρήσις δὲν εἶναι ἀποβλητέα.

λ'. Ὁ ἄρτος, ὅστις εἶναι σχεδὸν γενικόν τι βρῶμα, ἐκ διαφορῶν εἰδῶν σίτων κατασκευάζεται. Ὁ ἐκ σίτου ἄρτος εἶναι πλέον εὐπεπτος καὶ θρεπτικὸς, ὁ ἐκ σεκάλης μᾶλλον προξενεῖ αἶρα· ὁ ἐξ ἄλλων εἰδῶν σπαρτῶν κατασκευαζόμενος εἶναι δυσπεπτότερος. Ἰνα ὑπάρχῃ ὁ ἄρτος καλὸς, ἀπαιτεῖται ὥστε τὸ φύραμα καλῶς νὰ ἀναβράσῃ, καὶ ὅταν ἐψηθῇ, νὰ εἶναι πορώδης, καὶ ἄνευ τινὸς ἐπιβλαβοῦς μίξεως (3). Αἱ ἀλευρώδεις ρίζαι ἀναπληροῦσι κατὰ τινὰ τρόπον τὴν τοῦ ἄρτου ἔλλειψιν.

(1) Ἰδὲ τροφῆς ὄχημα. Ἰπποκρ. (2) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. ρηγ'. (3) Ἀυτόθ. §. τνά.

λα'. Πρὸς τούτοις τροφαί, τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν φυτῶν λαμβάνομεν, εἶναι τὰ διάφορα εἶδη τῶν σίτων, τὸ ἄλευρον, αἱ ρίζαι, τὰ ὄσπρια, οἱ λοβῶδεις καρποὶ (1), ὀπῶραι, μύκητες, κτ. Αἱ δρεπτικάι τούτων δυνάμεις εἶναι διάφοροι, καὶ κρέμνται μέρος μὲν ἐκ τῆς κατασκευῆς, μέρος δὲ ἐκ τῆς ιδιότητος τῶν χωνευτικῶν ὀργάνων. Πλὴν αἱ ὀπῶραι, τὰς ὁποίας εἰς τὰς μετὰ κελυφῶν (2), καὶ εἰς τὰς μετὰ κόκκων (3) διαιροῦσιν, εἶναι σχεδὸν εἰς ὅλους ἀγαπητὸν καὶ εὐπεπτον βρῶμα. Τὰ διάφορα εἶδη τῶν ὄσπριων, καὶ μετὰ λοβῶν καρπῶν, διὰ τὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐμπεριεχόμενον σερεὸν ἀέρα, προξενοῦσι φύσας εἰς τοὺς ἀσθενεῖς σομάχους. Οἱ μύκητες εἶναι ὀλίγον δρεπτικοί, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φαρμακεροί.

λβ'. Σχεδὸν ὅλον τὸ βασιλείον τῶν ζώων, καὶ ὅλας τὰς κλάσεις, τάξεις καὶ προϊόντα αὐτῶν, ὀλίγων τινῶν ἐξαιρουμένων, ὡς τροφήν μεταχειρίζομεθα. Αὐτὰ εἶναι ἢ οἰκιακὰ ζῶα, ἢ ἄγρια, δηλαζόντα, ἢ πετεινά, ἰχθύες ποτάμιοι, ἢ θαλάσσιοι. Ὁμοίως καὶ ἢ κλάσις τῶν ἀμφιβίων, τῶν ἐντόμων, καὶ τῶν σκωλήκων προσφέρουσιν ἡμῖν μερικὰ γένη αὐτῶν εἰς τροφήν. Ἡ ὀφθοποιῖα κατασκευάζει ὅλα αὐτὰ τὰ ζωάδη βρώματα τήσων διαφόρων, ὡς ἢ αὐτῶν ποικιλότης εἶναι ἀδύνατον εἰς κλάσεις νὰ ὑπαχθῇ.

λγ'. Τὸ κρέας τῶν ἀγρίων ζώων εἶναι ἐν γένει καλὴ καὶ εὐπεπτος τροφή. Μεταξὺ τῶν ἡμέρων τὰ κερμασφόρα ζῶα εἶναι ἀξιολογώτερα, οὐχὶ μόνον διὰ

(1) Ὡς κύαμοι, φάσηλοι, ἐρέβινθοι, κτ. (2) Ὡς κάρυα, ἀμύγδαλα, κτ. (3) Ὡς ροδάκινα, δαμάσκηνα, κτ.

τὸ κρέας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ γάλα, καὶ τὸ ἐκ τούτου γινόμενον βούτυρον, καὶ τὸν τυρόν. Τὰ ἡμέρα πετεινὰ ἔχουσι θρεπτικὸν κρέας, καὶ δίδουσιν ἡμῖν τὰ ὡά. Τὸ κρέας τῶν ἰχθύων εἶναι μὲν τῇ ἀνθρωπίνῳ φύσει ὀλιγώτερον σύμφωνον καὶ θρεπτικόν, πολλὰ ὅμως ἔθνη ἢ φύσις εἰς μόνην αὐτὴν τὴν τροφήν περιώρισε· μάλισα καὶ ἐκεῖ, ὅπου θαψίλεια ἄλλων θρεπτικῶν οὐσιῶν εἶναι, οἱ θαλάσσιοι καὶ ποτάμιοι ἰχθύς, ποικίλως κατασκευαζόμενοι, εἶναι ἀγαπητόν τι καὶ ἀπαραίτητον βρῶμα. Τὰ μυῖδια, καὶ ἄλλα τοιούτου εἴδους ζῶα, εἶναι ὀλίγον θρεπτικά, καὶ εἰς τὰς μὴ ἀπαραιτήτους τροφὰς ἀνήκουσιν.

λδ'. Ὡς ποτὸν ἐπρόσφερεν ἡ φύσις τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ὅλοις τοῖς ζῴοις τὸ ὕδωρ, τοῦ ὁποῖου εὐκαταία ιδιότης εἶναι ἡ καθαρότης. Ἐν τῇ φύσει ὅμως πάντῃ καθαρὸν ποτὲ δὲν εὐρίσκεται· διὸ ἐκεῖνο εἶναι εἰς πόσιν προτιμότερον, τὸ ὁποῖον ἢ ἰδία φύσις διὰ χαλίκων διηθμίζει, ἢ ἡ τέχνη ἐκ τῶν ἀλλοτρίων μερῶν, γῆς δηλ. ὕλης σεσηπίας, κτ. καθαρίζει.

λε'. Τὰ μεταλλικὰ ὕδατα εἶναι μέγατι δῶρον τοῦ πλάσου εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Αὐτὰ ἔχουσιν ἢ ἀερικὸν ὄξύ μετὰ ἀλάτων, καὶ σιδήρου μορίων, ἢ θείου καὶ ἄλλας εὐκολοαναλύτους ὀρυκτὰς οὐσίας. Τῶ ὄντι αὐτὰ μόνον εἰς ἰατρικὴν χρῆσιν ἔρχονται μᾶλλον, παρά εἰς πόσιν συνειθισμένην. πλὴν καὶ δι' αὐτὸ τὸ τέλος εἶναι πολύτιμα εἰς τὸν ἀνθρώπον.

λς'. Ἡ ἰσχυροτέρων ὅμως καὶ θρεπτικῶν ποτῶν χρεία εἰσήγαγε τὸν οἶνον, τὸν ζύθον, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ οἶνου. Ὁ ἐκ σαφυλῶν δι' ἀναθράσεως γεγόμενος οἶνος περιέχει πνευματώδη τινα, μετὰ ὕδατος μεμιγμένην οὐσίαν, ἐν μείζονι ἢ ἐλάττονι ποσότητι, καὶ εἶναι πολλὰ διάφορος, κατὰ τὸ κλίμα καὶ τὸν

τρόπον τῆς κατασκευῆς (1). Ὁ ἔρυθρός οἶνος εἶναι ἐν μέρει ἐνδυναμωτικώτερος, καὶ ὀλευκός διουρητικώτερος. Οἱ ἀφρίζοντες οἶνοι περιέχουσι πολὺν αερεὸν αἶμα, οἱ δὲ γλυκεῖς πολὺ ζαχαρικὸν ὄξύ. Πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὸν διὰ τοῦ θεῖου, ἢ διὰ τῆς χρονικῆς ζαχάρως γλυκὺν γινόμενον οἶνον (2).

λζ'. Εἰς τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους ἡ φύσις τοῦ οἴνου ἐσέρισεν, εἰσήγαγον ἀντεμβαλλόμενόν τι αὐτοῦ, τὸν ζύθον, ὅστις γίνεται δι' ἀναβράσεως τινὸς εἶδους σίτου, κατ' ἐξοχὴν ὁμῶς τῆς κριθῆς, καὶ ἄλλων τινῶν ἐνδυναμωτικῶν προσθεμένων. Ὁ ζύθος εἶναι μὲν, κατὰ τοὺς πολυποικίλους τρόπους τῆς κατασκευῆς, τῆς ιδιότητος τοῦ ὕδατος, καὶ ἄλλων περιστάσεων, διάφορος, ἐν γένει ὁμῶς εἶναι θρεπτικός, πνευματώδης, λεπτυντικός καὶ μεθυστικός. Ὁ ὄυμουλος ποιεῖ τὴν ζύθον πικρὸν καὶ θρεπτικόν (3).

λη'. Τὸ πνεῦμα τοῦ οἴνου εἶναι ἡ πνευματώδης οὐσία τοῦ οἴνου μᾶλλον συνηνωμένη, καὶ διὰ τῆς διασαλάξεως ἐξ ἐκείνου χωριζομένη. Ὅμοιόν τι ποτὸν γίνεται ἐκ τῆς ἀναβράσεως τῶν εἰδῶν τῶν σίτων. Τὰ τοῦ οἴνου πνεύματα ἢ εἶναι καλιτέρου εἶδους, καὶ κατασκευάζονται μετὰ τῆς προσθήκης διαφόρων νοσίμων πραγμάτων, ὡς τὰ ροσόλια, ἢ εἶναι κατωτέρου εἶδους καὶ δριμέα. Ἡ μετρία τοῦ πνεύματος τοῦ οἴνου χρήσις εἶναι ἐνδυναμωτική· πλὴν οὐδὲν ποτὸν οὔτε ὑπόκειται τόσον εἰς τὴν κατάχρισιν, οὔτε προξενεῖ τόσην βλάβην, ὅσον αὐτό.

λθ'. Ἡ τρυφή εἰσήγαγε πρῶτον τὴν χρήσιν τῶν

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. τξή. (2) Ἀυτόθ. §. τξθ'.

(3) *Humulus lupulus* λατινισὶ ἢ χόρτος ὀνομάζεται, τὴν ὁποίαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ ζύθου μεταχειρίζονται.

Σερμαῶν ποτῶν, τῆς Σείης, τοῦ καφφέ, τῆς σουκκολάδας, καὶ τὸ ἔθος μετέβαλεν αὐτὰ εἰς χρείας ἀπαραιτήτους. Ἡ Σείη, ἣτις εἶναι ἀπόζεμα τῶν φύλων ἐνὸς Σάμνου τῆς Κίνας, ἔχει κατ' ἀρχὰς ναρκαωτικήν δύναμιν, χάνει ὅμως αὐτὴν ξηραينوμένη, καὶ μετακομιζομένη εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐχει τὰς ἐξῆς ἐνεργείας· ἂν αὐτὴν μετρίως μεταχειρίζονται, ἐνεργεῖ ὡς λεπτὸν ὕδωρ λεπτύνουσα, καὶ διαλύουσα τοὺς χυμοὺς, ἂν ὅμως ὑπερβολικῶς αὐτὴν πίνωσιν, ἀδυνατοῖ, χανώνει καὶ ἐξυδαροῖ τοὺς χυμοὺς (1), μετὰ γάλακτος δὲ πινομένη εἶναι Σρεπτική. Ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ Οὐλλανδίᾳ καταχρῶνται αὐτὴν καθ' ὑπερβολήν.

μ'. Οἱ κύαμοι τοῦ καφφέ κατάγονται ἐκ τῆς Ἀραβίας, καὶ ἐξ ὅτου τὸ ἀπόζεμα αὐτῶν ἐγένεν εἰς ὅλους ἀγαπητὸν, φυτεύεται ὡσαύτως καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦ ψισίματος τὸ ἐν αὐτοῖς ἐμπεριεχόμενον ἔλαιον γίνεται ἐμπυρευματικὸν (2)· ἐξ οὗ προέρχεται ἡ πνευματώδης καὶ πικρὰ γεῦσις αὐτοῦ τοῦ ποτοῦ, ἣτις πρέπει νὰ μετριάζεται διὰ τῆς ζαχάρους. Ἡ μετρία χρῆσις τοῦ καφφέ ἀνευ γάλακτος εἶναι ὠφέλιμος εἰς τὸν σόμαχον, καὶ λαμπρύνει τὸ πνεῦμα· μετὰ γάλακτος εἶναι Σρεπτικός, ἡ ὑπερβολικὴ χρῆσις Σερμαίνει καὶ πειράζει τὰ νεῦρα (3). Ἡ σουκκολάδα, ἣτις ἐκ τῶν ἐλαιωδῶν κυάμων τοῦ κακάο κατασκευάζεται, εἶναι πολλὰ Σρεπτική, καὶ διὰ τῆς προσθήκης ἄλλων γίνεται πολλὰ Σερμαντική.

μά. Ἐν γένει ἡ εἰσαγωγή τῶν Σερμαῶν ποτῶν ἐπροξένησε μεταβολήν τινα εἰς τὸ σύστημα τῶν ἐπικρατουσῶν νόσων. Οἱ λίθοι τῶν νεφρῶν καὶ τῆς τοῦ

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. σπέ, (2) Ἀντ. σημ. κ'.
(3) Ἀντόξ. §. σπδ'.

οὔρους κύσεως εἶναι σπανιώτεροι· ἢ πολυαιμία, καὶ αἱ καθαρὰι φλογώδεις νόσοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔγιναν ἄφαντοι· ἔξ ἐναντίας ὁμως νευρική ἀδυναμία, ὑποχονδρίασις, σιελώδεις νόσοι, κτ. συμβαίνουσι πολὺ συνεχέστερον νῦν, παρὰ προτιήτερα.

μβ. Ἐν γένει εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῇ ὁ καιρὸς τοῦ τρώγειν, καὶ ἡ ποσότης τῶν βρωμάτων ὁμοίως καὶ ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν βρωμάτων καὶ ποτῶν. Τὸν καιρὸν τῶ ὄντι προσδιορίζει ἡ πείνα· αἱ εὐγενέστεραι ὁμως τοῦ ἀνθρώπου ἐνασχολήσεις ἀπαιτοῦσι προσδιωρισμένον τινα εἰς τοῦτο καιρὸν, τὸν ὁποῖον οἱ πεπολιτευμένοι ἄνθρωποι πανταχοῦ ἐνέκριναν. Ὁ κόρος προσδιορίζει τὸ μέτρον τῆς ποσότητος, τὸ περισσότερον τούτου δὲν χωνεύει, καὶ καταβαρύνει τὴν φύσιν. Ἡ αὐτὴ ἀναλογία εἶναι καὶ μεταξὺ τῆς δίψης καὶ τοῦ ποτοῦ· πρέπει ὁμως τὸ ποτὸν εἰς τὴν τοῦ θέρους θερμότητα νὰ εἶναι περισσότερον. Ἡ ἐκ πείνης θάνατος εἶναι σιπεδονώδης τις πυρετὸς μετὰ λύσεως. Ὁμοίως καὶ ὁ ἐκ δίψης. Ὅσοι ὁμως ζῶσιν ἐν μεγάλῃ ἀργίᾳ καὶ ἀκίνησίᾳ, εὐκολωτέρως δύνανται νὰ ζήσωσ' χωρὶς βρωμάτων, παρὰ χωρὶς ποτῶν (1).

μγ. Ἡ κατάχρησις τῶν πολλὰ σιελωδῶν, παχέων, ἐλαιωδῶν, ταγκισμένων, ὀξέων, δριμέων, λιξιδικῶν (2), πολλὰ ἀρωματικῶν καὶ γλυκέων, πνευματωδῶν, γαιωδῶν, καὶ πολλὰ, ἢ ὀλίγον θρεπτικῶν φαγητῶν· ὁμοίως καὶ ἡ κατάποσις θερμότητων βρωμάτων, καὶ ψυχροτάτων πραγμάτων, ὅλα αὐτὰ γίνονται αἷτια διαφόρων κακῶν ἀποτελεσμάτων καὶ νόσων. Τὰ μὴ ἀρκετῶς μασσηθέντα

(1) Ἰδὲ Ἀντ. §. ρπέ. κτ. (2) Λιξίτην (lixivia) ὀνομάζεται τὸ προκύπτου ἅλας ἐκ τῆς σάκκης ὕδατι ἀνακαταθέσεως καὶ διηθησεύσεως.

σερεὰ βρώματα διαφθείρουσι πάντα τὰς χωνευτικὰς δυνάμεις.

μδ'. Ἐσφαλμένη πρόληψις εἶναι, ὅτι ἡ ὑπὸ διαιτητικῶν σφαλμάτων ἐμποιηθεῖσα βλάβη δύναται ἀμέσως καὶ πάντοτε διὰ τῶν ἰατρικῶν νὰ θεραπεύηται· καθὼς καὶ τὰ ἰατρικὰ ὡσαύτως εἶναι περιττὰ καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς τοὺς ὑγιεῖς. Κατ' ἔξοχὴν ἐπιβλαβὴς εἰς τὸν ὑγιῆ εἶναι ἡ κατάχρησις τῶν κινητικῶν, τῆς φλεβοτομίας, καὶ τῶν προφυλακτικῶν ἰατρικῶν· ὅπου δὲν εἶναί τι χρῆζον διορθώσεως, ἐκεῖ βλάβην πᾶσα μεταβολὴ προξενεῖ.

μέ. Τὰ δηλητήρια εἶναι οὐσίαι, τὰς οποίας καὶ τὰ τρία τῆς φύσεως βασιλεία ἐν μεγάλῃ ποσότητι ἡμῖν χορηγοῦσιν. Ἡ παραμικρὰ ποσότης αὐτῶν προξενεῖ εἰς τὸ σῶμα βλάβην, ἢ θάνατον· πλὴν ἡ τεχνικὴ ἰδέα τῶν δηλητηρίων εἶναι ἔτι κλονιζομένη καὶ ἀπροσδιόριστος. Πράγματα, τὰ ὅποια ὡς δηλητήρια θεωροῦνται, γίνονται εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς σοφοῦ ἰατροῦ καὶ ἰατρικά· ὅλοι ὅμως ἐκ συμφώνου δίδουσι ταύτην τὴν ὀνομασίαν εἰς σώματα, τὰ ὅποια συνεχῶς ἐπιβλαβῆ γίνονται.

μς'. Τὸ βασιλείον τῶν φυτῶν γεννᾷ καὶ πολλαπλασιάζει διάφορα φαρμακερὰ φυτὰ, τὰ ὅποια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐσωτερικῶς λαμβανόμενα προξενούσι μέγαν ἐρεθισμόν, ἐμετόν, καὶ διὰ ληθάργου τὸν θάνατον. Διάφορα γένη τῶν ἀγαπητῶν μυκήτων, τὸ κῶνειον, τὸ σολάνον, ἡ διγιταλὶς, ἡ βελλαδόνα, τὸ ἀκόνιτον, ὁ ὕσκυαμος, τὸ ὄπιον, κτ. εἶναι ἐκ τούτου τοῦ εἶδους. Ἀντιφάρμακον τούτων εἶναι τὰ ὄξέα.

μζ'. Ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν ὄρυκτῶν εὐρίσκομεν δηλητήρια πολλὰ ἐρεθιστικά, καὶ ὡς ὄξυ καὶ κοπτερόν ὄργανον ἐνεργοῦντα. Ἐνταῦθα ἀνήκει ὁ μὴ λεπτῶς συντετριμμένος ὕελος, τὸ ἀρσενικόν, τὸ κοβάλ-

τον, τὸ κίτρινον ἀρσενικόν, ὀψωθεῖς ἐρμῆς (1), μόλυβδου καὶ χαλκοῦ προϊόντα, δηλ. ὁ λιθάργυρος, ὁ χάλκωνθος, κτ. Ἀντίδοτον αὐτῶν εἶναι τὸ γάλα, πρᾶγματα σιελῶδη, ἔλαια, καὶ θερμὰ ποτὰ ἐν μεγάλῃ ποσότητι λαμβανόμενα.

μή. Ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασιν εἶναι πολλὰ φαρμακερὰ ζῶα, δηλ. ἔχιδναι, ὄφεις, σκορπίοι, τῶν ὁποίων τὸ κέντημα, ἢ ἡ δῆξις θανατηφόρος διὰ τοῦ ἐγχεομένου φαρμάκου γίνεται. Ἐν ταῖς εὐκράτοις ζῶναις ἐξ ἐναντίας δὲν γνωρίζομεν φαρμακερώτερόν τι ζῶδες φάρμακον τῆς λύσσης, εἰς ἣν τὸ γένος τῶν κυνῶν κατ' ἐξοχὴν ὑπόκειται· αὐτὸ διαβαίνει εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ δῆγματος καὶ τοῦ σιέλου, καὶ προξενεῖ τὸν θάνατον διὰ τῆς ὑδροφοβίας (2). Ἐμποδίζεται αὕτη ἡ νόσος διὰ διαίτης τῆ φύσει τῶν κυνῶν ἀνηκούσης. Ἡ ἀποτομὴ τοῦ τῆς λύσσης λεγομένου σκάλικος εἶναι μῦθος.

μδ'. Ἄν τὰ πάθη, καὶ αἱ ὕλαι τῶν κολλητικῶν, καὶ ἐν τῷ ἀέρι διεσπαρμένων ἀναθυμιάσεων, αἰτίαι ἐνεργοῦσαι αἰτίαι τῶν ἐπιδημίων νόσων ὑπάρχουσι, πρέπει μετὰ τῶν φαρμάκων νὰ συναριθμηθῶσι, τοῦτο ἐνταῦθα δὲν ἀποφασίζομεν. Αἱ ἐπιπλαθεῖς ἐνέργειαι αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀνεξήγητοι.

Γ'. Σωματικαὶ Κινήσεις.

ν'. Ἡ σωματικὴ κίνησις ἀπαιτεῖται ἀναγκαίως εἰς τὴν τῆς ὑγείας ὀλοκληρίαν, καὶ ὅλων τῶν ἐνεργειῶν τοῦ σώματος. Ἐπειδὴ ἂν καὶ αἱ ζωτικαὶ καὶ φυσικαὶ ἐνέργειαι διὰ τοῦ οἰκείου αὐτῶν ἐρεθισμοῦ γίνωνται ἀκαταπάυτως, πρέπει ὅμως αὐτὸς νὰ συνέχηται καὶ νὰ ἐνδυναμοῦται ὑπὸ τῆς ἐξασκήσεως

(1) Τὸ τουρκισὶ σουλεϊμί. (2) Ἰδὲ Ἀντιπ. 5. συν.

τῶν ἐκουσίῳν κινήσεων. Αἱ ἐξωτερικαὶ κινήσεις οὐ μόνον δὲν ἀφαιροῦσι τὴν δύναμιν τῶν ἐσωτερικῶν, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὴν αὐξάνουσι.

να. Πολυποικίλος εἶναι ἡ εἰσροή, ἣν δείκνυσιν ἡ πρὸς τὴν τῶν μυῶν κίνησιν ἀναγκαία ἀμοιβαία τάσις καὶ χάνουσις τῶν μυῶν, μέρος μὲν εἰς αὐτὰς τὰς ἴνας τῶν μυῶν, μέρος δὲ εἰς τὰ συνδεδεμένα, καὶ πλησίον κείμενα μέρη, εἰς τὰ νεῦρα δηλ. ἀρτηρίας, φλέβας, δικτυώδη ὑφὴν, καὶ εἰς τοὺς ἐν τούτοις ἐμπεριεχομένους χυμούς. Ὅλα αὐτὰ ἀμοιβαίως θλίβονται, ἀπολύονται, ὑποσιρίζονται, ἢ κυκλοφορία ἐνδυναμοῦται, καὶ ἡ μεταξὺ τῶν σφραγῶν καὶ ὑγρῶν μερῶν τῆς ἐνεργείας καὶ ἀντενεργείας ἰσοσάθμια διατηρεῖται.

νβ. Ἡ μὲν ἄσκησις αὐξάνει τὰς τῶν μυῶν δυνάμεις, ἡ δὲ ἀμελής ἡρεμία ἐξ ἐναντίας σφραγῶν αὐτοὺς ὅλης τῆς αὐτῶν δρασιμότητος. Διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ ἡ τοῦ αἵματος κυκλοφορία μᾶλλον ἐυτάκτως γίνεται ὁμοίως καὶ αἱ χωνευτικαὶ δυνάμεις, καὶ αἱ ἐνεργεῖαι ὅλων τῶν σπλάγχχνων τῆς κάτω κοιλίας δι' αὐτῆς λίαν ἐπιταχύνονται. τούναντίον δὲ διὰ τῆς καθεσικῆς ζωῆς, καὶ διὰ τῆς κλίσεως τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἔμπροσθεν κωλύονται, καὶ αἱ ἐκ τούτου προερχομέναι νόσοι γεννῶνται.

νγ. Ἡ ἐν νεαρῇ ἡλικίᾳ πρῶτη τῶν δυνάμεων βία προξενεῖ πρῶτον ἀποσκλήρυνσιν τῶν μελῶν, καθὼς πάλιν καὶ αἱ πολλὰ βαρεῖαι ὑπηρεσίαι ἐξαντλοῦσι τὸ σῶμα. Μία καὶ μόνη πολλὰ βιαία κίκτις ποιεῖ μεγάλην ἐξάντλησιν τῶν δυνάμεων, κλίσιν εἰς ἕξασιν, διάλυσιν τοῦ αἵματος, αἱμορραγίας, καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον. Συνεχῶς μετὰ βλάβης τούτοις πολλά ὀρμητικοὶ ὄρχισαι δοκιμάζουσι.

νδ. Ἡ ἀκίνητος στάσις βιάζει ἀδιακόπως ὅλον τὸ τῶν μυῶν σύστημα, καὶ ἀτονίζει μᾶλλον ἢ τὸ

περιπατεῖν· οἱ χυμοὶ συμπήγνυνται εὐκόλως εἰς τὰ κάτω ἄκρα, καὶ εἰς τὰ ἐν τῇ λεκάνῃ ἐμπεριεχόμενα μέρη. Ἐπιβλαβέστερον εἶναι τὸ βασιάζειν βαρῦτι φορτίον, ἐξ οὗ κῆλαι, προπτώσεις, καὶ τῶν ὑγρῶν συμφορήσεις προξενοῦνται.

νε. Ἡ ἡσυχωτέρα θέσις τοῦ καθημένου καὶ τοῦ κειμένου ἐπίσης δὲν εἶναι τῇ ὑγείᾳ ὑφελιμώτεραι. Ἐπειδὴ ἡ μὲν πρώτη προξενεῖ οἰδήμα τῶν ποδῶν, καὶ ἀσθενείας τῶν ἄρθρων, ἡ δὲ δευτέρα ζάλην καὶ ἄλγος τῆς κεφαλῆς, καὶ ἰδιαιτέρως σύμπηξιν τοῦ ὄρου, καὶ λίθους εἰς τὰς τοῦ ὄρου ὁδοὺς. Πολλάκις καὶ ὀρμητικὸς καγχασμὸς, βῆξ, χάσμη, ἀνασκορδινιάσις, φύσημα, κραυγὴ, ψάλσιμον, πυγμὴ, πάλι, καὶ πῆδημα ἐπροξένισαν μεγάλας βλάβας, ὡς πολλὰ ὀρμητικαὶ κινήσεις ὑπάρχοντα.

Δ'. Χρήσις τῶν δυνάμεων, καὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς.

νε'. Πόσον τὸ περιωρισμένον τοῦ ἀνθρώπου ἐρευνητικὸν πνεῦμα ἐδυνήθη νὰ γνωρίσῃ περὶ τοῦ συνδέσμου τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, τοῦτο ἐν τῇ Ψυχολογίᾳ ἐξηγήσαμεν. Ἡ τῶν Ψυχικῶν δυνάμεων χρήσις, ὡς ἐν τῶν ἕξ μῆ φυσικῶν πραγμάτων θεωρουμένη, δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς μία σωματικὴ ἐνέργεια, καθ' ἣν ἐν τῇ ἔδρᾳ τῶν αἰσθήσεων μεταβολήτις συμβαίνει, εἴτε κλόνισις αὐτῆ, ἢ δόνημα, ἢ ὅ,τι ἄλλο εἶναι, δι' ἧς ἡ τῶν νεύρων δύναμις ἐπίσης ἐξαντλεῖται, ὡς καὶ ἡ τῶν μυῶν διὰ τῆς διηνεκοῦς κινήσεως.

νεζ. Ἐπειδὴ ἡ νευρικὴ δύναμις τῇ ὁλοκληρίᾳ ὅλων τῶν ἐνεργειῶν εἶναι ἀναγκαία, ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι αἱ μεγάλαι βίαι τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, ἐπίσης ὡς καὶ ἡ βία τοῦ σώματος κινήσις, ἀτονίαν τοῦ σώματος ἐμποιεῖ. Ἐκείνη ἡ ἀτονία εἶναι ἐπιβλαβέστερα αὐτῆς· ἐπειδὴ τὴν μὲν σωματικὴν

αίτονίαν ἀκολουθεῖ ἡδύςτις καὶ ἀναπαυτικὸς ὕπνος, ταύτην δὲ μία χαυνωτικὴ ἀϋπνία, καὶ κίνησις τῶν χυμῶν πρὸς τὴν κεφαλὴν· ἡ διηνεκὴς δὲ καὶ ἐπίμονος προσοχὴ εἰς ἓν πρᾶγμα, καθρίαν καὶ σχεδὸν παραφορὰν τοῦ νοῦς.

νῆ. Ἰνα ἀποφύγη ὁ πεπαιδευμένος ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα, δὲν πρέπει νὰ ἐνασχολῆται ἀκαταπαύτως εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, ἀλλ' ὅταν ἡ μία ἐνασχόλησις ἀρχιται νὰ ἀτονῇ αὐτὸν, πρέπει νὰ μεταβαίνη εἰς ἄλλην. Αὕτη ἡ μεταβολὴ εἶναι εἰς τὴν διατήρησιν τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος ὠφελιμωτάτη· ἐπειδὴ συνέχει τὰ ζωτικὰ πνεύματα ἐν δρασικότητι, χωρὶς νὰ καταναλίσκη αὐτὰ.

νθ'. Ἄραγε εἶναι κάλλιον νὰ ἀμελῶμεν πάντα τὰς ψυχικὰς δυνάμεις; Ἄν θέλωμεν νὰ γένομεν κτήνη, μάλιχα. Ὅστις θέλει μόνον νὰ τρώγη, νὰ πίνη, νὰ κοιμᾶται, καὶ νὰ εὐχαρισῇ τὰς ἄλλας ζωῶδεις χρείας, χωρὶς νὰ ἐξεργάζηται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, δοθεῖτω ὅλος ὅτος εἰς τὰς ὁρμὰς, καὶ ἐκτεινέτω τὴν ἀδοξον αὐτοῦ ζῶν τόσον πολλὰ, ὅσον ἡ μηχανὴ ἀφ' ἑαυτῆς δύναται νὰ ὑπάρξη.

ξ'. Τὰ πάθη τῆς ψυχῆς εἶναι, ὡς ἡ Ψυχολογία ἡμᾶς ἐδίδαξε (δ. ρξ.θ'), διεγείροντα καὶ πιέζοντα, ὀνομαζόμενα ὁυτως ἐκ τῶν σωματικῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας αὐτὰ ἐμποιοῦσι· δυνάμεθα ὁμως νὰ διαίρῃσωμεν αὐτὰ καὶ εἰς μέτρια καὶ βίαια. Τὰ τελευταῖα φρονέουσι συνεχῶς δι' ἀποπληξίας, εἴτε χαροποιὰ, εἴτε λυπηρὰ εἶναι· ἐν ᾧ τοῦναντίον μετρία χαρὰ, ἔρως, ἐλπίς, κτ. εἶναι ἐνδυναμωτικά, καὶ τῇ ὑγείᾳ ὠφέλιμα. Ἡ ἀνία, ἡ ἀθυμία, ὁ φθόνος, κτ. ἀτονοῦσι τὰ νεῦρα, καὶ ἐπιβλαβῆ ἀποβαίνουσι.

ξά'. Τὰ μέτρια λοιπὸν πάθη εἶναι τρόπον τινὰ οἱ ὀυριοὶ ἀνεμοὶ, οἵτινες τὸ πλοῖον τοῦ τῆς ἀνθρώπου.

πίνης ζωῆς διασῆματος ἀσφαλῶς εἰς τὸν προσδιωρισμένον αὐτοῦ τόπον φέρουσιν. Ἡ παντελής ἀδιαφορία εἶναι ἴδιον ἢ τῶν νωθῶν, οἵτινες δὲν δύναται νὰ κινηθῶσιν, ἢ τῶν κακούργων, οἵτινες ἐπὶ σκοπῶτινι καταχρῶνται αὐτήν (1).

ξβ'. Τόσον εἰς τὴν ἰατρὸν, ὅσον καὶ εἰς τὴν φιλόσοφον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγήσωσι πῶς τὰ πάθη ἐνεργοῦσιν εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ σώματος· πῶς αὐτὰ μεταβάλλουσι τοὺς ὄρους τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων κινήσεων· πῶς ἡ χαρὰ ἐνδυναμοῖ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος· πῶς ὁ θυμὸς ταραττει τὴν χολήν, ὁ φόβος προξενεῖ διάρροϊαν, καὶ ἡ φρίκη λειποθυμίαν, κτ.

Ε'. Ὑπνος καὶ Ἐγρηγόρσις.

ξγ'. Τὸ ἀναγκαῖον καὶ ἀφρευκτον τῆς ἀλλεπαλλήλου μεταβολῆς τῆς ἐγρηγόρευσεως καὶ τοῦ ὕπνου, πρὸς τὴν ὀλοκληρίαν καὶ διάρκειαν τῶν ζωιδῶν ἐνεργειῶν ἐν τῇ ψυχολογίᾳ παρετηρήθη. Ὁ ὕπνος, ὡς ἐν τῶν ἑξ μὴ φυσικῶν πραγμάτων θεωρούμενος, εἶναι τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἀναπαύσεως μέσον, τόσον εἰς τὴν ἐν τῇ ἐγρηγόρσει πολλὰ βιασθεῖσαν προσοχὴν τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων, ὅσον καὶ εἰς τὸν κόπον τοῦ σώματος.

ξδ'. Πόσον πρέπει νὰ διαρκῆ ὁ ὕπνος, εἶναι μία ἐρώτησις γενικῆς ἀποκρίσεως ἀνεπίδεκτος. Τὰ παιδία χρῆζουσι περισσοτέρου ὕπνου, παρὰ οἱ ἡλικιωμένοι. Οἱ ἐκ νόσου τινὸς ἀναλαμβάνοντες μεγάλην ὠσαύτως ἀνάπαυσιν δοκιμάζουσιν ἐκ τοῦ διεξοδικωτέρου ὕπνου. Ἡ κρᾶσις, τὸ κλίμα, αἱ ὥραι τοῦ ἔτους, καὶ τὸ ἔθος ἔχουσιν ἐνταῦθα ἀναντίρρητον εἰσροήν.

(1) Ἰδὲ Ἀντικ. §. σξά. καὶ σξδ'. 1.

ξέ. Οἱ πεπαιδευμένοι, ὅτινες χάριν τῶν μουσῶν ἀγρυπνοῦσι τὴν νύκτα, ἢ διὰ θερμῶν ποτῶν τὸν ὕπνου ἀπομακρύνουσι, βλάπτουσι τὴν αὐτῶν ὑγείαν ποικιλοτρόπως. Αἱ ἴνες τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς μηδεμίαν ἀνάπαυσιν ἔχουσαι, πίπτουσι εἰς ἀτάκτους κινήσεις· αἱ ἔσω καὶ ἔξω αἰσθήσεις χάνουσι τὴν αὐτῶν ἀρμονίαν, οἱ σοχασμοὶ καταντῶσιν εἰς ἀταξίαν, τὸ αἷμα φέρεται βιαίως πρὸς τὸν ἐγκέφαλον, ὃ ἤδη ἐπιθυμούμενος ὕπνος φεύγει ἐπιμόνως, καὶ ὅλα τὰ ἀναφερθέντα δεινὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον κλίνουσι.

ξς. Ὁ ἄμετρος ὕπνος ἐκχαυνοῖ ὅλα τὰ σερεὰ μέρη, τὰ νεῦρα, τὰς αἰσθήσεις, καὶ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις· ὅποιος κοιμᾶται παραπολὺ, γίνεται ὡς μάρμωτα (1).

ξζ. Πολλάκις ἐρωτοῦσιν, ἂν ὁ κατὰ τὸ μεσημέριον ὕπνος εἶναι ὠφέλιμος. Τὸ ἔθος δύναται ἐνταῦθα νὰ ἀποφασίσῃ· ἐν γένει ὅμως δὲν ἀπεδείχθη ὅτι ἡ χώνευσις εὐκολωτέρας εἰς τὸν ὕπνον γίνεται, παρὰ εἰς τὴν ἐγρήγορσιν. Ἡ πείρα διδάσκει ὡσαύτως ὅτι μετὰ τὸν λιτὸν δείπνον ἔπεται γλυκύτερος ὕπνος, παρὰ μετὰ τὸν σαφιλῆ.

ς. Ἀναλογία μετὰ τῶν ἐκκρινόμενων καὶ ἐμμενόντων χυμῶν.

ξη. Πολλοὶ τῶν ἐν τῷ σώματι εὐτρεπιζομένων χυμῶν εἶναι εἰς τινὰ χρείαν καὶ ὠφέλειαν τῆς τοῦ ζώου οἰκονομίας προσδιωρισμένοι· τινὲς πρέπει, ἀφ' οὗ ἐκ τῶν ὠφελίμων χωρισθῶσι, δι' ἄλλων προσδιωρισμένων ὁδῶν πάλιν νὰ ἐξέρχονται ἐκ τοῦ σώματος. Ἡ ὀλοκληρία λοιπὸν τῆς τοῦ ἀνθρώπου

(1) Marmota. οὕτως ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Λιννέου ζῷοντι, τὸν περισσότερον καιρὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ κοιμώμενον.

πίνου σώματος οικονομίας συνίσταται ἐν τῷ πρέποντι μέτρῳ καὶ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ ἐμμένοντος καὶ ἐκκρινομένου (1).

ξδ'. Ο' σιέλος π. χ. εἶναι ὁ χυμὸς, ὅστις προσδιωρίσθη νὰ ἀνακατώνηται μετὰ τῶν βρωμάτων ἐν τῷ μασσᾶσθαι, καὶ νὰ ποιῇ τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν τροφῶν ὁμοιώσεως. Κατὰ τοῦτο ἔχει ἀναλογίαν τῷ χυλῷ τοῦ ζομάχου, καὶ εἶναι ἀρμόδιος νὰ ἀυξάνη τὴν ἐκείνου ποσότητα. Διὰ τοῦτο πρέπει αὐτὸς νὰ διαφυλάττηται ἐν τῇ πρωτοτύπῳ αὐτοῦ καθαρότητι, καὶ διηνεκῶς νὰ καταπίνηται.

ὁ. Λοιπὸν τὸ ἔθος μόνον δύναται νὰ διορθώσῃ, καὶ νὰ ποιήσῃ ἀβλαβῆ τὴν ἀπόπτυσιν τοῦ διὰ τῆς καπνίσεως τῆς δριμείας νικοτιανῆς (ἧς ἡ χρῆσις εἶναι πάντῃ ἐπείσακτος) δριμύος γενομένου σιέλου, καὶ τὴν τῆς ἐντεῦθεν προερχομένης τοῦ σώματος ξηρότητος δι' ὕδατωδῶν ποτῶν ἐλπιζομένην διόρθωσιν. Τὸ ἐλλεῖπον μέρος τοῦ ζομαχικοῦ χυλοῦ δὲν ἀποκαθίσταται διὰ τούτων· μάλις καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων χωνευτικῶν χυμῶν φθίρεται, οἱ ὀδόντες καταναλίσκονται, καὶ κατατίθεται τὸ θεμέλιον εἰς πολλὰ κακὰ, τὰ ὁποῖα μετὰ καιρὸν συμβαίνουσι (2).

οά. Συγκατανεύομεν ὅμως ὅτι τὸ μέτριον τῆς νικοτιανῆς κάπνισμα, ὅταν γένη διὰ τὸ ἔθος δευτέρα φύσις, δύναται νὰ ἀποβῇ ἀβλαβές, μάλις ἐνίοτε καὶ τῇ ὑγείᾳ ὠφέλιμον. Τότε τοῦλάχιστον δὲν εἶναι καλὸν νὰ παραιτήσῃ τις αὐτὸ (3).

οβ'. Ο' ἀπόπατος ἐξάγει ἐκ τοῦ σώματος τὸ γαιῶδες μέρος τῶν βρωμάτων, ὑπὸ τοῦ φλογιστοῦ τῆς χολῆς βεβαμμένον, συνδεδεμένον, καὶ κατὰ τὴν διάμετρον τοῦ τῶν ἐντέρων σωλήνος μεμῶρφο-

(1) Ἰδὲ Ἀντίπ. §. ξδ'. 2. (2) Ἀντ. §. σπς'.
(3) Ἀντ. §. ρνς'.

νου. Ὅσον ἡ ὑγεία εἶναι σφαιρωτέρα καὶ ἀθλητικῆ, τόσον μᾶλλον καὶ ἡ τῶν βρωμάτων προσότης εἰσροφείται, καὶ ἡ κόπρος εἶναι ὀλιγωτέρα, καὶ ὁ ἀπόπατος σπανιώτερος καὶ σκληρότερος. Λοιπὸν ὁ ἀνευ ἐνοχλήσεως σπανιώτερος ἀπόπατος εἶναι καλῆς ὑγείας σημεῖον.

ογ'. Ἄν ὅμως τὰ παραδείγματα τούτου εἶναι σπάνια, εἶναι ὅμως ἐκάσῳ ἀνθρώπῳ πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς ὑγείας σχεδὸν ἀναγκαῖον (μετὰ τινος διαφορᾶς τῆς ἡλικίας, καὶ ἄλλων τινῶν περιστάσεων) τοῦλάχισον εἰς ἀπόπατος κατὰ τὴν ἡμέραν. Ἡ φύσις συνηθίζει ἐν τούτῳ εὐκόλως εἰς τινὰ ὥραν, καὶ εἰς ἐρεθισμόν τινα ἰδιαίτερον, ὅς τις προξενεῖ τὸ μάγνησμα, καὶ ἐπιταχύνει τὴν ἐξαγωγήν.

οδ'. Ἐξ ἐναντίας ἢ ἐπισώρευσις τῆς κόπρου ἐν τοῖς νεφροῖς ἐντέροις, τὰ ὅποια χωρὶς ἐξωτερικοῦ ἐρεθισμοῦ δὲν δύναται αὐτὸν νὰ ἐκβάλῃ· καὶ ὁ συνεχέστερος μὲν, ἀλλ' ὑδαρώτερος ἀπόπατος, τὸν ὁποῖον τὰ λίαν ἐρεθιστικὰ ἔντερα δὲν δύναται νὰ κρατήσωσιν· αὐτὰ εἶναι δύο ἀλλήλαις ἀντικείμενα κλίσεις, ἐκ σφαλμάτων διαιτητικῶν προερχόμεναι, καὶ ἐκ τῆς ἀτελοῦς ὑγείας γεννώμεναι. Πολλάκις ὅμως ἡ διάρροια εἶναι ὑγιεινὴ, καὶ πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἐνεργεσία τῆς φύσεως (1).

οε'. Εἰς ἄλλας μὲν κράσεις ἕκαστον ποτὸν ταχέως ἐνεργεῖ εἰς τὸ οὔρον, εἰς ἄλλας δὲ ὀλιγώτερον. Ἐν γένει ὅμως ἡ ἔκκρισις τοῦ οὔρου ἔχει ἀναλογίαν πρὸς τὴν διαφύρησιν. Ἡ διαφύρησις εἶναι ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασι, καὶ ἐν τῷ θερεῖ περισσοτέρα, ἡ δὲ τοῦ οὔρου ἔκκρισις ἐν ψυχροῖς τόποις, καὶ τοῦ ἔτους καιροῖς.

ος'. Ἐπειδὴ τὸ ἐξερχόμενον οὔρον, εἴτε ἐν με-

(1) Ἴδὲ Ἀντιπ. §. ριέ.

γαλιτέρα, είτε ἐν ὀλιγωτέρῃ ποσότητι εἶναι, καθαρίζει τὸ αἷμα τῶν ὑδατώδων, γαιωδῶν καὶ ἀλατωδῶν μερῶν, προφανές ἐστιν ὅτι ἡ ἐξαγωγή αὐτοῦ εἶναι πολλὰ οὐσιώδης εἰς τὴν ὑγείαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει ἐν πρέποντι καιρῷ νὰ δίδωμεν προσοχὴν εἰς τὴν πρὸς τὴν ἐξαγωγὴν αὐτοῦ βίαν, ὡς ἐπιταγὴν οὕσαν τῆς φύσεως, καὶ νὰ ἐκκενῶμεν τὸ ὄυρος τὸ ἐν τῇ κύσει συνηθροισμένον.

οζ. Τὸ συνεχές κάλυμα τοῦ ὄυρους ποιεῖ λίθους τῆς κύσεως, καὶ τῶν νεφρῶν ὑπερβολικὴν τάσιν τῆς κύσεως, καὶ τέλος πάντων ἀδυναμίαν εἰς τὸ οὐρεῖν, ἐξάψεις, γάγγραιναν, καὶ ρήξιν τῆς κύσεως.

οή. Ἡ ἀδύναμος διαφύρσις, ἣτις γίνεται διὰ τοῦ δέρματος καὶ τοῦ πνεύμονος, εἶναι τόσον δαφυλεξέρα, ὅσον μᾶλλον οἱ πόροι αὐτοῦ ὑπὸ τῆς θερμότητος ἐχαυνώθησαν. Διὰν ἀυξηνηθεῖσα μεταβάλλεται εἰς ἰδρώτα, ὅς τις συμβαίνει μὲν συχνάκις καὶ εἰς ὑγιεῖς, δὲν ἀνήκει ὅμως εἰς τὰ συνειθισμένα τῆς ὑγείας φαινόμενα.

οδ. Ὁ ὑπερβολικὸς ἰδρῶς βλάπτει κατὰ τοῦτό, ἐπειδὴ συμπιγνύει πολλὰ τοὺς χυμοὺς, ἀνοθεῖ τὰ στερεὰ μέρη, καὶ ποιεῖ τὸ δέρμα καὶ τῆς παραμικροτέρας μεταβολῆς τῆς ἀτμοσφαιρας πολλὰ αἰσθητικόν. Εἶναι ὅμως καὶ ἰδρώτες ὑγιεινοί· π. χ. οἱ κριτικοὶ ἰδρώτες εἰς τοὺς πυρετούς. Οἱ ἔθος εἰς τινες γενόμενοι νυκτερινοὶ ἰδρώτες, ἢ ὁ ἰδρῶς τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, ἄνευ βλάβης τῆς ὑγείας δὲν δύνανται νὰ ἐμποδισθῶσι.

π΄. Πλὴν δὲν πρέπει πολλὰ ἐναγωνίως νὰ φροντίζητις διὰ τὴν τῆς διαφύρσεως διατήρησιν, ἐπειδὴ αὐτὴ πολλὰ εὐκόλως ἀναπληροῦται ὑπὸ τῆς φύσεως, διὰ τοῦ περισσοτέρου ὄυρους, ἢ τῆς διαβροίας, ἂν αὐτὴ ἐμποδισθῆ ποτὲ ὑπὸ τῶν διαφόρων μεταβολῶν, εἰς ἃς ἐκκείμεθα. Μόνον τότε βλάπτει ἡ

αὐτῆς διακώλυσις, ὅταν ἐξαίφνης διὰ σπασμώδους τινὸς τοῦ δέρματος συελκύσεως συμβαίη.

πά. Τὸ θηλάζειν εἶναι τῷ ὄντι χρέος τῆς γεννησάσης τὸ παιδίον μητρός· ἐπειδὴ ἡ φύσις ματαίως ταῖς γυναίξι τοὺς μαστοὺς δὲν ἔδωκε, καὶ μόνον πρὸς τὴν τοῦ σώματος εὐπρέπειαν. Εἰς τί γὰρ ἄλλο ἤθελεν ἀποτείνηται ὁ νόμος τῆς φύσεως, καθ' ὃν ἀμέσως μετὰ τὴν γέννησιν ἄρχεται εἰς τὸ σῆθος ἢ τοῦ γάλακτος ἔκκρισις; Τὸ χρέος λοιπὸν τῆς μητρὸς τὸ θηλάζειν τὸ αὐτῆς τέκνον εἶναι πασίδηλον, καὶ τὴν τοῦ χρέους τούτου παράβασιν ἐκδικεῖ ἡ φύσις συνεχῶς διὰ συνεπειῶν λυπηρῶν (1).

πβ'. Πλὴν καὶ οὗτος ὁ νόμος ἔχει τὰς αὐτοῦ ἐξαιρέσεις· καὶ πᾶσα μήτηρ δὲν εἶναι ἀρμοδία εἰς τὸ νὰ θηλάζη τὸ τέκνον αὐτῆς. Τοῦτο ἀπαιτεῖ καλὴν χωνευτικὴν δύναμιν, πολὺν χυλόν, νεῦρα ἰσχυρὰ, καὶ σερεῖαν ὑγείαν. Διὰ τοῦτο ἐν ἀδύνατον ὑποκείμενον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐρεθιστικὰ νεῦρα, καὶ ὀλίγους χυμοὺς, ὅποια σχεδὸν ἐν γένει ὑπάρχουσιν αἱ ἐν τῇ τρυφῇ τῶν πύλων ἀνατρεφόμεναι γυναῖκες, δὲν δύναται νὰ θηλάζη ἄνευ βλάβης καὶ τῆς ὑγείας αὐτῆς, καὶ τῆς τοῦ παιδίου· πολλάκις εἰς τοῦτο εἶναι καὶ πάντη ἀνοίκειος (2).

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. σογ'. (2) Ἐν τῇ ἐκτογῇ μιᾶς καλῆς τροφοῦ (βυζάστριας) πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς παρατηρεῖσθωσαν· α'. πρέπει νὰ εἶναι ὑγιῆς, καὶ εὐρωστος, καὶ νὰ μὴν εἶναι πολλὰ θυμώδης, ἢ εἰς ἄλλα πάθη ψυχῆς ὑποκειμένη β'. νὰ μὴν εἶναι γεροντοτέρα τῶν 30 χρόνων. γ'. αἱ θηλαὶ τῶν μαστῶν νὰ εἶναι μεγάλαι, καὶ μὴ ἐμπετισμέναι. δ'. τὸ γάλα αὐτῆς νὰ διαλύηται εὐκόλως ἐν τῷ ὕδατι, καὶ εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἐντιθέμενον νὰ μὴ προξενῇ πόνον. ε'. νὰ γεννησῆ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν μετὰ τῆς μητρὸς τοῦ βρέφους. Ἐπει-

πγ'. Εἶναι μία ἐπιβλαβὴς συνήθεια τὸ νὰ καθυποβάλλωμεν ἑαυτοὺς ἄνευ ἀνάγκης εἰς συνεχεῖς φλεβοτομίας· ἐπειδὴ αὕτη ἢ διασκέδασις τοῦ ὑπὸ τῆς φύσεως μετὰ τῆς αὐτῆς φροντίδος εὐτρεπιζομένου αἵματος δὲν μένει ἀτιμώριτος. Αἱ συνειθισμέναι αἱμορροΐαι, π. χ. αἱ αἱμορροΐδες, πρέπει ἐξ ἐναντίας νὰ μὴ κωλύονται, μάλιστα καὶ τότε ὅταν ἡ αἰτία αὐτῶν δύναται νὰ ἀπομακρυνθῇ. Ἐπειδὴ εἶναι κάλλιον νὰ ἔχητις τὰς αἱμορροΐδας, καὶ νὰ εἶναι ὑγιής, παρὰ ἄνευ τούτων νὰ μὴ δύναται νὰ βοηθηθῇ. Πολλάκις ὁμως καὶ μία ἕξαφνος αἱμορροΐα, π. χ. ἢ τῆς ῥινὸς ἐπίσαξις, εἶναι σωτήριος (1).

πδ'. Τὸ σπέρμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἔκκρισις κατὰ τὴν ἡβικὴν ἡλικίαν ἄρχεται, δὲν εἶναι ἔτι τούτου ἔνεκα προσδιωρισμένου ἀμέσως νὰ ἐξάγῃται. Ἐπειδὴ πᾶσα ἡ ἀναλογία τῆς ζωῶδους οἰκονομίας διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ἡ τελεία τοῦ σώματος αὐξησις ἐκ τῆς φειδοῦς τοῦ βαλσαμικοῦ τούτου χυλοῦ ἐξαρτᾶται. Ἐκτὸς τούτου πᾶς τοῦ σπέρματος ἐξακουτισμὸς μετὰ σπασμοῦτινος ὅλου τοῦ σώματος συνοδεύεται. Ἐκ τούτου προέρχονται αἱ λυπηραὶ συνέπειαι, αἱ παντελεῖς ταραχαὶ τόσον τῶν σωματικῶν,

δὴ καθὼς εἰς τὰ ἄλλα ζῶα, ὅτω καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸ γάλα τῶν νεωστὶ γεννησασῶν γυναικῶν εἶναι ὑδαρὸν, καὶ ἐπομένως ὑπὸ τοῦ σωμαχοῦ τοῦ βρέφους εὐκόλως χωνεύεται· ὅσον δὲ τὸ βρέφος αὐξάνει καὶ ἐνδυναμοῦται ὁ σωμαχος αὐτοῦ, τόσον καὶ τὸ γάλα γίνεται παχύτερον. Ἄν λοιπὸν μία γυναῖκα, ἡγίς πρὸ ἕξ μηνῶν ἐγέννησε, βυζάνη ἔν νεογέννητον βρέφος, ἀδύνατον εἶναι νὰ χωνεύσῃ, ὁ ἀδύνατος σωμαχος αὐτοῦ τὸ παχὺ γάλα, καὶ ἐκ τούτου πολλαὶ ἀσθενεῖαι προξενοῦνται εἰς τὰ βρέφη. κτλ.

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. ριά.

ὅσον καὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, ἃς καὶ ἰατροὶ καὶ παιδαγωγοὶ εἰς δυσυχεῖς νεανίσκους παρετήρησαν, εἰς τὸν τῆς ἡδονῆς ἐρεθισμὸν ἐξ ὀλοκλήρου δοθέντας.

πέ. Ὀλιγώτερον ἐπιβλαβῆς εἶναι ἢ μεγαλωτάτη ἀπώλεια τοῦ σπέρματος διὰ τῆς μετὰ γυναικὸς συνελεύσεως, παρά διὰ τοῦ ἀνανισμοῦ, ἢτοι διὰ τῆς χειροπορνείας, ἀμάρτημα, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς τὰ δύο γένη προξενεῖ τὰ ρηθέντα κακὰ ἀποτελέσματα ἔτι περισσότερον, καὶ γενεὰς ὀλοκλήρους ἐξουδενοῖ.

πς. Μὴ ἀπατάσθωτις ὥσε νὰ πισεύσῃ ὅτι ἡ μεγαλωτάτη ἐγκράτεια βλάπτει. Τοῦτο γίνεται μόνον τότε, ὅταν ἡ ἐγκράτεια μετὰ συνεχῆ συνουσίαν ἔπιται. Ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἕξαφνον μετάβασιν ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο δύναται ἡ φύσις νὰ ὑποφέρῃ. Καὶ τοῦτο ὁμοίως εἶναι ψευδὲς ὅτι ἡ φύσις τρόποντινα εἶναι προδιωρισμένη διὰ τῶν ἐνυπνιασμῶν τοῦ περιττοῦ σπέρματος νὰ κουφίζηται. Ὁ ὑγιῆς δύναται ἀβλαβῶς τοιαύτας μετρίας κενώσεις νὰ ὑποφέρῃ· αὕτη ὁμοίως δὲν εἶναι φυσικόν τι φαινόμενον, καὶ εὐκόλως εἰς ὑπερβολὴν μεταβαίνει.

Ζ. Προσθῆκαι τινῶν διαιτητικῶν κανόνων.

πζ. Τὰ ἱμάτια εἶναι μέσα ὑπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπιδεξιότητος ἐφευρεθέντα διὰ νὰ φυλαττώμεθα ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς συνεχῶς μεταβαλλομένης ἀτμοσφαιρας, καὶ νὰ καλύπτωμεν μέρη τινὰ τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα δὲν πρέπει εἰς ἅπαντα ὀφθαλμὸν νὰ γυμνώνωνται. Ἐν ταύτῃ ὁμοίως τῇ χρεῖα ἢ τρυφή ἐπενόησεν ἀπείρους, καὶ ἐν μέρει ἐπιβλαβεῖς ποικιλίας, τόσον ὡς πρὸς τὴν μορφήν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ὕλην τῶν ἱματίων.

πί. Ἐκείνη ἡ μορφή τῶν ἱματίων εἶναι ἡ καλλίση, ἣτις κελῶς τῷ σώματι προσεφαρμοζομένη, ὑ-

προσηρίζει τὰ σερεὰ τὰ σώματος μέρη καὶ τὰ ἀγ-
γεῖα, χωρὶς νὰ θλίβῃ καὶ νὰ πιέζῃ αὐτὰ, ἣτις δὲν
ἐμποδίζει τὴν αὐξησιν τῶν νέων σωμάτων, δὲν προ-
ξενεῖ διηνεκεῖς καὶ μεγάλους ἰδρωτάς, δὲν ἀφίνει
ὅμως καὶ νὰ διαπερᾶ εἰς τὸ σῶμα τὸ ψῦχος. Διὰ
τοῦτο εἶναι συνήθεια νὰ κατασκευάζωνται τὰ μὲν
τοῦ θέρους φορέματα ἐξ ὕλης λεπτοτέρας, τὰ δὲ
τοῦ χειμῶνος τὸναντίον ἐκ παχυτέρας. Ἡ με-
ταλλαγὴ αὐτῶν πρέπει νὰ γίνηται κατὰ μὲν τὸ ἔαρ
οὐχὶ πολλὰ πρῶϊμως, κατὰ δὲ τὸ φθινόπωρον οὐχὶ
πολλὰ ὀψίμως.

πδ. Πᾶν ἱμάτιον θλίβον, καὶ κλίνον εἰς τὴν
λογιζομένην διόρθωσιν τῆς τῶν ἀνθρώπων πολιτεύ-
σεως, πρέπει νὰ συγκαταταγῇ εἰς τὸν κατάλογον
τῶν ἀνθρωπίνων ἀνοησιῶν. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι τὰ
περισήθια ἐλασικὰ θωράκια, τὰ ὅποια μεταχειρί-
ζονται αἱ γυναῖκες ἐπὶ σκοπῶν διὰ νὰ λάβωσιν ἐυ-
μῆκες ἀνάστημα· ἐπειδὴ ὑπ' αὐτῶν ἐμποδίζεται ἡ
φύσις εἰς ὅλους τοὺς σπουδαίους σκοποὺς αὐτῆς, καὶ
αἱ ψευδεῖς ἐλπίδες τῶν μητέρων ματαιοῦνται (1).

ιγ. Ἡ τοῦ δέρματος ἡμῶν ἐπιφάνεια, ὡς τοῦτο
εἰς τὰ ὑποκάμισα ἡμῶν παρατηρεῖται, διηνεκῶς
πιμελώδει τινὶ ὕλῃ καλύπτεται, καὶ διὰ τοῦτο ἔ-
χει χρεῖαν συνεχεσέρου καθαρισμοῦ. Ἡ ἀπασρία
εἶναι πηγὴ πολλῶν νόσων, μάλιστα εἰς τὰ παιδιά.
Τὰ λουτρά λοιπὸν, καὶ ἰδιαιτέρως τὰ ψυχρὰ, καθὼς
ὁμοίως καὶ τὸ συνεχὲς πλύσιμον, εἶναι εἰς τὴν φυ-
σικὴν ἀγωγὴν τῶν παιδίων ἀπαραίτητα, καὶ εἰς
τοὺς ἡλικιωμένους πολλὰ ὠφέλιμα (2).

(1) Ἰδὲ ἐν τῇ Ἀντιπ. τὸ περὶ τοῦ ἱματισμοῦ κε-
φάλαιον. (2) Οἱ περισσότεροι ἰατροὶ δὲν ἐγκρίνουσι
τὰ ψυχρὰ λουτρά· ὑπόθερμα καὶ χλιαρὰ εἶναι ἀναν-
τιβρήτως ὠφελιμώτερα καὶ ἀκινδυνώτερα.

υά. Τὸ ζῶν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μὲν οὕτως κατεσκευασμένον, ὥστε τὰ εὐγενῆ μέρη ἰδιαιτέρως δὲν δύνανται νὰ βλαβῶσιν εὐκόλως, δὲν εἶναι ὅμως αὐτὰ πάντα πρὸς τὰς βιαίας ἐνεργείας ἠσφαλισμένα. Τὰ ὀξέα σώματα πλιγώνουσι, τὰ ἀμβλέα πιέζουσι, καὶ τὰ καίοντα διαφθεύρουσιν αὐτό. Καὶ εἰς τὰ ἔσω σχεδὸν μέρη τοῦ σώματος ἐμφαίνουσιν ὡσαύτως ἀλλότρια πράγματα, καὶ πολλάκις διολισθαίνουσι τόσον ἐξ ἐνὸς μέρους εἰς ἄλλο, ὥστε εἰς πολλὰ ἀπομεμακρυσμένα μέρη ἐξέρχονται (1).

υβ'. Αἱ Ἐγκυοὶ γυναῖκες πρέπει νὰ ἀποφεύγωσι πᾶν ὅ,τι προξενεῖ βιαίαν τῆς ψυχῆς κλόνησιν, καὶ εἶναι μάλιστα χρέος τῆς διοικήσεως τὸ νὰ προσέχη, ὥστε ἡ τῆς πολιτείας ἐλπίς τὰ ἔμβρυα νὰ εἶναι πρὸς ταύτας τὰς προσβολὰς ἠσφαλισμένα. Δὲν ἀπεδείχθη μὲν ἔτι ἂν αἱ μητρικαὶ κηλίδες, καὶ τὰ ἐκτρώματα ἐκ τῆς φαντασικῆς δυνάμεως τῆς μητρὸς προέρχονται, αἱ ταραχαὶ ὅμως τῆς ψυχῆς, καθὼς καὶ αἱ ἐξωτερικαὶ βίαι, βλάπτουσι διὰ τῶν συμβαινουσῶν ἐξαμβλώσεων, καὶ διὰ τῶν θανάτων τῶν ἐμβρύων εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς.

Ο' Θάνατος.

υγ'. Ο' θάνατος, καὶ μηδενὸς διαιτητικῆς σφάλματος γενομένου, εἶναι τὸ τέλος τῆς ἐπιγείου ἡμῶν ζωῆς, καὶ ἡ ἀρχὴ ἄλλης καλλίονος, ὡς ἐλπίζεται. Τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἐγκαταλείπόμενον

(1) π. χ. Βελόνη καταποθεῖσα, μετὰ τινα καιρὸν ἐκ τῆς φλεβὸς τοῦ δακτύλου ἐξῆλθε. Πάλιν βελόνη, ἣτις ἐμθεῖκεν εἰς τὸν βραχίονα, μετὰ τινας χρόνους ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ δεξιοῦ μασοῦ. Σίδηρον ἐν τῇ πλάτῃ ἐμθεάν, μετὰ ἑννέα χρόνους ἐξῆλθεν ἐξ ἀποσήματος περὶ τοὺς γλουτοὺς γενομένου.

χανοῦται, σκληρύνεται, χάνει τὴν θερμότητα, καὶ ὡς οὐσία νεκρὰ μένον ἀφ' ἑαυτοῦ σήπεται.

46. Ἡ ἀσθένεια πρὸ τοῦ φυσικοῦ τῆς ζωῆς τέρματος ἐλαττοῦσι τὸ νῆμα αὐτῆς, ἢ ἐν σπανιωτέραις περιβάσει φθάνει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν τοῦ ἀνθρώπινου γηρατειοῦ, εἰς τοὺς 80. τοχὸν, ἢ 90, ἢ 100, χρόνους, καὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ σβέννυται ὡς μία λαμπὰς διὰ τὴν σκλήρυνσιν ὅλων τῶν μερῶν, καὶ διὰ τὶ δὲν δύναται πλέον νὰ γίνωνται ὅλαι αἱ αὐτῶν ἐνέργειαι (1).

47. Καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔχει ὑπεροχὴν ὑπὲρ τὰ ἄλλα ζῶα. Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ ἀναλογίαν τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ζῆ περισσότερον τῶν ἄλλων ζῶων· εἶναι τρυφερώτερος, ἔχει χαυνοτέραν σάρκα, καὶ ὀλιγώτερον σκληρὰ ὄσα.

48. Τὰ σημεῖα τοῦ θανάτου δὲν εἶναι ἐπίσης ἀσφαλῆ· ἡ ἀσφυξία, ἡ πᾶσις τῆς ἀναπνοῆς, καὶ πάσις κινήσεως, τὸ ὠχρὸν τοῦ θανάτου χρῶμα, αἱ νεκρικαὶ κηλίδες, ἡ δυσκαμψία τῶν μελῶν, κτ. εἶναι ὡσαύτως, κατὰ τὰς βεβαίας τῶν ἰατρῶν μαρτυρίας, πολλάκις καὶ τοῦ δοκιμηθανάτου συνειθισμένα συμπτώματα, ὅστις εἶναι μέση τις κατάστασις τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς. Μόνον ἡ σήψις ἀρχομένη ἔσω τὸ βεβαιότατον τοῦ θανάτου σημεῖον (2).

(1) Ἴδὲ ἐν τῇ Ἀντικ. τὸ περὶ Μακροβιότητος κεφάλαιον. (2) Εἰς ὅλα τὰ πεπολιτευμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης οἱ νόμοι ἀπαγορεύουσι τὸν πρὸ δύο νυχθημέρων τῶν ἀποθανόντων ἐνταφιασμόν, ἐπειδὴ πολλάκις ἐν τῷ μεταξὺ διαστήματι συνηλθον οἱ ἀποθασμένοι δόξαντες εἶναι, καὶ ἀνέζησαν. Πόσοι ἐν τοῖς ἡμετέροις τόποις ζῶντες ἔτι φεῦ! ἐν τῷ τάφῳ τίθενται, διὰ τὸν ταχὺν καὶ ἀνυπέροστον ἐνταφιασμόν! Ἐκ τούτου ἐπήγαγεν ἡ τῆς

μζ. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις εἶναι οἱ θάνατοι περισσότεροι, παρά εἰς τοὺς ἀγρούς. Ἐκεῖ ἀποθνήσκει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἕκ τῶν 25, ἐνταῦθα

ὑπάρξεως τῶν βρουλάκων, ἢ βρωκολάκων παρά τοῖς πολλοῖς δοξα. Ἐπειδὴ τὰ σημεῖα τῆς ἐπανερχομένης ζωῆς εἰς τὸν ἀποθαιμένον δοκοῦντα ἢ ἀμάθεια, καὶ ὁ ταύτης ἀχώριστος ὁπαδὸς ἢ εὐκολοπισία, ὡς σημεῖα τῆς τοῦ δαίμονος ἐν τῷ νεκρῷ παρουσίας καὶ τοῦ βρωκολιασμοῦ ἐξέλαιβεν, καὶ αὐτὴ καὶ συνδράμωσιν εἰς τὴν αὐτοῦ ἀναζώωσιν, ἐπιταχύνουσι τὸν αὐτίον τὸν παντελῆ θάνατον διὰ τοῦ ἀμεσοῦ ἐνταφιασμοῦ, καὶ δι' ἄλλων πολλῶν, τὰ ὁποῖα, ὑποφίας βρωκολιασμοῦ οὔσης, μεταχειρίζονται· μάλις ὡς σημεῖον ἀλάνθαστον τοῦ βρωκολιασμοῦ ἔχουσιν, ὅταν ἐν τῇ ἀνακομιδῇ δὲν ἔυρωσι τὰ ὀσά τοῦ νεκροῦ ἐν τῇ αὐτῇ θέτει, καὶ ἢν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον ἔβαλον, ἐν ᾧ τοῦτο εἶναι ἀποδείξις τῆς τοῦ ἐνταφιασθέντος ἀναζώωσης. Ἡ μεγάλη τοῦ ἐνταφιασμοῦ ἀναβολὴ δὲν εἶναι τόσον ἀναγκαία εἰς τοὺς ἐκ χρονικῶν νόσων, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψιν ἐμπείρου τινὸς ἰατροῦ ἀποθανόντας· εἶναι ὅμως ἀπαραίτητος εἰς τὰς ἐξῆς μάλις περιζήσεις. α. εἰς τοὺς ἀποπληκτικούς. β. εἰς τοὺς ἐν λειποθυμίᾳ μεγάλη καὶ ἀσφυξία ὄντας. γ. εἰς τοὺς ἐκ μεγάλης τινος αἰμορραγίας ἀποθνήσκοντας· μάλις εἰς τὰς γυναῖκας, αἵτινες κατὰ τὴν γένναν διὰ τὴν πολλὴν τοῦ αἵματος ῥύσιν ἀπέθανον. δ. εἰς τὰ νεογέννητα βρέφη. ε. εἰς τοὺς ἐκ ψύχους ἀποθανόντας· ς. εἰς τοὺς ἐν ὕδατι πνιγέντας· ζ. εἰς τοὺς κρεμάσονται ἑαυτούς. η. εἰς τοὺς ἐκ τοῦ καπνοῦ τῶν ἀνθράκων, εἰς τοὺς ἐκ τῆς εἰσπνοῆς τῶν ἀτμῶν τῶν ἀναβραζουσῶν σαφυλῶν ἐν τοῖς ληνοῖς, ἢ ἐκ τῆς εἰσπνοῆς μὴ ἀναπνευστῶν τινῶν εἰδῶν τοῦ ἀέρος ἐν μεταλλείοις, ὑπογείοις, ἢ ἄλλοις τοιούτοις τόποις ἀποθανόντας. θ. εἰς τοὺς φαγόντας μύκητας (μανιτάρια), ἢ ἄλλα χόρτα φαρ-

εἰς ἕκ τῶν 30, ἢ καὶ ἕκ περισσοτέρων. Οἱ θάνατοι τῶν νηπίων εἶναι τόσον πολλοί, ὥστε κατὰ τὸ πρῶτον τῆς ζωῆς ἔτος ἀποθνήσκει τὸ τέταρτον μέρος, καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα δέκα ἔτη τὸ ἄλλο τέταρτον τῶν γεννωμένων παιδίων· λοιπὸν μετὰ τὸ δέκατον ἔτος μόνον τὸ λοιπὸν ἡμισυ μέρος μένει. Ὁ ὀλιγώτερος κίνδυνος τοῦ θανάτου εἶναι ἐν τῷ μεταξύ τοῦ 10, καὶ 20 ἔτους διαστήματι. Καὶ πάλιν εἰς τὸ ἐξῆς οἱ θάνατοι ἀυξάνουσιν (1).

μακερὰ, ἢ ἐξ ὀπίου (ἀφίονι) καὶ ἄλλων φαρμάκων ἀποθανόντας. κτ. Καθ' ὅλας ταύτας τὰς περιπτώσεις ἢ τοῦ ἐνταφιασμοῦ ἀναβολὴ εἶναι ἀναγκαία· τὴν ὁποῖαν δύναται, καὶ χρεὸς ἔχουσι νὰ ἐνεργήσωσιν οἱ ἐπὶ τούτων ἐξουσίαν ἔχοντες. Πρέπει ἐκ διαλειμμάτων νὰ προσφέρονται εἰς τοὺς οὕτως ἀποθανόντας αἱ οἰκιακαὶ βοήθειαι, τὰς ὁποίας ἐν ταῖς λειποθυμίαις μεταχειρίζονται. Περὶ τὸν εἶναι νὰ προσδιορισθῶσιν ἐνταῦθα ἄλλα δρασιώτερα μέσα. Ἐπειδὴ ὅπου δὲν εἶναι φαρμακοπωλεῖα, ὁ προσδιορισμὸς αὐτῶν εἶναι ἀνωφελής· ὅπου δὲ εἶναι, ἐκεῖ ἴσως θέλει εὐρεθῆ καὶ ἰατρὸς νὰ προσδιορίσῃ αὐτὰ, χρεῖας οὐσης. Ἐν δραστήριον τῆς ἀναζωώσεως βοήθημα, τὸ ὁποῖον ἕκαστος εὐκόλως δύναται νὰ μεταχειρισθῆ, εἶναι καὶ τὸ πεπυρακτωμένον σίδηρον, δι' οὗ πρέπει νὰ καίωσιν ἐκ διαλειμμάτων τὸν νεκρὸν δοκοῦντα, κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ ἐν τῷ ὄσφ τοῦ στήθους. Ἄν, μετὰ τὴν ἐπαναληφθεῖσαν χρῆσιν τῶν βοηθημάτων, καὶ τὴν τοῦ εἰρημένου καιροῦ παρέλευσιν, δὲν φανῶσιν ἐν τῷ νεκρῷ σημεῖα ἀναζωώσεως, τότε δύναται οἱ συγγενεῖς νὰ ἐνταφιάσωσιν αὐτὸν, χωρὶς νὰ φοβῶνται ὅτι θέλει γένῃ βρυόλακκος. Οἱ βρυόλακκοι εἶναι γραῶν μυθολογίαι, καὶ τῆς ἀμαθίας καὶ εὐκολοπιστίας γεννήματα.

(1) Ἰδὲ Ἀντικ. § ξή.

μή. Ὁ σκοπὸς τῆς ἰατρικῆς εἶναι νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν δυνατὴν ἐσχάτην ἡλικίαν διὰ τῆς νουνεχοῦς ἐκλογῆς, καὶ πρεπούσης χρήσεως τῶν ἐξ μὴ φυσικῶν πραγμάτων· καὶ ὅταν διὰ τὴν παράβασιν τῶν διαιτητικῶν παραγγελιῶν συμβαίνωσιν ἀσθένειαι, νὰ θεραπεύη αὐτὰς διὰ τῆς ὀδηγίας τῶν φυσικῶν δυνάμεων, καὶ τῆς τῶν ἰατρικῶν χρήσεως. Τοῦτο λοιπὸν φέρει ἡμᾶς εἰς τὴν παθολογίαν.

ΤΜΗΜΑ Ε΄.

Παθολογία.

α. Παθολογία ἔστιν ἡ διδασκαλία τῶν νόσων, εἰς ἃς τὸ ἀνθρώπινον γένος ὑπόκειται, καὶ εἶναι κυρίως μᾶλλον διὰ τὸν ἰατρὸν, παρά διὰ τὸν ἀνθρωπολόγον προσδιωρισμένη. Ἐπειδὴ παρὰ τῇ κλινῇ τῶν ἀσθενῶν γίνεται αὐτὴ τῷ ἰατρῷ ὡς ἀξίῳ πολικός, καὶ πιστὸς ὁδηγὸς εἰς ἕνα περιπεπλεγμένου πολλάκις λαβύρινθον· πλὴν δὲν εἶναι πάντῃ ἔξω τῶν ὄρων τῆς προσοχῆς τοῦ φιλοσόφου.

β. Εὐχῆς ἀξίον ἦτον, ἂν εἴχομεν μίαν γενικὴν τοῦ ἀνθρώπινου γένους παθολογίαν, καὶ μίαν ἰσορικήν παθολογίαν, ἣτις ἤθελε συνέχεται μετὰ τοῦ κλίματος, τρόπου ζωῆς, ἡθῶν, καὶ ἐνασχολήσεων τῶν ἀνθρώπων, δίδουσα τῷ τῆς ἀνθρωπότητος ἐρευνητῇ μίαν σαφιλῆ θεωρίαν ἐκάστου ἐπαγγέλματος. Ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ Ἐνσλέρου εἶναι μεγάλη καὶ θαυμασία, δὲν ἦλθεν ὅμως ἔτι εἰς πράξιν. Πλὴν ἡμεῖς θέλομεν ἀποδείξῃ τί ἐν τῇ Παθολογίᾳ εἶναι μᾶλλον τῆς προσοχῆς τοῦ ἀνθρωπολόγου ἀξίον.

γ. Νόσος ἔστιν ἡ ἀντικειμένη τῆς υἰγείας κατάστασις (1), καὶ ὅσον ἀπλῆ εἶναι αὐτὴ, τόσον τὸ

(1) Ἰδὲ Ἀντικ. §. υβ΄.

εὐςχημα τῶν νόσων εἶναι πολυποίκιλον. Οὐδέποτε ὅμως μία νόσος δύναται νὰ γεννηθῆ, χωρὶς νὰ εἶναι τί, τὸ ὁποῖον γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὰς τοῦ αἵθρα-πίνου σώματος ἐνεργείας, καὶ χωρὶς τινὸς ἀνθιστάσεως καὶ ἀντενεργείας αὐτοῦ. Νόσος λοιπὸν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν δύο δυνάμεων, καὶ ἅμα πάντοτε μάχι τῆς ἐνεργητικῆς, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν συντήρησιν ἐνεργητικῆς φύσεως πρὸς τι νοσοποιὸν αἴτιον.

δ'. Διὰ τοῦτο ὡσαύτως καὶ ἐν πολλαῖς περιπτώσεσι μόναι αἱ τῆς φύσεως δυνάμεις ἐξαρκοῦσιν εἰς τὸ νὰ τελειώσωσιν βαθμηδὸν τὴν ἀσθένειαν ἐτυχῶς. Εἰς ὅλας ὅμως τὰς περιπτώσεις ἢ συνέργεια τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἀπαιτεῖται πρὸς τὴν Θεραπείαν τῶν νόσων· ἄνευ ταύτης τῆς συνεργείας ἢ Θεραπεία εἶναι ἀδύνατος, καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ἰσχυροτάτων ἰατρικῶν ματαία (1).

ε'. Καὶ ἡ ἐνέργεια ὡσαύτως τῶν ἰατρικῶν δὲν εἶναι μόνον ἡ συνέπεια τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῖς φυσικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τὸ σύνθετον ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς δυνάμεως, καὶ τῆς εἰς ταύτην ἀντενεργείας καὶ συμμετριάσεως τῶν ζῶσων δυνάμεων. Ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται διατὶ ὁ ἰατρός δὲν δύναται νὰ προσδιορίσῃ μετὰ βεβαιότητος τὴν ἐνέργειαν τινὸς ἰατρικοῦ.

ς'. Πᾶν ὅ,τι περιέχει ἐν ἑαυτῷ τὸν ἀποχρᾶντα λόγον μιᾶς γεννηθείσης νόσου, ὀνομάζεται ταύτης αἴτια. Τὸ περὶ τῶν αἰτίων τῶν νόσων πραγματευόμενον τῆς παθολογίας μέρος ὀνομάζεται Αἰτιολογία.

ζ' Τὰ τῶν νόσων αἴτια δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς προσεχῆ, καὶ πόρρω. Προσεχὲς αἴτιον, τὸ ὁποῖον ἐν εἶναι πάντοτε, εἶναι ἐκεῖνο, τοῦ ὁποῖου ἡ νόσος αὐτὴ ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον ἐστὶν ἀποτέ-

(1) Ἴδε Ἀντιπ. §. ρκέ.

λεσμα. Αὐτὸ λοιπὸν ἔχει πλησιαίσαίτην τινα σχέσιν πρὸς τὴν νόσον, καὶ ἀπεργάζεται ὁμοίως τὴν αὐτῆς φύσιν καὶ ιδιότητα. Τὸ περὶ τῆς φύσεως τῶν νόσων πραγματευόμενον τῆς παθολογίας μέρος ὀνομάζεται Νοσολογία.

ή. Τὰ πόρρω αἴτια εἶναι ὡσαύτως διττά, προδιαθετικά, καὶ περισατικά. Ἡ τῶν ἀμφοτέρων συνδρομὴ εἶναι ἀναγκαία ἵνα γεννήσωσιν ὡς ἴδιον ἀποτέλεσμα τὸ προσεχὲς αἴτιον. Ἐπειδὴ ἄνευ τοῦ προδιατιθέontos αἰτίου δὲν βλάπτει ποσῶς τὸ περισατικὸν αἴτιον. Διὰ τοῦτο δὲν ἀσθενοῦσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐκ μιᾶς αἰτίας. Πρὸς τούτοις ἵνα δυνηθῶσι τὰ δύο ταῦτα νὰ ἐνεργήσωσιν, ἀπαιτεῖται μεταξὺ αὐτῶν ἀναλογία τις καὶ συγγένεια.

θ'. Τὰ περισατικά αἴτια τῶν νόσων δὲν ἔλκουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἄλλοθεν, παρὰ ἐκ τῆς καταχρήσεως, ἢ τῆς ἐπιβλαβοῦς ιδιότητος τῶν ἐξ μὴ φυσικῶν πραγμάτων (ὄρα τὴν Διαιτητ.). Τὰ προδιατιθέοντα αἴτια εἶναι μία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐσφαλμένη ιδιότης τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἐκλαμβάνεται ὅμως ὑπὸ τὴν ιδέαν τῆς ὑγείας ἐν πλατυτέρᾳ ἐννοίᾳ, ἔπειδὴ αὐτὴ μόνη δὲν προξενεῖ μέγατι ἀνιρανὸν αἰσθημα.

ί. Ἡ νόσος, ὡς αἰτίου τινὸς ἀποτέλεσμα, γεννᾷ καὶ αὐτὴ ὡς αἴτιον ἐνεργοῦσα ἄλλα ἀποτελέσματα ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπίπτοντα· αὐτὰ εἶναι τὰ συμπτώματα τῶν νόσων, περὶ ὧν ἡ Συμπτωματολογία πραγματεύεται. Τούτων τῶν συμπτωμάτων ἄλλα μὲν εἶναι ἀναγκαῖαι, καὶ ἰδιαίτερος δυναταὶ τῶν νόσων συνέπειαι, ἄλλα φαίνονται περισατικῶς, καὶ διὰ τοῦτο περισατικά ὀνομάζονται.

ιά. Καθ' ὅσον αὐτὰ τὰ συμπτώματα, ὡς ἀποτελέσματα ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπίπτοντα, γίνονται σημεῖα τῶν νόσων, καὶ τῷ ἱατρῷ χρησιμέου-

σιν ὡς νῆμα. Ἀριάδνης ἵνα συμπεράνη ἐκ τοῦ φανεροῦ τὸ ἀφανές, περὶ τούτων πραγματεύεται ἡ Σμειωτική. Τὰ οὐσιώδη συμπτώματα δίδουσιν ἀλάνθασα σημεῖα, ἐξ ὧν ὁ ἰατρός δύναται νὰ συμπεράνη ἐπαγωγικῶς τὰ περιστατικὰ δύνανται νὰ ὀδηγήσωσιν αὐτὸν εἰς συμπεράσματα ἐξ ἀναλογίας.

ιβ'. Πολλὰ ἐκ τούτων τῶν συμπτωμάτων δὲν εἶναι ἄλλοτι, εἰ μὴ συνέπειαι τῶν δραστηρίων ἐκείνων τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἀντενεργειῶν. Ὁ πυρετός π. χ. εἶναι δραστηρίοντι σύμπτωμα, ἔχει πολλάκις σωτηρίους ἐνεργείας, καὶ διὰ τοῦτο ἐθεώρου αὐτὸν πάντοτε ὡς ἐπιθυμητὸν ὁ Στάλλιος, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (1). Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι οὕτως· ἐπειδὴ πολλάκις ὁ πυρετός ἔχει ὡσαύτως καὶ πολλὰ ἐπιβλαβεῖς συνεπειάς.

ιγ'. Πολλάκις διεγείρονται ἐν ταῖς νόσοις σωτήριοι ὀρέξεις, π. χ. δίψα ἰδιαιτέρως εἰς ξυνάποτά, ἢ ἐξ ἐναντίας σωτήριοι ἀνδίαι· π. χ. ἀποσροφὴ τῶν κρεωδῶν βρωμάτων (2)· προσαγαὶ τῆς φύσεως, εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ὑποιασώμεθα. Ἄν μία νόσος ταχέως διὰ ἰδρώτος, ὕρου, διαβροίας, αἱμορραγίας, κτ. κουφίζηται, ἢ τοιαύτη ἐκκένωσις ὀνομάζεται κριτική. Ἡμέραι τινὲς τῆς διαρκείας τῆς νόσου εἶναι εἰς τοῦτο ἰδιαιτέρως εὐνοϊκαί (3).

ιδ'. Ἐπειδὴ πολλάκις τὰ συμπτώματα εἶναι πολλὰ φανερά ἐν τινὶ νόσῳ, ἢ ὁποία καθ' ἑαυτὴν δὲν ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις, διὰ τοῦτο πολλαὶ νόσοι λαμβάνουσι τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν μᾶλλον

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. ριά. (2) Ἀντιπ. §. ρνε'. (3) Αἱ ἡμέραι αὗται ὀνομάζονται κριτικαί, καὶ παρατηροῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς πυρετικὰς νόσους. Ἄγ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας γίνονται μεταβολαὶ τῆς νόσου ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον, ἢ πρὸς τὸ χεῖρον.

ἐκ τούτων τῶν συμπτωμάτων, παρὰ ἐκ τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν. Καὶ οἱ ἰατροὶ αὐτοὶ, πρὸς ἔυκολον ἐπιθεωρίαν τῶν νόσων, συνεκρότησαν συστήματα αὐτῶν, ἢ νοσολογίας μεθοδικάς, κατὰ τὴν τῶν συμπτωμάτων ιδιότητα. Πόσον οἱ πόνοι αὐτῶν ἦτον ἐν τούτῳ εὐτυχεῖς, ἢ ἀτυχεῖς, δὲν εἶναι ἀρμόδιον ἐνταῦθα αὐτὸ νὰ κρίνωμεν.

ιε. Αἱ νόσοι, αἰτινες κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν εἰς τινα ὁλόκληρον τόπον ἐκτείνονται, καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους ἅμα προσβάλλουσιν, ὀνομάζονται ὑπὸ τῶν ἰατρῶν πανδήμιοι. Αὗται εἶναι διτταί, ἐνδήμιοι, ἢ ἐπιδήμιοι· ἢ δηλ. νόσοι τινὲς εἶναι ἐντὶνι τόπῳ περισσότερον παρὰ ἐν ἄλλῳ, διὰ τὴν θέσιν αὐτοῦ εἰς τέλματα, δάση, ὄρη, ποταμούς, κτ. ἢ διὰ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν, ἤθη, καὶ ἔθη τῶν ἐγκατοίκων, καὶ εἶναι ἐνδήμιοι· ἢ προσβάλλουσιν ἀπροσδοκήτως τόπον τινα, πολλάκις ἄνευ φανερῶν αἰτιῶν, πάλιν ὅμως γίνονται ἀφαντοί, ἀφ' οὗ τινα καιρὸν ἐπικρατήσωσιν. Ἐν ταύτῃ τῇ περιστάσει εἶναι ἐπιδήμιοι. Αἱ δὲ μοναδικῶς προκύπτουσαι νόσοι ὀνομάζονται σποραδικαί (1).

ις. Ἐνταῦθα τῶν νόσων μεταδίδονται διά τινος μάλλον ἢ ἤττον πλησίον συγχρωτισμοῦ ἐξ ἐνὸς ἀνθρώπου εἰς ἕτερον· καὶ αὗται εἶναι αἱ διαδόσιμοι, ἢ τοὶ κολλητικαὶ νόσοι. Ἄλλαι πάλιν δὲν εἶναι τοιαῦται. Ἐντισι τοῦτο εἶναι ἀμφίβολον. Ἡ αἰτία τῆς κολλητικῆς τῶν νόσων μεταδόσεως φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσιν ἡ ἴδια. Ἡ πανώλης καὶ αἱ εὐλογίαι (2) μεταδίδονται ἐκ τινος ἀπωτέρας ἀποσάσεως, παρὰ ἢ ἀφροδισιακῆ νόσος, καὶ ἡ ψώ-

(1) Ἰδὲ Ἀντ. §. ρκζ'. (2) Τινὲς δὲ μισχορίζονται ὅτι αἱ εὐλογίαι μόνον διὰ τοῦ ἀμέσου συγχρωτισμοῦ μεταδίδονται.

ρα. Τινές διαδίδονται διά τινος ἰδιαίτερας φαρμακερᾶς ὕλης. Ἄλλαι πάλιν εἶναι πιθανόν ὅτι διαδίδονται διὰ τῶν ἀνέμων.

ιζ'. Διΐσχυρίζονται ὅτι τινές νόσοι εἶναι κληρονομικαί, ὅτι δηλ. ἐκ τοῦ πατρὸς, ἢ τῆς μητρὸς μεταβαίνουσιν εἰς τὰ τέκνα: π. χ. ἡ ποδάγρα, φλίσις, κτ. (1). Εἶναι καὶ νόσοι τῶν παιδίων, τῆς ἀκμαζούσης ἡλικίας, τῶν γερόντων (2), τοῦ θύλακος γένους (3). Εἶναι νόσοι τῶν πεπαιδευμένων, αἰτινες προέρχονται ἐκ τῆς καθεσικῆς ζωῆς, καὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν ψυχικῶν δυνάμεων· νόσοι τῶν τεχνιτῶν καὶ χειροβίων, τῶν ὁποίων ἡ βᾶσις ἐν μέρει μὲν εἶναι εἰς τὴν σινειθισμένην θέσιν τοῦ σώματος, ἐν μέρει δὲ εἰς τὴν ἰδιότητα τῆς ὕλης, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐργάζονται (4).

ιη'. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως εἶναι τῷ ἀνθρωπολόγῳ ἀξιοπαρατήρητον τὸ πλανητικὸν τινῶν νόσων, ἢ τούτων δηλ. ἐξ ἑνὸς τόπου εἰς ἄλλον μεταβάσις. ἡ ἕξαφνος αὐτῶν ἐκ μιᾶς ἐπαρχίας εἰς ἄλλην ἐπιδρομή· ἡ κατάπαυσις, καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτῶν· ἡ κατ' ἀρχὰς αὐτῶν κακοήθεια, καὶ ἡ διὰ τὴν ἐμπειρίαν καὶ διόρθωσιν τῆς θεραπείας ἐμποιομένη ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἡπιότης αὐτῶν (5).

ιδ'. Ἐνταῦθα ἀνήκει πρῶτον ἡ πανώλης, ἣτις εἶναι μία πρὸ πολλοῦ γνωσθεῖσα καὶ περιγραφεῖσα, κακοήθης, καὶ ταχέως φονεύουσα νόσος, καί τοι πολυλάκις αὐτῇ ἡ ὀνομασία μακρότερον τοῦ δέοντος ἐξετάθη. Φαίνεται ὅτι λαμβάνει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐκ τῆς Αἰθιοπίας, ἢ ἐκ τῶν ἐνδοτέρω μερῶν τῆς Ἀφρι-

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. σλά. κτ. (2) Ἀ'υτ. τὸ περὶ ἡλικίας κεφάλ. (3) Ἀ'υτ. τὸ περὶ γένους κεφάλ. (4) Ἀ'υτ. τὸ περὶ βίου προαιρ. κεφ. (5) Ἀ'υτ. §. λδ. καὶ ρή.

κῆς, ὅθεν αὐτὴ ἐν πολλαῖς ἐπιδημίαις διεδόθη τόσον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅσον καὶ εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας. Κατ' αὐτὸν τὸν αἰῶνα ἐφείσατο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν Εὐρώπην· καὶ ἐμάθομεν διὰ τῶν τῆς διοικήσεως προφυλάξεων ἐκ τῶν ὀρίων αὐτὴν νὰ ἀπομακρύνωμεν (1).

κ'. Αἱ ἐυλογίαι ἦτον ἄγνωστοι εἰς τοὺς Ἕλληνας· καὶ οἱ πρῶτον ταύτας ἀναφέροντες Ἀράβες φαίνονται ὅτι αὐτὰς ἐξ ἄλλων παρέλαβον. Ἄυτι ἡ νόσος πάντοτε εἰς τοὺς τόπους, ἐνθα ἐφάνη, πολλοὺς θανάτους ἐπροξένησεν, ἤδη ὅμως εἶναι ἡπιωτέρα. Πρέπει ἄραγε νὰ ἀποδώσωμεν τοῦτο εἰς τὴν διορθωθέντα ψυχραντικὸν τρόπον τοῦ θεραπεύειν, ἢ εἰς τὸν ἐγκεντρισμὸν; Ἄραγε δὲν ἦτον δυνατὸν καὶ αὐτὸν τὸν λοιμὸν ὡσαύτως νὰ ἐξουθενώσωμεν, ἐκ τῶν ὀρίων ἡμῶν αὐτὸν ἀπομακρύνοντες;

κα'. Ὁμοίως καὶ οἱ Μορβίλλοι πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἀράβων περιεγράφησαν. Ἄυτι ἡ νόσος εἶναι ὀλιγάτερον θανατηφόρος τῶν ἐυλογιῶν, ἔχουσι δὲ καὶ αἱ δύο τοῦτο κοινόν, ὅτι ὅστις εἰς αὐτὰς μίαν φορὰν ὑποπέσῃ, δὶς ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ ἐξῆς δὲν προσβάλλεται (2).

κβ'. Ἡ ἀραβικὴ λέπρα, ἧς ἐν τῇ ἰσορίᾳ τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, καὶ παρὰ τοῖς Ἰατροῖς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων γίνεται μυεΐα, ἔχει τὴν κατοικίαν αὐτῆς ἐν γένει ἐν τῇ Ἀσίᾳ, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην διὰ τῶν σαυροφοριῶν μετεκομίσθη· ἠφανίσθη ὅμως πάλιν εἰς τόσον βαθμὸν, ὥστε εἶναι περίπου 100 χρόνοι, ἐξ ὅτου μόλις ἰατροῦς τις παρετήρησεν αὐτὴν εἰς τοὺς πεπολιτευμένους τόπους τῆς Εὐρώπης ἐν τῷ ἀληθεῖ αὐτῆς σχήματι. Διΐσχυρίζονται τινὲς ὅτι

(1) Ἰδὲ Ἄντ. §. συμβ'. 1. (2) Ἄντ. §. εἰ. καὶ ρεδ'.

ἡ εἰσαγωγή τῆς χρήσεως τῶν λιπῶν ὑποκαμίσων ἠφάνισεν αὐτὴν.

κγ'. Κατὰ τὸ 1486 ἔτος ἀνεφάνη ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ πυρετός τις, τῆ ὁποίᾳ ἡ κρίσις δι' ἀμέτρη ἰδρώτους ἐγένετο. Ἐκ τούτου προήλθεν ἡ ὀνομασία τῆς ἀγγλικῆς ἰδρωτονόσου, ἣτις μετὰ διαφόρους καὶ εἰς ἄλλους τόπους γενομένης ἐπιδημίας ἐπιδρομὰς πάλιν ἐγένετο ἄφαντος, καὶ εἶναι πολὺς καιρὸς, ἐξ ὅτου πλέον δὲν φαίνεται. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐγνώρισαν καλῆτερον ἢ προτίτερα καὶ τὸ σκορβοῦτον, καὶ τὴν πορφύραν.

κδ'. Ἐν ταῦθα κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἀξιοπαρατήρητος ἡ ἀφροδισιακὴ νόσος, ἣτις ὁμοίως περὶ τὸ τέλος τοῦ 16. αἰῶνος ἀνεφάνη ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Ἄν ἔλκη τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐκ τῆς Ἀμερικῆς, ἢ ἐκ τῆς Ἀραβίας, εὐκρινῶς ἔτι δὲν ἀπεφασίσθη, καίτοι τὸ τελευταῖον εἶναι πιθανώτερον (1). Οὐδεμία ἄλλη νεοφανὴς ἀσθένεια οὔτε ἐντύπωσιν μεγαλιτέραν διήγειρεν, οὔτε προρισσοτέραν φρίκην ἐπροξένησεν, οὔτε ἠρέθισε τὴν τῶν ἰατρῶν φιλοτιμίαν εἰς τὸ νὰ τελειοποιήσωσι τὴν τέχνην αὐτῶν περισσότερον αὐτῆς. Ἐφάνη αὐτὴ κατ' ἀρχὰς ἐν σχήματι βουβώνων, νῦν ὅμως φαίνεται ἡ ὅτι ἐγένετο ἠπιωτέρα, ἢ ὅτι μετέβαλε τὴν αὐτῆς ιδιότητα (2). Λέγουσιν ὅτι ἡ ἀφροδισιακὴ γονόρροια ἐγνώσθη πεντήκοντα ἔτη ὕστερον (3).

(1) Τινὲς διίσχυρίζονται ὅτι ἡ ἀφροδισιακὴ νόσος ὑπῆρχε καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ Ἑλληνας, καὶ ἄλλα παλαιὰ ἔθνη, οἱ περισσότεροι ὅμως τὴν γνώμην ταύτην δὲν ἀποδέχονται. Πρὸς τούτοις οἱ περισσότεροι ὁμογνωμονοῦσιν ὅτι αὐτὴ μετεφέρθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς Ἀφρικῆς διὰ τῶν συντρόφων τοῦ Κολούμβου.
(2) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. ρή. (3) Δύο εἰδῶν εἶναι ἡ ἀφροδισιακὴ νόσος· καὶ τὸ μὲν συνίσταται εἰς ἔλκη τι-

κέ. Οὕτω περιπλανᾶται πολλάκις μία ἐπιδήμιος ἀσθένεια ἐξ ἑνὸς τόπου εἰς ἄλλον· καθὼς π. χ. κατὰ τὸ 1782 ἔτος ἡ ἱμφλουέντζα (εἰσροή) ὀνομασθεῖσα ἀσθένεια, τῆς ὁποίας τὴν ὁδοιπορίαν ἐκ τῆς Σιβηρίας καὶ Ῥωσσίας εἰς τὰ λοιπὰ ἀρκτικά μέρη τῆς Εὐρώπης, καὶ σχεδὸν ἄχρι τῆς Ἀμερικῆς, δύναται τις ὀφθαλμοφανῶς νὰ παρατηρήσῃ. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦτον αὐτὴ, ὡς καὶ ἄλλαι παλαιότεραι τοῦ τοιοῦτου εἶδους, πάντῃ ἡπία, ἐκτὸς εἰ μὴ εἰς τινὰς περιβάσεις ἀνιαρῶν συμπλοκῶν.

κς. Πόσον τὸ κλίμα, τὰ ἕθνη, αἱ τροφαὶ, καὶ ὁ τρόπος τοῦ ζῆν συνεισφέρουσιν εἰς τὸ νὰ συμβαίνει εἶδός τι νόσου συνεχέστερον τῶν ἄλλων, διὰ παραδειγμάτων ἤδη ἐπεκυρώθη (1). Οἱ Λέχοι πάσχουσι τὸν βιζουλικὸν λεγόμενον βόσρυχον, οἱ τῆς Ἀγγλίας ἱπνοκόροι τὸν τοῦ ὄσχευος καρκίνου, κτ. Ἐν τόποις, ἔνθα πολὺς οἶνος γίνεται, ἐπιπολάζουσιν οἱ λίθοι τῶν νεφρῶν, καὶ τῆς κύστεως, ὅπου δὲ πίνεται πολὺς ζύθος, οἱ λίθοι τῆς χολῆς. Ἐν τῇ Ἀμερικῇ ἐπικρατεῖ ἡ Γιάτος λεγομένη νόσος, ἐν δὲ τῇ Ἰνδία τὸ Βεριβέριον (2). Τὰ περισσότερα τούτων παραδείγματα εἶναι περιττά.

κς. Ἡ τρυφή ὅμως, ἣτις ἑκατὸν ἤδη χρόνους εἰς ἡμᾶς ἐπολλαπλασιάσθη, εἰσήγαγε νόσους ἀδυναμίας καὶ ἐμφράξεων, αἱ ὁποῖαι δύσκολον εἶναι νὰ ἀπομακρυνθῶσιν. Αἱ διαφημισθεῖσαι ἐμφράξεις ἔγιναν ἔκτοτε συνεχέστεραι. Τὰ δερμὰ ποτὰ ἐξωμάλισαν

νὰ εἰς τὰ γεννητικὰ μόρια γεννάμενα, ὀνομάζεται ἀφροδισιακὸς καρκίνος, καὶ εἶναι ἐπικινδυνώτερον· τὸ δὲ ὀνομάζεται γονορροία ἀφροδισιακὴ, καὶ ἦν ὕλη τις πυώδης ἐκ τοῦ αὐλοῦ ῥέει.

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. ρκή. (2) Αὐτ. τὸ περὶ κλίματος καὶ πατρίδος κεφάλαιον.

τὴν ὁδὸν εἰς τὴν ὑποχονδρίαν, ὑςερικὰ πάθη, καὶ εἰς τὰς νευρικὰς ἀσθενείας. Κατὰ τὸν καιρὸν ἔτι τοῦ Συδενάμου αἱ καθαρῶς φλογώδεις νόσοι ἦτον σπανιώτεροι, τούναντίον ὅμως αἱ χολώδεις καὶ σιελώδεις καταστάσεις καὶ συμπλοκαὶ ἔγιναν συνεχέστεραι (1).

κῆ. Τέλος πάντων καὶ ἡ ἔνδεια, ἡ ἀχώριστος τῆς τρυφῆς ὀπαδὸς, γίνεται ὡσαύτως πηγὴ πολλῶν καὶ συνεχῶν νόσων μεταξύ τοῦ κοινοῦ λαοῦ. Κακοχυμία, καχεξία, ἐλάττωσις τῶν χυμῶν, ἀποκληρύνσεις, καὶ ἄλλαι συνέπειαι τῆς ἀκαθαρσίας συντέμνουσι πρὸ καιροῦ τὴν ζωὴν τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων ταύτης τῆς κλάσεως.

κθ'. Περὶ τὸ τέλος ταύτης τῆς ἐπιτομῆς τῆς Παθολογίας δὲν εἶναι ἀπρεπὲς νὰ ἀναφέρωμεν ἐν βραχυλογίᾳ καὶ τὴν κτηνοϊατρικὴν. Αὕτη εἶναι μία ἐυγενεστέρα σπουδὴ, παρὰ ὅτι κατὰ πρώτην θεωρίαν ἤθελεν ὑπολάβη τις. Ἀξία τῆς τοῦ φιλοσόφου προσοχῆς εἶναι ἡ ἰσορία τῆς θανατηφόρου νόσου τῶν κερασφόρων ζώων, ἣτις κατὰ τὸ 1711 ἔτος ἐκ τῆς Οὐγγαρίας ἀρχήσασα διέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ κεῖθεν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην· μία νόσος, ἣτις ὡσαύτως φαίνεται ὅτι τὰρα ἀπέβαλε μέρος τι τῆς ἰδίας δριμύτητος.

(1) Ἰδὲ Ἀντ. §. 15'.

ΤΜΗΜΑ 5.

Ἴςορία καὶ Ἀξία τῆς Ἰατρικῆς.

α. Ἴνα γινώσκῃ ὁ Ἀνθρωπολόγος τίνα ιδέαν πρέπει νὰ ἔχη περὶ τῆς τοσάκις καὶ διαφόρως ὡς ἀβεβαίου καὶ μόνου συμπερασματικῆς περιπαιχθείσης ἱατρικῆς ἐπισήμης, εἶναι ἀναγκαῖον, μετὰ τίνα σύντομον ἐπιθεωρίαν τῆς φιλολογικῆς ἰςορίας τῆς ἱατρικῆς, νὰ ἐκθέσωμεν μίαν σύγκρισιν ταύτης πρὸς τὰς λοιπὰς ἐπισήμας, ἵνα ἀσποδείξωμεν πόσον αὐτὴ κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ βεβαιότητα ὑπερέχει ἐκείνας, ἢ ἐλαττοῦται.

β. Τὴν χρείαν τῶν ἱατρικῶν οἱ ἄνθρωποι πάλαι ἤδη ἠσθάνθησαν. Ἐπειδὴ, ὅσον ἀπλῶς καὶ ἂν ἔζων, εἶναι ἀδύνατον ὥσε νὰ μὴν ἐξετίθεντο εἰς πολλὰ δεινὰ ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἀέρος, κτ. προερχόμενα. Αὐτοὶ ἤκουσαν ἐνταῦθα τὴν ζεντόριον φωνὴν τῆς φύσεως, εἰς τοῦτο, ἢ εἰς ἐκεῖνο τὸ ἱατρικὸν αὐτοὺς ὀδηγοῦσαν, καὶ ἔβλεπον μετὰ θαυμασμοῦ τὰς κριτικὰς ἐκκενώσεις, δι' ὧν ἢ ἀδιάφθορος φύσις τὰς νόσους ἰάτρευεν.

γ. Ὑπ' αὐτῶν τῶν παρατηρήσεων καὶ ἐμπειριῶν ἢ τοῦ ἀβρωπίνου πνεύματος ἐπιτηδειότης ὀδηγούμενη, διηγήρηθι παρευθὺς εἰς τὸ νὰ ἀπεργάζεται ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι διὰ τῶν ἄπαξ δοκιμασθέντων

ιατρικῶν ὁμοία ἀποτελέσματα. Οὕτως ἔλαβεν ἀρχὴν ἢ οἰκιακὴ ἰατρικὴ, ἣτις καὶ νῦν ἔτι εἰς τὰ ἄγρια καὶ ἀπολίτευτα ἔθνη μόνον ἐν κινητικοῖς, ἰδρωτικοῖς, φλεβοτομίαις, καὶ σικύαις περιορίζεται. Ψυχρὰ μυθολογία εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔμαθον ἐκ τῶν ζώων τὴν χρῆσιν διαφόρων ἰατρικῶν (1).

δ'. Αἰθὴς ὡσαύτως εἶναι καὶ ἡ περὶ τῶν πρωτείων ἔρις, τὴν ὁποίαν ὁ Χειροῦργος Βραμβίλλας ἐν ὀνόματι τῆς Χειρουργικῆς κατὰ τῆς Ἰατρικῆς διηγείρεν ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας, ὅτι δηλ. ἡ ἀρχὴ ἐκείνης εἶναι ταύτης παλαιότερα. Αἱ ἐσωτερικαὶ νόσοι, καὶ ἡ τῶν ἐσωτερικῶν ἰατρικῶν χρεία πρέπει ἀναγκαίως νὰ ἔλαβον τὴν ἀρχὴν αὐτῶν πρὸ τῶν ἐξωτερικῶν βλαβῶν (2).

ε'. Ἐκείνοι, ὅσοι μετέπειτα ὑπερέβησαν τοὺς ἄλλους κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ νὰ ἰατρεύωσι τὰς τῶν πλησίον νόσους, κατετάχθησαν τόσον ἐν Αἰγύπτῳ, ἣτις ἦν τὸ προκαταρτικὸν σχολεῖον τῶν ἐπισημῶν, ὅσον καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι, κατ' ἀρχαῖς μεταξὺ τῶν Θεῶν, καὶ ἔπειτα μεταξὺ τῶν ἡμιθεῶν. Ἡ Ἴσις, ὁ Ὄσιρις, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Εἰλίθεια, ὁ Χείρων, ὁ Ἀσκληπιός, εἰς τοὺς ναοὺς τῶν ὁποίων χάριν προσκυνήσεως οἱ ἀσθενεῖς ὑπήγαινον, ὁ Μαχάων καὶ ὁ Ποδαλείριος ἦτον τοιαῦτα ὑπέργεια τῆ παλαιῶν μυ-

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. 15. 3. (2) Κατὰ τὴν τῶν πλειόνων γνώμην ἡ Χειρουργικὴ τῆς Ἰατρικῆς πρεσβυτέρα ὑπάρχει· πλὴν, ὡς λέγει ὁ μέγας Φράγκιος, ἡ τῶν ἐπισημῶν εὐγένεια δὲν προέρχεται ἐκ τῆς παλαιότητος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀναγκαίου αὐτῶν· καὶ ἂ καὶ αἱ δύο αὐταὶ τέχναι ἴσω βήματι προσβαίνουν, τὴν ἰδίαν ἀξίαν ἔχουσι, καὶ ἐπὶ τῶν ἰδίων ἀρχῶν ἐπισηρίζονται· καὶ ἰπίσης ἡ Ἰατρικὴ ἔχει χρείαν τοῦ χειροῦργου, καὶ ὡς καὶ ἡ Χειρουργικὴ τοῦ ἱατροῦ.

θώδους καιρωῦ πλάσματα. Ἐντεῦθεν καταβαίνει ἡ ἱστορία ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰ ἀνθρώπινα.

ς'. Μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἴσως ἦτον τὸ πλεον πεπαιδευμένον ἔθνος, τὸ ὁποῖον ποτὲ τὴν σφαῖραν τῆς γῆς κατώκησεν, οἰκειοποιήθησαν κατ' ἀρχὰς τὴν ἰατρικὴν οἱ Φιλόσοφοι. Ἐξ αὐτῶν ἀπέσπασε ταύτην ὁ ἐπίσης μέγας καὶ φιλόσοφος καὶ ἰατρός Ἰπποκράτης, ἀνὴρ μεγάλῳ πνεύματι πεπροικισμένος, ὃς τις τὰς τότε παρούσας ἰατρικὰς ὕλας συνήθροισεν, ἔφερεν, αὐτὰς εἰς ἓν σύστημα, καὶ ἔστησεν ἐπὶ ἀρχῶν τὴν ἐπιστήμην, καὶ σερεῶς τὴν σημειωτικὴν ἐθεμελίωσεν. Ἡ προκαταρκτικὴ λοιπὸν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἀρχὴ εἶναι ἑλληνικὴ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ αἱ τεχνικαὶ ταύτης λέξεις ἑλληνικαὶ ὑπάρχουσιν.

ζ'. Ὁ Ἰπποκράτης δὲν κατέβαλε τὴν ἰδίαν ἐπιμέλειαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἰατρικῆς, οἷα αὐτὴ κατὰ τὸ παρὸν εἶναι, ἀλλὰ μόνον σερεῶς τὴν πρακτικὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἐθεμελίωσεν. Τὴν Ἀνατομίαν τρεῖς τῶν διαδόχων αὐτοῦ, δηλ. ὁ Ἐρασίστρατος, Ἡρόφιλος καὶ Μαρίνος, ἀρχισαν πρῶτοι ὡς τέχνην νὰ μετέρχωνται. Ψευδῶς προσάπτουσι τινὲς τῷ Ἐρασίστρατῳ καὶ Ἡροφίλῳ ὅτι ζῶντας ἀνθρώπους ἀνέτεμον.

η'. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων μετέβησαν αἱ ἐπιστήμαι, καὶ σὺν αὐταῖς καὶ ἡ ἰατρικὴ εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἐνταῦθα λέγουσιν ὅτι οἱ Ἰατροὶ οὐχὶ μόνον ἦτον δούλοι, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρὸς τινὰ καιρὸν ἐκ τῆς Ῥώμης ἀπεδιώχθησαν. Αὐτὴν τὴν μέμφιν δύσνοές τινες τῆς τέχνης κατήγοροι ὡς ἀτιμίαν ταύτης ἐξέλαβον.

θ'. Ὅμως πρῶτον ἡ λογιζομένη δουλεία τῶν ἰατρῶν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιστηρίζεται ἐπὶ μιᾶς κακῶς ἐκληφθείσης ἐννοίας, καὶ ὁ ἐκ τῆς Ῥώμης διωγμὸς αὐτῶν ἱστορικῶς δὲν ἀποδεικνύεται. Δεύτε-

ρον, ὑποθεθέντος ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίσθησαν τοὺς ἰατροὺς μετὰ καταφρονήσεως, εἰς ποίους τοῦτο ποιεῖ ἀτιμίαν, εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἢ εἰς τοὺς Ἰατρούς;

ί. Μεταξὺ τῶν ἰατρῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς περιόδου πρῶτος εἶναι ὁ Κορνήλιος Κέλσος, ὡς Κικέρων τῶν ἰατρῶν, καὶ Ἰπποκράτης τῶν Ῥωμαίων, ἀξιοσημείωτος· κατ' ἐξοχὴν ὅμως ὁ Κλαύδιος Γαληνός, ὃς τις δὲν δύναται μὲν νὰ συγκριθῇ τῷ Ἰπποκράτει ἦτον ὅμως μεγάλου πνεύματος ἄνθρωπος. Αὐτὸς ἐφευρετὴν πρῶτην τῆς Ἰατρικῆς θεωρίαν, ἣτις δώδεκα αἰῶνας κατὰ συνέχειαν ἦν ἡ κυριεύουσα· ἦτον πολυγράφος, μεγαλοβήμων, ἐνίοτε καὶ πλαγιάριος (1)· κατὰ πάντα ὅμως ἀξιόλογος ἄνθρωπος.

ια. Κατὰ τὸν ε'. ἢ ζ'. αἰῶνα μετὰ Χριστὸν ἠκολούθησε πάλιν ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη τὴν μοῖραν τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, καὶ διέμενε παρα τοῖς Ἀραβιμέχρι τοῦ ιδ'. αἰῶνος. Μεταξὺ τῶν ἰατρῶν τούτου τοῦ ἔθνους ἀξίον εἶναι νὰ μισθῶμεν τοῦ Ἐβεν Σίνα. Οἱ Ἀραβες ὀλίγον μὲν συνεισέφερον εἰς τὴν πρόδον τῆς ἐπιστήμης ἡμῶν, πολλοῖς ὅμως ἰατρικοῖς τὴν ἰατρικὴν ὕλην ἐπλούτισαν. Ἰσως δὲν δυνάμεθα νὰ γωρίσωμεν καλῶς τὰ αὐτῶν προτερήματα, ἐπειδὴ τὸ ὕφος καὶ ἡ διάλεκτος αὐτῶν εἶναι εἰς ἡμᾶς ὀλίγον γνωστά. Παρὰ τῷ Ῥαζῇ εὐρίσκομεν τὴν πρῶτην περιγραφὴν τῶν ἐυλογιῶν καὶ τῶν μωβίλλων.

ιβ'. Κατὰ τὸν ιβ'. αἰῶνα ἔγινεν ἡ Ἰταλία ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ καταφύγιον τῶν ἐπιστημῶν, καὶ τῆς ἰατρικῆς ἰδιαίτερος. Τὸ ἐν τῷ Σαλέρνῳ σχολεῖ-

(1) Plagiarius. ὁὕτως ὀνομάζουσιν οἱ νεώτεροι τὸν τὰ τῶν ἄλλων ἀντιγραφοντα καὶ οἰκειοποιούμενον, χωρὶς ποσῶς νὰ ποιῆσῃ μνείαν αὐτῶν.

ον, τὸ ὁποῖον ἔγραψε μίαν διαιτητικὴν εἰς λατινικὰς σκολιοὺς κρίτους διὰ τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ἔγινε τὸ πρῶτον ἀκαδημαϊκὸν ἴδρυμα. Μετ' αὐτὸ ἀμέσως συνεζήθησαν τὸ σχολεῖον τοῦ Μοντπελλιέ, τοῦ Παρισίου, τῆς Βολονίας. Οἱ Ἴατροὶ ἔτι ἀράβιζον ὀλίγον, διὰ τοῦτο καὶ συνηθίζουσι νὰ ὀνομάζωσιν αὐτοὺς ἀραβιστάς.

ιγ'. Οἱ χυμικοὶ, οἵτινες τότε μόνον χρυσοποιοὶ ἦτον, ἐφεῦρον τὸ πνεῦμα τοῦ οἴνου, ὀλεθριόντι δῶρον διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Φριδερίκος ὁ Β'. Καίσαρ τῶν Γερμανῶν ἤγειρε τὴν Ἀνατομίαν ἐκ τῆς ληθαργίας αὐτῆς, καὶ ὁ Μουνδίνος συνέγραψε τὸ πρῶτον διδακτικὸν βιβλίον περὶ ταύτης τῆς ἐπιστήμης. Ἡ Χειρουργικὴ ἐκέρδησε πολὺ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς Ἀνατομίας. Οἱ μοναχοὶ καὶ αὐτὴν τὴν ἱατρικὴν ὡς ἐν ἐπικερδῆς ἐπάγγελμα οἰκειοποιήθησαν.

ιδ'. Μετὰ τὴν ἐπιφώσκουσαν ἡμέραν ἐφάνη κατὰ τὸν 14. καὶ 15. αἰῶνα μέγα φῶς τῆς σοφίας. Οἱ πεπαιδευμένοι κατέφυγον ἐκ τῆς καταστροφείσης ἀνατολικῆς Ἀυτοκρατορίας εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ οἰκόςτις ἡγεμόνων αἰεὶ ἀξιοσέβαστος ὁ τῶν Μεδίκων, ὑπεδέχετο αὐτούς. Περὶ τὸν ἴδιον καιρὸν ἐφευρέθη καὶ ἡ τυπογραφία, τὸ μέγα διαδοτικὸν τῆς παιδείας μέσον, ὁμοίως καὶ ἡ ἐπίσης ἀξιόλογος ξυλογλυπτικὴ τέχνη. Ὁ Βάσκων δὲ Γάμα περιπλεύσας τὸ ἀκρωτήριον τῆς καλῆς ἐλπίδος, ἐξωγόνησε τὴν σπουδὴν τῆς φυσικῆς ἰσορίας. Τί ὕψωμα δι' ὅλας τὰς ἐπιστήμας ἐν γένει, καὶ ἰδιαίτερας διὰ τὴν ἱατρικὴν!

ιε'. Κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν καὶ ἡ Ἀνατομία διὰ μιᾶς ὑψώθη εἰς τὸν κορυφῶνα τοῦ νῦν αὐτῆς μεγέθους διὰ τοῦ Βεσαλίου, Εὐσαχίου, καὶ Φαλλοπίου· ἡ φυσικὴ Ἰσορία ἔυρε τὸν Γεσνέρον αὐτῆς· ἡ Χειρουργ-

γική καὶ ἡ Μαιευτικὴ ἐποίουν καθ' ἑκάστην [προ-
όδου· ἡ τῶν κεφαλικῶν ποιῶν τοῦ Καίσαρος Κα-
ρόλου τοῦ ε'. διάταξις ἔδωκε τῇ δικαστικῇ ἰατρικῇ
ἐπισήμη τὴν πρώτην αὐτῆς μορφήν καὶ ἀρχήν.

ιβ'. Τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς ἰατρικῆς ἐδοκίμα-
σεν ἤδη μίαν μεγάλην μεταβολήν, μέρος μὲν διὰ
τὸν ἐμφρανισμὸν νέων νόσων, δηλαδὴ τῆς ἀγ-
γλικῆς ἰδρωτουόσου, καὶ ἰδιαίτερος τοῦ ἀφροδι-
σειοῦ μιάσματος, μέρος δὲ διὰ τὴν ἀξιόλογον
κεφαλὴν τοῦ Φιλίππου Αὐρρόλου Θεοφράσου Πα-
ρικέλου Βομβάσου ἐν Οἰναίμ, ὅστις ἦν διαφι-
μισμένος τις ἀλχυμικὸς ζωηρὸς καὶ δραστήριος, ὁ
ὅποιος συνεισέφερε νὰ κριμνίσῃ τὴν ὑπόληψιν τοῦ
μέχρι τοῦδε ἔτι λατρευομένου Γαλινοῦ. Ἡ τέχνη
εἶναι ὑπόχρεως αὐτῷ διὰ τινὰς καλὰς ἐφευρέσεις,
πλὴν αὐτὸς ὁμοίως καὶ αἴτιον ἔγινε τῆς τότε κατὰ
δυσυχίαν ἀρχαμένης, καὶ μέχρι τοῦ νῦν μήπω ἐκρι-
ζωθείσης φερμαντικῆς μεθόδου ἐν τοῖς ἐξανθηματι-
κοῖς πυρετοῖς.

ιγ'. Τὸ β'. μέρος τοῦ ιβ'. αἰῶνος φαίνεται ὅτι
ἐπροξένησε ράσιν εἰς τὴν τῆς ἰατρικῆς πρόοδον· ἐ-
πειδὴ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν οὐδεὶς ἀξιόλογος ἄν-
θρωπος ἐφάνη· ἡ πρακτικὴ ὅμως ἰατρικὴ καὶ οὕτως
ἐκέρδησεν ὀλίγον διάτινων πεπαιδευμένων, καὶ τῶν
παλαιῶν εἰδημόνων ἰατρῶν, οἱ ὅποιοι τὴν περίπλο-
κον ἤδη γενομένην φεραπείαν ἐποίησαν ἀπλουσέ-
ραν, καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ Ἰπποκράτους πάλιν
συνέζησαν.

ιδ'. Ὅμοίως καὶ τὸ α'. ἡμισυ τοῦ ιγ' αἰῶνος δὲν
ἦτον πολλὰ ἔνουν ταῖς ἐπισήμαις. Αἱ μουσαι τὸν
ἐν τῷ τριακονταετῇ πολέμῳ κρότον τῶν ὀπλων
φοβούμεναι ἔφευγον, καὶ οἱ ἡγεμόνες ἐν αὐτῷ
ἐνασχολούμενοι, δὲν ἐδύναντο νὰ ὑπερασπισθῶσιν
αὐτάς. Ἡ ἰατρικὴ ἀντὶ τοῦ διορθωθῆναι, ἔκλινε μα-

λον εἰς τὸ χεῖρον. Ἡ τότε ἐπικρατοῦσα τοῦ Καρτε-
 σίου φιλοσοφία εἰσάξασα τὰς ἰδίας αὐτῆς ὑποθέσεις,
 ἔβλαψε καὶ τὴν ἰατρικὴν, καθὼς πάντοτε ἢ κατὰ
 καιροὺς ἐπικρατοῦσα φιλοσοφία μεγάλην εἰσροὴν
 εἰς τὴν ἰατρικὴν ἔσχε. Βάκων ὁ Βερουλάμιος δὲν ἐδυ-
 νήθη πάντα καὶ κατ' εὐχὴν νὰ διασκεδάσῃ τὴν με-
 γάλην αὐτὴν ἀταξίαν.

ιθ'. Ὁ Ἐλμόντιος, ἄλλος Παρακέλσος, μετὰ
 πλείονος ὅμως ὀξύτητος εἰς τὰ τῆς φύσεως μυσθή-
 ρια, ὅς τις μετέβαλε τὴν δραστήριον φύσιν εἰς ἓνα
 ἀρχαῖον (1), καὶ τὸ πνεῦμα ἐφεῦρε, καὶ ὁ Σίλβιος
 περίφημός τις διδάσκαλος ἐν Λουγδούνῳ τῆς Βατα-
 βίας, ἦτον οἱ ἡγεμόνες τῆς χυμικῆς αἰρέσεως, οἵτινες
 πάσας τὰς νόσους ἐξ ὀξέων καὶ λιξιιδῶν παρήγουν,
 καὶ ὅλας τὰς ἐνεργείας διὰ χυμικῆς ἐνεργείας καὶ
 ἀντενεργείας ἐξήγουν. Αὐτὸ τὸ σχολεῖον ἀρκετὸν
 καιρὸν ἐν τῇ ἰατρικῇ ἐπεκράτησε, καὶ βλάβην πολ-
 λὴν ἐπροξένισεν.

κ'. Ἐξ ἐναντίας ὅμως ἐκέρδησεν ἡ Φυσιολογία
 πολὺ περισσότερον διὰ τῆς ἀυξανομένης τῆς συγ-
 κριτικῆς ἀνατομίας (2) σπουδῆς, καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς
 ἀνατομῆς ζώντων ζώων. Ὁ ἀθάνατος Ἀρβέυος ἐφεῦ-
 ρε τὴν πρὸ αὐτοῦ μόλις ὑπονοηθεῖσαν κυκλοφορίαν
 τοῦ αἵματος, ἐκ τῆς καρδίας, εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ
 ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ ἐντεῦθεν πάλιν ὀπίσω εἰς
 τὴν καρδίαν. Τιμὴ χρεωσθεῖται εἰς αὐτὸν τὸν παντο-

(1) Διὰ ταύτης τῆς λέξεως ὁ Ἐλμόντιος τὴν ἐσω-
 τερικὴν (κατὰ τὴν αὐτοῦ ὑπόθεσιν) ἐνεργοῦσαν αἰτίαν
 τοῦ κόσμου σημαίνει. Παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἰατροῖς
 καὶ χυμικοῖς ἔχει καὶ ἄλλας πολλὰς σημασίας. (2)
 Συγκριτικὴ ἀνατομία ὀνομάζεται ἢ διὰ τῆς τῶν ζώων
 ἀνατομῆς τὰ μέρη τούτων τοῖς τοῦ ἀνθρώπου μέρεσι
 συγκρίνουσα.

τινὸν εὐεργέτην τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ὅστις ἔβαλε τὸ μόνον τῆς ἀσφαλεσέρας φυσιολογίας θεμέλιον, καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐξηρητημένων ἐπιλοίπων μερῶν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης.

κά. Τὸ ἐπόμενον ἡμισυ μέρος τοῦ 13'. αἰῶνος ἔγινεν ἀξιοσημεῖωτον διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας, καὶ διατίτων ἐπισημῶν ἐφευρέσεων. Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν οἱ ἀυξητικοὶ ὀπτικοὶ φακοὶ, οἵτινες ὁμῶς ὠσταύτως καὶ μεγάλας ἀπάτας πολλακίς ἐπροξένησαν· ἢ διὰ τοῦ Ρουῦσχίου εἰς τελειότητα ἀχθείσα τέχνη τῆς τῶν ἀγγείων ἐνιήσεως· ἢ ἀκριβεστέρα ἀνατομία τοῦ νευρικοῦ συστήματος, αἱ μετὰ προσοχῆς ἔρευναι τῆς τῶν σπλάγχχνων κατασκευῆς. Τὰς αὐτάς προόδους ἐποίησε καὶ ἡ φυσικὴ ἰσορία. Ἡ κίνα ἦλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην σχεδὸν εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν μετὰ τῆς Θείας καὶ τοῦ καρφέ.

κβ'. Ἡ πρακτικὴ ἰατρικὴ ὑπὸ τοῦ Συδενάμου, καὶ ἄλλων ἀξιολόγων ἀνδρῶν ἐκαθάρθη τῆς ἐπικρατούσης χυρικῆς ἀνοίας. Κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν συνέλαβον τὸν ἀυθάδη σκοπὸν τοῦ ἐγχεεῖν τὰ ἰατρικὰ εἰς τὰ αἵματοφόρα ἀγγεῖα, διὰ νὰ ἀνανεώσωσι γεροντικά σώματα διὰ τοῦ ἐγχεομένου νέου αἵματος, πλὴν ἡ φύσις ἀντέτεινεν εἰς αὐτάς τὰς βιαίας προσβολάς· ἡ μαιευτικὴ ἔλαβε τινὰ ἀυξησιν· καὶ ἄρχισαν νὰ δίδωσι προσοχὴν εἰς πράγματα τὴν ἰατρικὴν ἀφορῶντα ἀσυνομίαν.

κγ'. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 14'. αἰῶνος, εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποίου πησιάζομεν (1), ἡ Καρτεσιακὴ φιλοσοφία ὑπὸ τῆς Νευτωνικῆς κατεπατήθη, καὶ διὰ τοῦ Λεῖβνιτζίου τὸ πνεῦμα τῶν φιλοσοφικῶν ἔρευ-

(1) Ἡ τελευταία ἔκδοσις τῆς παρούσης βίβλου, ἐξ ἧς ἡ μετάφρασις ἔγινεν, εἶναι κατὰ τὸ 1790 ἔτος.

ιατρικῆς ἐπισήμης δεικνύει· ἢ μία δεσπόζει, ἢ ἄλλη μέμφεται, ἢ τρίτη κοιμάται, ἢ . . . Πλὴν ταῦτα ἀπομακρύνουσιν ἡμᾶς λίαν τοῦ προκειμένου ἡμῶν (1).

κ.δ'. Αὕτη ἢ ἐπὶ τῇ χρεῖα τῶν ἀνθρώπων Σεμε-

(1) Πολλὰ εἶναι αἱ ἐκ τῶν ἀρχαίων καιρῶν μέχρι τοῦ νῦν τῆς ἰατρικῆς θεωρίαι, ἐξ ὧν ἄλλαι μὲν δὲν ἔχουσι πλησίον τινὰ εἰσροὴν εἰς τὴν τῆς τέχνης ἐξάσκησιν, ἄλλαι δὲ ἐν τῇ φύσει καὶ θεραπείᾳ ἰδιαίτερον τινῶν νόσων περιορίζονται. Ἐνταῦθα θέλει γένη μνεῖα ἐκείνων μόνου, αἵτινες ἐν γένει εἰς τὴν τέχνην τοῦ τὰς νόσους θεραπεύειν ἀποτεινόμεναι, ὡς συστήματα τῆς ἰατρικῆς δύναται νὰ θεωρηθῶσι· α'. ἢ θεραπεία τῶν νόσων κατὰ τοὺς ἀρχαίους καιροὺς πρὸ τοῦ Ἱπποκράτους· β'. τὸ σύστημα τοῦ Ἱπποκράτους· γ'. τὸ τῶν Δογματικῶν μετὰ τὸν Ἱπποκράτην· δ'. τὸ τῶν Ἐμπειρικῶν· ε'. τὸ τῶν Μεθοδικῶν· ς'. τὸ τοῦ Γαληνοῦ· ζ'. τὸ τοῦ Παρακέλσου· ἠ. τὸ τοῦ Ἐλμοντίου· θ'. τὸ τοῦ Σιλβίου· ι. ἢ περὶ τῆς τοῦ αἵματος κωκλοφορίας τοῦ Ἀρξίου διδασκαλία, ἐξ ἧς ἡ θεωρία τῶν Ἰατρομαθηματικῶν ἐπήγαγε. ια'. τὸ τοῦ Σουδινάμου· ιβ'. τὸ τοῦ Βοεραξίου· ιγ'. τὸ τοῦ Φριδερίκου Ὀφφμάννου· ιδ'. ἢ διδασκαλία τοῦ Σταλλίου· ιε'. ἢ εἰσροὴ τοῦ συστήματος τοῦ Ἀλλέρου εἰς τὴν ἰατρικὴν· ις'. τὸ σύστημα τοῦ Χριστοφόρου Φροντέρου Ὀφφμάννου· ιζ'. τὸ τοῦ Κουλλενίου· ιη. ἢ διδασκαλία τοῦ Στολίου, Γαστρικὴ θεωρία ὀνομασθεῖσα· ιθ'. ἢ θεωρία τῶν Ἐμφραξίαν, δηλ. τὸ σύστημα τοῦ Καιμπφίου· κ'. ἢ νεωτάτη χυμικὴ θεωρία, δηλ. ἢ τοῦ Ρεΐλου διδασκαλία· κα'. τὸ σύστημα τοῦ Βρούνανος· κβ'. ἢ τῆς Διηγέρσεως θεωρία· κγ'. ἢ διδασκαλία τοῦ Δαρβίνου· κδ'. ἢ τῆς Φυσικῆς Φιλοσοφίας καλουμένη τῆς ἰατρικῆς θεωρία.

λιωθείσα, καὶ ἐπὶ τῶν αἰεὶ ἀμεταβλήτων τῆς φύσεως νόμων ἐπαναπαυομένη ἐπισημή, πολλάκις ὑπὸ δοκιμισιόφων περιεπαίχθη, κατεφρονήθη, καὶ δι' ἐπιπλήξεων τῆς ἀβεβαιότητος ἐταπεινώθη. Ὁ Θεολόγος εἶναι ἐχθρὸς τῆς ἰατρικῆς, ἐπειδὴ αὐτὴ δὲν ἔχει συμβολικά, καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν προσδιορίζοντα βιβλία· ὁ Νομικὸς, ἐπειδὴ αὐτὴ δὲν ἐπισηρίζεται ἐπὶ θετικῶν ἀρχῶν· ὁ Φιλόσοφος, ἐπειδὴ θέλει νὰ γινώσκῃ ὅλα ἀκριβεσέως ἀποδεδειγμένα. Ἐξιστασέον ἐν τίνι δικαίῳ τὴν ἰατρικὴν ὑβρίζουσι.

λ'. Τὰ μέσα τοῦ νὰ φθάσωμεν εἰς μίαν θετικὴν βεβαιότητα εἶναι ἢ μαθηματικὴ ἀπόδειξις, ἢ φυσικὴ φανερότης. Τῆς μαθηματικῆς βεβαιότητος εἶναι μόνον ἢ μαθηματικὴ ἐπιδεκτικὴ, καὶ οὐχὶ ἄλλη τις φανερότητα, καὶ ὑγιῶν αἰσθήσεων μαρτυρίαν ἔχει καὶ ἡ ἰατρικὴ ἐπίσης τῇ φυσικῇ. Ἐπειδὴ, καί τοι ἢ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ διὰ τῶν αἰωνίων νόμων προσδιορισθεῖσα ἀνθρώπινος φύσις ποικίλλεται ἐν ἑκάστῳ ἀτόμῳ, ἐν γένει ὅμως αὐτὴ ἐνεργεῖ καὶ πάσχει πάντη καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ὅ,τι ἡμᾶς ἐνταῦθα αἱ ὑγιεῖς αἰσθήσεις διδάσκουσι, τοῦτο ἔχει φυσικὴν φανερότητα.

λα'. Τὰ ἔξωθεν τὸν ἀνθρώπον περιέχοντα, διηλ. τὰ ἔξω μὴ φυσικὰ πράγματα, ἐνεργουῦσιν ἴσα αὐτῶς κατὰ νόμους τῶν ἀκριβῶς προσδιορισμένων, ὥς τε τὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ἀποτελέσματα δύνανται μετὰ τῶν φανερωτάτων νὰ συγκαταριθμηθῶσι· καὶ ὅ,τι ἄλλως κατὰ τοὺς ἀκριβεῖς τῆς λογικῆς νόμους ἐκ τῶν ὀφθαλμοφανῶς φαινομένων δύναται νὰ συμπερανηθῇ, εἶναι ἐπίσης, καί τοι μοι πάνυ προφανές, τόσον ὅμως βέβαιον, καθὼς ἂν ἦτον μάρτυρες αὐτοῦ αἱ αἰσθήσεις.

λβ'. Πλὴν, ἢ θέλεν ἐρωτήσῃ τις, πῶθεν λοιπὸν ἐμποιοῦνται αἱ πολλαὶ ἀσάφειαι ἐν τῇ θεωρίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἐντεῦθεν προερχομένη ἑλλείψει εἰς τὸ πρα-

κτικὸν τῆς ἰατρικῆς μέρος; πόθεν αἱ πολλαὶ ὑποθέσεις καὶ τὰ συστήματα, τὰ ὅποια ἀμοιβαίως τὸ ἓν ἀπωθεῖ τὸ ἕτερον; ἀποκρινόμεθα· ἡ ἀκαταληψία τῆς πολυτρόπως ποικιλλομένης ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ ἐπικρατοῦν τοῦ αἰῶνος πνεῦμα, ἡ συνεχῶς μεταβαλλομένη φιλοσοφία, ἡ μοῖρα τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ νὰ θύῃ εἰς τὴν ἀπάτην, καὶ ἀμοιβαίως νὰ γίνηται καὶ αὐτὴ τῆς ἀπάτης σφάγιον, εἶναι τὰ αἷτια ἐκείνης τῆς ἀτελείας. Πλὴν ἀράγε καὶ αἱ ἄλλαι ἐπισημαί εἶναι ὀλιγώτερον εἰς αὐτὰ ἐκκείμεναι;

λγ'. Καὶ ἔπειτα τί ἐσὶν ἐπισημη; εἶναι τυχὸν μία συνάθροισις θετικῶν, προφανῶν, καὶ πάσης ἀμφιβολίας ἀπυλλαγμένων ἀληθειῶν; Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον λοιπὸν δὲν εἶναι ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν δυνατῶν πραγμάτων ἄλλητις ἐπισημη, παρὰ ἡ καθαρὰ μαθηματικὴ. Ἄν ὅμως ἀρχαί τινες μετὰ σκοτεινῶν, καὶ μὴ ἱκανῶς ἀποκαλυφθῆναι ἐχόντων φαινομένων ἐνούμεναι, μίαν σειρὰν ἀληθειῶν καὶ πιθανοτήτων ὡς συμπέρασμα δίδωσι, λοιπὸν εἶναι καὶ ἡ ἰατρικὴ, ὡς καὶ ἡ ἠθικὴ, ἡ πολιτικὴ, καὶ ἡ τακτικὴ ἐπισημητις οὐκ εὐκαταφρόνητος.

λδ'. Ἴσως ἤθελε συγχωρήσῃ τις τῇ ἰατρικῇ τὰς ἀσαφείας αὐτῆς εὐκολώτερον, ἂν καὶ αὐτὴ, καθὼς καὶ ἡ φιλοσοφία, μόνον θεωρητικὴ καὶ ἀφηρημένη ἦτον. Πρέπει ὅμως αὕτη πολλάκις ἐκ σκοτεινῶν φαινομένων νὰ ποιῇ συμπέρασματα, καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν πρᾶξιν νὰ μεταβαίνῃ. Εὐτυχῆς ὄντως εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἡ οὐκ ὀξύνοια δραττομένη τῆς ἀληθείας, ἐνεργεῖ κατ' αὐτὴν. Πολλάκις ἐκ τῆς ἰατρικῆς ζητοῦσιν ἐκεῖνο, τὸ ὅποσον οὔτε τὸ τέλος αὐτῆς ἀπαιτεῖ, οὔτε αὐτὴ νὰ ποιήσῃ ὑπόσχεται, καὶ ἡ τούτου μὴ ἀποπλήρωσις ὡς σφάλμα αὐτῇ προσλογίζεται (1).

(1) Ἰδὲ Ἀντιπ. §. ἡ. κτ.

λέ. Πλὴν ἴσως ἔτι ἤθελεν εἰπῆτις⁴ πολλάκις ἢ θεωρία καὶ ἢ πράξις τόσον ὀλίγον συμφωνοῦσιν ἀλλήλαις, ὥς ὁ καλὸς θεωρητικὸς εἶναι κακὸς πρακτικὸς. Ἡμεῖς ἐρωτοῦμεν ὅμως· Τί ὀνομάζετε θεωρίαν; Ἄν ἐννοῆτε ὑπὸ ταύτην τὴν λέξιν τὰς προεισαγωγικὰς ἐπισήμας, ἀποδεχόμεθα τὴν θέσιν ὑμῶν ἄνευ βλάβης τῆς ἰατρικῆς· ἂν ὅμως ἐννοῆτε μᾶλλον τερατώδη τῆς φαντασίας ἰνδάλματα, ἢ ἀληθῆ θεωρίαν, ἣτις καθαρὰ καὶ ἀμόλυντος ἐκ τῆς πράξεως ἀνεβλάσησε· πλὴν χωρὶς ταύτης ὁ πρακτικὸς ἰατρὸς δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ ἀμαθής.

λς. Ποία ὅμως τῶν ἡμῖν γνωστῶν ἐπισημῶν ὑπερβαίνει τὴν ἰατρικὴν κατὰ τὴν βεβαιότητα; ἄραγε ἡ Θεολογία; Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ βεβαιότατον καὶ ἀσφαλέςατον τῆς πίσεως σύστημα; τοῦ ἐπισηρίζεται ἡ ὀρθοδοξία; καὶ διὰ τίνων σημείων γνωρίζεται; ὀλίγα εἶναι αἱ διαφοραὶ καὶ φιλονεικίαι εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ἱερῶν βιβλίων; Ὁμοίως καὶ ἡ φιλοσοφία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς ἄλλοτι, εἰμὴ ἀνεξάντλιτος θάλασσα συμπερασμάτων, ἐξ ὧν τὸ ἐν ἀντιφάσκει τῷ ἄλλῳ;

λζ. Εἶναι ἄραγε ἡ Νομικὴ βεβαιότερα τῆς ἰατρικῆς; Ναί, θέλει εἰπῆ ὁ Νομικὸς· ἐπειδὴ ἡμεῖς ἔχομεν τοὺς θετικὰς ἡμῶν νόμους. Πλὴν ἡ Νομικὴ ἤθελεν εἶναι μία δυσυχὴς, καὶ ἀναξία τοῦ ὀνόματος αὐτῆς ἐπισήμη, ἂν μόνον ἐν μιᾷ συναθροίσει ἀπὸ σήθους μαθηνομένων νόμων συνίστατο. Ὅταν ὅμως ἡ τῆς Νομικῆς ἐξάσκησις ἀπαιτῆ τὴν χρῆσιν τῶν νόμων ἐν ἐκάσῃ ἰδιαιτέρᾳ περιστάσει, κατὰ τοὺς ἀκριβεστάτους τῆς λογικῆς νόμους, πόσαι ἀμφιβολίαι δὲν πρέπει μόνον κατὰ ταύτην τὴν ἰδέαν εἰς τὴν νομικὴν νὰ μένωσι; καὶ ὅτι τοῦτο οὕτω συμβαίνει, διδάσκει ἡμᾶς ἡ πείρα.

λί. Ἄραγε ἡ φιλοσοφία θέλει ἐρίσῃ πρὸς τὴν

ιατρικὴν περὶ τῶν πρωτείων τῆς βεβαιότητος; ἀμφιβάλλω. Ἡμεῖς δὲν γινώσκομεν ἔτι ποῖον σύστημα εἶναι ἄξιον προτιμηθῆναι τοῦ ἄλλου· ἂν π. χ. ἢ τοῦ Βολφρίου, ἢ ἢ τοῦ Καντίου φιλοσοφία θέλει λάβῃ τὴν ὑπεροχὴν. Δοθέντος δὲ ὅτι ἢ δευτέρα θέλει ἀποσκορακίσῃ τὴν πρώτην, ποῖος γίνεται ἐγχυριστὴς ὅτι εἰς τὸν ἐξῆς αἰῶνα δὲν θέλει δοκιμάσῃ καὶ αὐτὴ τὴν τύχην τοῦ σκιαδίου τοῦ Γελλέρτου (1);

λδ'. Μανθανέτω λοιπὸν ὁ τῆς ἱατρικῆς ψέκτης νὰ τιμᾷ τὴν ἱατρικὴν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀξίαν. Αὐτὴ εἶναι, ἔνεκα τοῦ αὐτῆς ὑποκειμένου, ἢ ἀναγκαιοτάτη τῶ ἀνθρώπινῳ γένει ἐπισημὴ· πλὴν εἶναι ἀνθρώπινος, δηλ. ὑπὸ τοῦ περιορισμένου ἀνθρώπινου πνεύματος πεπερατωμένη· εἶναι ὅμως ἐξ ἐναντίας μία ἐπισημὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὑπάρχουσα, καὶ ἐκ μηδεμιᾶς ἄλλης ἐξαρτωμένη· αὐτὴ δὲν δανείζεται τί ἐκτινος ἄλλης, ἀλλὰ μᾶλλον δανείζει καὶ διαδίδει τὸ φῶς αὐτῆς εἰς πολλὰς ἄλλας.

μ'. Ἡ Θεολογία χρῆζει τοῦ φωτισμοῦ τῆς ἱατρικῆς πρὸς ἐξήγησιν πολλῶν τῆς παλαιᾶς διαθήκης χωρίων. Ἡ παλαιὰ λέπρα τῆς Ἀσίας, ἢ νόσος τοῦ Γῶθ, ἢ ἰσορία τῶν δαιμονιζομένων καὶ σεληνιαζομένων, ὁ αἱματώδης ἰδρῶς τοῦ Ἰησοῦ, καὶ πολλὰ ἄλλα νόσων ἰσορίαί ἐν τῇ ἀγίᾳ γραφῇ ἀπαντώμε-

(1) Γέλλερτος, συγγραφεὺς γερμανὸς περίφημος. Συνέγραψε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ μύθους, ἔντινι τῶν ὁποίων πλάττει ὅτι ἐφόρεσε τις νεοφανὲς σκιαδίον, τὸ ὁποῖον ἐφάνη ἄρесьν εἰς ὅλους· τούτου ἀποθανόντος, ὁ διάδοχος αὐτοῦ ἐποίησεν εἰς τὸ σκιαδίον τινὰ μεταβολὴν, καὶ ὅμως πάλιν ἦν ἄρесьν· καὶ οὕτως ἐξῆς δις, ἢ τρίς ἐγένε τις μεταβολὴ εἰς τὸ σκιαδίον, καὶ πάντοτε τὴν μὲν ἐνεσῶσαν αὐτοῦ μορφήν ἐτήνουν, τὰς δὲ παρελθούσας ἐμέμφοντο.

ναι· καὶ αὐτὴ ἢ ὠραία περιγραφὴ τῆς ἡλικίας, ὡς νόσος ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Σοφίας ἀπαντωμένη, ἐν ἣ τινὲς ὑπέλαβον ὅτι εὔρου τὴν περιγραφὴν τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, καὶ πολλὰ ἄλλα δυσκόλως δύνανται, ἄνευ ἰατρικῶν γνώσεων, νὰ καταληφθῶσι καὶ νὰ ἐξηγηθῶσιν.

μα'. Ομοίως καὶ καθ' ἑτέρους λόγους εἶναι τῷ θεολόγῳ αἱ ἰατρικαὶ γνώσεις ἀναγκαῖαι. Αὐτὸς μέλλει νὰ γένῃ ὁ ἰατρός τῆς ψυχῆς, τῆς ὁποίας αἱ νόσοι, διὰ τὸν ἀρρήτως ἀμφοτέρα ἐνοῦτα δεσμὸν, ξενῶς πολλάκις μετὰ τῶν σωματικῶν νόσων συνέχονται, καὶ ἄνευ ἰατρικῶν γνώσεων οὔτε νὰ γωρίσῃ, οὔτε νὰ ἀπομακρύνῃ αὐτὰς δύναται. π. χ. ἐν μιᾷ ἐκ θρησκευτικῆς μελαγχολίᾳ, ἣτις ἐν σωματικαῖς αἰτίαις τὴν βάσιν αὐτῆς ἔχει, ματαίως αὐτὸς ἤθελε μεταχειρισθῆ τὰ πνευματικὰ μέσα, ἂν πρῶτον ἐκεῖναι δὲν ἤθελαν ἀπομακρυνθῶσιν.

μβ'. Ἡμεῖς ἀποσιωποῦμεν ἐνταῦθα τὸ ἤδη πολλάκις καὶ ὑπὸ πολλῶν προβληθὲν, ἂν οἱ διὰ τὴν ἐπικράτειαν προσδιωρισμένοι ἐκκλησιαστικοὶ πρέπη ἐντελῶς τὴν ἰατρικὴν νὰ μαθάνωσι. Τοῦλάχισον νουνεχεῖς τινες ἐμπειρικαὶ γνώσεις δὲν ἤθελαν εἶναι εἰς αὐτοὺς περιτταί, καὶ ἤθελαν προξενῶσι μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τοὺς αὐτοῖς ἐμπιστευθέντας κοινούς ἀνθρώπους.

μγ'. Ἡ τῆς δικαστικῆς ἐξάσκησις δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ, μὴ μεταχειριζομένη ἐν πολλαῖς περιστάσεσι τόσον τῶν πολιτικῶν, ὅσον καὶ τῶν τιμωρητικῶν κρίσεων τὸν τῆς ἰατρικῆς φωτισμὸν, καὶ τοῦτο ποιεῖ ἡ δικαστικὴ ἰατρικὴ. Ἐν περιστάσεσι π. χ. ἐριζομένης κληρονομίας, ἢ ἔτι συνεχέστερον, ὅπου εἶναι ὑποψία παιδοκτονίας, καὶ πρὸ πάντων πρόκειται νὰ γωρίσωμεν ἂν τὸ βρέφος μετὰ τὴν γένναν ἔζησεν, ἐνταῦθα ἢ διὰ τοῦ πνεύμονος δοκιμῆ,

καίτοι ὑπὸ ἀνθρώπων περιωρισμένου πνεύματος καταπολεμήθη, μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἀκριβείας γενομένη, ἀναμφιβόλως δίδει τὴν βεβαίαν ἐγγύησιν τῆς καταφατικῆς, ἢ ἀποφατικῆς εἰς ταύτην τὴν ἐρώτησιν ἀποκρίσεως (1).

μδ'. Καίτοι ὁ Λευσέρος, Βοδῖνος, καὶ ἄλλοι τῆς ἰατρικῆς δύσνοες νομικοὶ ἠθέλησαν νὰ καταπολεμήσωσι μετὰ σοφισμάτων τὸ ἀναγκαῖον τῆς τοῦ πτώματος τῶν βιαίως ἀποθανόντων ἀνατομῆς, εἶναι ὅμως αὕτη, τόσον διὰ νὰ ἐπικυρωθῇ, ἢ νὰ ἀπομακρυνθῇ ἢ ὑποψία τοῦ βιαίου θανάτου, ὅσον καὶ διὰ νὰ προσδιορισθῇ ὁ βαθμὸς τῆς γενομένης βίας, οὕτως ἀναγκαία, ὥστε καὶ ἐνταῦθα ὁ νομικὸς τοῦ φωτὸς τῆς ἰατρικῆς χρήζει, διὰ νὰ προσδιορίσῃ πρεπόντως τὴν δικαστικὴν ταύτην ἐρώτησιν.

μέ. Ὡσαύτως ἂν αἱ τοῦ νοῦς δυνάμεις τινὸς εἶναι οὕτω βεβλαμμέναι, (ἢ τρέλλα, ἢ ἡλιθιότης τοῦτο ἠθέληεν εἶναι) ὥστε αὐτὸς ἢ δὲν δύναται νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰ δικαιώματα ἐνὸς ἐλευθέρου πολίτου, ἢ δὲν δύναται νὰ πληροῖ τὰς ὑπουργίας αὐτοῦ, ἢ δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ θεωρῇ τὸ ἠθικὸν τῶν αὐτοῦ πράξεων, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι πάσης κατηγορίας ἀνεπίδεκτος, ἐνταῦθα μόνου ὁ ἰατρὸς δύναται νὰ ἐξετάσῃ τὴν μὴ ὀρθὴν ταύτην τοῦ πνεύματος διάθεσιν, καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὸν βαθμὸν αὐτῆς.

(1) Ἄν τὸ ἔμβρυον νεκρὸν γεννηθῇ, ἀποθάνῃ δηλ. πρὶν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρὸς καὶ νὰ ἀναπνεύσῃ, ὁ πνεύμων αὐτοῦ ὕδατι ἐντιθέμενος, πίπτει κάτω εἰς τὴν πάτον τοῦ ἀγγείου· ἂν ὅμως μετὰ τὸ γεννηθῆναι καὶ ἀναπνεύσῃ ὀλίγον καιρὸν ἀποθάνῃ, τότε ὁ πνεύμων πλέει ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Εἴςοτε δὲ καὶ ὁ πνεύμων τοῦ ἤδη ἀναπνεύσαντος νηπίου δὲν ἐπιπλέει, ὅταν δηλ. προσυμῆσῃ σῆψις εἰς αὐτόν.

ἢ ἐπειδὴ μετὰ σωματικῶν αἰτίων εἶναι συμπεπλεγμένη, ἢ ἐπειδὴ τὸ τοῦ ἱατροῦ ἐπάγγελμα μᾶλλον τῶν ἄλλων αὐτὸν ψυχολόγον ἀποδεικνύει.

μς'. Η' δικασικὴ ἱατρικὴ, τῶν κυριωτέρων ὑποκειμένων τῆς ὁποίας ἐπιπολαίως ἐμνήσθην, ποιεῖ ἓν μέρος τῆς ἱατρικῆς πολιτείας· τὸ ἄλλο μέρος αὐτῆς ὀνομάζεται ἱατρικὴ ἀστυνομία. Αὕτη εἶναι κυρίως ἡ τῆς πολιτείας διαιτητικὴ, καθ' ὅσον αἱ διαιτητικαὶ ἀρχαὶ πρὸς τὸ φυσικὸν κρλὸν τῶν ἐγκατοίκων μιᾶς πολιτείας εἰς χρῆσιν ἤκουσιν.

μζ'. Ὑποκείμενα αὐτῆς εἶναι, α. αἱ γενικαὶ δατάξεις τοῦ νὰ ἀφαιρῶνται, ἢ νὰ ἐλαττωῦνται αἱ τῶν νόσων αἰτίαι. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ φροντίς διὰ ὑγιεινὸν αἶρα, κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς πόλεις, ἡ καθαριότης τῶν ὁδῶν, ἡ ἐκ τῶν πόλεων ἀπομάκρυνσις τῶν ἐνταφιασμῶν ἐν ἐκκλησίαις καὶ ἐν κοιμητηρίοις, ἡ ἀπομάκρυνσις ὅλων τῶν δυσωδίων διασκεδαζόντων χειρωνακτῶν, κ. τ. ὡσαύτως καὶ ἡ φροντίς τῆς εἰσκομίσεως ἱκανῶν καὶ ὑγιεινῶν τροφῶν.

μη'. β' Η' ἐπισασία τῆς ἰάσεως τῶν ἀσθενειῶν. Αὕτη γίνεται κατ' ἐξοχὴν διὰ τῶν καλῶν περὶ ἱατρῶν, χειρουργῶν καὶ φαρμακοποιῶν νόμων. Η' ἐρώτησις, ἂν οἱ ἀνεπιτήδαιοι καὶ ἄπειροὶ ἱατροὶ πρέπη νὰ εἶναι ἐν μιᾷ ἐπικρατείᾳ ἀνασχετοὶ, ἐλπίζοι ὅτι δὲν εἶναι προβληματικὴ πλέον, καὶ ὅμως εἰς ὅλας τὰς γνωσὰς ἐπικρατείας μετὰ τοιαύτης ἰλαρότητος αὐτοὺς τοὺς ἀγύρτας μεταχειρίζονται, ὥστε αἱ κατ' αὐτῶν προσδιορισθεῖσαι ποιναὶ μᾶλλον παρακινήσεως, ἢ φρίκης μέσα γίνονται.

μθ'. γ'. Αἱ διατάξεις, αἵτινες συνεισφέρουσι καὶ ἐυκόλυνουσι τὸν τῶν ἐγκατοίκων πληθυσμόν. Ἐνταῦθα ἀνέκουσιν οἱ φυσικοὶ νόμοι περὶ τῶν ὑπᾶνδρων· περὶ τῶν ἐγκύων γυναικῶν, καὶ νεογεννητῶν παιδίων. Αἱ ἀμαθεῖς μάται κ. χ. εἶναι μία

ὀλέθριος πανώλης τῶν ἐγκατοίκων ἐνὸς τόπου· καὶ τὸ πρῶτον ἀναγκαῖον κίνημα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ κάμῃ μία διοίκησις περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐγκατοίκων αὐτῆς, εἶναι τὸ νὰ προμηθεύῃ πᾶσαν πόλιν, καὶ πᾶν χωρίου μετὰ μιᾶς ἀρκετῆς ποσότητος καλῶς γεγυμνασμένων μαϊῶν.

ν'. δ'. Ἡ πρόνοια τῆς δημοσίου ἀσφαλείας. Ἡ ζωὴ ἐκάστου πολίτου ἴσεται ὑπὸ τὴν διαφύλαξιν τῆς πολιτείας, καὶ οὐδεὶς πρέπει ἀτιμωρήτως νὰ πίπτῃ εἰς κίνδυνον τῆς ζωῆς, ἢ τῆς υἰγείας αὐτοῦ. Ἡ τρυφὴ π. χ. τῶν ἀμαξῶν καὶ τῶν σανιῶν χρήζουσι σπουδαίου τινὸς περιορισμοῦ.

νά. ε'. Αἱ διατάξεις πρὸς διατήρησιν τῶν ἀναγκαίων τῶ ἀνθρώπων οἰκιακῶν ζώων. Ἐκ τούτου ἐν γένει φανεροῦται ἡ μεγάλη ὠφέλεια καὶ τὸ οὐσιώδες τῆς κτηνοϊτρικῆς.

νβ'. Τέλος πάντων καὶ ὁ φιλόσοφος χρήζει τοῦ φωτισμοῦ τῆς ἱατρικῆς. Ἡμεῖς π. χ. ἀπεδείξαμεν πόσον ἀναγκαία εἶναι τῶ μεταφυσικῶ ἢ ἱατρικῆ ψυχολογία, ἂν αὐτὸς θέλῃ νὰ πραγματευθῇ μετὰ καλῆς ἐκβάσεως τὴν φιλοσοφικὴν ψυχολογίαν.

νγ'. Τόσον ἐκτεταμένη εἶναι ἡ τῆς ἱατρικῆς ἐπισήμης ὠφέλεια, καὶ τόσον οὐσιώδη τὰ αὐτῆς ὑποκείμενα. Ἀνθρώποι! μάθετε νὰ γιννώσκητε ἑαυτοὺς· μάθετε νὰ τιμᾶτε τὴν ἐπισήμην, ἥτις μόνη δύναται νὰ ὀδηγήσῃ ὑμᾶς εἰς τὴν ἐπωφελῆ τοῦ ἑαυτοῦ γνώσιν, ἥτις μόνου σκοπιμώτατον τέλος ἔχει τὴν ὑμῶν εὐτυχίαν, καὶ ἐν πάσῃ τῇ αὐτῆς ἀτελείᾳ εὐεργέτις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπάρχει.

Παροράματα.

Σελ. 2. σίχ. 4. ἀντὶ τοῦ ἀναγκαιόοντερ, ἀνά-
γνωσι, ἀναγκαιότερον. 6, 17. ἀναγεννητική,
ἀναγεννητική. 7, 11. πιεσπαρμένη, δισπαρμένη.
11, 3. δεσκινησίαν, δυσκινησίαν. 13, 3. ἀνθρώτω,
ἀνθρώπω. 14, 9. γένεις διαίτου, γένει δια τῆς.
27, 10. γεινεαί, γενεαί. 29, 31. ὦν, ὄν. 34, 30.
διῶσχυρίζεται, διῶσχυρίζεται. 44, 28. παρσπαρ-
μένη, περισπαρμένη. 49, 30. καίτοι, καὶ τοῦ. 51,
31. κρωγμοῦ, κρωγμοῦ. 52, 11. ἐμμέσου, ἀμέσου.
69, 4. σήπετας, σήπεται. 83, 16. ο, οί. 86, 23.
ὄμοια, ὁμοία. 87, 1. λεπτυίνει, λεπτόνει. 95, 26.
πρώϊμον, πρώϊμην. 103, 24. ἐκτογῆ, ἐκλογῆ. 106,
26. ἰδαιτέρως, ἰδιαιτέρως. 115, 3. Σμειωτική, Ση-
μειωτική. 123, 30. προσβαίνουσι, προβαίνουσι. 131,
21. ἐπισημιθῶν, ἐπισημῶν. 132, 20. κωκλοφορίας,
κυκλοφορίας. 138, 31. τοῦ ἤδη ἀναπνεύσαντος νη-
πίου δὲν ἐπιπλέει, τοῦ μὴ ἀναπνεύσαντος νη-
πίου ἐπιπλέει. 139, 11. δατάξεις, διατάξεις.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000022957

6

